KONYA TİCARET ODASI YAYINLARI
KÜLTÜR VE EĞİTİM SERİSİ NO: 6

TARİH-İ ÂLİ SELÇUK

ANADOLU SELÇUKLU SULTANLARI VE PAYİTAHT KONYA

AHMET EFE

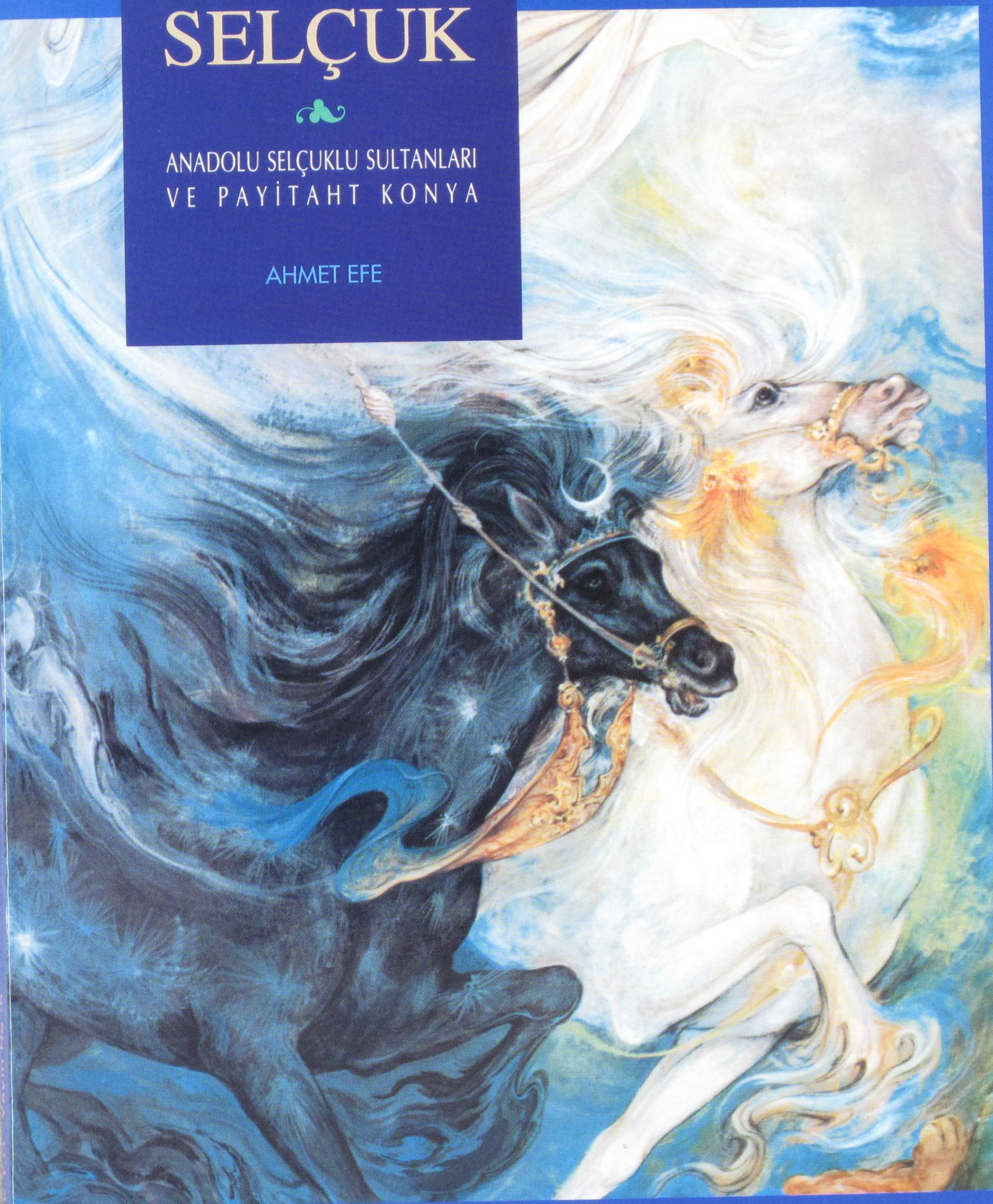

KONYA TİCARET ODASI

بسم الله الرحمن الرحيم

TARİH-İ ÂL-İ SELÇUK

Konya Ticaret Odası
Eğitim Yayınları
Yayın No: 6

Kapak : Ahmet Efe
Dizgi : Mikro Dizgi
Başkı, Cilt : Damla Matbaası
Birinci Baskı : Ocak 1998, Konya

TARİH-İ ÂL-İ SELÇUK

ANADOLU SELÇUKLU SULTANLARI VE PAYİTAHT KONYA

●

AHMET EFE

1998
KONYA

TAKDİM

Selçukoğulları ile ilgili çalışmalar her geçen gün biraz daha genişleyerek sürüyor. 243 yıl boyunca Anadolu'da hakimiyet süren ve bu toprakları milletimizin vatanı haline getiren Selçuklularla ilgili bu bilgiler bizim için daha büyük bir kıymet taşıyor. Çünkü biz şu anda Selçuklu Devleti'nin payitahtı olan Konya'da yaşıyor, onların bıraktığı muhteşem eserlere daha yakın bulunuyoruz.

Konya, her türlü araştırmaya değer mübarek bir şehirdir. Selçuklu sultanlarının, Mevlâna Celaleddin'lerin, Sadreddin Konevî'lerin şehridir. Nice unutulmaz olaylara, nice fetih ve zaferlere şahit olmuştur. Kentimiz hakkında her türlü araştırmaya destek vermek, Ticaret Odası olarak bizim de borcumuz olmalıdır. Bu sebeple değerli yazar Ahmet Efe'nin Tarih-i Âl-i Selçuk isimli bu önemli eserini neşrediyor, hazırlanmasında ve basılmasında emeği geçenlere teşekkür ediyoruz.

Hüseyin Üzülmez
Konya Ticaret Odası Başkanı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ/7

BİR DEVLET KURULUYOR

KUTALMIŞ OĞLU SÜLEYMAN ŞAH/11

HİLAL VE HAÇ

I. KILIÇ-ARSLAN/23

YAY KİRİŞİ

ŞAHİN-ŞAH/37

SULTAN BİATI

SULTAN I. MESUD/45

İKİNCİ MALAZGİRT

II. KILIÇ-ARSLAN/57

ŞEHADET

I. GIYASEDDİN KEYHÜSREV/69

AH THAMARA

RÜKNEDDİN SÜLEYMAN-ŞAH/85

KEVELE KALESİNDE

III. KILIÇ-ARSLAN/93

DÜĞÜN

II. İZZEDDİN KEYKAVUS/97

ZİRVE

I. ALAADDİN KEYKUBAT/107

SULTAN ÇETRİ DÜŞERSE

II. GIYASEDDİN KEYHÜSREV/121

GURBET

II. İZZEDDİN KEYKAVUS/139

PERVANE

IV. KILIÇ-ARSLAN/153

ON MOĞOL ÇERİSİ
III. GIYASEDDİN KEYHÜSREV/159
GÖLGE SULTAN
SULTAN II. MESUD/171
KAN GÖLÜ
III. ALAADDİN KEYKUBAT/179
SON ADAM
V. KILIÇ-ARSLAN/185

FAYDALANILAN BAŞLICA KAYNAKLAR/191

GİRİŞ

Oğuz'un 24 kabilesinden Kınık Boyu'na mensup Etrek isimli bir bahadırın, ünvanı "Temür-Yalıg" yani "Demir-Yaylı" olan bir oğlu vardı. Adı Dukak olan bu cesur ve akıllı adam, Hakan'dan sonra ikinci derecede kudret sahibi sayılan bir Oğuz Yabgusu yanında, önemli bir görev olan Sü-başı yani ordu kumandanlığı yapıyordu.

Artık büyük kitleler halinde müslüman olmaya başlayan Şamani Oğuz'lar arasındaki ilk müslümanlardan birisi de Sü-başı Dukak idi. Yeni dinine sımsıkı sarılmış, ibadetlerine dikkat eden samimi ve temiz gönüllü bir insandı. Rivayetlere göre evlendiği gece, çadırı içinde bulunan Kur'an-ı Kerim'e derin bir saygı göstermiş, o gece gördüğü bir rüyada kendisine bir çok müjdeler verildikten sonra, soyundan gelecek olanların İslam dinine hizmet eden kahraman mücahidler olacağı bildirilmişti.

Dukak'ın hayatı boyunca, Selçuk adını verdiği değerli ve biricik oğlundan başka evladı olmamıştı ve Dukak, soyunun Selçuk'tan türeyeceğini ve belki de Selçuk'un büyük başarılar kazanarak, Türkmenlere baş olacağını hissediyordu.

Dukak'ın rüyaları gerçekleşmeye başlamış, vefatından sonra oğlu da kendi yerine geçerek ordu kumandanı olmuştu. Çok genç yaşta Sü-başı olan Selçuk birbiri ardınca gösterdiği başarı ve kahramanlıklar sebebiyle Kınık arasında haklı ve yaygın bir şöhret kazanmaya başladı. Onun etrafında kuvvetli bir topluluk oluştuğunu ve gittikçe artan bir üne kavuştuğunu gören Oğuz Yabgusu, çeşit çeşit entrikalarla yolunu kesmeye ve faaliyetlerini aksatmaya başladı. Akıllı ve tedbirli bir komutan olan Selçuk, kavmi Kınık'ın ileri gelenlerini toplayıp bir takım istişarelerden sonra boyu'nu toplayıp Cend havalisine göçtü. Bu bölgede yaşayan müslümanlarla kaynaşıp birleştiler ve Kınık içinde müslüman olmayan kimse kalmadı. Bu sırada, Selçuk'un Cend havalisine göçüp daha da kuvvetlendiğini gören Oğuz Yabgusu, adamlarını gönderip vergi tahsil etmek isteyince, Selçuk, "Artık sizinle aramızda bir anlaşma kalmamıştır. Bizler müslümanız, sizler ise küfürde inat ediyorsunuz. Müslümanların kafirlere haraç vermesi düşünülemez!" diyerek İslâmî manada bir cihadı başlattı. Değerli oğulları ve komutanlarının da üstün gayretleriyle bir çok gazalara girip başarılar kazanınca "Gazi ve Melik" olduğunu ilan etti. Artık dost ve düşman O'na "Melik'ül-Gazi Selçuk Bin Dukak" diyordu.

Selçuk'un beş oğlu vardı ve bunlar hem Türkçe, hem de İslami isimleriyle tarih sahnesinde yerlerini alıp mühim görevler yaptılar.

Bu oğullar sırasıyla Mikail, Yusuf (Yınal), Musa (İnanç), Yunus ve İsrail (Arslan) isimlerini taşıyorlardı.

Bir gaza sırasında Melik Selçuk Bey'in oğullarından Mikail şehid düştü ve O'nun iki oğlu yetim kaldı.

Selçuk Bey, torunları Davud (Türkçe adıyla Çağrı) ve Mehmed'i (Türkçe adıyla Tuğrul) himayesine alıp sevgiyle bağrına bastı ve iyi yetişmeleri için hiç bir fedakarlıktan kaçınmadı. Yeri geldiğinde onlara da önemli görevler vererek ve kazandıkları başarılarla öğünerek, ünlerinin yayılmasını sağladı.

Selçuk Bey, tarihte Selçuklular adıyla büyük bir devlet kuracak olan bu sevgili torunlarının ve evlatlarının gözyaşları arasında Cend vilayetinde vefat edince yerine büyük oğlu İsrail (Arslan Yabgu) melik oldu. O da babası gibi cihad ile bir çok yerler fethedip boyunun güçlenmesini ve etkin bir konuma erişmesini sağladı. Kendi öz oğlu Kutalmış yanında, yeğenleri Çağrı ve Tuğrul Beylere'de bir çok ve önemli görevler verdi. Her geçen gün şöhret ve güçleri büyüyen Selçuklu oğulları arasında özellikle Mikail'in yetim kalan oğulları Çağrı ve Tuğrul Beyler, daima birlikte hareket etmek suretiyle ve akıllıca plan ve tedbirleriyle ön safa geçmeye başladılar.

Gün geldi ve artık Cend bölgesine sığmayacak kadar büyüyen boyları için yeni fetihlere girişen Çağrı ve Tuğrul Beyler iktidarı ele geçirdiler. Büyük kardeş olan Tuğrul sultanlığını ilan ederek yeni bir devlet kurulduğunu cihana duyurdu. Kardeşi Çağrı ve amcası Musa (Türkçe adıyla İnanç'da) yabgu, yani melik oldular.

Tuğrul Bey, uzun ve çetin mücadeleler sonunda bulunduğu yörenin tek kudretli hükümdarı haline geldi. Artık her geçen gün sınırları büyüyen muhteşem devletini hakimâne bir idare ile yönetiyor, halife ile temaslar kurarak yeni ve büyük sıfatlar kazanıyordu.

Tarihi kayıtlara göre Tuğrul Bey son derece akıllı, tedbirli, cesur ve atak bir hükümdardı. Asya ortalarından göç eden Türkmenler'i birleştirip gücünü artırmış, onların bir kısmını Anadolu'ya sevk ederek cihadını sürdürmüş, kazandığı başarılarla bütün bir İslam dünyasının sevgi ve övünç kaynağı haline gelmiştir.

Yetmiş veya seksen yaşına kadar devletin başında kalan Tuğrul Bey'in vefatından sonra Selçuk oğulları arasında hakimiyet kavgaları başlamış ve sonuçta, Tuğrul Bey'in, arkasında bir oğul bırakmadığı için, kardeşi ve Melik'i Çağrı

Bey'in oğullarından Muhammed (Türkçe adıyla Alp Arslan) Selçuklu Sultanı olmuştur. Malazgirt Meydan Muharebesi ile dünya tarihinin seyrini değiştiren Alp-Arslan, Selçuklu hükümdarlarının en kudretlilerinden biri ve devletini imparatorluk haline getiren muhteşem bir sultandır.

Çağrı Bey'in Alparslan'dan başka çocukları da vardı ve bunlardan Kavurt daha sonraları kardeşi ile mücadelere girişmiş ve mağlup edilmiştir.

Alparslan'ın da bir çok oğlu oldu. Bunların sayısının on veya onbir olduğu zikrediliyor. İçlerinden Melikşah, babasının vefatı üzerine Selçuklu Sultanı olmuş ve devletinin sınırlarını daha da genişleterek tarihteki seçkin yerini elde etmiştir.

Selçuk oğulları bir yandan bütün Horasan, Kafkasya, Irak ve Suriye'de hüküm sürerken bir yandan da Selçuk Bey'den sonra, onun yerine geçen Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış'ın evladı Süleyman Şah marifetiyle Anadolu Selçuklu Devleti kuruluyordu.

Selçuk Bey'in büyük oğlu Arslan Yabgu'nun oğlu olan Kutalmış'ın da dört oğlu vardı ki bunlar Mansur, Alpyuvlak, Dukak ve Süleyman idiler.

İşte bu oğullar içinden Süleyman Şah, Anadolu Selçukluları'nın ilk hükümdarı olmuş ve 1075 yılında İznik'te egemenliğini ilan ederek hem Bizans'la hem de zaman zaman Büyük Selçuklu melikleriyle mücadelelere girişmiştir.

Süleyman Şah, engin ideallerin sahibi, cengaver yaratılışlı, hakim ve alim bir insandı. Gaza ve cihad ruhuyla etrafına topladığı kalabalık Türkmenleri tek çatı altında birleştirmek, İznik'ten sonra İstanbul'da fethederek Bizans İmparatorluğu'nu yıkmak istiyordu.

Süleyman Şah'ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu Kılıç-arslan önceleri Melikşah'ın emriyle hapsedildiği halde daha sonra serbest bırakılıp Anadolu'ya geri gönderildi.

Türkiye Selçukluları'nın ikinci hükümdarı olarak tarihe geçen ve ismi dünya tarihinin altın sahifelerine yazılan I. Kılıç-arslan ise, babasının bıraktığı yerden başlayarak büyük başarılar kazandı.

I. Kılıçarslan'dan sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nde 15 sultan daha, kısa veya uzun süreler hükümdarlık yaptılar. Size bu küçük kitabımızda, 17 Selçuklu Sultanının biyografilerini ve unutulmaz mücadelelerinden bazı bölümler; sunarak Konya tarihi için de büyük önem taşıyan bir dönemin hikayesini nakledeceğiz. Yardım, ümit ve başarı yüce Allah'tandır.

BİR DEVLET KURULUYOR

●

KUTALMIŞ OĞLU SÜLEYMAN ŞAH

Anadolu Fatihi olarak ün kazanan ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu olan büyük Türk Sultanı Süleyman Şah, Selçuk'un oğlu Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış'ın beş çocuğundan biriydi. Nerede ve hangi tarihte doğduğu bilinmiyor. Hayatı çetin mücadeleler, savaş ve fetihlerle geçmiş, 1086 yılında, Halep yakınlarında bir başka Türk Meliki olan Tutuş'la yaptığı savaş sırasında ölmüş ve tarihteki hikayesini tamamlamıştır.

Süleyman Şah'ın mücadeleleri ile ilgili bilgiler bir araya toplandığında O'nun askerlerine ve tebasına çok iyi muamele eden, adil, hakim ve kudretli bir sultan olduğu anlaşılmaktadır. Zaten kısa bir süre içinde büyük bir devlet kurmuş olması da Süleyman Şah'ın dehası ve tebası üzerindeki saygın yerini göstermektedir. Nitekim Anadolu Türkleri arasında Gazilik payesi kazanmış olduğunu ve hayatının efsanevi bir anlatımla nakledilmiş olduğunu biliyoruz.

Süleyman Şah'ın tarih sahnesine çıkışı ile ilgili bilgilerimizi şöylece özetleyebiliriz:

Selçuk'un ölümünden sonra büyük oğlu Arslan Yabgu bir süre sultanlık yapmış fakat daha sonra, kardeşi Mikail'in oğulları Tuğrul ve Çağrı Beylere karşı yenik duruma düşmüştü. Vefatından sonra oğlu Kutalmış da saltanat için maktul düşmüştü. Alparslan, aynı soydan geldiği Kutalmış'ın oğullarını esir almış, hatta öldürmek istemiş fakat veziri Nizamülmülk'ün "Hanedan azası idam edilmemelidir. Devletin bekası için bu çok önemlidir" demesi üzerine hayatlarını bağışlamıştı. Bu tarihden sonra Kutalmış Oğulları ve bu arada Alparslan'la mücadeleye girişip başarı kazanamayan bir takım ünlü beyler Anadolu'ya gönderilmiş, Urfa ve havalisinde kuvvetsiz ve sönük bir vaziyette bırakılmışlardı. Tarihde Yabgulular adıyla anılan bu taife içinden Atsız adındaki bir komutanın Suriye taraflarındaki mücadeleleriyle melik olduğunu, Süleyman Şah'ın da Anadolu'daki Selçuklu Devleti'ni kurmayı başardığını biliyoruz.

Gerçekten gerek Atsız'ın, gerekse Süleyman Şah'ın mücedeleleri sonunda Anadolu ve Suriye bütünüyle Türkmenler'in kontrolüne geçmiştir.

Büyük Türk emîri Uvakoğlu Atsız'ın Suriye ve Filistin'deki fetihleri ve Kutalmış Oğulları ile olan münasebet; Süleyman Şah'ın hareketlerini açıklamak bakımından önemlidir.

Atsız, Suriye'de pek çok başarılar kazanıp Bağdat'ı fethederek burada Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'a tabi bir Melik konumuna ulaştığında, komutanlarından, Yafa'nın fatihi Şöklü ile yapılan bir savaş sonucu yenilgiye uğramış, fakat mücadeleden vazgeçmeyerek bu sırada Fırat ve Urfa bölgelerinde bulunan

Kutalmış oğullarını yardıma çağırmıştı. Şöklü, esasen büyük Selçuklu Sultanları ile saltanat kavgalarına tutuşmuş olan ve bu sebeple Anadolu'ya sürgün edilen Kutalmış Oğulları'nı yardıma çağırarak, onların liderliğinde yeni ve büyük bir devlet kurma hevesindeydi. Hatta Kutalmış oğullarından Alp İliğ (Alpyuvlak) e yazdığı mektupta "Sen Selçuklular'dan ve hükümdar hanedanındansın. Sana itaat edip hizmette bulunursak bundan iftihar eder ve şeref duyarız. Atsız, hükümdar soyundan olmadığı için ona tabi olmaya razı değiliz" diyordu.

Şöklü'nün daveti üzerine etrafındaki Yabgulu Türkmenlerini toplayan Alp Yuvlak, yanına küçük kardeşi Dolat, (yahut Devlet) da alarak Taberiyye'de bulunan Şöklü'nün yanına geldi. O da Atsız'ı mağlup ederek bütün Suriye ve Filistin'e hakim olacağını zannediyor, bu arada Sünnî Selçuklu devletinin amansız hasmı sayılan Mısır Fatimî halifelerinin de desteğini alıyordu.

Kutalmış Oğulları'nın Şöklü ile birleşip, Fatimîler'in de desteğini almasının Büyük Selçuklular için ne kadar ciddi bir muhalefet oluşturduğu belliydi. Bu sebeple Melikşah bile pek fazla sevmediği Melik Atsız'a yardım edilmesi gerektiğini hissediyordu. Nitekim seçme askerlerden oluşan 3000 kişilik bir suvari birliğini yola çıkartmış, sonra kendisi de harekete geçmişti.

Şöklü ve Kutalmış Oğulları'nın Taberiyye'de savaş için hazırlandıklarını öğrenen Melik Atsız, bu sıralarda muhasara etmekte olduğu Şam'ı bırakıp vakit kaybetmeksizin üzerlerine yürüdü.

Taberiyye'de yapılan kanlı ve korkunç savaş sonucunda Kutalmış Oğlu ve Şöklü ittifakı ağır ve kesin bir yenilgiye uğradılar. Melik Atsız, tutsak alınan Şöklü ve oğlunu katletti. Yaşlı bir adam olduğu için Şöklü'nün babasını bağışlayan Atsız, Kutalmış Oğulları'nı da muhafaza altına alarak keyfiyeti Melikşah'a bildirdi (1075).

Bu hadiseler sırasında Anadolu fetihleri ile meşgul olan Süleyman Şah, olanları duyunca hemen kuzey Suriye'ye inmiş ve Halep kalesini muhasara ederek Atsız'a bir ulak göndermiştir. Süleyman Şah Atsız'dan "tutsak kardeşlerini hemen göndermesini istiyor, aksi halde vuku bulacak hadiselerden kendisinin sorumlu olmayacağını bildiriyordu.

Atsız ise "ben bütün olanları Sultan Melikşah'a bildirdim. Ondan gelecek cevabı bekliyorum. Eğer Sultan kardeşlerinin teslimini emrederse hemen yerine getiririm, yok eğer başka bir buyruk salarsa ona göre hareket ederim" diye cevap vermişti.

Nitekim daha sonra Kutalmış Oğulları'nın İsfahan'a gönderilip Melikşah'a teslim edildiğini biliyoruz.

Kardeşlerini kurtaramayan Süleyman Şah tekrar Anadolu'ya geçerek Bizanslılarla mücadelelerini sürdürmeye devam etti.

Konya ve Gevele Kaleleri'ni teslim aldıktan sonra İznik'e kadar ilerleyen Kutalmış oğlu 1075 yılında İznik'i başkent yaparak Anadolu'nun tek hakimi olduğunu hem Bizans'a hem de Büyük Selçuklu Devleti'ne kabul ettirmiş oldu.

Süleyman Şah'ın Anadolu'yu fetih hareketleri sırasında Bizans İmparatorluğu'nun durumu son derece kötü ve karışık bir manzara arzetmekteydi. Nitekim tarihçiler bu dönem için "İmparator olma sevdası bulaşıcı bir hastalık gibi bütün Bizans komutanlarının kafasında yer ettiği için Türkler Anadolu'da hep muzaffer oldular" tesbitini yapmışlardır.

Aslında Anadolu'nun bir Türk yurdu haline gelmesi, Sultan Alparslan'ın 1071 yılındaki Malazgirt Zaferi'nden sonra hızlanmışsa da daha önceleri de Orta Asya'dan göç eden Türkmenler'in bütün bölgelere yayılmış olduğunu biliyoruz. Selçuk Oğulları'nın kalabalık Türk kabilelerine yeni bir yerleşim merkezi olarak Anadolu'yu seçmiş olmaları, bu arada bir takım Oğuz boylarının da Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlar'a sarkmış olmaları sonucu Bizans iki ateş arasında kalmış gibidir.

Süleyman Şah'ın İznik'i fethedip bu önemli Bizans şehrini başkent haline getirmiş olması bile hıristiyan dünyasında yeterli uyanışı sağlayamamıştır. Bu arada başka Türk beyleri de hem Anadolu'nun kuzeyinde, hem doğusunda, hem de Ege kıyılarında hakimiyetlerini ilan etmişlerdi. Bunlardan birisi İzmir ve yöresinde devlet kuran Caka Bey'di ve O Bizansı bile fethetmeyi düşünüyordu.

Süleyman Şah'ın her geçen gün artan gücü karşısında Bizans kaynıyor, sık sık ayaklanmalar baş gösteriyor ve imparatorlar değişiyordu. Nitekim Malazgirt'te mağlup edilen Romanes Diagones'in yerine Mihail Dukas imparator olmuş, kısa bir süre sonra ona karşı çıkan Rumeli ordusu komutanı 1077 yılında Edirne'de imparatorluğunu ilan etmişti. Bu arada Süleyman Şah'ın yardımlarıyla İstanbul'da tahta oturan Botaniates imparator olmuş, sonra da yine Süleyman Şah'ın destek ve yardımlarıyla N. Malissones imparatorluk tacını başına geçirmişti. Bütün bu girişimleri ve siyasî uğraşları sonucu Süleyman Şah'ın hem maddi hem de manevi faydalar temin ettiği aşikardır. O'nun Malissones'e yardımı karşılığında Frikya ve Galata'daki Bizans şehirlerini ele geçirdiğini biliyoruz.

Süleyman Şah'ın İzmit'i de topraklarına katması an meselesiyken henüz imparatorluğu elinden çıkarmamış olan Botaniates İznik'e saldırarak şehri kuşatmış, Süleyman Şah hemen geri dönüp onun faealiyetlerini engellemiş, bu arada da daha hızlı davranan bir Bizans soylusu Alexios Kommenos imparatorluğunu ilan etmiştir. Demek ki 1071'den Alexios Kemmenos'un imparator olduğu 1081 tarihine kadar geçen on yıllık süre zarfında Bizans'da beş kez yönetim değişikliği olmuştur. Elbette bu gelişmeler Anadolu'ya yerleşen Türklerin işine gelmekte ve onlar bütün boğaz hakimiyetini de ellerine geçirerek artık Anadolu ile Bizans'ın irtibatını kesmektedirler.

Süleyman Şah'ın boğazların Anadolu yakasında gümrük daireleri kurarak Bizans'a girip çıkan gemileri kontrole başlaması ve bir süre sonra da İstanbul'u fethetmek istemesi karşısında Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah dahi onun yeni bir devletin sultanı olduğunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Nitekim 1081 yılında Abbasi Halifesi Kaim Bi Emrillah kendisine menşur, hil'at ve sancak göndererek saltanatını tasdik etmiştir. Melikşah'ın böyle bir durumu kabul etmesi ve ordu kumandanlarını çekerek Süleyman Şah'ın rahat hareket etmesini sağlamasının bir sebebi de, daha önce diğer Kutalmış Oğulları'nın Şöklü ile yaptıkları gibi Mısır Fatımileri'ne yanaşmasını önlemek içindir. Bu da Melikşah'ın siyasî dehasını göstermesi açısından kayda değer bir ayrıntıdır.

Süleyman Şah'ın Anadolu'da tek başına hakim olması, elbette etrafındaki ünlü komutanların, büyük ve kudretli beylerin sayesindedir. Hakikaten onun Sivas, Amasya ve Tokat bölgesinde hakimiyet kurarak Danişmendli Beyliğini kuran Danişmend oğlu Gümüş Tigin Ahmed Gazi, öz dayısıdır.

Çankırı-Kastamonu ve Sinop Fatihi Kara Tigin (Kara Tekin) de Süleyman Şah'ın tabiilerindendi.

Yukarı Ceyhan Bölgesi, Elbistan, Göksun ve Rabanı fetheden Emir Buldacı da Süleyman Şah'ın kudretli komutanlarından biriydi.

Türkler'in Anadolu'daki hakimiyetlerinin bir çok sebepleri olmakla beraber bunlar içinde Süleyman Şah ve komutanlarının adil idaresini ve yerli halka gösterdikleri engin musamaha ve hoşgörünün ilk sırayı aldığı bellidir. Gerçekten o dönemde bir çok Ermeni, Süryani ve diğer mezhep mensuplarının yaşadığı Anadolu'da bunlar, Bizans'ın takip ettiği Ortadokslaştırma ve Rumlaştırma siyasetinden nefret ediyor ve Selçuklular'a yakınlık duyuyorlardı. Ayrıca Süleyman Şah acımasız derebeyler elinde bir köle gibi çalışmak zorunda kalan topraksız halka çeşitli haklar ve topraklar bağışlayarak kendisine metbu hale getirmişti. Dini tolerans ve özgürlüğün sonucu birçok Ermeni ve Süryani'nin müslüman olduğu gözleniyordu. Nitekim bu özgürlüğün hangi boyutlara ulaştığını

nakleden bir Süryani tarihçisi "Halkımız Süleymanşah'dan ferman alarak Antakya'da Meryem ve St. George kiliselerini inşa etti" demektedir.

Süleyman Şah'ın Anadolu'daki başarılarının sonucu çok büyük Türkmen göçleri yaşanmış ve özellikle 1080 yılında Azerbaycan'dan Anadolu'ya geçen sayısız Türkmenler bu yeni yurtlarına bir daha ayrılmamak üzere yerleşmişlerdir. Zaten daha önceleri de yanlış bir siyaset sonucu Anadolu Rumlarını adeta zorla Rumeli'ye nakleden Bizans sayesinde bir çok şehir, kale ve köy boşalmış, Türkmenler'de buralarda kudretli beylikler kurmuşlardır.

Artık Anadolu'da Bizans hakimiyeti diye bir şey kalmamıştır. Onların çekilmesi üzerine Fırat boylarında ve Kilikya'da Ermeniler bir devlet kurmaya çalışmışlarsa da Süleyman Şah buna da engel olmuş, 1083 yılında Tarsus, Adana, Misis ve Anabarza şehirlerini fethederek bütün Çukurova'yı ele geçirmiştir.

Süleyman Şah'ın Ermeni bölgelerini ve sonuçta Antakya'yı fethi ile Haleb'e kadar inmiş olması, Büyük Selçukluları endişelendirmiş ve amca çocukları arasında sürüp giden hakimiyet kavgası yeniden şiddetlenmiştir.

Anadolu Fatihi Süleyman Şah'ın Antakya Fethi ve sonuçta Halep önlerinde sona eren mücadelerinin özeti şudur:

Daha önce de belirtildiği gibi Bizans'ın Anadolu'daki gücü hemen hemen yok olunca Ermeniler Harput'tan Kilikya'ya kadar uzanan bölgede Prens Philaretos Brachamios reisliğinde, Bizans'a tabi bir devlet kurdular.

Aslen Van bölgesi (Vaspuragan), Ermenileri'nin soyluiarından olan Philaretos, 1071 yılındaki Malazgirt Savaşında da Bizans ordusu içinde komutanlık yapmış, büyük yenilgi üzerine Maraş'a gelip beyliğini ilan etmiş, Urfa, Malatya ve Samsad'ı almış, nihayet Antakya'yı ele geçirerek Bizans adına hüküm sürmeye başlamıştır.

Antakya o dönemde Hıristiyan aleminin kutsal kentlerinden biri ve Anadolu ile Suriye arasındaki stratejik önemi haiz önemli bir yerleşim merkeziydi.

Philaretos'un güneyde kazandığı bu hakimiyet ve gittikçe genişleyen nüfuzu Süleyman Şah'ı tedirgin etmeye başlamıştı. O, devletinin sınırlarını batıda olduğu kadar doğu ve güneyde de genişletmek, Suriye'yi de fethederek bir cihan devleti kurmak emelindeydi. Zaten bu emel Selçuk Oğulları'nın tamamında mevcut olup, vazgeçilmez bir mefkure haline gelmişti. Nitekim Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah daha sonraki yıllarda Antakya'dan ilerleyip Süveydiyye'de deniz kıyısına erişince atını dalgalara doğru sürmüş, kılıcını üç kez denize vurup "İşte Allah,

Doğu Denizinden Batı Denizine dek olan ülkelerin egemenliğini bana verdi!" diye bağırmış, daha sonrada şükür için namaz kılmıştır.

Melikşah'ın kıyıdan bir miktar kum alıp babası Alparslan'ın Merv'deki mezarına getirdiği ve "Ey babam Alparslan! Sana müjdeler olsun... Henüz bir çocuk olarak bırakıp gittiğin oğlun, dünyayı baştan başa fethetti!" dediği de rivayet edilmektedir.

İşte Kutalmış oğlu Süleyman Şah'da benzer duygular içindeydi ve Ermeniler'in hakimiyetine son vererek Anadolu'daki birliği sağlamak istiyordu. Hedef Antakya'nın fethiydi. Tam bu günler içinde Ermeni prensi Philaretos bir vesile ile Antakya'dan ayrılmış yerine de bir müslüman Türk Emiri olan (Ebu'l Ferac'a göre İranlı) İsmail'i şıhne olarak bırakmıştı. Ermeni Philaretos'un yerine bir müslümanı vekil bırakmasının sebebi oğlu Barsama'ya ve diğer Ermeniler'e güvenmemesi idi. Antakya halkı da gerçekten zulümle yönetimi sürdüren prensi beğenmiyor ve onun yerine Selçuklular'ın hakimiyetini arzuluyorlardı. Nitekim Şıhne İsmail ve Barsama anlaşarak Süleyman Şah'a haberci gönderdiler. Onlar, bir süredir Antakya'yı fethe çalışan ve kendilerine çok yakın olan Büyük Selçuklu Meliklerinden Tutuş ve Halep hakimi Şerefüddevle yerine daha adil ve yüce bir sultan olan Selüyman Şah'ı tercih etmişlerdi.

Süleyman Şah davet üzerine ve diğer meliklerin haberi olmasın düşüncesiyle gizlice İznik'ten çıkıp geceleri sürekli hareket, gündüzleri de vadilerde gizlenerek kuzeyden güneye bütün Anadolu'yu geçip, çağdaş bir yazarın (İmparator Alexis'in kızı Anna Kommenos'un ifadesiyle) beş gün içinde Antakya'ya erişti. Yolculuğu sırasında yanında 300 atlı vardı. Tabii daha sonra diğer beyler kendisine iltihak ettiler.

Süleyman Şah, gizlice yaklaştığı Antakya surlarına, Şıhne İsmail'in surlardan sarkıttığı iplerle bir takım askerini sokmuş ve onların açtığı Faris Kapısı'ndan ani bir şekilde girerek şehri fethetmiştir. Türk askerlerinin haykırışlarıyla uyanan Antakyalı'lar önce Prens Philaretos'un geri döndüğünü sanmışlarsa da, sonra Süleyman Şah'ın şehri fethettiğini anlayarak korkuya kapılmışlardır. Ancak Süleyman Şah hemen vaziyete el koyup halka hiç bir şekide saldırılmayacağını, yağma ve kıtale müsaade etmeyeceğini, dini hürriyeti koruyacağını ilan ettirmiş, sonuçta iç kaleye sığınan Ermeniler de başta Süryani Tarihçisi Mikhael olmak üzere teslim olmuşlardır.

Süleyman Şah fetihten sonra şehrin en büyük kilisesini camiye çevirip orada Cuma namazı kılmış, 969 yıldır Bizans işgalinde kalan bu önemli kenti artık bir İslâm mülkü haline getirmiştir.

Antakya'nın fethi Melikşah'ı da memnun etmiş, nitekim Sultan'ın emriyle Isfahan'da müjde davulları vurulmuş, şairler muhtelif kasideler yazmışlardır.

Süleyman Şah'ın Antakya'da yerli halka gösterdiği adilane davranışlar daha başka sonuçlar da doğurmuş olup, büyük sultan Halep civarındaki bir çok şehir ve kaleyi de kolayca ele geçirmiştir.

Ermeni Prensi Philaretos'un bundan sonra Melikşah tarafından Maraş'ta oturmasına müsade edildiği ve bir daha Antakya'ya dönemediği biliniyor.

Süleyman Şah'ın Antakya'yı fethi, daha önce buradan vergi alan Serefüddevle Müslim'in hiç hoşuna gitmemiştir. Suriye'nin büyük bir bölümünde hakimiyet süren ve Melikşah'a tabi olarak faaliyet gösteren Şerefüddevle, fethin sonunda Süleyman Şah'a bir elçi göndererek verginin devam etmesi gerektiğini bildirmiştir. Buna son derece sinirlenen Süleyman Şah cevabında ağır bir lisan kullanmış; "Ben Antakya şehrini ve öteki küffar şehirlerini Allah'ın yardımıyla fethettim. Benden nasıl vergi isteyebilirsin? Daha önceki Antakya hakimi kafir idi. O, kendisi ve adamları için baş vergisi veriyordu. Böylece kendilerini İslam cihadından koruyorlardı. Halbuki şimdi Antakya hakimi olan ben, çok şükür müslümanım. Allah'ın cihad buyruğunu yerine getiriyorum. Artık Antakya müslümanların eline geçmiş bulunuyor. Ben bir müslüman olarak sana nasıl baş vergisi ödeyecekmişim!" demişti.

Buna rağmen Şerefüddevle isteğinde ısrar edince iki taraf arasında şiddetli bir düşmanlık havası başladı. Ve nihayet iki ordu Antakya ile Halep arasındaki Amik Ovası'na çıkan Afrin Çayı üzerinde, Kurzahil mevkiinde karşı karşıya geldiler. Yapılan kanlı savaşta Şerefüddevle Müslim ve ordusu mağlup edildi. 400 atlısı ile muharebe meydanından kaçmaya çalışan Müslim'in peşinden giden Süleyman Şah'ın askerleri nihayet onu yakaladılar ve mızraklarıyla öldürdüler. Bu sırada uğrunda nice mücadeleler verdiği Suriye için Şerefüddevle'nin "Ey uğursuz Suriye Ülkesi!.." diye bağırdığı işitildi.

Süleyman Şah Müslim'in cesedini Halep kapısı önüne defnettirerek, şehri muhasaraya başladı.

Halep de Suriye hakimiyeti için önemli merkezlerden biriydi ve orada Müslim'in, Melikşah'dan başka kimseye şehri teslim etmemeye söz vermiş iki adamı hakim durumdaydı. Nitekim Şerif Hasan el Huteyti ve kale kumandanı Salim b. Malik el Ukayli isimli bu kimseler şehri teslim etmediler. Bu arada Melikşah'dan yardım istediler ama bu yardım gecikince yine birlikte karar verip sultanın kardeşi Tacuddevle Tutuş'u çağırıp şehri teslim edeceklerini bildirdiler.

Bu habere çok sevinen ve her geçen gün gücünü artırarak ve Atsız'ın da mağlubiyeti sonrası Suriye'de tek hakim haline gelen Tutuş, yanına ünlü Selçuklu komutanlarından Emir Artuk Bey'i de alarak Halep'e doğru yürüdü. Süleyman Şah ve Tutuş'un ordusu Haleb'e üç mil uzaklıktaki Ayn Seylem mevkiinde karşı karşıya geldiler (5 Haziran 1086).

Savaş pek şiddetli başladı. İki Türk ordusu kıyasıya çarpışıyor. Tutuş'un, ömrü boyunca mağlubiyet yüzü görmeyen büyük komutanı Emir Artuk, Süleyman Şah'a galebe çalmaya başlıyordu. Bu sırada Kutalmış Oğlu safında çarpışan bir takım Türkmen Beyleri Tutuş tarafına geçince savaşın seyri değişti. Süleyman Şah onca kahramanlığına ve gayretine rağmen askerleri arasında çıkan paniği önleyemedi. Artık her şeyin bittiğini anlayınca tek başına savaş meydanından uzaklaştı. Issız bir yerde atından inip kalkanını yere fırlattı... Bu güne kadar verdiği mücadele, sonsuz sabır, enerji ve hırs tükenmiş gibiydi. Nitekim az sonra kendisini izleyen Tutuş'un adamlarını görünce hançerini çekip bağrına saplayarak intihar etti.

Hadisenin bu şekilde cereyan ettiğini söyleyen bir takım tarihçilerin aksine bizim de iştirak ettiğimiz başka bir ölüm şekli ise, Süleyman Şah'ın savaş meydanında son nefesini vermiş olmasıdır. Nitekim bu iddiayı doğrulayan bir çok vesika mevcuttur. Halep Tarihçisi "cesedi ölüler arasında bulundu" demiştir. Nasıl tanındığı ise şöyle anlatılıyor: "Tutuş, kendisine ulaşan bir takım kıymetli giysileri görünce Süleyman Şah'ın da öldürülmüş olduğunu anlamış ve savaş meydanında onun cesedini arayıp bulmuştur." Tutuş'un "Selçuk oğullarının ayakları birbirine benzer" dediği ve Süleyman Şah'ı ayaklarından tanıdığı bildiriliyor.

Tutuş, böylece amcazadesi, Türkiye Selçukluları Sultanı, Anadolu fatihi Süleyman Şah'ı yok ettikten sonra, cesedini pek kıymetli kumaşlara sardırarak savaş meydanından çıkarmış bu arada gözlerinden süzülen yaşa engel olamayarak "Sizlere zulmettik... Sizleri uzaklaştırdık ve işte böyle öldürdük" demiştir.

Süleyman Şah, Halep'de daha önce mağlup ederek öldürdüğü Şerefüddevle Müslim'in mezarı yanına gömüldü.

Tutuş, onun oğullarını ve vezirini bir süre tutukladıktan sonra Antakya'ya göndermiş, fakat bilahare Melikşah'ın emriyle hepsi Isfahan'a nakledilmiştir. Bunlar arasında daha sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin ikinci sultanı olacak olan I. Kılıçarslan'da vardır. O, Melikşah'ın ölümünden sonra serbest kalmış ve Anadolu'ya dönerek babasının bıraktığı yerden mücadelesine devam etmiştir.

Süleyman Şah'ın vefatından Kılıç Arslan'ın sultan oluşuna kadar geçen süre yaklaşık altı senedir ve bu zaman zarfında Türkiye Selçukluları istiklal ve mevcudiyetlerini devam ettirip Süleyman Şah'ın emanetine sahip çıkmışlardı. Bu da büyük sultanın devletini ne kadar sağlam temeller üzerine kurmuş olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Kutalmış Oğulları Bizans'ın, haçlı ordularının ve öte yandan tam hakimiyetlerine tahammül edemeyen Büyük Selçuklular'ın engellemelerine rağmen Anadolu'da 3 asır Selçuklu, 6 asır Osmanlı olmak üzere tam dokuz asır süren bir Türk devletinin kurucusu sayılırlar. Bu gelişmelerde Süleyman Şah'ın büyük mücadelesi hiç bir zaman unutulmayacak ve O, efsaneleşen şahsiyetiyle milletimizin kalbinde yaşamaya devam edecektir.

HİLAL VE HAÇ

•

I. KILIÇ-ARSLAN

Isfahan ağlıyordu.... Kara matem bulutlarının üzerine çöktüğü bu muazzam payitahtta göz yaşları sel olmuş, feryad ve figan arşa yükselmişti. Kimsede olanları anlatacak bir güç, felaketi dillendirecek bir takat kalmamıştı. Duvar diplerine çökmüş pirler, pirlerin dizi dibine sinmiş çocuklar, ellerindeki gül demetlerini boşluğa fırlatmış genç kadınlar ve en tabii geleneklerini bile yerine getirip, atlarının kuyruklarını kesmeye fırsat bulamayan çeriler ağlıyorlardı...

Gelen, "fazilet sahiplerinin sığınağı" Sultanu'l Adil Alparslan oğlu Melik-Şah'ın atlas kumaşlara sarılmış tabutuydu!..

Yeryüzü burçlarında adalet sancaklarını yükselten, arzın kendisiyle asumana karşı öğündüğü cihan Sultanı Melikşah, daha 45 yaşına erişmeden, Bağdat'ta ecel şerbetini içmiş, yüreğini yakıp kavuran kalleş bir zehre yenik düşüp fani cihana gözlerini kapamıştı... Amansız hırslar sebebiyle doğan sayısız entrikalar işte bir sonuç daha veriyor ve Rum Kayserlerinin bir tek tebessümü için ülkeler taslim ettiği Büyük Selçuklu Sultanı şehid ediliyordu.

Gelen sanki Melikşah'ın tabutu değil, cihanın ters yüz olmuş talihi gibiydi. İkbal zevale ermiş, dağların doruklarında süzülen bir kartal, temreni zehire bulanmış bir okla vurulmuştu.

Isfahan, çaresiz, kartalını toprağa gömecek, yeniden başlayan taht kavgalarıyla kimbilir ne acılar yaşayacaktı.

Sultan Sarayının yüksek pencerelerinden şehri seyreden genç adam "Şimdi Diyar-ı Rum'a geçme vaktidir" diye mırıldandı. "Atam Süleyman Şah'ın Payitaht-ı İznik'e ulaşma ve işe O'nun bıraktığı yerden devam etme vaktidir."

Genç adam, Kutalmış Oğlu Süleyman Şah'ın büyük oğlu ve veliahdı Kılıç-arslan'dı ve kendisinden iki yaş küçük olan kardeşi Kulan-Arslan ile Antakya'dan getirilmiş, Sultan Melikşah'ın gözetiminde, devrin en seçkin öğretmenlerine teslim edilmişti. Atabeyi Emir Homurtaş isimli cihana bedel bir Bey'di ve devlet yönetimiyle ilgili gerekli bütün bilgileri aktarmış, onu ilerde yükleneceği büyük görevine hakkıyla hazırlamaya çalışmıştı.

Kılıç-arslan sevgili babası Süleyman Şah'ın, Anadolu'da kurduğu Selçuklu hakimiyetinden sonra Halep yakınlarında, Melikşah'ın kardeşi Emir Tutuş ve askerleri tarafından öldürülmesi üzerine sultan tarafından Isfahan'a getirilerek eğitilmeye başlanmıştı. Geçmişi uzun yıllar öncesine dayanan taht mücadeleleri devam ediyor, Kutalmış oğullarıyla, Çağrı oğulları arasında bir türlü önlenemeyen gizli bir düşmanlık göze çarpıyordu. Nitekim dedesi Kutalmış, Alp Arslan tarafından öldürülmüş, babası Süleyman Şah'da Alparslan'ın oğlu Tutuş tarafından

yok edilmişti. Buna rağmen, Melikşah'ın onları koruyup gözetmesi ve eğitimleri ile böyle ciddi şekilde ilgilenmesi, O'nun yüksek şahsiyetinden, adil muhakemesinden ve akrabalarına olan derin sevgisinden kaynaklanmıştı. Gerçekten O, Süleyman Şah'ın öldürüldüğünü duyunca kardeşi Melik Tutuş'a sitem etmiş, bunun bir cinayet olduğunu söylemişti.

Şimdi Melikşah ölmüştü ve Büyük Selçuklular arasında yeniden taht kavgaları başlayacaktı. Kendisi hiç vakit kaybetmeden babasının bıraktığı ve hudutları Suriye'den Boğazlar'a kadar uzanan Anadolu Selçuklu Devleti'nin sultanlığına yürümeliydi. Zaten altı yıldan beri bu topraklar saltanat naipleri tarafından yönetilmekte ve İznik'te, babasının komutanlarından Ebu'l Kasım ve kardeşi Ebu'l Gazi onu beklemekteydi.

19 yaşının verdiği coşku ve içini dolduran müthiş enerji ile hemen kalkıp kardeşi Kulan-Arslan ve diğer yakınlarını yanına alıp yola koyuldu. Büyük bir hızla Doğu Anadolu'yu geçip yolda kendisine iltihak eden Yabgulu Türkmenlerle ve akıl almaz bir coşku içinde İznik'e ulaştı.

Kılıç-arslan'ın İznik'te Anadolu Selçuklu Devleti'nin Süleyman Şah'tan sonra ikinci sultanı olarak tahta oturmasından önce, elbette bir çok olaylar cereyan etmiş ve bu arada Süleyman Şah'ın İznik'te tek yetkili olarak bıraktığı Ebu'l Kasım, kısa bir süre önce Melikşah'ın komutanlarından Bozan Bey tarafından yay kirişiyle boğulup öldürülmüştü.

Ebu'l Kasım, Süleyman Şah Suriye taraflarına gittiğinde İznik'te kalmış ve onun ölmesi üzerine, kardeşi Ebu'l Gazi'yi Kayseri (Kapodokya) valiliğine getirerek güçlü bir konuma erişmişti. Şimdi İznik'te bir saltanat naibi gibi değil, bir sultan gibi davranıyordu. Hatta konumu güçlendikçe Bizans İmparatorluğuyla ilişkilere giriyor, Anadolu'yu itaat altında tutmak isteyen Melikşah'a karşı Bizans'la ittifaklar kuruyordu. O'nun asıl amacı Anadolu Selçuklu Devleti'ni tek başına yönetmek ve kurulan birliği devam ettirerek, günü geldiğinde Bizansı bile ele geçirmekti. Hatta bu iş için mutlaka gerekli görülen tersaneler kurdurmuş, bir takım gemiler yaptırmaya başlamıştı. Gelişmelerden hem Bizans'ın kudretli imparatoru Alexius, hem de Melikşah rahatsızlık duyuyor, nihayet Büyük Selçuklu Sultanı onu tenkil için önce Emir Porsuk, daha sonra Emir Bozan idaresinde büyük güçler sevkediyordu.

İmparator Alexius, Ebu'l Kasım'ı dizginlemek amacıyla İznik'i muhasara altında tutuyorken, Porsuk kumandasında bölgeye gelen Selçuklular'ı görünce kuşatmayı kaldırmış fakat Ebu'l Kasım'ın gemilerini yaktırarak çekilmişti. Bizans'ın çekilişi üzerine İznik naibi süratle ilerleyip İzmit'i ele geçirdi. Bu arada

Porsuk kuvvetleriyle karşılaşmak istemediği için imparatorla bir anlaşma yaptı ve İstanbul'a davet edildi. Orada sultanlar gibi karşılandıktan sonra İznik'e dönen Ebu'l Kasım, şehrin muhasarasına başlayan Porsuk kuvvetlerini, Alexius'un yardımlarıyla geri püskürttü. Porsuk'un çekilmesinden sonra gücü daha da artan ve hatta Melikşah'a müracaatla sultanlığının kabulünü isteyen Ebu'l Kasım üzerine, Melikşah bu sefer ünlü komutanlarından Bozan Bey'i göndererek Anadolu'daki hakimiyetinin devam ettiğini bildirmek istedi. Bu arada Büyük Selçuklu sultanı İmparator Alexius'un kızını da istemek suretiyle Ebu'l Kasım'a karşı Bizans'ın yanında olacağını bildirmişti. Üç tarafda ince ve siyasi hesaplar yapıyor, elbette kendi çıkarlarına uygun politikalar izliyorlardı.

Bozan Bey İznik'i muhasara etmiş, Bizans'dan yardım alan Ebu'l Kasım direnince kuşatmayı kaldırıp Anadolu içlerine çekilmişti. Bu durumun daha fazla sürmesini istemeyen Ebu'l Kasım Kayseri valisi olan kardeşi Ebu'l Gazi'yi İznik'te bırakarak ve yanına aldığı 15 katır yükü altınla birlikte Isfahan'a geldi. Sultan Melikşah ile bizzat görüşecek ve Anadolu'daki hakimiyetinin tanınmasını isteyecekti. Ne var ki ötedenberi kendisine kızgın ve kırgın olan Melikşah onunla görüşmediği gibi, hediyelerini de kabul etmedi. Ayrıca "Ben Anadolu'daki işlerimi Bozan Bey'e havale ettim. Onunla görüşüp anlaşmalısın!" diye haber gönderdi.

Ebu'l Kasım geri dönmek ve Bozan Bey'le görüşmek üzere yola çıktı. Ne var ki kendisinden önce Bozan Bey'e ulaşan haberciler, ona gereğinin yapılmasını ve karşılaştıkları yerde Ebu'l Kasım'ın öldürülmesi talimatını verdiler.

Bozan Bey emri yerine getirerek, anlaşmaya gelen Ebu'l Kasım'ı yay kirişiyle boğmak suretiyle tarihteki hikayesini kapattı. Şimdi altı yıldan beri saltanat naibi olarak büyük ve önemli görevler icra eden kudretli bir emir, belki de içine düştüğü taht hırsı yüzünden feci şekilde öldürülmüş oluyordu.

Ebu'l Kasım meselesini hallettikten sonra Emir Bozan, büyük ve disiplinli ordusu yanına, Antakya Beyi Yağı-sıyan ve Halep Bey'i Aksungur'u da alarak tekrar İznik önlerine gelip şehri kuşattı. O, hem İznik'i hem de daha ileri gidip Bizans'ı ele geçirmek istiyordu. Ancak Selçuklu'nun bu ünlü komutanları gördüler ki ellerindeki bu imkanlarla boğazı geçip İstanbul'u fethetmek mümkün değildir. İznik kuşatması da uzayıp gitmekte, şehri muhafaza eden Ebu'l Gazi burayı, saltanatın hakiki sahibi Kılıç-arslan'dan başka kimseye vermeyeceğini söylemektedir.

Bozan Bey ve diğer emirler böylece beklerken doğudan büyük ve acı haber geldi. Sultan Melikşah vefat etmiş, Selçuklu karışmıştı. Hemen kendi memleketlerine dönmek üzere İznik'ten çekildiler.

Melikşah'ın ölümü, Bozan Bey'in de İznik kuşatmasını kaldırması üzerine Bizans İmparatoru Alexius hemen fırsatı değerlendirip şehri kuşatma altına aldı. Ne yapıp edecek Türkler'in eline geçen ve hatta onların payitahtı olan bu önemli Bizans şehrini yeniden sınırlarına katacaktı.

İmparator Alexius, kendisinden önceki kudretsiz ve beceriksiz imparatorlar yanında Bizans devletini yeniden canlandırmak isteyen siyasi deha sahibi, cesur ve bilgili bir hükümdardı.

Gerek İslami kaynaklar, gerekse kızı Anna Komnenos'un, hakkında yazdığı eserle yakından tanıma imkanı bulduğumuz İmparator, izlediği dikkatli siyasetle, hem İstanbul'un fethini üç asır geciktirmiş, hem haçlı ordularını Anadolu'ya davetle gittikçe daralan sınırlarını yeniden genişletmesini bilmiş bir devlet adamıdır.

Onun takip ettiği siyaset gerçekden daha ilk adımlarından itibaren alışılmamış bir maharet ve beceriklilik manzarası gösteriyordu. İçinden gevşemiş, savunma gücü elinden alınmış bir devletin başındaydı ve her taraftan hücuma maruzdu. Bir yanda Balkanlarda korkunç kalabalıklar oluşturarak, Lüleburgaz'a kadar ilerlemeyi başaran Şamani Türkler'den Peçenekler vardı... Sonra Kıpçaklar sayısız kafileler halinde bütün Rumeli'yi kapladılar. Öte yanda Ege denizindeki adaları birer birer fethederek İzmir ve yöresinde hakimiyet kuran büyük Türk Emiri Caka Bey, hemen burnunun dibinde, boğazlara kadar sokulmuş bulunan Anadolu Selçukluları bulunuyordu.

O ise Bizans'ın yüksek hakimiyetini hiç olmazsa şeklî olarak korumak zorundaydı. Bunun için emsalsiz bir diplomasi sanatı ortaya koymak, düşmanlarını birbirine kırdırıp aradan büyük menfaatler elde ederek çıkmak zorundaydı. Nitekim Caka Bey'e karşı Kılıç-arslan'ı, Peçenekler'e karşı Kuman (Kıpcak Türkleri'ni), istemeyerek çağırdığı Haçlı sürülerine karşı Türkmenler'i kullanmış, yabancı kuvvetleri maharetle istismar edip savaştan savaşa ve yıldan yıla Bizans devletinin savaş gücünü artırmıştır. O, bu diplomasi sayesinde sadece devletinin sınırlarını genişletmekle kalmamış, Bizansı içten de sağlamlaştırıp savunma gücünü artırmıştı. Gerektiğinde acımasız davranan ve gayesi uğruna her türlü vasıtayı meşru gören bir anlayışla hareketten kaçınmayan Alexius Bizans'da, hıristiyanlığın dejanarosyonunu isteyen sapık hareketlerle de mücadele etmiş, bu tür

doktrinlerin sahiplerini ve havarilerini odun yığınları üstünde yakmaktan çekinmemiştir.

Alexius Komnenos'un kırk yıl süren aralıksız mücadelesine rağmen, Bizans'ın yok olmaktan kurtulamadığını biliyoruz. Onun hakkında verdiğimiz bu bilgiler, Anadolu Selçukluları'nın ikinci Sultanı İzzeddin Kılıç-arslan'la yakından ilgili olduğu için biraz uzun tutulmuştur.

Bizans'ın İznik kuşatması sürerken daha önce de belirttiğimiz gibi genç Türk Sultanı Kılıç Arslan İznik'e geldi. Altı yıldan fazla bir süre hükümdarlarını bekleyen diğer Anadolu şehirleri gibi İznik'te O'nu bir bayram sevinci ile karşıladı. Şehrin hakimi Ebu'l Gazi büyük bir şenlikle tahta oturan genç sultan'a hizmete nazır olduğunu bildirdi. Bizanslılar muhasarayı kaldırıp çekildiler.

Kılıç-arslan Ebu'l Gazi'yi başka işlerde kullanmak istediği için İznik komutanlığına ünlü ve güvenilir beylerinden İlhan Muhammed Bey'i tayin etti. Diğer emir ve beylerin ailelerini şehirde iskan edip, imar faaliyetlerine girişti. Dost ve düşmana haber salınıp Anadolu Selçuklu tahtının yeniden asıl sahiplerinden birine geçtiği duyuruldu. Boğazlara kadar ulaşmış olan Türkmen boyları artık kendilerini daha büyük bir emniyet içinde hissetmeye, sultanlarına güvenip onun tabiyetini kabullenmekteydiler.

Kılıç-arslan'ın tahta oturduğu 1092 yılında Anadolu'da adeta müstakil olarak faaliyet gösteren Saltuk Oğulları, Mengücek Oğulları, Danişmend Oğulları ve İzmir yöresinde kudretli bir beylik kurmuş olan Caka Bey gibi ünlü Türkmenler bulunuyordu. Bunlardan Danişmend Oğulları Devleti'nin kurucusu Ahmed Gazi, Kılıç-arslan'ın babası Süleyman Şah'ın dayısı idi ve ilerde onunla, daha çok uğraşılması icap etti.

Anadolu beylerinin tabi olmak zorunda bulunduğu Sultan Kılıç-arslan'ın ilk mücadeleleri İzmir Bey'i Caka iledir. 14 yıldan beri İzmir ve yöresindeki Türkmenlerin başında bulunan bu kudretli Türk Beyi önceleri Süleyman Şah'ın bölgedeki valisi iken daha sonra faaliyetlerini genişletmiş, Midilli, Sakız, Sisam, Girit ve Rodos adalarını fethederek büyük bir üne kavuşmuştu. İlk Türk amirallerinden biri olan Caka Bey'in ilginç hayat hikayesine göre O, Oğuzlar'ın Çavuldur boyundan Anadolu fethine girişen genç bir komutandı. Atılgan ve cesur davranışlar sergiliyor. Bizanslılar'ın başına bela oluyordu. Nihayet bir gaza sırasında Bizans komutanlarından Aleksandros Kabilika tarafından esir alınıp İstanbul'a götürüldü. Orada imparator N. Botaniates'e sunuldu ve kabiliyetlerini takdir eden hükümdar tarafından yetiştirilerek kısa zamanda asalet payesine ve zengin maddi imkanlara kavuştu. Botaniates'in ölümünden sonra İstanbul'da tutunamayan Caka

Bey İzmir'de bulunan kendi boyunun başına geçerek, Bizans'da edindiği tecrübelerle faaliyete başladı. O, Yunan kültürünü yakından tanımış, Rumların içine düştükleri buhranın sebeplerini tahlil etmiş ve İstanbul'un deniz yoluyla da fethedilebileceğini hissedip hemen topladığı ustalarla İzmir ve civarında tersaneler kurup, devrine göre çok muazzam bir donanma hazırlanıştı.

Kılıç-arslan İznik'te tahta çıktıktan sonra Caka Bey'in kızıyla evlenmek suretiyle onunla akrabalık bağı kurarak büyük Türk beyinden emin olmak istemişti.

Caka Bey her ne kadar sultana bağlı görünüyorsa da asıl emeli olan İstanbul'un fethi için de çalışmalarını sürdürüyordu. Bu sebeple Rumeli'ye nüfuz eden Peçeneklerle gizli anlaşmalar yapıyor, Bizans'ı bir yandan deniz, diğer yandan karadan kuşatarak ele geçirmeyi planlıyordu. Nihayet emelini gerçekleştirmek için Çanakkale boğazındaki bir kaleyi muhasara etti... Ne var ki Alexius'da boş durmuyor, Rumeli'de saldırıya hazırlanan Peçenekleri bir başka Türk boyu olan Kumanlar (Kıpçaklar) marifetiyle ezmeye başlıyordu. Nitekim İmparatorun siyasi dehası, İki Türk Boyunu birbirine düşürmüş ve 40.000 kişilik Kıpçak ordusu, Caka Bey'le birleşmek için İstanbul'a yürüyen Peçenekler'e ağır bir darbe indirmiştir. Tarihçiler, Kuman ve Peçenekler arasındaki savaşın dehşet verici olduğunu ve savaş meydanının bir kan gölüne dönüştüğünü bildiriyorlar. Şamanist Kıpçaklar, soydaşlarını hiç acımadan ve çoluk çocuk demeden katletmişlerdi.

Alexius bununla da yetinmeyip Çanakkale boğazını tutmaya devam eden Caka Bey aleyhinde Sultan Kılıç-arslan'ı kışkırtmaya başlamıştı. İmparator yazdığı mektupta Sultanı öğüyor ve: "Şanlı sultan Kılıçarslan! Sultanlık makamı ve ünvanı sana babandan miras kalmıştır. Kayınbaban Caka ise her ne kadar Bizans'a karşı hazırlanıyor ve imparator olmak istiyorsa da bunun asla mümkün olamayacağını bilmektedir. Bütün entrika ve çalışmaları sana yöneliktir. Onu serbest bırakmamalı ve cesaretini kırmalısın. İktidarını elinde tutmak için uyanık bulunmalısın. Ben de Caka'yı imparatorluk hududundan kovacağım..." diyordu.

Genç sultan, Alexius'un mektubunu alınca düşünmeye başladı. O, asıl entrikanın Bizans'da hazırlandığını biliyor, söylenenlerin doğruluğuna asla inanmıyordu. Fakat doğuya seferler düzenlemesi, Malatya'yı ve hatta Suriye'yi fethetmesi gerekiyordu. Cihan hakimiyeti mefkuresi yüreğini doldurmuş, tahtı gibi babasının emellerine de mirasçı olmuştu. Doğu seferleri için Bizansla anlaşmak zorundaydı. Garbı emniyete almadan şarkta yürütülecek faaliyetler her zaman akamete uğrayabilirdi.

Sonuçta kararını vererek kayınbabası Caka Bey'in boğazları terketmesini, o yörelerin kendi hakimiyetinde bulunduğunu bildirdi. Caka Bey, müttefiki Peçenekler'in de yok edildiklerini öğrenmiş, sultan ile daha yakın bir işbirliğini düşünmeye başlamıştı. Damadı ile görüşmek üzere İznik tarafına yöneldi. Genç Sultan onu muhteşem bir törenle karşılayıp onuruna büyük bir şölen hazırlattı ve gece vakti kıskıvrak yakalanan Caka Bey öldürüldü.

Bu büyük Türk Beyi'nin bir suikastla bertaraf edilmesi Bizans İmparatorluğunda sevinçle karşılanmış, onlar artık, büyük tehlike sebebiyle Avrupa'dan çağırdıkları Haçlılar'ın gelmemesi için dua etmeye başlamışlardı.

Kılıç-arslan'da yapılan muahede ile batı cephesinin emniyette olduğu düşüncesiyle Malatya'nın fethi için askerlerini doğuya yöneltti. İznik'te ünlü komutanı İlhan Muhammed'i muhafız olarak bırakmıştı.

Sultanın süratle Malatya'ya yönelmesi, Danişmend Gazi Gümüş Tekin'in de bu şehri almak istediğini biliyor olmasından ve ondan önce burayı ele geçirmek istemesinden kaynaklanmıştı. Malatya'nın fethi doğudaki hakimiyet için önemli bir adım olacaktı.

O dönemde Ermeni Gabriel isimli zalim bir prensin elinde bulunan Malatya'da bir takım Rumlar daha çok da Ermeni ve Süryaniler yaşamaktaydı. Hatta şehirde Süryani Patriği'nin bulunduğu ve şehrin Kılıçarslan'a teslim edilmesini istediği için Gabriel tarafından vahşice katledildiği bilinmektedir. Gerçekten muhasara uzadıkça gerek Ermeniler ve gerekse Süryaniler, zalim Gabriel'den kurtulmak için Kılıçarslan'ın adil yönetimini arzulamaktaydılar. Nitekim daha önceki dönemlerde bir çok şehirleri bu sebeple Türkler'e teslimden çekinmemişlerdi.

Gabriel, iyice tamir ve tahkim ettiği Malatya'yı kolayca bırakmak istemiyor, olağanüstü bir çabayla savunmasını sürdürüyordu.

Muhasara aylarca sürmüş, bu arada Avrupa'dan Anadolu'ya intikal eden ve Pierre L'ermit adındaki bir keşişin başını çektiği Haçlı çapulcuları, İlhan Muhammed ve Sultanın kardeşi Davud Kulan-arslan tarafından İzmit yakınlarında imha edilmişti. Birinci Haçlı Seferinin hemen öncesinde cereyan eden bu olay Türkler'in maneviyatını yükseltmesi açısından büyük bir önem taşıyordu. Ne var ki arkadan gelen asıl Haçlı kuvvetleri Anadolu'ya geçip İznik'i kuşatınca meselenin boyutları anlaşılmış ve asıl savaşın yeni başladığı farkedilmişti. Bu durumda Sultan Kılıç-arslan Malatya önünde bekleyemezdi. Hemen payitahtın yardımına koşmalıydı ve öyle yaptı.

Avrupa'lı araştırmacıların ve hatta o dönemin görgü tanığı şahısların da belirttiği gibi Haçlılar akıl ve insanlıktan mahrum vahşi hayvanlar gibi saldırıya geçmiş, bütün Anadolu'yu ele geçirmek ve nihayet bir İslam mülkü haline gelen Kudüs'ü kurtarmak için yemin etmişlerdi.

Tesirleri çok uzun yıllar hissedilen bu seferlerin elbette siyasi sebepleri olmakla beraber, ekonomik sebepleri de mevcuttu.

Haçlı seferlerinin belli başlı siyasi sebebi Müslüman Türkler'i Anadolu'dan sürüp çıkarmak, bunu başaramazlarsa en azından Rumeli'ye geçmelerine engel olmaktı. İktisadi sebebi ise fakirlik ve pislik içinde yüzen Avrupa'ya, doğunun hazinelerini aktararak refah seviyesini yükseltmekten ibaretti. Bütün bunlar için harekete dini bir heyecan katmak adına "Mukaddes Kudüs'ü barbarlardan kurtarmak için gidiyoruz" denilmesi kafi gelmişti. Nitekim Papa II. Urban ve VII. Gregoire'nin ateşli vaazları hep bunun altını çizmekteydi. Bir Fransız keşişi olan ve doğduğu günden bu güne vücudunun su yüzü görmediğini gururla anlatan Pierre Lermit coşkun hitabeleriyle etrafına 50.000 çapulcu toplayıvermişti. Bunlar Macaristan ve Balkanlar'dan geçerken kendilerine katılan serserilerler çok daha büyük bir güç oluşturdular.

Bizans İmparatoru Alexius her şeyden haber alıyor, Haçlı seferlerinin sebeplerini anlamakla beraber, sonuçlarından emin olmak istiyordu.

Gerçek şuydu ki Avrupa tam bir çöküş içindedir. Sefalet, açlık ve yokluk tahammül edilemez bir sınıra ulaşmıştır. Dünya ticaret yolları Müslümanların eline geçmiş, yoksul hıristiyanlar acımasız derebeylerin topraklarında köleler haline dönüşmüşlerdir. Bütün bir Avrupa'da nüfusu 20.000'i aşan ancak 20 şehir kalabilmiştir. 300 yıldan beri bu kıta üzerinde bir tek altın sikke kesilmemiş, taş taş üstüne konmamıştır. Doğuda ise en küçük bir emirin hazineleri bile Avrupa krallarını bir kaç kez satın alacak kadar çoktur. Şehirler imar edilmiş, nüfusu milyonları aşanlar olduğu gibi, yüzbinin üstünde bir çok şehir kurulmuştur. Hazineler, zenginlikler ve insanoğlu'nun hırsını kabartan her türlü imkan ve emtia doğudadır.

Haçlılar bütün bu zenginliklere kavuşmak hayaliyle yollara düşmüş, nihayet İstanbul'a kadar ulaşmışlardır. Özellikle Keşiş Piyer Lermit idaresindeki öncü gurup daha önce de ifade edildiği gibi akıl ve insanlıktan mahrum vahşi hayvanlar gibi yollarına çıkan her şeyi yakıp yıkarak, kendi dindaşlarına bile acımadan ve çoluk çocuk demeden doğrayarak ilerlemişler, İmparator da bir an önce onlardan kurtulmak için hepsini gemilerle Anadolu yakasına çıkartıvermiştir. Belki de başlarına gelecek olanları biliyor ve Türkler tarafından imha edilmelerini istiyordu. Nitekim sultanın kardeşi Davud Kulan-Arslan kumandasındaki Selçuklu askerleri Piyer Lermit'in 60.000 kadar çapulcusunu henüz İzmit'e bile ulaşamadan imha etmişti.

Kontların ve düklerin komutasındaki asıl Haçlı ordusu Anadolu'ya geçip İznik'i kuşatmaya başlayınca Sultan Kılıç-arslan Malatya muhasarasını kaldırıp süratle döndü. Bir takım mevzi çarpışmalardan sonra Kılıç-arslan, kalabalık haçlılara karşı çete muharebesi verilmesinin daha faydalı olacağı düşüncesiyle geri çekilme kararı aldı. Bu arada İznik'te bulunanlara, nasıl hareket edeceklerine kendilerinin karar vermelerini istediğini bildirdi.

Payitahtı koruyan cengaverler, Haçlıların 6 aydan beri sürdürdüğü muhasara sebebiyle zor durumda kalmışlardı. Sultanın da çekilmesi üzerine şehri İmparator Alexius'a teslim etmeye karar verdiler. Böylece 21 yıldan beri Anadolu Selçuklu Devletine başkentlik yapmış olan İznik yeniden Bizanslılar'ın eline geçmiş oldu. İmparator, Kılıçarslan'ın hazinelerini ve Sultanın hanımını İstanbul'a nakletti. Şehri teslim eden Türkler'e de iyi davrandı. Esirlerin fidye karşılığı serbest bırakılacağını ilan etti...

İznik'i İmparator adına teslim alan kumandanın, Peçeneklerden teşekkül eden 40.000 kişilik bir ordunun kumandanı olan Tadık isimli bir Türk olması, ilginç bir ayrıntı olarak zikredilebilir. Bilindiği gibi Peçenekler'de Orta Asya'dan batıya göç edip Balkanlara sarkan ve henüz müslümanlığı kabul etmemiş bir Türk soyu idiler.

Kılıç-arslan ağır zırhlı silahlarla donatılmış kalabalık Haçlı ordusu ile doğrudan bir meydan muharebesi yerine vur-kaç taktiği uygulayarak gerçekten askeri dehaya sahip bir komutan olduğunu isbat etmiştir. Nitekim İznik'i ele geçirdikten sonra doğuya doğru ilerleyen Haçlı ordularına karşı Eskişehir yakınlarında ani baskınlar düzenleyerek onbinlerce Haçlı askerini yok etmeyi başarmıştı. Görgü şahitleri bu muharebede dağlar, tepeler ve vadilerin "Allahuekber" sesleriyle çınladığını, okların gökyüzünü kapladığını ve yeryüzünün kanla boyandığını nakletmişlerdir. Buna rağmen Kılıç-arslan savaş meydanını terkedip geri çekilmenin uygun olacağını ve bu tür çete muharebeleriyle bütün Haçlıları yok edeceğini düşünüp hemen hemen hiç bir esir vermeden Konya yöresine çekildi.

Yol boyunca su kaynaklarını kullanılmaz hale getiren ve gıda maddelerini yok eden sultan böylece düşmanı açlık ve susuzluk içinde takatsiz bırakmak istiyordu. Nitekim uzun ve sıkıntılı bir yolculukla Emir ve Sultan Dağları'nı aşıp Akşehir'e ulaşan Haçlılar güçlerinin büyük bir kısmını yitirmiş oldular.

Eskişehir muharebesinin sonunda Selçuklular Marmara ve diğer sahil bölgelerini kaybederek Orta Anadolu'da toplanmak zorunda kaldılar.

Haçlılar Konya'ya girdikleri sırada, Kılıç-arslan, Danişmend Gazi, Hasan Bey ve diğer Türkmen beyleriyle bir araya gelip Ereğli'de düşmanı bir kez daha vurmak istedi. Orada, Haçlılar'ın iki kola ayrıldıkları ve bir kısmının Gülek Boğazı'ndan Çukurova'ya, diğer bir kısmının da Kayseri istikametine yöneldiği görülünce Sultan, büyük saldırıya şimdilik gerek kalmadığını düşünüp, Hasan Bey'i Kayseri istikametine yönelen Haçlılarla savaşmak üzere gönderdi. Nitekim bu yörelerden geçmekte olan Haçlılar Hasan Bey'in kahramanca saldırıları sonucu ağır kayıplar verdiler. O'nun bu destansı savaşları sonucu namına bir çok türbe ve ziyaretgah yapıldı. Kayseri'nin Hasan Dağı, adını bu ünlü Selçuklu Bey'inden aldı.

Haçlı ordularının Orta Anadolu'dan çekilip gitmeleri üzerine Konya'ya yerleşen ve burasını devletinin payitahtı ilan eden Sultan Kılıç-arslan, bir yandan kuvvetlerini toparlıyor, öte yandan da Haçlılarla olan amansız kavgasına devam ediyordu.

1100 yılında Danişmend Gazi'nin Malatya civarında, Haçlılar'ı feci bir bozguna uğrattığını ve ünlü komutanlarını esir alarak Niksar'da hapsettiğini biliyoruz. Bunun üzerine Avrupa'dan yola çıkan yeni ve büyük bir Haçlı ordusu daha Anadolu'ya girmiş, Ankara-Çankırı yoluyla Niksar'a ulaşmak istemiştir. Bunlar yine Kılıç-arslan ve Danişmend Gazi tarafından Amasya civarında sıkıştırılmış ve müthiş bir baskın sonucu tamamen yok edilmişlerdir. Tarihî kayıtlara göre imha edilen Haçlı askeri sayısı 300.000'den daha fazladır.

Bu mağlubiyetin intikamı için yola çıkan 300.000 kişilik bir başka Haçlı ordusu Akşehir, Konya ve Ereğli yoluyla ilerlerken yine Kılıç-arslan tarafından tamamen imha edilmiş, Antakya'ya ancak 1000 kişi ulaşabilmiştir.

Ardı ardına gelen bu bozgunlar bütün Anadolu'yu fethedip, Türkler'i Orta Asya'ya sürmek isteyen Avrupalılar'ı şaşkına çevirmiş, artık bu topraklarda ebediyyen tutunamayacaklarını anlamışlardır.

Nitekim Danişmend Gazi, Amasya Zaferi'nden sonra Malatya'yı da fethedince, Bizans İmparatoru Alexius, sultan Kılıç-arslan'la anlaşmak lüzumu hissetmiştir. Böylece hem gittikçe nüfuzu artan Danişmendliler'den, hem de girdikleri yeri yakıp yıkan ve ilerde Bizans için de ciddi bir tehlike oluşturacak olan Haçlılar'dan emin olmak istiyordu. Gerçekten Haçlılar, Selçuklular'ı etkisiz hale getirebilseler, Bizans imparatorluğunda da hak iddia ederek devletini tehlikeye düşürebilirlerdi. Şimdi, Urfa, Antakya ve Kudüs'te hakim durumda idiler.

Kılıç-arslan da Danişmend Gazi ile artık anlaşamıyordu. Haçlılar'a karşı birlikte savaşmış olmalarına rağmen, Danişmend Gazi, sultandan bağımsız hareket etmeye başlamıştı. Esir aldığı Haçlı kumandanlar için yüksek fidyeler almış, bunları Kılıç-arslanla paylaşmaya yanaşmamıştı. Antakya'yı kuşatmış olan Sultan, daha fazla beklemeyip, iç tehlikeyi önlemek düşüncesiyle O'nun oğlu tarafından muhafaza edilen Malatya'yı da fethedip, hem nüfuzu gittikçe artan Danişmendliler'i sindirmiş, hem de şarktaki seferleri için müsait bir ortama kavuşmuştu. Nitekim Danişmend Gazi'nin de öldüğü yıl olan 1105 yılında bütün şarkî Anadolu Beyleri Kılıç-arslan'a olan tabiiyetlerini yenilediler. Sultan da daha büyük bir güçle Haçlılar'ın idaresinde bulunan Urfa'yı kuşattı. Bu arada Harran'ı ve Musul ileri gelenlerinin daveti üzerine bu şehri de topraklarına kattı. O'nun, daha önce de yerli hıristiyanların daveti üzerine Elbistan ve Maraş'ı ele geçirdiğini biliyoruz.

Musul'un teslim alındığı 1107 yılı daha büyük ve önemli olayların da yaşandığı bir yıl olarak tarihe geçmiştir. Gerçekten bu yıl içinde, Sultan Kılıç-arslan'ın vefatı sebebiyle Anadolu Selçuklu devleti yeniden bir inkiraz devresi geçirmiş, sağlanan birlik bozulmuş ve Bizanslılar'ın Ege'deki hakimiyetleri iyice pekişmiştir.

O tarihte Musul, Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'a bağlı bir eyaletti. Şehri Çökermiş Bey idare ediyordu. Muhammed Tapar, itaatsiz davranışları sebebiyle Çökermiş Bey'in yerine ünlü kumandanlarından Çavlı Bey'i gönderince Çökermiş ve Çavlı kuvvetleri arasında şiddetli bir savaş yapıldı. Çavlı Bey Çökermiş'i mağlup edip öldürünce, Musul ileri gelenleri Çökermiş Bey'in küçük oğlu Zengi'yi başa geçirip, şehri müdafa etmeye karar verdiler. Çavlı şehri muhasara edince de daha fazla dayanamayacaklarını anlayıp Sultan Kılıç-arslan'a haber gönderdiler. "Biz sana tabi olmak istiyoruz, gelirsen Musul'u sana teslim ederiz" dediler. Şark'taki hakimiyetini artırmak isteyen Kılıç-arslan'da süratle Nusaybin'e inip Çavlı kuvvetlerini mağlup ederek Musul'a girdi. Hutbeyi kendi adına okutarak, bir noktada Büyük Selçuklu Sultanı'na meydan okumuş oldu. Bunun üzerine Çavlı, Halep Meliki Rıdvan ve Artuklu İl Gazi kuvvetleri ile birleşerek, Muhammed Tapar adına, Kılıç-arslan'la karşılaşmak istedi. Yine iki Türk ordusu karşı karşıya gelmiş oluyordu.

Habur Nehri civarında cereyan eden kanlı muharebenin sonunda Kılıçarslan kuvvetlerinden bir kısmının karşı tarafa geçmesi sonucu, sultanın askerleri dağıldı. Büyük bir bozgun ve panik başgösterince Sultan bizzat Çavlı Bey üzerine

saldırdıysa da müthiş bir ok yağmuru altında Habur Suyu'na yöneldi. Karşı kıyıya geçip kurtulmak istiyordu. Ne var ki hem kendisi, hem de atı zırhlı olduğundan nehrin ortasında suya gömülerek boğuldu. Cesedi bir tabuta konularak Silvan'a nakledildi.

Çavlı Bey Musul'a girerek şehri ele geçirdi. Kale komutanı Bozmuş Bey, sultanın hanımı ve küçük oğlu Tuğrul Arslan'ı alıp Malatya'ya götürdü. Çavlı Bey, Kılıç-arslan'ın diğer oğlu Şahin-Şah'ı Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'a gönderdi. Şahin-Şah bu sırada henüz 11 yaşında idi.

Kılıç-arslan'ın ölümü bütün Anadolu'yu yasa boğdu. Ona hem Anadolu'ya yerleşmiş Türkmenler hem de Selçuklu'ya tabi beylerin yönetiminde huzur içinde yaşayan Ermeni ve diğer hıristiyanlar ağladılar.

Ermeni tarihçisi Mathieu: "Kılıç-arslan'ın ölümü hıristiyanlar için bir yas oldu" diyerek onların duygularına tercüman oldu.

Gerçekten Kılıç-arslan bilge, cesur, devlet işlerinde mahir ve tecrübeli bir hükümdardı. Onun siyasi ve askeri dehası üzerinde dost ve düşman müttefik idiler. En kritik dönemlerde bile cesaret, metanet ve sabrını yitirmemiş, kendisinden sayıca ve silahca çok üstün olan Haçlı ordularını bozguna uğratmış, hem Haçlılar, hem de Bizans ordularıyla boğuşmuş, bu arada da itaatsizlik gösteren Türkmen beyleriyle uğraşmak zorunda kalmıştır.

Sayıları milyona ulaşan Haçlı sürüleri karşısında "ordumuzu bu sürüden kurtaracağız ve ülkemizi koruyacağız!" diyerek mücadelesinden kopmamış olması bile Kılıç-arslan'ın yüksek ruhlu bir hükümdar olduğunu göstermektedir.

Yine Urfalı tarihçi Ermeni Mathieu "asil karakterli ve hayırsever hükümdarımızın mevcudiyeti, biz hıristiyanlar için en büyük teminattır" demiştir.

14 yıl 8 ay kadar Anadolu Selçuklu Devleti'nin sultanlığını yapan Kılıç-arslan'ın henüz çok genç denilebilecek bir yaşta vefat etmesinden sonra oğulları arasındaki saltanat kavgaları bir süre devleti yıpratmışsa da Sultan Mesud'un tahta geçmesiyle bu durum düzelmiş ve Anadolu birliği yeniden sağlanmıştır.

Kılıç-arslan'ın oğulları Şahin-Şah, Mesud, Arap ve Tuğrul-Arslan isimlerini taşıyorlardı. Gök Arslan isimli bir başka oğlundan daha bahsedilmektedir.

Oğullarından Tuğrul-Arslan bir süre Malatya'da, Şahin-Şah Konya'da saltanat sürmüş, fakat daha sonra Danişmendliler'in desteğiyle tahta çıkan Sultan Mesud, uzunca süren hükümdarlığı ile Anadolu Selçuklu Devleti'nin bekâsını sağlamıştır.

YAY KİRİŞİ

•

ŞAHİN-ŞAH

Bizans İmparatoru Alexius Komnenos'un kızı Anna Komnenos, inzivaya çekildiği manastırda Anadolu Selçuklu Sultanlarının üçüncüsü genç Şahin-Şah'ın hikayesini yazarken gözlerinden süzülen yaşlara engel olamadı. Onun asil ve mağrur yüzü, pırıl pırıl ışıyan iri gözleri ve beyaz atı üzerinde tıpkı bir şahin gibi süzülüşü gözlerinin önünde canlandığında Anna, hayatın bazen ne kadar anlamsız ve saçma bir hale geldiğini düşündü. İnsanlar hep birbirlerine tuzak kuruyor, korkunç ihanetler sergiliyor, hırslarının çukurlarında debelenip dünyayı yaşanılmaz hale getiriyorlardı.

Kan, dereler gibi çağlıyor, yarı canlı bedenler at toynakları altında eziliyor, vadiler üstünde alıcı kuşlar dolanıyor...

Emir Bozmuş, sultan Kılıç-arslan'ın hanımı ve küçük oğlu Tuğrul-arslan'ı yanına alıp Musul'dan Malatya'ya çekildiğinde, Emir Çavlı Bey, sultanın henüz 11 yaşında olan büyük oğlu Şahin-Şah'ı, Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'ın yanına göndermişti. Şahin-Şah tıpkı babası Kılıç-arslan gibi Isfahan sarayında yetiştirilmeye başlanmış, iki yahut üç yıl sonra Konya'ya gönderilerek Selçuklu tahtına oturtulmuştu. O'nun Konya'ya, Muhammed Tapar'ın emir ve fermanıyla gönderildiği rivayeti yanında kaçarak geldiği de rivayet edilmekteydi.

Şahin-Şah'ın Konya'da, henüz çocuk denecek yaşta sultanlık tahtına oturduğu günlerde Anadolu'da büyük iç karışıklıklar, çekişme ve sürtüşmeler, siyasi ve ekonomik sıkıntılar yaşanmaktaydı.

Kılıç-arslan'ın Habur Suyunda boğulmasından sonra Bizans İmparatoru Alexius daha önce Türkler tarafından fethedilmiş bir çok kale ve şehri yeniden sınırlarına katmış, Toroslar'da hareketlenen Ermeniler yeni bir krallık kurmaya kalkışmış, Antakya, Urfa ve Kudüs'te Haçlılar hakim duruma geçmişlerdi.

Bu arada Anadolu'daki Türk beylikleri de daha büyük bir serbesti içinde kendi hakimiyetlerini kuvvetlendirmenin mücadelesini veriyor, Danişmendliler, Selçuk sultanlığını bile gölgede bırakacak bir güce erişiyorlardı.

Erzurum'da Saltuk oğulları, Malatya'da Kılıç-arslan'ın hanımı ve küçük oğlu Tuğrul Arslan'ın varlığıyla kurulmuş küçük bir Selçuklu sultanlığı, Konya'da yine Kılıç-arslan'ın oğullarından olan Mesud'un hakimiyet mücadelesi ve bütün bu parçalanmışlıktan azami derece faydalanmak isteyen Bizans İmparatorluğu...

Her şey karma karışık vaziyette... Türkmenler acımasız Rumlar'ın katliamlarından kurtulmak için bütün Ege bölgesinden çekilmekte... Geride kalan ve vaktinde kaçmasını beceremeyen kadınlar, çocuklar ve yaşlılar Bizanslı caniler tarafından kaynar kazanlara atılıp haşlanmakta.

Selçuklular en kara günlerini yaşamakta... Artık Süleyman Şah'ın fethettiği beldelerden eser kalmadığı gibi, batıda, kuzeyde ve güney doğuda hıristiyanların hakimiyeti artmakta. İmparator, haçlı ordularının yapamadığını yapmak ve Konya'yı da fethederek Türkleri bu bölgelerden tamamen sürüp çıkartmak düşüncesinde.

İşte tam bu günlerde, Kılıç-arslanın yiğit ve mağrur oğlu Şahin-Şah kardeşlerini etkisiz hale getirerek Konya'da Selçuklu tahtına oturuyor. Yıl 1110'dur ve Şahin-Şah henüz 13 yaşındadır. İlk yaptığı işlerden biri saltanat naibi sayılan ve muhtemelen amcası Kulan-Arslan'ın oğlu olan Hasan Bey'i bertaraf etmek olmuştur. Daha sonra taarruz halinde bulunan Bizanslılar'a karşı harekete geçen Şahin-Şah Alaşehir'e bir ordu göndermiş, ancak Bizanslılar bu kuvveti mağlup etmeyi başarmışlardır. Ordusunun yenilgisi üzerine imparatorla bir muahede imzalayan genç sultan kısa bir süre sonra, askerlerini toplayarak yeni ve daha büyük saldırılarla Bizanslılar'dan intikam almaya çalışmıştır. Nitekim, imparator, onların kısa bir sürede yeniden Çanakkale önlerine kadar ilerlediklerini görünce, rahatsızlığına rağmen harekete geçmiş ve İznik'de bulunan ünlü komutanlarından Kamitzes'i büyük bir orduyla Türkler üzerine göndermiştir.

Bizanslılarla, Selçuklular'ın sayısız çarpışmalarından biri daha gerçekleşmiş, Kamitzes Emir Mehmet ve Emir Monulug komutasındaki Türk ordusu karşısında perişan edilerek esir alınmıştır.

Alexius bu gelişme üzerine bizzat sefere hazırlanıp Anadolu'ya geçmiş ve bu sefer sonunda Kamitsez'i kurtarmayı başararak İstanbul'a dönmüştür. Bir yıl sonra tekrar Anadolu'ya geçen imparator artık son darbeyi indirip Konya'yı da ele geçirmek düşüncesindedir. Bu arada Şahin-Şah'da boş durmamakta, doğudan yardımına gelen büyük Türkmen kafileleriyle birlikte imparatorla savaşa hazırlanmaktadır. Yıl 1116 olmuştur ve Şahin-Şah şimdi 19 yaşındadır.

Bizans orduları muhtelif kollardan ilerleyerek Akşehir'e doğru yöneldiler. Ancak yolculukları boyunca Şahin-Şah'ın askerleri tarafından sık sık vurulmuşlar, ağır kayıplar vermişler ve Akşehir'e son derece güçsüz bir şekilde ulaşmışlardır.

İmparator, bütün geçitleri tutan, ordunun geçtiği yerlerdeki su ve yiyecek maddelerini imha eden ve vur-kaç taktiğiyle askerlerini perişan eden Selçuklu kuvvetlerine karşı acziyetini ikrar etmektedir. Demek ki artık Anadolu'yu yurt edinmeye kesin karar vermiş olan Türkler'i kimse bu fikirlerinden caydıramaz ve onlar kanları ve canları pahasına bu topraklarda tutunmak istemektedirler.

Alexius bütün bunları düşünüyor ve bir an önce İstanbul'a dönmeyi istiyor. Ne var ki Akşehir'e kadar gelmiş ve az ilerde Konya duruyor...

Akşehir hücumla zaptediliyor ve Bizans müfrezeleri civar köyleri yağma etmeye çıkıyorlar. Emir Monulug ise ani baskınlarla İmparatorun ordusuna ağır zayiatlar verdiriyor ve ilerleyişlerini zora sokuyor...

Bu arada genç sultan Şahin-Şah, komutanlarını toplayarak İmparatorla bir meydan muharebesi yapılmasını istiyor ve hatta bu ana kadar asıl Bizans kuvvetlerine karşı saldırıya geçmeyen yaşlı ve tecrübeli kumandanlarıyla alay ediyor... Neticede Komutanlar istemeseler de, sultanın emriyle toplu bir saldırıya karar veriliyor. Saf halinde başlayan şiddetli savaş sonunda Selçuklu ordusu bozuluyor ve genç sultan canını kurtarabilmek için dağlara çekilmek zorunda kalıyor...

Şahin-Şah buna rağmen güçlerini toparlamayı ve yine ani baskınlar düzenleyerek Bizans ordusunu yıpratmayı başarıyor...

İmparator Akşehir'den ileri geçmeyi ve Konya'ya girmeyi artık hayal edemeyerek geri çekilmeye karar veriyor.

Afyon yakınlarında yeniden Türkler'in saldırısına uğrayan Alexius sonuçta bir anlaşma yapmak isteyerek sultanı davet ediyor. Şahin-Şah'da bunu, kardeşi Mesud'un, Danişmendliler'in desteğini alarak Konya'ya yürümesi üzerine tahtını tehlikede görüp, hemen kabul ediyor.

Yanında ünlü komutanları da olduğu halde Bizans imparatoru ile yine Afyon yakınlarındaki büyük bir ovada buluşuyor.

Alexius, yaşlı ve tecrübeli bir imparatordur ve bugüne kadar siyasi dehası ve askeri kabiliyeti sebebiyle devletini bir çok tehlikelerden korumasını bilmiş ünlü bir devlet adamıdır. Genç Selçuklu Sultanını büyük bir törenle karşılayıp kendisine bir çok hediyeler takdim ettikten sonra anlaşma metnini imzalıyor.

Şahin-Şah imparatorla anlaştıktan sonra hemen Konya'ya dönmek istemektedir. Zira, daha önce zincire vurup hapsetmeyi başardığı kardeşi Mesud, hapisten kurtulmuş ve Danişmendli Emir Gazi'nin de desteğini alarak saltanat davasına

kalkışmıştır. Durumun böylece ciddi bir hal alması karşısında İmparator Alexius, anlaşma yaptığı genç Sultana yardımcı olmak istemiş ve dilerse kardeşine karşı, kendisine asker bile vereceğini belirtmiştir.

Şahin-Şah bunların hiç birini kabul etmeyerek ve kardeşi ile olan davasını tek başına halledeceğini düşünerek yola koyulmuştur. O günler içinde bir gece korkunç bir rüya gören genç Selçuklu Sultanı bunu yakınlarına anlatınca, onlar da bir süre burada beklemesi gerektiğini söylemişlerse de sultan bir takım adamlarını vaziyeti anlamak üzere önden gönderip yoluna devam etmeye karar vermiştir. Şahin-Şah'ın gördüğü rüyada kendisi bir sürü fare tarafından kuşatılmıştır ve onlar sultanın tuttuğu ekmeği kemirmek istemektedirler. Sultan engel olmaya çalışınca fareler büyüyerek arslan şekline girmiş ve kendisini yere sermişlerdir...

Kötü, karışık ve iç karartıcı bir rüyadır bu... Ne var ki genç sultanın gururu her şeyin üstündedir ve o ne farelerden ne de arslanlardan korkmaktadır.

Şahin-Şah'ın gönderdiği öncüler yolda Mesud'un kuvvetleriyle karşılaşınca ve onun gerçekten büyük bir orduyla harekete geçmiş olduğunu öğrenince taraf değiştirerek Mesud saflarına geçmekte bir sakınca görmemişlerdir. Bu ihanet sonucu geri dönerek genç sultana herhangi bir tehlike olmadığını ve Konya'ya rahatça girebileceğini söylemişlerdir.

Böylece hıyanete uğrayan Şahin-Şah ihtiyatsız olarak ilerlerken daha önce katlettiği Hasan Bey'in oğlu Gazi'nin ani hücumuna uğramış, durumun vehametini görünce imparator Alexius'a sığınmak için hemen geri dönmüş, fakat bir süre kaçtıktan sonra, girmek istediği bir kale kapısı önünde Mesud'un askerleri tarafından kıskıvrak yakalanmıştır.

Şahin-Şah şimdi her şeyin bittiğini anlamış ve sultanlığının sona erdiğini kabul etmiştir. Buna rağmen mağrur ve pervasız tavrından ödün vermemekte, ellerini bağlayan askerlere karşı asil bir sultan gibi hitap etmektedir.

Kardeşi Mesud, Şahin-Şah'ın gözlerine mil çekilmesini emrettiğinde de Şahin-Şah sesini çıkarmamış ve umursamaz tavrını değiştirmemiştir.

Artık Konya'da, dördüncü Selçuklu Sultanı olarak tahta oturan Sultan Mesud, gözlerine mil çekilmesine rağmen görme duyularını tam olarak yitirmemiş olan Şahin-Şah'ın öldürülmesini emretmiş ve henüz 20 yaşında bulunan yiğit delikanlı yay kirişiyle boğularak hayata veda etmiştir.

Şahin-Şah'ın saltanat süresi 6 yıldan biraz fazla olup, Selçuklu Sultanları arasındaki mevkii silik ve zayıfcadır. Onda ne babası Kılıç-arslan'ın üstün meziyetleri ne dedesi Süleyman Şah'ın engin emelleri vardır. Yalnız aşırıya kaçan bir hırs ve gururla sultanlık yaptığı ve bu affedilemez kusurlarından dolayı feci sonuna sürüklendiği hikaye ediliyor.

SULTAN BİATI

SULTAN I. MESUD

Anadolu Selçuklu hükümdarlarının dördüncüsü olan Sultan Mesud, oğlu Elbistan Meliki II. Kılıç-arslan'ı tahta oturtmuş, önünde saygı ile divan durup, devlet erkanı içinde ilk biatı gerçekleştirmiş ve milletinin oluk oluk akan kanları pahasına kazanılmış bu muazzam ülkeyi veliahdına emanet etmişti.

Artık bir kenara çekilerek iyice yaklaşdığını hissettiği ölümü bekleyebilir, yaşanmış 57 yılın muhasebesini yapabilirdi.

Kahraman oğlu II. Kılıç-arslan'ın asil yüzüne gülümseyerek bakıyor daha nice fetihler ve zaferler kazanarak Selçuklu'yu yüceltmesini niyaz ediyordu.

Sultanlık, ateşten bir gömlek gibiydi ve o, tam 39 yıldır bu gömleği giymiş, nice acıların, yokluk ve ihanetlerin, zafer ve sevinçlerin ortasında bu güne erişmişti. Sevgili ve bahadır oğlunu bekleyen akıbet de aynı olacaktı. O da, tıpkı kendisi gibi kardeşleri ile saltanat kavgalarına tutuşabilir, gücünü artırmış Türkmen beylerinin hücumuna uğrayabilir, hain ve sinsi Bizans'ın entrikalarıyla boğuşmak ve çekirge sürüleri gibi girdikleri yeri harab eden barbar Haçlı ordularıyla döğüşmek zorunda kalabilirdi. Dört yanı kuşatan çemer daraldığında ne yapacaktı II. Kılıç-arslan?.. "Dilerim dedeleri ve babası gibi çıkış yolları bulur..." diye dua etti...

Sultan Mesud, omzunu çökerten hükümdarlık yükünü böyle kendi isteğiyle indirip oğluna teslim ettiğinde etrafının boşaldığını ve birden yapayalnız kaldığını farkedip garip bir sevince kapıldı. Sanki tuzağından kurtulmuş bir ceylan, kafesini kırmış bir kuş gibiydi... "Özgürlük bu" diye mırıldandı ve Konya sarayının pencerelerini açıp, kollarını, uçsuz bucaksız bozkırı kucaklamak ister gibi uzatarak, yüceler yücesi Rabbine hamdetti.

Görevini hakkıyla yerine getirmiş ve taşıdığı emaneti yeni sahibine teslim etmişti işte... Ülkesini canı ve kanı pahasına korumuş, sayısız savaşlara girip çıkmış, kaleler, şehirler, beldeler fethetmiş, Selçuklu birliğini sağlayarak dünya tarihinin önemli hükümdarlarından biri haline gelmişti. Hem büyük Selçuklu Sultanı hem de İslam halifesi ona hilatlar, sancaklar ve beratlar göndererek Sultan'ul Muazzam sıfatıyla anmış, Anadolu beyleri tabiiyetlerini kabul ederek çağırdığı seferlere iştirak etmişlerdi.

Bizansla olan kavgalarında nasıl daima kazançlı çıkarak sınırlarını genişletmişse, Almanya ve Fransa krallarının komutasındaki II. Haçlı seferlerinde de unutulmaz başarılar kazanmıştı... Baş kaldıran Ermeni Prenslerini sindirmiş, Danişmendli nüfuzunu kırıp Selçuklu'nun yeniden dirilişini sağlamıştı. Tabii bütün bunlardan önce kardeşleriyle olan saltanat kavgasından galip olarak çıkması ge-

rekmişti. Acı ve hüzün verici olaylar yaşanmıştı aralarında. Ağabeyi genç Şahin-Şah bertaraf edilmiş, Malatya Sultanı Tuğrul-Arslan susturulmuş ve nihayet Ankara ve Kastamonu taraflarına hakim olan diğer kardeşi Melik Arap'la uğraşmak zorunda kalmıştı. Eğer kayınpederi Danişmendli Emir Gazi'nin destek ve yardımları olmasaydı bu zor günleri aşamaz, belki de ağabeyi gibi yay kirişiyle boğularak öldürülmüş olurdu. Talihi yaver gitmişti işte. Emir Gazi, o dönemde Anadolu'daki melikler içinde en kudretli olan kişiydi. Hatta Konya havalisi müstesna Malatya'dan Sakarya boylarına kadar bütün Selçuklu beldeleri Danişmendli Devleti'ne bağlanmış durumdaydı. Şimdi Anadolu'da birinci derecede kudret sahibi olanlar Selçuklular değil, Danişmendliler'di ve Sultan Mesud, bu durumun değişmesi için Emir Gazi'den sonra yerine geçen oğlu Melik Muhammed'in de ölümünü beklemek zorunda kalacaktı.

Ağabeyi ve Konya sultanı olan Şahin-Şah'ın üzerine yürüdüğünde kendisine en büyük destek, güçlü ordusu ve yaygın ünü ile kudretinin doruklarında sayılan Danişmendli Emir Gazi'den gelmişti. Nitekim Şahin-Şah ele geçirilip öldürüldükten sonra Konya tahtına oturabilmiş ve ancak payitahtın havalisindeki birkaç beldeye inhisar eden küçük toprak parçalarının sahibi olmuştu. Yeniden büyük mücadelelere atılması ve daha önce dedesi Süleyman Şah'ın fethettiği toprakları ele geçirmesi lazımdı... Garpta bir takım faaliyetlere başlayıp Bizans beldelerine saldırılar düzenledi. Kayınpederi ile Karadeniz sahillerinde fetihler gerçekleştirdi. 1184 yılına kadar süren çeşitli faaliyetlerden sonra, kudretinin zirvesine erişen Danişmendli Emir Gazi ve Sultan Mesut Malatya'yı muhasara ederek bu önemli şehri Tuğrul-Arslan'dan teslim aldılar. Sultan Mesut Malatya'yı Emir Gazi'ye bırakınca, Ankara ve Kastamonu taraflarına hakim olan kardeşi Melik Arap, babasının memleketinin Danişmendlilere terkedilmesine razı olmayarak ağabeyi üzerine saldırıya geçti. 30.000 kişilik büyük bir kuvvetle Sultan Mesud'a karşı çıkan Melik Arap, yapılan savaşta ağabeyini mağlup etti. Sultanın kayınpederi Emir Gazi, o sıralarda Artuklular'la mücadele içinde olduğu için Mesud'un yardımına koşamamış, sultan da yardım ve destek almak için Bizans'a gitmişti.

Daha sonra İmparatorla anlaşan Sultan Mesud geri dönüp, kayınpederi ile de birleşerek Melik Arab'ı mağlup etmeyi başardı. Kılıç-arslan'ın bu kahraman oğlu Ermeni prensleriyle anlaşıp yeniden saldırılar düzenlediyse de her seferinde geri çekilmek zorunda kalmış ve son başarısız girişimden sonra Bizans'a kaçarak orada ölmüştür. Bu arada Sultanın diğer kardeşi Tuğrul-Arslan'da siyaset sahnesinden çekilmiş olduğundan Sultan Mesud, tek başına hakim duruma geçmiştir.

Artık iç kavgaları atlatan Selçuk hükümdarı yine kayınpederi ile müşterek hareket ederek bir çok Bizans şehrini ele geçirmiş, bir yandan Ermeniler, öte yandan Haçlılarla başı belada olan Bizans İmparatorluğu'nun zaaflarından yeterince istifade etmeyi başarmıştır.

Sultan Mesud'un, ünlü Bizans İmparatoru Alexius'un ölümünden sonra yerine geçen oğlu Yuannis ile zaman zaman anlaşmalar yaptığı, zaman zamanda amansız kavgalara giriştiği bilinmektedir. Tarihçiler İmparator Yuannis'in de dönemin en kudretli devlet adamlarından biri olduğu hususunda ittifak etmektedirler. Gerçekten o babasının 1118 yılında ölümü üzerine Bizans tahtına oturmuş, 1119'da düzenlediği bir Anadolu seferiyle Denizli'yi ele geçirmiş, 1121 yılında Uluborlu'yu alıp, Beyşehir Gölü'ndeki adaları fethedip, Antalya'ya inerek bölgede hakimiyet kurmuş, 1122 yılında ise batıdan İstanbul'a saldıran Şamanist Peçenek ordusunu büyük bir yenilgiye uğratarak Bizans tarihine unutulmaz bir zafer kazandırmıştır.

Anadolu Selçuklu Sultanı Mesud'un hem böyle ünlü ve kudretli bir imparatorla, hem de Danişmendliler'le uğraşmak zorunda kalması onu batı ve doğuda yüzlerce sefere katılmaya mecbur etmiştir. Nitekim 1134 yılında Emir Gazi'nin vefatı üzerine yerine oğlu Melik Muhammed geçmiş, onun kardeşleriyle olan mücadelelerine doğrudan müdahalelerle kendi sınırlarını genişletmiştir. Gerçekten çok dindar ve kabiliyetli bir insan olan Melik Muhammed, iktidarı ele geçirince isyan eden kardeşi Yağan'ı 1135'de mağlup edip öldürmüş, Malatya'ya sığınan diğer kardeşi Aynu'd-Devle'yi de oradan çıkarıp hakimiyetini sağlamlaştırmıştır. Melik Muhammed'in Kayseri'yi de ele geçirip mamur ettikten sonra payitaht haline getirdiğini biliyoruz.

Emir Gazi'nin ölümü ve Danişmendliler'in saltanat kavgalarıyla uğraşması, elbette Bizans için de büyük bir fırsattı ve Yuannis, onlara karşı Sultan Mesud'la ittifaktan kaçınmadı. Sonra Çankırı ve Kastamonu'yu almak üzere harekete geçip, müslüman kıyımına başlayınca Sultan Mesud, kayınbiraderi ile birleşip Bizans ordusuna saldırmakta gecikmedi. Bu birliktelik sonucu Çankırı ve Kastamonu havalisi yeniden Danişmendliler'in hakimiyetine geçti.

İmparator Yuannis 1137 yılında Kilikya (Çukurova) ya hareket etti. Hem Toroslarda baş kaldıran Ermenileri tenkil edecek, hem de Antakya'yı fethederek, oralarda bağımsız hükümdarlıklar kuran Haçlılar'ı sindirecekti. Nitekim yolu üzerinde Sultan Mesud'a ait bir çok beldeyi harap ederek ilerleyen Yuannis, Tarsus, Adana ve Misis'i alıp Ermeni prenslerini sindirdikten sonra Antakya Ovası'na erişti. Bu arada Sultan Mesud'da boş durmuyor, imparatoru takip ederek vur-kaç taktikleriyle Adana'ya kadar ilerliyordu. 1138 yılında Adana'ya geri

dönen İmparator, bir çok esir ve ganimetle geri çekilen Sultan Mesud'la karşılaşma imkanı elde edemeyince Selçuklu ve Danişmendliler'le anlaşmak zorunda kalıp İstanbul'a döndü.

İmparator'un Suriye seferi sırasında Sultan Mesud batıda, Danişmendli Melik Muhammed'de Karadeniz sahillerinde bir çok fetih gerçekleştirdiler. Türkler'in, yeni bir imparatorluk kurmak için faaliyetlerini artıran Trabzon dükası Gabris'le anlaşması üzerine Yuannis büyük bir ordu ile Niksar'a kadar ilerledi. Uzunca süren muhasaraya rağmen başarılı olamayıp 1141 yılında geri dönmek zorunda kaldı. Zira yine Sultan Mesud ve Danişmendli Melik Muhammed'in askerleriyle çarpışmış, onları mağlup etmenin imkansızlığını anlamıştı. Oysa Niksarı fethettikten ve Trabzon dükasını susturduktan sonra bütün Anadolu'dan Türkler'i sürüp çıkaracak, Bizans'ı eski haşmetli günlerine döndürecekti...

Emelleri tükenmeyen imparator, garpta yeniden fetihlere başlayan Sultan Mesud'u durdurmak için 1142 yılında yeni bir sefer düzenledi. Batı Anadolu yoluyla ilerliyor, fakat girdiği beldelerde Sultan Mesud'un taraftarlığını yapan yerli halk sebebiyle büyük zorluklar çekiyordu. Hıristiyanlar bile, müslüman idarecileri kendilerine tercih ettiği için kızgınlığı artan imparator yakıp yıkarak Antalya'ya ulaşmış sonra Çukurova'ya erişmişti. Artık yorgun düşmüş, hastalanmış ve hayattan usanmış gibiydi. Nitekim Çukurova'da iken 1143 yılında öldü. Oğlu cenazesini ve ordusunu İstanbul'a götürmk için adeta yıldırım hızıyla hareket etmiş ve bu kudretli Bizans imparatoru da tarihteki hikayesini tamamlamıştır.

Bu arada Danişmendli büyük hükümdar Melik Muhammed'de Kayseri'de vefat edince Sultan Mesud'un beklediği günler gelmiş ve O, gelişmelerden istifade ederek sınırlarını her geçen gün biraz daha artırmıştır.

Melik Muhammed'in vefatı, oğulları ve kardeşleri arasındaki saltanat kavgalarıyla Danişmendliler'in sonunu hazırlamış gibidir. Bu kavgada Sultan Mesud, Melik'in Oğlu Zünnun tarafını tuttuğu için, Melik'in Sivas ve yöresinde hakim durumdaki kardeşi Yagı-basan'la ve Malatya'da hakim olan diğer kardeşi Aynü'd-Devle ile savaşlara girişmiştir. O'nun, İmparator Yuannis'in ölümü sebebiyle şark seferlerine ağırlık verdiği bu günlerde oğlu Kılıç-arslan'la 1144'de Aynü'd-Devle'ye ait olan Ceyhan ve Elbistan bölgelerini ele geçirdiğini, Malatya'yı muhasara ettiğini ve Kılıç-arslan'ı Elbistan Meliki ilan ettiğini biliyoruz.

Sultan Mesud'un Malatya'yı muhasarası sırasında yeni Bizans imparatoru Manuel Komnenos'un, babasının ideallerini gerçekleştirmek için büyük bir ordu ile Selçuklu ülkesine girdiği haberi alınmış ve Sultan hemen muhasarayı kaldırarak batı cephesine dönmüştür. Ne var ki Kilikya'ya yeni bir Ermeni prensi tayin eden Manuel, hastalandığı için çabucak İstanbul'a dönmüş ve bu sefer sırasında Sultan Mesut'la karşılaşmamıştır.

1146 yılında yeniden Anadolu'ya geçen Manuel Akşehir'e kadar ilerleyip şehri yakıp yıkmış, bu arada ayağından da yaralandığı halde Konya'yı fethetmek için ilerleyişini sürdürmüştür. O sıralarda yine şark seferlerinde bulunan Selçuklu Sultanı hemen geri dönüp Konya civarında mevzilenmiştir.

Bizans ve Selçuklu orduları bir kez daha Konya ovasında karşı karşıyadırlar. Sultan Mesud ihtiyatlı davranmakta, ağır silahlara ve zırhlara sahip Bizans ordusuna hemen saldırmaktan çekinmektedir.

İmparator Manuel 2 ay kadar Konya kalesini kuşatmada tutmuş, vur-kaç taktiği ile askerlerini perişan eden Selçuklular'dan intikam almak ister gibi şehri yakıp yıkmış, bir kısım ahaliyi de kılıçtan geçirmiştir.

Bu arada bir takım Türkmen boylarının takviye için Konya'ya gelmekte olduğu anlaşılınca ve Sultan Mesud'un büyük bir saldırı sonucu 20.000 Bizans askerini yok etmesi üzerine İmparator şehri alamayacağını anlayıp İstanbul'a çekilmek zorunda kalmıştır. Manuel'in bu kararı almasının bir başka sebebi de Avrupa'da hazırlanan yeni ve büyük bir haçlı ordusunun daha harekete geçmiş olmasıdır. Onun için Selçuklular ne kadar tehlikeli ise, Haçlılar'da o kadar tehlikelidirler ve eğer İstanbul'a girerlerse şehri harabeye çevirip, imparatorluğu bile yıkabilirler. Nitekim onlar 1. Haçlı seferinden sonra Urfa, Antakya ve Kudüs'te yeni hakimiyetler kurup, bu beldelerin asıl sahibi olan Bizans hükümdarlarından bağımsız hareketlere başlamışlardır. Bizans ve Frenkler arasında ezeli rekabet devam edip gitmekte, güya hıristiyanlığı korumak uğruna hareket eden iki tarafda birbirinden emin olamamaktadır.

II. Haçlı Seferinin siyasî ve ekonomik sebepleri birincisinden daha farklı değildir. Onlar yine İslam ülkelerini istila etmek, müslümanları katledip hıristiyanlığı yüceltmek ve nihayet doğunun hazinelerine sahip olmak istemektedirler. I. Haçlı seferleri sonunda ele geçirilen Urfa'da kurdukları kontluk 1144 yılında, İmadeddin Zengi tarafından ortadan kaldırılınca Antakya ve Trablus kontluğu

yanında Kudüs'ün istikbali de tehlikeye düşmüştür... Haçlı zayiatları artmış, Avrupalılar yeniden heyecana kapılmışlardır... Hem şimdi ilk haçlı seferinin sendeleyen sonuçlarını korumak, Müslümanları Suriye'den söküp atarak Urfa prensliğini yeniden inşa etmek gerekmektedir. Papa, yine sahneye çıkmış, Piyer Lermit'ten farkı olmayan keşişler coşkun vaazlarla Avrupalılar'ı ayağa kaldırmışlardır. Fransa ve Almanya krallarının başı çektiği ve sayıları 1.400.000'i bulan korkunç Haçlı kuvvetlerinin hareketlerini haber alan Bizans İmparatoru çok tedirgindir. Çünkü Manuel'in "politikasının yönü doğuda yeni kurulmuş olan Latin Prensliklerini imparatorluğun egemenliği altında hizaya sokmaktır". Evet, aslolan Filistin'de yeniden Bizans hakimiyetinin ihyasıdır ve Haçlı orduları bu hedefe en büyük engeli teşkil edecek, belki bu prenslikler daha da kuvvet kazanarak Bizans'ı tehlikeye sokacaktır. Fakat yapılacak fazla bir şey de kalmış değildir. Avrupalılar'a Anadolu kapılarını açan dedesi Alexius, belki o zaman hakiki bir gerekçeye sahipti ama şimdi bu politika geri teperek Bizans'a zarar vermeye başlamıştı... Öyleyse ne yapıp edecek bu sürülerin mahvı için gizli çalışmaları sürdürecekti. Nitekim Sultan Mesud'a haberciler göndermiş, Haçlılara vereceği kılavuzların onları geçilmesi zor vadilere sokacağını ve Selçuklular'ın imha işinde zorlanmayacaklarını bildirmişti. Bizanslı tarihçiler her ne kadar böyle bir ihanetin söz konusu olmayacağını bildiriyorlarsa bile, tarafsız yazarlar "ne isbatlanabilir, ne de kabul edilmemekte direnilebilir" demektedirler.

Haçlı orduları Alman kralı III. Konrad ve Fransa kralı VII. Louis komutasında iki grup halindeydiler. İstanbul'a ilk gelen Konrad oldu ve Bizans İmparatoru Haçlıları en kısa sürede Anadolu'ya geçirmek için elinden geleni yaptı. Çünkü onlar devlet arazisini küstahça çiğnemekte, belki de İstanbul'u zaptetmeyi düşünmekteydiler.

Konrad ve ordusu Bizanslı kılavuzların rehberliğinde Eskişehir'e kadar ilerlediler. Hareketlerinin her safhasından haberdar olan Sultan Mesud onları geçilmesi zor bir vadide sıkıştırınca neye uğradıklarına şaşırıp paniğe kapıldılar. Kısa süren çarpışma sonunda sayıları 900.000'e ulaşan Alman ordusundan eser kalmadı. Konrad çaresiz, şaşkın ve mahfolmuş bir vaziyette İznik'e dönmek zorunda kaldı. Geçtiği yerlerde yerli ahalinin de Selçuklularla birleşip Haçlılara saldırması zayiatı artırmış, Almanlar, Bizans'ın ihanetine uğradıklarını az çok anlayıp böyle bir sefere çıkmış olmalarından büyük pişmanlık duymuşlardı.

Bu arada İstanbul'a ulaşan Fransız ordusu da yine İmparator Manuel'in akıllıca planları sayesinde Anadolu'ya geçirildi. Manuel, bir süre İstanbul'da durmak isteyen Louis'e, Almanlar'ın Selçuklular'a karşı büyük bir zafer kazandığı yalanını uydurup, O'nun Anadolu'ya geçme arzusunu kamçıladı.

Louis 500.000'den fazla olan askeriyle İznik'e geldiğinde, Kral Konrad'ın korkunç yenilgisini öğrenip şaşkına döndü. Onun uğradığı felakete uğramamak için Türk topraklarına girmekten çekinip batıdan yoluna devam etmeyi düşündü. Yine de yollarda Türkmenler'in ani saldırılarına uğrayıp bir çok kayıp verdiler. Denizli'ye ulaştıklarında yorgun, bitkin ve perişan durumdaydılar. Binbir güçlükle Antalya'ya erişip gemilerle Suriye sahillerine çekildiler. Bu arada ordunun geri kalan kısmı Antalya ve havalisinde açlık ve perişanlığa terkedildi. Bunlar, yörenin yerli halkı Rumlar tarafından soyuldu, öldürüldü... Esir ve ölü sayısının hesabı yapılamıyordu. Haçlılar açlık, hastalık ve yokluk içinde kıvranıyor, Selçukluların kılıcından çok dindaşları Rumların hıyanetinden ıstırap duyuyorlardı. Türkmenler artık bu zavallı sürülerle çarpışmaktan vazgeçmiş, büyük bir merhamet duygusuyla yardım etmeye başlamışlardı. Aç ve fakirlerine yemek veriyor, hastalarını tedavi edip para dağıtıyorlardı. Çok geçmeden Haçlıların büyük bir kısmının ihtida ederek müslüman olduğu göründü. Binlerce genç hıristiyan şehadet getirerek İslam dinini kabul etti. Ne garip tecelli idi ki İslam'ı yeryüzünden silip atmak için harekete geçen insanlar şimdi ona sığınıyor ve gönüllerini dolduran bir aşkla İslamı benimsiyorlardı. Gösterilen merhamet semeresini vermiş, müslümanların alicenap davranışları hiç bir zorlama olmadan saflarına yeni müminler kazandırmıştı.

Sultan Mesud ve askerlerinin Haçlılara karşı kazandığı zaferler bütün bir İslâm dünyasında sevince sebep oldu. Halife, Sultana hilat, sancak ve diğer saltanat alametleri göndererek zaferlerini kutladı. Selçuklular yeniden bütün Türkiye'de hakimiyet sağladılar.

1149 tarihinde Maraş'ı, Haçlılardan olan Sultan Mesud daha sonra oğlu Kılıç-arslan ile beraber yine Haçlıların işgalinde bulunan Göksun, Antep ve Raban gibi şehirleri ele geçirerek Antakya civarlarına kadar ulaştı. Bu yörelerin hakimiyetini oğlunu bırakarak geri döndükten sonra Malatya'ya yürüyüp burasını da kendi tabiiyetini kabul eden Kayseri Melik'i Zünnun'a bıraktı.

Bu sıralarda yeniden harekete geçerek Tarsus, Adana, Misis ve Anabarza'yı ele geçiren Ermeni Prensi Thoros, Bizans güçlerini de püskürtüp yeni bir krallık kurmaya kalkışmıştı. O, Selçuklu sınırlarına da hücumlar yapıyor ve her geçen gün daha da pervasız hareketleriyle hem Bizans İmparatorunu, hem de Sultan Mesud'u rahatsız ediyordu. Durumu değerlendiren iki hükümdar bir anlaşma yaparak Sultan Mesud'un Kilikya Seferine karar verildi. 1153 yılında Toros Dağlarına ulaşan Selçuklu Sultanı bir türlü ele geçiremediği Thoros'a, itaatsizlikten sakınmasını içeren bir mektup yazarak geri döndü. Thoros, başına gelecekleri tahmin ettiği için bu mektubu memnuniyetle kabul edip, sultanın direktiflerine uyacağına dair söz verdi. Ne var ki ertesi yıl, Bizanslılarla gizli bir anlaşma yapan Ermeni prensin yeniden saldırılara geçmesi Sultan Mesud'u gazaplandırdı. Büyük bir ordu ile Çukurovaya inen Sultan bir çok beldeleri fethedip ilerleyişini sürdürürken birden bire ortaya çıkan bir veba salgınıyla perişan duruma düştü. Atların ve askerlerin kırıldığı bu korkunç hastalık yanında, sel, tufan ve yangın gibi tabii afetlerle de karşılaşan Selçuklular 10 ay kadar süren bu seferi yarıda kesmek ve Konya'ya dönmek zorunda kaldı. Ermeniler bunu, hıristiyanlığın bir mucizesi olarak yorumlamaktan geri kalmadılar.

Sultan Mesud yorulmuş ve sürdürdüğü mücadeleler sebebiyle hastalanmıştı. Hükümdarlığı daha fazla sürdürmek istemiyor, seferlerinde yanında bulunan ve gerçekten büyük kahramanlıklar sergileyen büyük oğlu Kılıç-arslan'ın sultanlığını görmek istiyordu.

1155 yılında bu isteğini gerçekleştirdikten kısa bir süre sonra da vefat etti. Mezarının Amasya yakınlarındaki Simre Kasabası'nda olduğu ve bu şehrin kendisi tarafından kurulduğu rivayet ediliyor. Bir kısım tarihçiler ise O'nun Konya'da medfun olduğunu bildirmektedirler.

Sultan Mesud, Selçuklu hükümdarlarının büyüklerinden biridir. 39 sene süren hükümdarlığı sebebiyle tahtta en fazla kalan sultan ünvanını da elde etmiştir.

Son derece ihtiyatlı, sabırlı ve planlı bir insan olduğu hayat mücadelesinden anlaşılmaktadır. Adaleti sayesinde herkesi memnun etmeyi başarmış, temkinli davranışları sebebiyle Türkiye Selçuklu Devleti'ni yıkılmaktan kurtarıp, dedesi Süleyman Şah'ın sınırlarına ulaştırmıştır. O'nu bütün Türkmenler sevip saydığı

gibi yerli Rumlar ve hatta Bizanslılar bile takdir etmişler, Haçlılar yerine Selçuklular'ın hakimiyetini istemişlerdir.

Sultan Mesud'un en büyük zaferi, bir milyonu aşan Haçlı sürüsüne, Anadolu'yu mezar yapmış olmasıdır. Gerçekten onun son derece disiplinli ve güçlü ordusu karşısında hiç bir güç duramamıştır.

Türkiye Selçuklu sultanları arasında ilk kez para bastıran da Sultan Mesut'tur. Babası ve dedesinin içinde fazlaca oturamadığı Konya şehrini imar etmiş, burada nice camiler, sebiller, saraylar ve kaleler yaptırmıştır. Şimdi Alaaddin Camii olarak anılan büyük ve muhteşem Selçuklu eseri ve yakınındaki sarayın da Sultan Mesud tarafından başlatıldığı biliniyor. O ayrıca Konya'yı düşman muhasaralarından koruyan kaleleri ve Alaaddin Camii yanındaki, sultan mezarlarının bulunduğu Künbed-Hane'yi de inşa ettirmiş olmakla, memleketinin imar işleriyle de yakından ilgilendiğini göstermiştir.

Sultan Mesud'un Kılıç-arslan'dan başka Şahin-Şah ve Devlet isimli iki oğlu yanında Türkmen emirleriyle evlendirdiği beş kızı vardı. Oğullarından Kılıç-arslan beşinci Selçuklu Sultanı olarak, babasının sağlığında hükümdar olmuştur.

İKİNCİ MALAZGİRT

•

II. KILIÇ-ARSLAN

"Ahbar-ı Devlet-i Al-i Selçuk" müellifi Ahmed Bin Mahmud, Sultan Mesud oğlu II. Kılıç-arslan'ı anlatırken "Bu Kılıç-arslan güzel siyaset sahibi idi. Adalet ve iyiliğe rağbet ederdi, büyük heybet ve haşmeti vardı. Rum ülkelerine çok gazalar yapmış ve kafirlerden bir çok şehirler almıştı" diyor.

Diğer tarihi kaynakların da ittifak ettiği bu haslerleri sebebiyle, Anadolu Selçuklu Sultanları'nın büyüklerinden olan Sultan Kılıç-arslan 1186 yılı içinde, devletini oğulları arasında taksim etmeye karar verdi. Böylece ahir ömrünü huzur içinde geçirecek, her birisi bir veliaht gibi yetişmiş kahraman çocuklarının ortasında devletinin daha da gelişip yücelişini seyredecekti.

Lakin ruhunu kaplayan hüzne engel olamıyor, oğullarının kısa bir süre sonra saltanat kaygısıyla kavgaya tutuşacağını hissediyordu. "İnşaallah hiç birinin akibeti Bizans İmparatoru Andronikos'un akibeti gibi olmaz..." diye dua etti. Elbette Selçuklu Melikleri ile zalim ve hain Bizans krallarının bir benzerliği olamazdı. Ne var ki, ikbal ve mansıp hırsı sari bir hastalık gibi yayılır ve bu husus kurulmuş her devletin en büyük gailesi olarak mevcudiyetini korurdu. Evet, hiç şüphe yok ki oğulları da tek başlarına iktidar olabilmenin mücadelesini verecek, bu ikbal ve mansıp hırsına çeşitli mazeretler bulacaklardı.

Kılıç-arslan'ın onbir oğlu vardı. İçlerinden en küçükleri olan Gıyaseddin Keyhüsrev'i Uluborlu ve yöresine Melik tayin ettiğinde diğer oğullar şaşırmış, babalarının kendilerine karşı onu tercih ettiğini hissetmişlerdi. Çünkü Selçuklu'nun genişlemesi ve yeni fetihlerin yapılabilmesi için Bizans sınırlarına yakın bir yerin melikliği daha büyük önem taşırdı.

En büyük oğul olan Kutbeddin Melikşah Sivas ve Aksaray'da, Rükneddin Süleyman-Şah Tokat ve Havalisinde, Sultan-Şah Kayseri Bölgesinde, Tuğrul-Şah Elbistan'da, Kayser-Şah Malatya'da, Müiddin Mesut Ankara, Çankırı, Kastamonu ve Eskişehir havalisinde, Berkyarukşah Niksar ve Koyluhisar'da, Argunşah Amasya'da, Arslanşah Niğde'de ve Sancarşah'da Ereğli yöresinde hükümdarlık yapacaklardı. Hemen hepsi son derece iyi yetiştirilmiş, siyasi ve askeri deha sahibi, bilgili ve kültürlü insanlardı. İçlerinde çok güzel şiirler yazan, ilme ve alimlere dostluklarıyla tanınmış şehzadeler vardı. Hakimiyetleri altındaki beldelerin imar işleriyle de ilgileniyor, uçlarda başarılı fetihler gerçekleştirerek Kılıç-arslan'ı memnun ediyorlardı.

Sultan Konya'da idi ve yanından hiç ayırmadığı bilge veziri İhtiyareddin Hasan'la bitmez tükenmez sohbetlere dalıyordu. Geçmişin hatıralarıyla bazen acılı bazen de sevinçli geceler geçirmekteydiler. En çok da Bizansla olan

mücadelelerinden ve 1176 da kazanılmış olan şanlı Meyrekefalon zaferinden bahsediyorlardı. Bilge vezir, "çok şükür ki bu zaferimizden sonra Bizans'ın, Türkler'i Orta Asya bozkırlarına geri sürme fikri ebediyyen yok oldu. Bize Malazgirt'ten sonra böyle bir başarı lutfeden Allah'a hamdolsun" diyordu. Kılıç-arslan'da bir yandan bu hamde katılıyor öte yandan mağlup olduktan sonra ölünceye kadar yüzü gülmeyen kudretli Bizans İmparatoru Manuel ile talihsiz oğlu Aleksius'u düşünüyordu. Sonra da henüz 12 yaşındaki Aleksius'u paramparça edip cesedini denize attırdıktan sonra İmparatorluk tacını giyen ve iki yıl kadar saltanat sürdükten sonra 1185 Eylül'ünde yok edilen Andronikos'un feci sonunu, ibret alınması gerekli bir kıssa gibi dinlemek üzere yeniden anlattırıyordu.

İhtiyareddin Hasan, Andronikos'un akibetini bir kez daha naklederken, Sultan Kılıç-arslan gözyaşlarını tutamamıştı... "Şu dünya çetin belaların, korkunç iptilalarının mekanıdır ve asla bir kıymetli yoktur" dedi.

Bilge vezirin nakline göre, Bizans'ın payitahtı İstanbul'da isyan patlak verince, halkın, amansız zulmü sebebiyle bizar olduğu imparator Andronikos yakalanmış "boynunda bir zincir ve ayaklarında demirlerle Anemos kalesine konulmuştu. Sonra isyanın elebaşlarından İsakios'a gösterilmiş, her türlü hakarete uğratılmış, yumruklanıp tekmelenmiş, dişleri kırılmış ve saçları yolunmuştu.

Kocalarını öldürdüğü yahut kör ettiği kadınlar ona tokat atmak için yarışmışlar, bundan sonra bir eli kesilmiş, cinsel organları uçurulmuş ve ekmeksiz, susuz ve tesellisiz aynı zindana atılmıştı.

Bir kaç gün sonra bir gözü çıkarılarak, başı açık olduğu ve sırtında sadece kötü bir iç gömleği olduğu halde bir deveye bindirilmiş ve İstanbul sokaklarında dolaştırılmıştı. Halk içinden en aşağılık ve reziller, ne onun işgal etmiş olduğu mevkiye, ne de vaktiyle ona karşı vermiş oldukları bağlılık yeminine hiç bir saygı göstermeksizin, kızgınlığın son haddinde ona küfür etmek için birikmişlerdi.

Bazıları kafasına sopalarla vurmuş, başkaları suratına pislikler atmış, daha başkaları da taşlar savurup vücuduna şişler saplamışlardı.

İyice sapıtmış bir kadın başından aşağı bir kazan dolusu kaynar su boşalttığında Andronikos acılar içinde kıvranmıştı.

Nihayet onu devenin üstünden indirip ayaklarından astılar. Bütün bu azaplara inanılmaz bir dayanış ve düşünce berraklığı ile karşı koyduğu görülmüştür. Bu kudurmuş barbar kalabalığın ortasında "Artık kırılmış bir fidanın üstüne niçin yürüyorsunuz?.." sözünden başka bir şey söylememişti. Halkın canavarlığına nihayet yoktu. Daha fazla tatmin olmak için gömleğini yırtıp paramparça ettiler.

Biri kılıcını ağzından bağırsaklarına kadar soktu. Her biri kılıcını iki eliyle tutan iki İtalyan, hangi kılıcın daha iyi ve hangisinin daha usta olduğunu denemek için bunları, bütün kuvvetleriyle vücuduna salladılar. Nihayet bunca azaplardan sonra, elini ağzına götürerek öldü. Bazıları bu hareketi yaralarından birinden akan kanı içmek için yaptığını sanmışlardır".

Sultan Kılıç-arslan vezirinin tasvir ettiği bu korkunç sonu dinlerken her seferinde ağlamış ve böyle bir sona uğramaktan Allah'a sığınmıştı. Evet, şu fani dünya çetin belaların, korkunç iptilalarının mekanıydı ve Sultan sürekli geçmişinin muhasebesini yapıyordu.

O, 39 yıl Anadolu Selçuklu tahtında oturan sevgili babası Sultan Mesud'un bizzat elini uzatıp biat etmesi ile hükümdar olmuştu. Babasının kısa süre sonra vefat etmesi üzerine baş kaldıran kardeşlerini bertaraf edip, Anadolu birliğini sağlamak ve yeni fetihlerle ülkesinin sınırlarını genişletmek için çalışmalara koyulmuştu.

1155 yılında ve kırk yaşlarında iken tahta oturan II. Kılıç-arslan'ın Şahin-Şah ve Dolat (Devlet) adında iki kardeşi vardı. Bunlardan ortanca kardeş olan Dolat kısa zamanda bertaraf edilmiş fakat Ankara ve Çankırı bölgeleri meliki olan Şahin-Şah ile epeyce uğraşmak zorunda kalmıştı. Çünkü Danişmendli oğullarından olan Sivas meliki Yağı-basan ve Suriye'de kudretli bir hükümdarlık kuran Nureddin Mahmud, Şahin-Şah'dan yana bir tavır takınmışlardı. Üstelik bütün bu gelişmeleri dikkatle takip eden ve ince diplomasisi ile kardeşi kardeşe boğdurmayı ilke edilen Bizanslılar ve İmparator Manuel'de, sınırlarına daimi tecavüzlerle, ülkesini genişletmekte olan Kılıç-arslan'a ağır bir darbe indirmek için harekete geçmişti.

Manuel bu vesileyle hem Danişmendli Yağı-basan'la, hem Atabeg Nurettin-'le ve hem de Şahin-Şah'la anlaşıp birleşik bir cephe oluşturdu. Ayrıca bu birlikteliğin içine sultanın kayınbiraderi olan diğer Danişmendliler'den Kayseri meliki Zünnun ve Malatya Emiri Zülkarneyn'de dahil edildiler.

Şimdi dört bir yandan kuşatılan Selçuklu Sultanı, Erzurum'da hüküm süren İzzettin Saltuk'un kızı ile evlenmek istedi. Ne var ki yolda gelin alayı basılarak, sultanın nikahlı eşi ele geçirildi. Daha fazla tahammül edemeyen Kılıç-arslan biraz da gurur ve hırs ile Yağı-basan üzerine yürüdü. Bizans'ın da açıkça yardım ettiği ve diğer müttefik güçlerin de desteğine sahip bulunan Yağı-basan Kılıç-arslan ordusunu mağlup etmeyi başardı. Sultan, bu ittifakı bozmak ve aleyhindeki birlikteliği dağıtmak için Bizans'a gitti.

İstanbul'da, Manuel Komnenos'un misafiri olarak pek büyük bir gösteriş ve ilgi ile ağırlanan Kılıç-arslan 80 gün kadar bu önemli payitahtta kaldıktan sonra, siyasetini Türkler arası mücadeleyi kışkırtmak üzere kurmuş olan Manuel'in desteğini alarak geri döndü. Yapılan anlaşmaya göre Selçuklu sultanı daha önce fethettiği bazı şehir ve kasabaları iade ederek, Türkmenlerin Bizans'a yönelik akınlarını önleyecek fakat bunun karşılığında imparator da Yağı-basan ve Şahin-Şah'a yardım etmekten kaçınacaktı. Bu arada Manuel, Kılıç-arslana yüklüce bir maddi yardımda da bulunmuştu.

Tekrar güçlü bir konuma ulaşan Kılıç Arslan 1163-64 yılları içinde Yağı-basan'ı mağlup edip Sivas'a girdi. Mağlup duruma düşen Yağı-basan müttefiki Şahin-Şah'ın yanına, Çankırı'ya kaçmış ve orada ölmüştür. Bu kudretli Danişmendli melikinin ölümü üzerine daha da güç kazanan Selçuklu sultanı Ankara ve Çankırı havalisine yürüyerek kardeşi Şahin-Şah'ı da mağlup etti. Bu arada Şahin-Şah'a yardım eden Kayseri Meliki Zünnun da yenilmiş oldu. İkisi Musul meliki Atabeg Nurettin'e sığınmak zorunda kaldı.

Atabeg Nurettin, Selçuklular aleyhine büyümek siyaseti güttüğünden kendisine sığınan Şahin-Şah ve Zünnun ile birlikte Kılıç-arslan üzerine saldırılar başlattılar. Daha çok 1173 yılı içinde cereyan eden muhtelif savaşlar sonunda Kılıç-arslanın üstünlüğü ortaya çıktı. 1174 yılında Nurettin Mahmud'un vefatı ile daha da rahatlayan Selçuklu Sultanı Sivas, Niksar, Tokat ve diğer Danişmend illerini fethederek Anadolu birliğini sağlamış oldu. Şimdi uzun yıllar Selçuklularla rekabet eden ve bir ara Anadolu'da en kudretli hükümdarlık haline gelen Danişmendliler ortadan kaldırılmış oldu.

Kılıç-arslan'ın şarktaki meşgaleleri sırasında Bizans İmparatoru Manuel'de, ondan emin olarak Balkanlar'daki kendi meseleleri ile meşgul olmuştu. Bu arada uç boylarındaki Türkmenler boş durmamış, sık sık akınlar düzenleyerek Bizansı taciz etmişti. Türkmen kabileleri her ne kadar Selçuklu Sultanına tabii iseler de, zaman zaman serbest hareket edip Rumlar üzerine saldırmaktan geri durmuyorlardı. Bu taarruzların bir başka ve önemli sebebi ise göçebe Türkmenler'in sürekli olarak uç bölgelere sevki ve orada yığılmaların olmasıydı. Türkler yeni topraklar, yaylaklar ve yerleşip kalacakları şehirler istiyordu. Buna içten içe rıza gösteren ve hatta bunu destekleyen Kılıç-arslan, durumdan şikayet eden Bizans imparatoruna ise; Türkmenler'e söz geçiremediğinden bahisle oyalama siyaseti güdüyordu.

1175 yılında aradaki gerginlik iyice arttı.

Manuel, Kılıç-arslan'dan kaçıp kendisine sığınan Şahin-Şah ve Zünnun'u bir koz olarak kullanıyor ve Sultana, onların topraklarını geri vermesi için tehditkar haberler gönderiyordu. Bunu asla kabul etmeyen Sultan ile, imparator arasında 10 yıldan daha fazla süren anlaşma sona erdi.

Manuel önce Şahin-Şah emrine bir ordu vererek, onu, ağabeyi üzerine saldırttı. Şahin-Şah Eskişehir'de pusuya düşürülerek mağlup edilince tekrar Bizans'a sığınmak zorunda kaldı.

Daha sonra harekete geçirilen Zünnun kuvvetleri de aynı akibete uğrayınca Bizansla, Selçuklu'nun nihai bir hesaplaşmaya girişmesi kaçınılmaz hale geldi.

İmparator Manuel, idealleri olan siyasi deha sahibi bir insandı. Babası ve dedesi gibi O da devletinin yüceliş ve yükselişini istiyor, hem Avrupalılar, hem de Selçuklular'a karşı başarılar kazanarak hakimiyetini güçlendirmeyi amaçlıyordu. Bunun için en kestirme yol akıl almaz entrikalar tertipleyerek hasım güçleri birbirine kırdırmak, bu yolda her türlü gayr-ı meşru usulü rahatça kullanmak ve diplomasi kurnazlıklarıyla mesafe almaya çalışmaktı. Cesur ve akıllı bir devlet adamı olduğu belliydi. II. Haçlı seferleri sırasında İstanbul'u korumuş, I. Haçlı seferi sonunda kurulan Urfa, Antakya ve Kudüs prensliklerini tabi hale getirmiş, bir ara İtalyanlar'a karşı başarılar kazanmış, Almanya ile ittifaklara girişip hala hıristiyan dünyasının en büyük devleti olduğunu kanıtlamaya çalışmıştı. II. Haçlı seferi sonunda batı Anadolu'da da yeniden büyük bir hakimiyet kurmayı başarmıştı. Hedefi Selçuklular'a son ve kati bir darbe daha vurarak onları bölgeden tamamen uzaklaştırmaktı. Yine cihan imparatorluğu rüyalarıyla Bizansı eski haşmetli günlerine döndürmek istiyordu. Şimdi hem batıda, hem de Suriye civarında zaferler kazanarak ve Latin prenslerini kendine bağlayarak gücünü artırmıştı. Kılıç-arslan'la karşılaşmak ve ona unutulmaz bir ders vermek istiyordu.

1176 baharında İstanbul'dan işte bu düşüncelerle Anadolu'ya geçen Bizans İmparatoru büyük ve güçlü ordusu ile Denizli yolunu izleyerek ilerlemeye başladı. Askerleri arasında Frank, Macar, Sırp ve Peçenek kuvvetleri bulunuyor, ordusunun ağırlığını çeken 5000'den fazla araba ve pek çok hayvan büyük bir debdebe ile ilerliyordu. En az 500.000 kişilik bir orduydu bu ve Manuel zaferinden emin görünüyordu. En fazla çekindiği şey ise uçlarda biriken ve muhtemelen Selçuklu sultanından da emir almış olan Türkmenler'in ani baskınları ve ordusunu yıpratma girişimleriydi. Nitekim korktuğuna da uğradı. Yol boyunca, süratli atlarına binmiş binlerce Türkmen'in ani saldırılarıyla karşılaşıp pek çok zayiatlar verdi. Bunlar dar vadilerde gece karanlığında ve şafak vakitlerinde birdenbire saldırıyor, vur-kaç taktiği ile ordusunu perişan ediyorlardı. Elbette bir meydan

muharebesi vermek istemiyor ve bu muharebe anına kadar düşmanı yıpratmak istiyorlardı.

Manuel Denizli'ye eriştiğinde hayli yıpranmış durumdaydı. Üstelik askerleri arasında yayılan bir hastalık da onu ciddi şekilde düşündürüyordu.

Eğirdir Gölü civarında dar ve sarp bir vadi olan Meyrekefalon (Kumdanlı) vadisinin çıkış bölgesine eriştiğinde birdenbire karşısına çıkan ve korkunç bir gürültü ile saldıran Kılıç-arslan kuvvetlerini görünce neye uğradığını şaşırdı. Akıl almaz bir pusuydu bu ve Türkler'in Eskişehir vadilerinde Haçlılar için kurdukları pusulardan daha tehlikeliydi... Amansız bir kavga başladı iki ordu arasında. Arkadan vadiyi kapatan ve imparatorun arabalarını yağmalayan Türkmenler, ön tarafta Rumlar'ı kılıçtan geçirip yok etmeye başlayan Selçuklu askerleri Bizans ordusunu perişan etmişti. Kan, ırmaklar gibi akıyor, her taraf yaralılar ve cesetlerle doluyordu.

İmparator gittikçe eriyen ordusu içinde perişandı. Önden, geçidi tutan Selçuklu askerlerini yarmak için şiddetli bir hücum başlattıysa da muvaffak olamadı. Gece karanlığı bastırdığında kalkanı ve miğferi parçalanmış bulunan Manuel, tek çarenin Kılıç-arslan'la bir muahede imzalamak ve böylece bu can pazarından hayatını kurtarmak olduğuna karar verdi. Ağır ve tahammül edilmez biçimde yenilmişti. Bütün arzuları, emelleri, gurur ve haysiyeti yok olmuştu. "Tıpkı Romen Diyojen'e benzedim" diye sızlanıyor, şimdi Malazgirt'te mağlup edilen büyük Bizans ordusunun akibeti ile kendi askerlerinin sonu arasında kurduğu müthiş benzerliği düşünüyordu. Tutsak edilecek ve belki de işkencelerle öldürülecekti... Eğer Selçuklu Sultanı anlaşma teklifini kabul etmezse...

Sonra umulmadık bir şey oldu ve Kılıç-arslan'ın anlaşmadan yana olduğu haberi geldi. Bu, inanılmaz bir şeydi ve herhalde Selçuklu Sultanı, gece karanlığında, kazandığı müthiş zaferin büyüklüğünü anlayamamıştı.

Gece karanlığında yürütülen müzakerelerle İmparator, sultanın bir çok isteğine boyun eğiyor, İstanbul'a döndükten sonra da 100.000 altın göndermeyi taahhüt ediyordu. Bundan sonra Sultan, İmparator'un İstanbul'a rahatça ulaşması için yanına kendi beylerinden bir takım güçler vererek onu bıraktı.

Sayısız esir, ganimet, silah ve araba ele geçirilmiş, Selçuklu Tarihi'nin en büyük zaferlerinden birine daha imza atılmıştı.

İmparator Manuel İstanbul'a dönerken Kılıç-arslan'da başta Bağdat'da bulunan Abbasi halifesine ve diğer İslam hükümdarlarına haberciler gönderip zaferini

müjdeledi. Haberi alan müslümanlar günlerce süren şenliklerle bir bayram sevinci yaşadılar. Şairler "Mesud'un oğlu Kılıç-arslan bizim için zafer, Rum hükümdarı için felaket getirdi... Camilerde hatipler Halifenin bu müjdesini bildiriyor. Halifenin ve hatiplerin duası da müslümanlar için başka bir askerdir" diye şiirler yazdılar.

Meyrekefalon, Selçuklular için bir dönüm noktasıydı. Bundan sonra şu köhne Bizans'ın saldırıları kırılacak, Anadolu'dan Türkler'i söküp çıkarma düşüncesi yeşeremeyecekti. Bu topraklar can ve kan pahasına, yüzbinlerce şehid verilerek kazanılmıştı ve artık bir İslam toprağıydı. Şimdi daima taarruzda bulunan Bizans, müdafaya çekilecek, taarruz Selçuklular'a ve daha sonra da Osmanlılar'a ait olacaktı.

Şen ve şakrak bir insan olan Manuel, gülmeyi unutmuş gibiydi. Öteden beri çekişip durduğu Alman İmparatoru acı bir mektup yazarak tabiyetine girmesini teklif etmişti... Doğu Roma, nasıl olurdu da bir Cermen'in kontrolündeki Batı Roma'ya bağlanırdı... Bu ne kadar aşağılık bir teklifti...

Manuel, artık, ölümüne kadar huzur ve sükuna eremeyecekti. Neşe ve sevinç artık bir daha gelmemek üzere uçup gitmişti. Bizans, yokluğa sürükleniyor, bütün emel ve arzuları yok oluyordu. Artık hiç kimse durduramazdı Türkleri... Onlar 1071 yılında Malazgirt'te açtıkları kapıdan girmiş bundan 105 sene sonra Manuel'in kapatmak istediği bu kapıyı bu sefer menteşelerinden söküp atarak Anadolu'yu ellerine geçirmişlerdi. Bunlar bir süre sonra muhteşem Bizans payitahtına bile girip kiliselerdeki çan seslerini susturacaklardı... Artık ezan sesleri duyulacaktı cami haline getirilmiş manastırlardan... Bu gidişi kimse engelleyemezdi.

Gülmek haramdı artık Manuel'e... Kalleş ve kahpe bir hayvana benzeyen Bizans, içine büzülmüş bekliyor, imparator geceleri, uykusundan korkulu rüyalarla uyanıyordu... Generalleri en küçük fırsatı yakalasalar onu da tahtından indirip kör ihtirasları uğruna kurban edebilirlerdi... İyi ki Malazgirt'te mağlup edilen ve Alparslan tarafından serbest bırakılan Romen Diyojen'in durumuna düşmemişti... O, henüz İstanbul'a bile ulaşamadan bir başkası tahta oturmuş durumdaydı... Heyhat... "Şu dünya çetin belaların, korkunç iptilaların mekanıdır..."

Manuel bu düşüncelerle harap durumdayken Anadolu Selçuklularının büyük sultanı Kılıç-arslan Şarktaki fetihlerine başlamış 1178 yılında, dört ay süren bir muhasara sonunda Malatya'ya girmişti. Bu önemli şehrin ele geçirilişi Selçuklu-

lar'la, Nurettin Mahmud'un yerine geçen büyük Eyyubi hükümdarı Selahaddin'in arasını açtı. Şimdi de iki büyük İslam devleti karşı karşıya geliyor, Selçuklular ve Eyyubiler kanlı savaşlara tutuşmak üzere bulunuyorlardı.

Kılıç-arslan, bilge veziri İhtiyarüddin Hasan'ı, Selahaddin Eyyubi'ye elçi olarak gönderdi ve müslümanların müşterek tehlike olan hıristiyan dünyası önünde birbirlerine girmelerinin doğru olmayacağını bildirdi. Hatta birlikte hareket ederek sürekli problem çıkartan Ermeniler'i tenkil etmenin gerektiğini anlattı.

Vezir İhtiyarüddin'in konuşmalarından ve nasihatlerinden duygulanan Selahaddin Eyyubi Sultan'ın tekliflerini kabul ettiğini bildirerek Ermeniler'e karşı birlikte harekete sıcak baktığını bildirdi. Nitekim 1180 yılında iki İslam devleti Ermeniler'e hak ettikleri dersi vermek için harekete geçtiler. Bir çok zaferler kazanıp kendi ülkelerine döndüler.

1180 yılında Bizans'da da karışıklıklar baş göstermişti. İmparator Manuel Komnenos ölmüş, yerine henüz çocuk olan oğlu geçmişti. Kılıç-arslan yeni bir istila hareketine girişerek batıda bir çok şehri ele geçirdi. Denizli'ye kadar olan toprakları sınırlarına dahil etti. Kütahya ve Eskişehir Selçuklu hakimiyetine girdi.

1183 tarihinde çocuk imparator II. Alexius'u vahşice öldüren Andronikos Komnenos, Bizans tahtına oturunca, Sultan Kılıç-arslanın fetihlerini durdurmak için pek çok tedbire baş vurdu ama, ne onun ilerleyişini, ne de bu tarihlerde Azerbaycan'dan Anadolu'ya doğru akmaya başlayan Türk göçünü önleyebildi.

Kılıç-arslan ülkenin uç boylarına yerleştirdiği bu kalabalık Türkmen kabileleriyle kendi gücünü artırdığı gibi Bizans'a karşı daha da emin surların sahibi oluyordu. Bu göçler sebebiyle Bizans aleyhine genişleme ve fetihler iyice kolaylaşmıştı.

1185 yılında zalim Bizans İmparatoru Andrinokos vahşice öldürüldükten sonra, Bizans'da Komnenos'lar dönemi kapanmış, iyice güçsüzleşen bu imparatorluk batılı dindaşlarının hırsını kabartmıştı.

1189 yılında Selahaddin Eyyubi Kudüs'ü fethederek Haçlıların kurduğu Kudüs Krallığına son verdiğinde, II. Kılıç-arslan'ın ülkesinde de kardeşler arası saltanat kavgaları başlamış bulunuyordu. Nitekim, hıristiyanlığın namusu sayılan Kudüs'ün yeniden kurtarılması için düzenlenen III. Haçlı Seferi bu sıralarda düzenlendi.

1190 yılında Kılıç-arslan Konya'da, oğlu Kutbeddin Melikşah elinde adeta bir esir gibi bulunuyor, başta Melikşah olmak üzere diğer oğulları tarafından sultanlığın kendilerine bırakılması için baskılara muhatap oluyordu. Hayatının bu

son günlerinde acılar ve hüzünler içinde kalmıştı. Birbiriyle boğuşmakta olan bu kardeşlerin idaresindeki Selçuklu Devleti III. Haçlı Seferine ve onların muazzam ordularına nasıl karşı koyacaktı. İşte Alman İmparatoru Frederik Barbaros sayıları 400.000'e ulaşan ordusuyla İstanbul'dan Anadolu'ya geçmiş bulunuyordu. Öte yandan deniz yoluyla ilerleyen Haçlı orduları da İngiltere ve Fransa Krallarının komutasında Suriye'ye yönelmişti.

Frederik Barbaros haber göndermiş, Selçuklu ülkesinden kimseye zarar vermeden geçip gideceğini ve amacının Kudüs'ü Selahaddin Eyyubi'den kurtarmak olduğunu bildirmişti. Onlara nasıl güvenilecek, sözlerine nasıl inanılacaktı? Haçlılar, kendi dindaşlarını bile vahşi hayvanlar gibi boğazlamaktan kaçınmadıklarını kaç kez göstermişlerdi.

Haçlılar'ın kara yolunu takip eden ve Alman İmparatoru'nun komutasındaki bu güçleri Alaşehir ve Denizli'yi geçerek Selçuklu topraklarına girdiler. Bundan sonra, uçlardaki kalabalık Türkmenler'in ani saldırılarına uğrayarak büyük kayıplar vermeye başlayınca, Sultan'a haber gönderip bu Türkmenlerin durdurulmasını istediler. Selçuklu elçileri imparatora "Türkmenler'in hiç bir kanuna itaat etmeyen, komşu beldeleri yağmaya alışık bir kavim olduğunu, onlara sultanın bile söz geçiremediğini anlattılar".

İmparator binbir zorlukla Akşehir Ovasına eriştiğinde yorgun, aç ve perişan ordusuna bakıyor, Kudüs'e nasıl ulaşacağını düşünerek kıvranıp duruyordu. Burada da yine Türkmen saldırılarına uğrayınca süratle Konya'ya yürüdü. Artık Kılıç-arslan'ın oğulları da ordularıyla Alman İmparatoru'na karşı harekete geçmişlerdi.

Frederik Barbaros Konya'ya eriştiğinde asıl muharebeler başladı. 5 gün süren çarpışmalardan sonra iç kaleye çekilen Kılıç-arslan ve oğlu Melikşah'ı ele geçiremeyeceğini anlayan Alman İmparatoru gelen barış elçisinin isteklerini kabul ederek, elde ettiği ganimetlerle birlikte Karaman istikametinden yürüyüşünü sürdürdü. Ne var ki Silifke'ye ulaştıklarında Frederik Barbaros burada, yıkanmak için girdiği çayda boğularak hayatını yitirince Haçlılar başsız ve perişan halde kaldılar. Onların Suriye'de, İngiliz ve Fransız kuvvetleri yanına ulaşan çok az bir kısmı da Selahaddin Eyyubi'nin kılıcı karşısında eriyip gitmiştir.

Haçlılar'ın, Konya'dan çekilip gitmelerinden sonra Kılıç-arslan'ın oğulları arasındaki kavgalar daha da şiddetlenmiş ve yaşlı sultan ıstıraplı günler geçirmeye başlamıştır. O, Melikşah'ın zorlamasıyla bilge veziri İhtiyarüddin'i azletmiş, bu değerli devlet adamı Konya'dan ayrıldıktan sonra yolda uğradığı bir baskın sonucu hayatını yitirmiştir.

Melikşah babasıyla birlikte, kardeşi Kayseri melikini bertaraf etmek için şehri muhasara ettiğinde Kılıç-arslan bir fırsatını bularak ordugahtan kaçıp Kayseri'ye sığınmış, orada da gerekli ilgiyi göremeyince en küçük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanına gitmiştir.

Sonunda Gıyaseddin Keyhüsrev'le birlikte Konya üzerine gelen Kılıç-arslan, halkın da teveccüh göstermesi sonunda Konya'yı ele geçirmiş ve orada küçük oğlunu veliahd ilan etmiştir. Daha sonra Gıyaseddin Keyhüsrev'le Aksaray'da bulunan Melikşah'ı bertaraf etmek için harekete geçtiğinde, Selçuklu'nun bu namlı sultanı yolda ecel okuyla vurulup fani hayata veda etmiştir. Yıl 1192'dir ve Kılıç-arslan 80 yaşının üstündedir.

Şimdi siyasi ve askeri kudretin, büyük fetih ve zaferlerin, iman, azim ve irade timsali bir sultanın ardından gözyaşı dökülmekte, sevgili oğlu Keyhüsrev babasının naşını Konya'ya nakletmek için uğraşmaktadır. Keşke Kılıç-arslan kendi kurduğu Aksaray'ın da küçük oğlu tarafından ele geçirildiğini görerek huzur içinde ölmüş olsaydı... O, yetmiş yaşının üstündeyken bile araba içinde seferlere katılıp ordular idare etmiş, heybet ve azametin timsali bir kahramandı. Ölümü Türkmenler arasında nasıl büyük bir yasa sebep olmuşsa, adil idaresini Bizansa ve Haçlılara daima tercih eden yerli hiristiyanları da o kadar üzmüştür.

Konya, Sivas, Malatya ve diğer Selçuklu şehirleri onun sayesinde imar edilmiş, Aksaray bizzat sultanın emriyle kurulan yeni ve büyük bir şehir olmuştur. Döneminde ticaret artmış, zirai faaliyetler genişlemiş, memleketin dört yanına hanlar ve kervansaraylar inşa edilmeye başlanmıştır. İlk defa altın dinar'ın Kılıç-arslan zamanında basılmış olması bu dönemde memleketin iktisaden ne kadar ilerlemiş olduğunu göstermektedir.

O gerçekten zafer sahibi bir hükümdar, Türk, Ermeni, Frenk ve Şam memleketlerinin sultanı İzzeddin Ebu'l Feth Kılıç-arslan'dır.

Mezarı Konya'da Künbed Hane denilen ve bugün Alaaddin Türbesi adıyla anılan muhteşem Selçuklu türbesi içindedir.

ŞEHADET

I. GIYASEDDİN KEYHÜSREV

Vaktin değirmeni döner ve gün bir kez daha sönerken, Emeviler'in kadim başkenti Dımeşk'de kendi iç dünyasına çekilmiş bulunan zamanın kutbu Mecdeddin İshak hazretlerine bir mektup ulaştırıldı. Paha biçilmez hazineler misali sunulan bu mektup Türk, Ermeni, Frenk ve Şam memleketlerinin sultanı İzzeddin Ebu'l Feth Kılıç-arslan'ın oğlu Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'den geliyordu.

"Ey aziz ve melek ruhlu dost, ey İslam'ın sadrı olan ve kendisine ram olduğum yüce şeyh" diye başlıyordu mektup. "Şimdi dostların ve iyi insanların arasındayım ve Allah'ın lütfu ile yeniden tahta çıkmış bulunuyorum... Ricam odur ki hemen hazırlanıp geliniz. Kademinizle Konya'mız şereflenecek, kutlu varlığımızla yüzümüz daha çok gülecektir" diye devam ediyordu.

Mecdeddin İshak, hocası olduğu sultanın davetini minnet ve şükranla kabul edip Konya'ya doğru yola çıktığında, Dımeşk'i nura boğan ay ışığı zayıflamaya, ufku kızıllaştıran güneş nurlu yüzünü göstermeye başlamıştı.

Şeyhin küçük kafilesi yoluna devam ederken, devesi üstünde düşüncelere dalan Mecdeddin İshak geçmişin hatıralarını yeniden yaşıyor, Kılıç-arslan'dan sonra tahta oturan sevgili talebesi Keyhüsrev'in gurbet hikayesini bizzat kendi ağzından dinlemek için sabırsızlanıyordu. Yıllardır görüşmüyorlardı ve her biri asırlar gibi uzayan bu seneler sebebiyle yıpranmış, yorulmuş ve yaşlanmıştı. Şimdi saç ve sakalında bir tek siyah tel kalmamıştı Mecdeddin İshak'ın. Nurlu yüzünde yılların oyduğu kırışıklıklar vardı. Omuzları çökmüş, bacaklarının dermanı kesilmişti.

"Vaktin değirmeni hiç durmadan döner", diye mırıldandı. "Ne kaderin önüne geçilebilir, ne kazanın... Mevla ikbal kapısını kime dilerse ona açar ve onun dileğinden gayrı hiç bir şey olmaz..."

Gerçekten Mevla ikbal kapısını, kendisinden büyük olan on kardeşine rağmen en küçük şehzade olan Gıyaseddin Keyhüsrev'e açmıştı. Merhum Kılıç-arslan önce oğlu Melikşah'ın, daha sonra diğer oğullarının saltanat hırsları sebebiyle zor günler geçirmiş, nihayet Uluborlu meliki Keyhüsrev'in yanına gelerek onunla, Melikşah'ın elinde bulunan Konya'yı alıp, küçük şehzadesini velihad ilan etmişti. 1192 yılında cereyan eden bu hadiseden kısa bir süre sonra Kılıç-arslan vefat etmiş ve Keyhüsrev Konya'da saltanat tahtına oturmuştu. Büluğ çağına kadar babasının yanında bulunan, iyi bir tahsil ve terbiye görerek yetiştikten sonra Uluborlu Meliki olarak görevlendirilen Keyhüsrev, tahta çıktığında Mecdeddin İshak'da onunla beraberdi.

Keyhüsrev, önce, kendi sultanlığını tanımak istemeyen kardeşleriyle mücadele etmek ve onları tesirsiz hale getirmek için uğraşmak zorunda kaldı. Bu mücadeleler içindeyken saltanata karşı en hırslı davranan ağabeyi Kutbeddin Melikşah'ın ölüm haberi gelmiş ve Keyhüsrev büyük bir rakipten kurtulmuştu. Diğer kardeşleri ise şimdilik birbiriyle uğraşıyor, Konya'ya karşı bir taarruzu düşünemiyorlardı. Gerçekten Ankara Meliki Muhittin Mesud Kastamonu ve Bolu taraflarında fetihlerle uğraşıyor, Tokat Meliki Rükneddin Süleyman Şah ise orta ve şarki Anadolu'da diğer kardeşlerini itaat altına almaya çalışıyordu. Onlar önce kendi aralarındaki problemleri çözecek ve belki bundan sonra Konya'ya karşı bir tehdit oluşturacaklardı.

Keyhüsrev, iç kavgaları bir kenara bırakıp Bizans sınırlarında fetihlere girişti. İmparator III. Alexius'la olan bu mücadelelerde sultanın başarılar kazandığı ve onun esir ettiği Rumlar'ı Akşehir'de iskan ederek memleketin imar, iskan ve istihsalini artırmak istediği görüldü. Keyhüsrev'in Akşehir yöresine yerleştirdiği bu Rum esirler, Selçuklu devletinin adilane siyaseti sebebiyle daha sonraki yıllarda bile zalim Bizans İmparatorluğu sınırları içinde bulunan kendi memleketlerine geri dönmediler.

1196 yılına ulaşıldığında feleğin çarkı tersine dönmeye ve sultan Keyhüsrev'in tahtı sallanmaya başladı. İşte 4 yıldan biraz fazla süren hükümdarlığına son vermek isteyen ağabeyi Rukneddin Süleyman-Şah, güç yetirilmez bir ordu ile Konya'yı muhasara etmeye başlamıştı.

Tokat Meliki Rükneddin Süleyman Şah, aradan geçen bu dört yıllık süre içinde diğer kardeşlerini etkisiz hale getirmiş, cesur ve akıllıca siyaseti sayesinde büyük bir güç elde ederek, babasının tahtına oturmak istemişti. Kayseri ve Aksaray yolu ile Konya üzerine yürüdüğünde, uzun zamandır Anadolu'da faaliyet gösteren adamları sayesinde efkar-ı umumiyi Keyhüsrev aleyhine döndürmeyi de başarmış durumdaydı. O, Keyhüsrev'in annesinin bir hıristiyan olduğundan, belki babaları Kılıç-arslan'ı bile Keyhüsrev'in zehirletmiş olabileceğinden, sultanın İslami duyarlığa sahip olmadığı için tahta hakkı bulunmadığından bahsediyor, bütün bunlara dayanarak Konya'nın teslimini istiyordu. Ne var ki daha önce Kılıç-arslan ile birlikte hareket ederek Konya'yı ele geçiren Keyhüsrev şimdi meşru sultandı ve Konyalılar onu korumak için akıl almaz bir direniş gösteriyorlardı. Sultanın 60.000 kişilik ordusu Rükneddin Süleyman-Şah'ı Konya'nın bağlarına bile sokmamak için tetikteydiler.

Muhasara uzadıkça sinirleri bozulan Süleyman-Şah gittikçe hırçınlaşıyor ve Konyalılar'ın mesire yeri olan Meram'daki köşk ve konakları yıkarak, bağ ve

bahçelere zarar veriyordu. İşte dört aydan beri şehrin kuşatması sürmesine rağmen Keyhüsrev teslim olmamıştı. Bu arada Konya'nın ileri gelenlerinden bir grup Süleyman-Şah'a müracaatla bu muhasarayı kaldırmasını, kendilerinin Kılıç-arslan'ın sağlığında iken Keyhüsrev'e biat ettiklerini, verdikleri sözden dönmelerinin mümkün olmadığını, kendisini de sevip saydıklarını fakat meşru sultana ihanet etmeyeceklerini bildirdiler. Şayet geri dönmeyi kabul ederse bütün sefer masraflarını fazlasıyla karşılayacaklarını söylediler. Bütün bunlara rağmen Süleyman Şah saltanat için ısrar ediyorsa ve şehre girmeyi planlıyorsa hiç olmazsa sultana ve çocuklarına zarar vermeyeceğine dair söz vermeliydi. Konyalılar onu kendi korumaları altında hududa kadar götürme vazifesini de üzerlerine alacaklardı.

Süleyman-Şah geri çekilmeye yanaşmıyor fakat kardeşinin canına zarar vermeyeceğini taahhüt ediyordu. Bunun üzerine eşraf, Keyhüsrev'in huzuruna çıkarak görüşme hususunda bilgi verdiler. Tahtta kalmakta ısrar ediyorsa, her şeye rağmen bağlılık yeminlerini bozmayacaklarını ve sultan uğrunda ölüme gidebileceklerini bildirdiler.

Keyhüsrev sadık tebasının bu himmet yüklü konuşmalarını dinledikten sonra düşündü. Ağabeyinin kuşatması uzamış, hiç günahı olmayan şehir halkı madur hale gelmişti. Çatışma şehrin harabiyetine ve büyük can kaybına sebep olacaktı. Üstelik Rükneddin, yolundan asla dönmeyeceğe benziyordu. Mühimmat ve erzak bitmiş, artık son derece ümitsiz bir vaziyet başlamıştı.

"Dört aydan beri gösterdiğiniz bağlılık ve yemininize sadakat için hepinize şükran borçluyum" dedi. "Artık bu işin bir çıkar yolu kalmamıştır. Ağabeyimin son teklifini kabul etmek ve saltanatı kendisine teslim etmek istiyorum. Aramızda yeminli bir ahid-name yazdıktan sonra şehirden ayrılacağım."

Keyhüsrev'in bu kararı üzerine herkes derin bir soluk aldı. Rükneddin Süleyman, açılan kapılardan Anadolu Selçukluları'nın yeni sultanı olarak girdi.

Keyhüsrev ise aynı gece, her şeye rağmen, hayatından emin olma düşüncesiyle gizlice Konya'yı terketti. Oğulları İzzettin Keykavus ve Alaaddin Keykubat dahi Konya'da kalmışlardı.

Süleyman-Şah merasimlerle tahta oturduktan sonra, tebasının biat ve tebriklerini kabul etti. Yeğenlerini yanına getirip isterlerse yanında kalabileceklerini, dilerlerse onları babalarına gönderebileceğini söyledi. Henüz çocuk yaştaki

şehzadeler, kendilerinin babaları yanına gönderilmesini istediler. Süleyman Şah da onları, atabegleri ile birlikte yola çıkardı.

Karaman istikametinde seyahatini sürdüren Gıyaseddin Keyhüsrev oğulları ve maiyeti ile birlikte, şimdi, dokuz yıl sürecek olan çileli bir gurbet hayatına başlamıştı. Yanında hocası Mecdeddin İshak'da vardı ve onunla kaderin cilveleri, dünyanın faniliği üzerine sohbetler ediyordu.

Rükneddin Süleyman-Şah memleketin her tarafına haberciler göndermiş, kardeşine karşı herkesin saygılı davranması ve hürmette kusur göstermemesini emretmişti. Hatta O, Keyhüsreve tecavüze yeltenen Konya'nın bir köyünü de yaktırarak ahalisini cezalandırmıştı.

Keyhüsrev Karaman yolundan ilerleyerek Ermeni Kralı Leon'un hududuna erişti. Kral eski sultanı büyük bir törenle karşılayarak maiyeti erkanı ile birlikte payitahtı Kozan'da misafir etti. Gösterilen ilgi ve saygı o derece büyüktü ki Keyhüsrev, Ermeni kralı ile anlaşıp yeniden taht için bir mücadeleye girebileceğini dahi düşündü. Ne var ki Leon bu safhada Rükneddin Süleyman-Şah ile uğraşmak niyetinde değildi.

Keyhüsrev ve maiyeti buradan Elbistan'a geçti. Bölgenin meliki Mugiseddin Tuğrulşah'da ağabeyiydi ve kardeşini coşkun bir sevinç ve saygı ile karşıladı. Tuğrulşah yüreğinde saltanat hırsı taşımayan alçak gönüllü ve şair tabiatlı bir şehzade idi. Nitekim Keyhüsrev bu güne kadar ondan hiç bir rahatsızlık duymamış, her zaman destek ve yardımını almıştı. Şimdi de Tuğrulşah yine alicenap davranışlar sergiliyor, el üstünde tuttuğu eski sultanın hiç bir hizmetinde kusur göstermiyordu. Hatta Tuğrulşah şehrin kadısının ve din adamlarının da bulunduğu meclis te kendisinin idaresi altında bulunan Elbistan ve havalisine ait bütün haklarını Keyhüsrev'e temlik etmek istediğini söyledi. Eski Sultan kardeşinin bu himmeti ve engin gönüllü davranışından büyük bir memnuniyet ve sevinç duydu ve kendisine teşekkür ederek, bağışlarını, yine şahitlerin huzurunda Tuğrulşah'a hibe etti.

Keyhüsrev Elbistan'da da fazla durmak istemeyerek Tuğrulşah'ın hediyelerini kabul edip Malatya'ya yöneldi. Bu önemli şehrin Meliki ise Kılıç-arslan'ın oğullarından Kayserşah'dı ve o da Keyhüsrevi tazimle karşılayarak en içten davranışlarla misafir etti.

Keyhüsrev Malatya'dan sonra Haleb'e indi ve belki Eyyubiler'in desteğini alabileceği ümidiyle Melik Zahir ile görüştü. Kendisini tıpkı Ermeni Leon gibi saygı ve hürmetle misafir eden fakat Süleyman-Şah'a karşı yardımcı olamıyacağını bildiren Melik Zahir'den de ayrılan Keyhüsrev kızkardeşinin bulunduğu Diyarbakır'a, sonra da Ahlat'a geldi.

Vardığı her yerde el üstünde tutuluyor fakat uzun süreli misafirliklerin, misafiri olduğu şahıslara da zarar vereceği endişesiyle hemen ayrılmak istiyordu.

Demek ki Ermeniler, Eyyubiler ve melik olan diğer kardeşleri kendisine herhangi bir şekilde yardımcı olmayacak, destek vermeyeceklerdi. Tek çare Bizans'a ulaşmak ve İmparator III. Alexius ile görüşmekti. Bu kararla Ahlat'tan ayrılıp Karadeniz sahiline çıktı. Bir süre Trabzon'da misafir olduktan sonra, emrine tahsis edilen imparatorluk gemileriyle İstanbul'a doğru yola koyuldu. Kaderin ne garip cilvesiydi ki sevgili babası Kılıç-arslan'da kendi kardeşleriyle olan bir mücadeleyi kaybetmiş ve Bizans'tan yardım almak için İstanbul'a gitmişti. İşte şimdi kendisi de İstanbul yolundaydı ve bundan sonra neler yaşayacağını bilemiyordu.

Karadeniz'in azgın dalgalarıyla boğuşan gemiler içinde samimi bir dost, vefalı bir arkadaş, sözleriyle ruhunu aydınlatan bir hemdem arıyordu... "Keşke hocam ve şeyhim Mecdeddin İshak, Şam'a yerleşerek bizden ayrılmasaydı" diye hayıflanıyordu. Şimdi ona ve tesellisine ne kadar ihtiyacı vardı...

Bizans'dan da ürküyor, zaman zaman rüyalarına giren İstanbul'da nasıl karşılanacağını merak ediyordu. Sevgili oğulları İzzettin Keykavus ve Alaaddin Keykubat'ın sevimli ve güzel yüzlerine acıyla bakıyordu. İşte anlı şanlı Selçuklu sultanının sevgili şehzadeleri diyar diyar dolaşmakta, gurbet acılarıyla günlerini geçirmekteydiler... Hayat bazen ne kadar çekilmez bir hal alıyor, insanoğlu bunca hüznü yüreğine nasıl sığdırıyordu?

Keyhüsrev'i ve maiyetini taşıyan gemiler Karadeniz boğazından geçip Bizans'ın kadim payitahtı muhteşem İstanbul'a eriştiğinde eski sultanın kalbi daha hızlı çarpmaya, heyecan ve endişesi daha da artmaya başlamıştı.

İstanbul, içinden çürümeye başlamış koca bir ağaç gibiydi. Dalları kurumuş, yaprakları dökülmüş, yemişleri kalmamış bir ağaç... Yıkılmamak için direniyordu Bizans... Eski ihtişamından eser kalmamıştı ve Avrupalı müstevlilerin çizmeleri altında ezileceği günler yaklaşmıştı. III. Alexius'un bu yıkılışı önlemeye ve yeniden surları önünde görülecek haçlıları durdurmaya gücü yetmeyecekti. Her şey korkunç bir belirsizlik içindeydi ve Bizans kendi kabuğuna büzülmüş bir hayvan gibi akibetini bekliyordu.

III. Aleksius Keyhüsrev ve oğullarını sultanlara yaraşır bir törenle karşılayıp misafir ettiğinde Selçuklu'nun eski hükümdarı, gösterilen zoraki ihtişama ve sahte gülücüklere bakarak bu talihsiz devletin feci sonunu görür gibi oldu. Elbette şehri çepeçevre kuşatan ve dönemin silahlarıyla yıkılması mümkün görülmeyen bu şehir, ihanetlerin çukurunda boğulup, müstevlilerine kapılarını açacaktı. Bu

güne kadar tatbik edilmiş ince diplomasi ve kurnazlıkların ülkeye kazandırdığı buydu işte... Hileler, entrikalar ve menfaat duyguları Bizans'ta güven adına hiç bir şey bırakmamış gibiydi. Sırtını dönen, en yakın dostu tarafından hançerleneceğini hesap ediyor, soylular, baş kaldırma cüreti gösteren yoksul halkı sindirmek için akıl almaz işkence aletleri icad ediyorlardı. Sefalet, koca Bizans'ı teslim almış, İmparator ise sabık Selçuklu sultanına muhteşem şölenler vererek mevcut tablonun üstüne şallar örtmek isteğine kapılmıştı.

Keyhüsrev ve maiyeti saraylarda ve gerçekten el üstünde tutularak misafir edilirken gurbet acılarıyla kıvranmayı sürdürdüler. Tıpkı altın kafeslere tıkılmış yırtıcı kuşlar, zincirlere mahkum arslanlar gibiydiler. Yüreklerini dolduran gizli esaret duygularıyla harap, pencerelerden dışarı bakıyor, Üsküdar'ın ötesinde uzanan büyük ve özgür Selçuk ülkesinin hasretiyle kıvranıyorlardı.

Bir defasında Bizans'ın sonradan görme asillerinden biri Selçuklu'nun eski sultanını küçük gören ve alaya alan bir söz söyleme gafletinde bulununca genç ve soylu Keyhüsrev'in yakıcı cevabına muhatap oldu. Sanki deniz taşmış, Keyhüsrev kendisine ve ülkesine düşman bir imparatorun sarayında misafir olduğunu unutmuştu.

"Ben Kılıç-arslan'ın oğluyum!.." diye bağırmıştı. "Ben şark ve garp ülkelerini fetheden ve şöhretleri cihanı tutan Melikşah ve Alp Arslanlar'ın soyundanım!.. Senin ecdadın onların hazinelerine her yıl altın ve gümüş yükleri haraç gönderirdi. Sen de daha düne kadar benim hazineme vergi verirdin. Evet, kader şimdi beni buraya düşürdü. Fakat bilesin ki her biri bir iklimde padişahlık eden kardeşlerim var. Eğer onlar bir Frenk beğinin bana burada küstahlık ettiğini duyarsa senin şehir ve kalelerini harap ederler!.."

Keyhüsrev bu sözlerden sonra da kızgınlığına engel olamayarak ve teessür içinde kendi odasına çekilmişti.

İmparator ardından yetişip özürler dilemiş, Frenkler'in İstanbul'a adeta hakim olduklarını ve onlardan kendisinin de tiksindiğini bildirmişti. Hem şimdi Haçlıların tehdidi artmaya başlamış, şehirde büyük karışıklıklar çıkacağı belli olmuştu. En iyisi Keyhüsrev'in, daha önce kızıyla evlendiği Mavrozomez'in yanına gitmesiydi. Orada emniyet içinde yaşayabilir, belki kayınpederinin de yardımlarıyla ağabeyine karşı harekete geçebilirdi. İşte, görüldüğü gibi İmparator ona hiç bir şekilde yardımcı olamıyor, sadece şehri işgal etmek üzere olan barbar Avrupalılar'dan nasıl kurtulacağını düşünüyordu.

Keyhüsrev'in III. Aleksius'a hak vermekten başka çaresi kalmamıştı. Hemen hazırlıklara başlayıp, kayınpederinin yanına gideceğini bildirerek dört yıldan beri kendisine gösterilen misafirperverliği asla unutmayacağını söyledi. Eğer gün gelir yeniden tahta kavuşursa ve bu arada Alexsius'un kendisine ihtiyacı düşerse bu haceti gidermeyi boynunun borcu kabul ettiğini anlattı. Şimdi tacından başka hiç bir gücü kalmayan imparator ile eski Selçuklu Sultanı karşılıklı olarak gözyaşı dökmemek için olağanüstü bir gayret gösteriyordu.

Keyhüsrev IV. Haçlı ordularının İstanbul'a girişinden kısa bir süre önce 1204 yılı içinde şehirden ayrılarak, Bizans'ın Ege bölgesinde kudretli derebeylerinden biri olan kayınpederi Mavrozomez'in topraklarına ulaştı.

Gerçekten asil ve alicenap bir insan olan Mavrozomez damadını hürmet ve saygı ile karşılayarak malikanesinde misafir etti. O, büyük Rum kayserleri soyundan, ahlak ve sohbetleri ile meşhur bir kimseydi. Nitekim daha sonraki yıllarda da Keyhüsrev'in meliklerinden biri olarak Ege bölgesinde, Selçuklular adına büyük fetih ve başarılar kazanacaktı.

Keyhüsrev ve çocukları şimdi Anadolu'da ve Selçuklu ülkesine daha yakın bir yerde bulunuyor, Mavrozomez ve adamlarının içten yakınlıklarıyla teselli buluyorlardı.

Nihayet Haçlıların Bizans imparatorluğunu yıkmak üzere İstanbul'a girdiği duyuldu. III. Aleksius'un onlara karşı Selçuklu sultanı Rükneddin Süleyman-Şah'dan yardım istediği fakat Gürcistan seferi ile meşgul olan Süleyman-Şah'ın Bizansı kaderi ile başbaşa bıraktığı biliniyordu.

İmparator kaçmış, "bütün şehirlerin kraliçesi" İstanbul, Avrupalı çapulcuların eline düşmüştü.

Asırlardan beri zaptolunamaz hüviyetine koruyan, İranlılar'ın, Araplar'ın, Avar ve Bulgarlar'ın ve nihayet Selçuklular'ın müthiş taarruzlarına karşı koymuş olan muazzam payitaht Haçlı ve Venedikli serserilerin ganimeti olarak paylaşıldı. "O zamanki dünyanın en büyük kültür merkezlerinden birinin değerli hazineleri istilacılar elinde mahvoldu ve hatta barbarcasına tahrip edildi. Haçlı tarihçilerin de belirttiği gibi "dünya yaratılalı beri bu kadar çok ganimet daha hiç bir şehirde kazanılmamıştı."

Görgü tanıklarının ifadesine göre vahşi ve barbar Avrupalılar, dindaşları olan fakat mezhep ayrılığı sebebiyle asırlar boyu kavgalı oldukları Rumlar'ın payitahtını alçakça talana başladılar. Boru sesleri arasında ve yalın kılınçlarını sallayarak evleri ve kiliseleri yağmaya koyuldular. Kiliselerdeki kutsal tasvirleri

kırıp, kutsal şarap ve ekmek konulmaya mahsus kapları aldılar. Bunların üzerindeki değerli taşları ve öbür süsleri söktükten sonra içki kupası olarak kullandılar. Ayasofya kilisesine girip baştanbaşa değerli maddelerden yapılmış bulunan ve bütün ulusların hayranlığına konu olan mihrabı parçaladılar. Bu parçaları kilisede bulunan paha biçilmez diğer eşyalar gibi aralarında paylaştılar. Kutsal vazoları, minberden, kürsüden, kapılardan söktükleri gümüş oymaları, altınları ve daha sayısız enkazı yüklemek için katırları ve atları mukaddes mabedin içine soktular. Kaygan zeminde ayağı kayıp yere düşen hayvanları kılıçlarıyla öldürüp kanları ile kiliseyi sulamaktan çekinmediler.

Kadınlara, kızlara tecavüz edip nice zulümler işlediler. Ahaliyi tam bir sefalete uğratarak doğduklarına pişman ettiler. Kimilerini sokak ortasında çırılçıplak soyup açlık ve ateşle işkenceye tabi tuttular.

Muhteşem İstanbul yangınlar ve diğer akıl almaz felaketlerle tam bir harabeye dönüştü. Vahşetin sınırlarını çizmek mümkün değildi ve omuzlarında İsa'nın haçını taşıyan bu adamlar, kendi dindaşlarının kanını içmekten zerrece haya duymadılar.

Şimdi Bizans imparatorluğu yok edilmiş, harabeleri üstüne Latinler için bir İmparatorluk kurulmuştu. Bunun için gerçekten akıllı ve planlı biçimde hareket eden Haçlılar aralarında anlaşarak Venedikli Kont Baudoin'i imparator ilan ettiler. İstanbul'un ilk Latin Patriği de yine Venedikli bir din adamı olan Thomas Morosini oldu. Sıra imparatorluğun taksimine gelince en büyük kazancı yine Venedik elde etti. Devlet arazisi dörde bölünmüş ve zaferde pay sahibi olanlar hisselerine düşeni almak için süratle harekete geçmişlerdi. Şimdi ortodoks hıristiyanlar için katolik Roma'nın hakimiyet günleri başlamıştı ve Rumlar korkunç bir sefalet ve zillet içine düşmüşlerdi. İleri gelenleri memleketin çeşitli yerlerine kaçarak canlarını kurtarmış, bazıları da İstanbul'u yeniden ele geçirme hayalleriyle zorlu mücadelelere başlamışlardı. Nitekim bunlardan III. Aleksius'un damadı olan Teodore Laskaris İznik'te, Komnenos ailesine mensup iki kardeş (Alexis ve David) de Gürcü kraliçesi Thamara'nın desteğiyle Trabzon'da yeni Bizans devletleri kurdular.

Keyhüsrev, kayınpederi Mavrozomez'in yanında iken tarih işte böylece değişiyor ve kadim Bizans imparatorluğu parçalanmış oluyordu.

Aynı yıl içinde, yani 1204'de Keyhüsrev için çok daha büyük önem taşıyan bir gelişme yaşandı ve 8 yıl kadar Anadolu Selçukluları'na sultanlık eden ve büyük mücadelelerle gerçekten deha sahibi bir hükümdar olduğunu isbatlayan ağabeyi Rükneddin Süleymanşah, ikinci kez Gürcistan seferine çıkarken, Konya-

Malatya arasında şiddetli bir bağırsak hastalığına tutularak, bir hafta hasta yattıktan sonra öldü. Sultanın bu ani ölümü üzerine hizmetinde bulunan beyler, aralarında anlaşarak henüz büluğ çağına ermemiş olan küçük oğlu Kılıç-arslan'ı III. İzzeddin Kılıç-arslan adıyla Selçuklu tahtına oturttular.

Keyhüsrev bir süre daha beklemeyi uygun görerek kayın pederinin yanından ayrılmadı. Talihin yeniden yüzüne güleceğini hissediyor, geceleri birbirinden güzel rüyalar görüyordu.

III. Kılıç-arslan'ın sözde sultanlığı üzerinden bir yıl bile geçmemişti ki, Mavrozomez Malikanesine, Keyhüsrev ile görüşmek istediğini bildiren bir keşiş geldi.

Türkçe, Rumca, Arapça ve Farsça'yı ana dili gibi konuştuğu anlaşılan bu garip ve yaşlı keşişi Keyhüsrev'in huzuruna çıkardılar.

Sabık sultan, kendi hükümdarlığı zamanında Konya sarayında önemli görevler yapan ve kendisine karşı büyük bir güven beslediği Zekeriya Hacib'i hemen tanıdı.

Yaşlı adam Farsça olarak Selçuklu sultanlığının bugün içinde bulunduğu durumu anlatıyor, başta uç Türkmenleri'nin beyleri olan Yağı-basan oğullarının ve ünlü Selçuk komutanı Er-Tokuş'un başlarında bir çocuk istemediklerini, kendisini tahta davet ederek etraf ve vilayetlerin emirlerini de bu fikre hazırlamış olduklarını, konuyla ilgili olarak herbirinin taahhütname yazdığını söylüyordu.

Keyhüsrev artık böyle bir fırsatı kaçıramazdı. Hemen kayınpederi Mavrozomezi'de çağırıp konuyu onunla da istişare etti. Mavrozomez elinden gelen her türlü yardıma hazır olduğunu ve damadının hizmetine girmekle şeref kazanacağını bildirince Keyhüsrev büyük bir memnunluk duydu.

Hemen hazırlıklara girişip, kısa bir süre sonra oğulları, kayınpederi ve diğer maiyeti ile birlikte İznik tarafına yöneldi. Orada bir imparatorluk kurmakta olan Laskaris'le görüşmek ve onun da yardımını almak istiyordu. Ne var ki Laskaris III. Kılıç-arslan'la aralarındaki anlaşmayı bahane edip bu işbirliğinden kaçındı. Hatta O, Keyhüsrev'in kendi topraklarından geçmesine bile rıza göstermiyordu. Bir çok girişimlerden sonra Keyhüsrev iki oğlunu ve Zekeriya Hacib'i Laskaris'e rehin bırakıp geçiş müsadesi alarak Selçuklu sınırlarına ulaştı. Yapılan anlaşmaya göre eğer Keyhüsrev kardeşinin oğluna karşı başarı kazanır ve tahtı yeniden ele geçirebilirse, Selçuklular'ın yeni fethettikleri bazı şehirler Bizanslılar'a geri verilecekti.

Nihayet kendisini davet eden beylerle buluşan Keyhüsrev daha önce meliklik yaptığı Uluborlu da halkın coşkun sevgisi ile karşılanıp kuvvetli bir ordu hazırladı. O, bu çalışmalarını sürdürürken Zekeriya Hacip'de sultanın oğullarını Bi-

zans'ın muhafız komutanını çeşitli vaadlerle kandırarak kaçırmış ve Uluborlu'ya ulaştırmış bulunuyordu. Keyhüsrev sevgili oğullarına kavuşmuş olmanın sevinci ile güçlü ordusunun başına geçip Konya üzerine yürüdü. Şehre ulaştığında halkın meşru sultana biatlerini bozmak istemedikleri ve daha önce ağabeyi Rükneddin Süleyman karşısında kendisine gösterdikleri bağlılığı bu sefer III. Kılıç-arslan'a göstermek istedikleri anlaşıldı. Keyhüsrev'in 1 ay süren kuşatmasına rağmen Konya teslim olmadı. Kış da yaklaşmış ve Keyhüsrev Ilgın'a çekilmek zorunda kalmıştı. Tam bu sırada beklenmedik bir olay yaşandı. Ötedenberi Konya ile rekabet halinde bulunan Aksaray halkı, Selçuklu tahtında bir çocuk sultan istemediklerini ve Gıyaseddin Keyhüsrevi başta görmeyi arzuladıklarını bildirerek harekete geçtiler. III. Kılıçarslan'ın vezirleri Aksaray'ın da Keyhüsrev safına geçtiğini görünce acele edip şehri teslim edeceklerini bildirdiler. Anlaşmaya göre Keyhüsrev kendisine karşı koyan beyleri ve komutanları cezalandırmayacak, III. Kılıç-arslan'ın canına kıymayacak ve hatta Onu Tokat Meliki olarak tayin edecekti.

Keyhüsrev bütün bunları memnuniyetle kabul edip 1205 yılının Şubat ayında büyük bir tören ve merasimle, dokuz yıl önce terketmek zorunda kaldığı Selçuklu tahtına yeniden oturdu.

Bu kutlu ve mübarek günler içindeyken ilk işlerinden biri de, son derece saygı ve sevgi duyduğu hocası Mecdeddin İshak'a bir mektup yazmak ve onu Şam'dan Konya'ya davet etmek oldu.

Ünlü şeyh Konya'ya ulaştıktan sonra Keyhüsrev onu Malatya'ya melik olarak tayin ettiği büyük oğlu İzzeddin Keykavus'un hocalığı ve rehberliği ile görevlendirdi.

Bu arada Konya'nın Gevele kalesinde hapsedilen III. Kılıç-arslan'ın burada öldüğü haberi duyuldu. Bir takım kimseler onu Keyhüsrev'in öldürtmüş olduğunu söylemişlerse de, bu tam olarak hiç bir zaman doğrulanamadı. Ancak III. Kılıç-arslan'ın Tokat'a melik olarak tayin edilmeden öldüğü biliniyor. Bu durumda Keyhüsrev Tokat melikliğine küçük oğlu Alaaddin Keykubat'ı tayin etti. Üçüncü ve en küçük oğlu olan Celaleddin Keyferidun'u ise Koylu-hisar'da görevlendirdi. Bunlar daha önceki Melikler gibi tam bir yetki ve salahiyet ile hareket edemeyecek ve ancak bir eyalet valisi gibi vazife yapacaklardı. Keyhüsrev merkezi idarenin güçlenmesinden yanaydı ve oğullarını daima kontrol altında tutmak istiyordu. Babasının başına gelenleri unutmamıştı. Kılıç-arslan devleti oğulları arasında paylaştırarak onların birbiriyle boğuşmasını engellemek istemiş fakat her biri müstakil hareket eden, para bastıran ve istediği ülkelere serbestçe askeri seferler düzenleyen bu melikler sonuçta babalarını bile madur duruma düşürmüş-

lerdi. Üstelik bu mücadele hala sürüyor, evvelce Malatya'da melik olan ve Süleyman-Şah tarafından sürülen Kayserşah şimdi eski yurdunu almak için müracaat ediyordu. Keyhüsrev bunu kabul etmeyip, bu önemli şehre oğlunu ve hocası Mecdeddin İshak'ı gönderdi.

İtaatını sürdüren Tuğrulşah ise Erzurum'daki görevini sürdürmeye devam etti.

Kısa bir süre sonra bütün Anadolu beylikleri; Artuklu ve Eyyubi melikleri, Mengücek Oğulları, Selçuklu hakimiyetini kabul ve ona itaatkar oldular. Erzurum'da Saltuk İli'ni yöneten sultanın kardeşi Tuğrulşah, Gürcistan üzerine seferler düzenleyerek büyük ve önemli başarılar kazandı.

Keyhüsrev, İznik İmparatoru Laskaris'le anlaşarak Trabzon'da hakimiyet kuran ve imparatorluklarını ilan eden David ve Alexis'e karşı harekete geçti. Karadeniz sahillerinde düzenlenen başarılı seferler sonunda Samsun, Selçukluların Karadenizdeki ticareti için önemli bir şehir konumuna ulaştırıldı.

Sultan, kayınpederi Mavrozomesi de melik tayin etmiş ve onun Denizli ve Menderes havalisine seferler düzenlemesini istemişti. Nitekim artık Selçuklu devleti hizmetine giren ve İslam'a karşı büyük sevgi besleyen Mavrozomez bu yörelerde bir çok fetihler gerçekleştirip iyi bir komutan olduğunu da isbat etti.

Keyhüsrev burada Mavrozomez'i kudretli bir hale getirerek, tehditlerini artırmaya başlayan ve her geçen gün biraz daha güç kazanan İznik İmparatoru Laskaris'i engellemek düşüncesindeydi. Elbette sultan, Bizans'ın mirasından da pay elde etmek istiyordu.

1207 yılında Antalya fethedildi. Bu sıralarda Aldobrandini isimli bir İtalya'nın kontrolüne geçmiş bulunan Antalya, Türkiye'nin en önemli ticari merkezlerinden biri ve son derece işlek bir liman kentiydi.

Keyhüsrev, ticari hayata çok önem veriyor, iktisadi kalkınmayı artırmak için seferlerini bile bu siyasetle sürdürüyordu.

Antalya'nın fethi ile Selçuklular Akdeniz'deki ticareti de büyük ölçüde kontrolleri altında tutacak, Karadeniz ve Akdeniz'deki limanları sayesinde uzak ülkelerle de ticari bağlantılar kurabileceklerdi.

Keyhüsrev bu önemli kentin idaresini, ikinci kez tahta çıkışında unutulmaz yardımları bulunan ünlü komutanlarından Er-Tokuş Bey'e verdi. Şehre hemen bir kadı, imam, hatipler ve müezzinler tayin edildi. Kale ve burçlar tamir edilerek içi silah ve erzakla doldurulduru.

Sultan, Antalya'da iken daha önce İstanbul'da kendisini misafir eden ve Haçlıların şehri işgaliyle tacını ve tahtını bırakıp kaçan III. Aleksius'da oraya gelmişti. Sabık imparator sultana damadı Laskaris'i şikayet ediyor, onun imparatorluk hakkı olmadığını beyanla, yeniden devletinin başına geçmek istediğini bildiriyordu. Aleksius, daha önce kendisinin düştüğü acıklı duruma düşmüştü ve Keyhüsrev'in verilmiş bir sözü vardı. "Size her türlü yardımda bulunacağım, gerekirse Laskaris üzerine bir sefer gerçekleştireceğim..." dedi.

Onun Antalya'yı fethetmesi ve Ermeniler'i de tedip ederek tabiyetini kabul ettirmiş olması İznik İmparatoru Laskaris'i de yeterince rahatsız etmekteydi. Üstelik Selçuklular Mavrozomez'in başarılarıyla sınırlarını daha da genişletiyor, İmparator da kendi aleyhine gelişen bu olayların önüne geçmek istiyordu.

Gıyaseddin Keyhüsrev Konya'ya döndükten sonra İznik İmparatoruna bir mektup yazarak, yerini kayınpederi Aleksius'a terk etmesi gerektiğini bildirdi. Ültümatomu alan Laskaris bunu kabul etmeyerek askeri hazırlıklarını artırdı.

Laskaris'ten ret cevabı alan Selçuklu Sultanı da kendi ordularını toplayarak ve yanına Aleksius'u da alınak suretiyle garp seferine başladı.

Selçuklu ve Bizans orduları Menderes Vadisi'ne doğru ilerlediler. 1211 yılında Denizli ve Ladik arasında iki ordu karşı karşıya geldi. Hemen başlayan kanlı ve korkunç savaş sırasında Keyhüsrev dağ gibi atının sırtında ve merkezde ordusuna komuta ediyor, bizzat Laskaris üzerine saldırarak onu mağlup etmek istiyordu. Nitekim iki hükümdar karşılaştıklarında sultan şiddetle hücum ederek Laskaris'i atından düşürdü. Muhafızlar imparatoru öldürmek üzereyken buna engel olan Keyhüsrev, artık mağlup olmaya ve kaçmaya başlayan Bizans ordusunu seyrederek imparatoru tekrar at üzerine bindirip yanına aldı...

İşte İznik imparatorluğu da böylece tarihe karışmış olacaktı ki umulmadık bir hadise gerçekleşti.

Zaferinden emin ve kazandığı başarıdan memnun savaş meydanını gezmekte olan Keyhüsrev ölüler arasından fırlayan bir Frenk askerinin ani saldırısı ve kılıç darbesi altında atından yere devrildi.

Sultana bu ani saldırıyı gerçekleştiren Frenk askeri kaçmakta olan Bizans ordularını durdurarak, Keyhüsrevi öldürdüğünü bildirince mağlup Laskaris kuvvetleri hemen geri döndüler. Yeniden şiddetli ve kanlı bir muharebe başladı. Laskaris idareyi bir kez daha ele geçirmiş, sultanlarının ölüm haberini alan Selçuklu kuvvetleri de paniğe kapılmışlardı.

İznik imparatoru başta kayınpederi III. Aleksius olmak üzere birçok Selçuklu kumandanını esir etti. Daha sonra Keyhüsrev'i öldürmeyi başaran Frenk askerini de katleden Laskaris, Alaşehir'de bulunan müslümanları çağırarak Keyhüsrev'in naaşını teslim edip İznik'e döndü.

Muharebe Selçuklular'ın zaferiyle başlamış fakat İznik İmparatorluğu'nun zaferiyle sonuçlanmıştı. Fakat her iki taraf müthiş bir zayiata uğramış olduğundan bu işten kimin karlı çıktığı anlaşılamadı. Nitekim kısa bir süre sonra Laskaris esir ettiği Selçuklu beylerini geri göndererek, Keyhüsrev'in tahtına oturmuş olan oğlu İzzettin Keykavus ile barış anlaşması imzalamak istedi.

Toplam 10 yıldan biraz fazla saltanat sürmüş olan büyük Selçuklu Hükümdarı Gıyaseddin Keyhüsrev böyle savaş meydanında şehadet şerbetini içerek tarihteki hikayesini tamamladı.

Oğlu İzzettin Keykavus Alaşehir'de bulunan babasının naşını Konya'ya naklettirerek Sultanlar Türbesi'ne koydurdu.

Şimdi bedence uzun boylu, kuvvetli, cesur ve sanatkar yaratılışlı bir insan olan Kılıç-arslan oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'den, geriye, Anadolu Selçuklu Sultanlarının en büyüklerinden İzzettin Keykavus ve Alaaddin Keykubat isimli hatıralar kalmıştı. Ve bir de Alaaddin Keykubat'ı mutlak bir ölümden kurtaran hocası Mecdeddin İshak hazretleri...

AH THAMARA

●

RÜKNEDDİN SÜLEYMAN-ŞAH

Gürcü kraliçesi Thamara, Büyük Selçuklu Devleti'nin zayıflamasından istifade ederek savaşcı bir kavim olan Kıpçakları da kullanmak suretiyle Kafkaslar'dan inmiş ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin tabiileri olan Saltuklular'ın memleketlerine girmişti. Ahlat ve Erzurum'a kadar ilerleyen ve Erzurum önlerine dayanan Gürcü kuvvetleri burada görülmemiş bir zulümle kadın ve çocukları esir etmiş, şehri ele geçiremiyeceğini anlayınca Kars üzerine yürüyüp, Türkler'in boşalttığı kalelere girmeyi başarmışlardı.

Hıristiyanlığın samimi savunucuları olan ve her geçen gün biraz daha güçlenerek Konya sultanlığına büyük tehdit oluşturan Gürcüleri mutlaka durdurmak gerekiyordu.

1196 yılından beri Anadolu Selçuklu tahtında bulunan, Kılıç-arslan'ın kudretli ve yenilmez oğlu Rükneddin Süleyman Şah, öteden beri kraliçe Thamara'ya kızgınlık duyuyor, onun küstahça tavırlarına karşı, şiddetli bir saldırıya geçerek Gürcüleri cezalandırmak istiyordu.

Thamara, daha Kılıç-arslan'ın sağlığında iken Konya Sultanına elçiler göndermiş ve oğulları arasında, resmini görerek çok beğendiğini söylediği Rükneddin Süleyman-Şah ile evlenmek istediğini bildirmişti. Gürcü kraliçesi böylece Selçuklular'la akraba olmak ve eğer evlenecek olurlarsa Süleyman-Şah'dan doğacak çocuklarının Gürcü kralı olacağını belirtmişti.

Kılıç-arslan oğluna bu haberi verdiğinde genç ve yiğit şehzade son derece hiddetlenerek bir kafir kadının işvesine ve dünya hevesine kapılıp Hıristiyan diyarına gidemeyeceğini bildirmişti. Rükneddin ayrıca, babasını çok memnun eden bir şekilde "Eğer yardım ve fermanınız olursa Gürcistan'a sefer düzenleyip onların kilise ve manastırlarını yıkmaya, çan yerine ezan seslerini duyurmaya hazırım!.." demişti.

İşte şimdi bu imkan ve fırsata kavuşmuştu ve kendisini beğenmiş Gürcü kraliçesine ağır bir hezimeti tattırmaya hazırlanmıştı.

Rükneddin akıllı, siyaset sahibi, harp sanatlarında mahir, tedbirli ve planlı bir hükümdardı. Uzun ve sabırlı mücadeleler sonucu Anadolu'da melik olan diğer kardeşlerini itaat altına almış ve nihayet Konya'yı ele geçirerek sultanlığını ilan etmişti. Bu güne elbette kolayca erişememişti Süleyman-Şah. Çetin kavgalar, ince diplomasiler ve bir çok hesaplar yapmıştı.

Babasının vefatı üzerine sultan olan en küçük kardeşi Gıyaseddin Keyhüsrev'le uğraşmak yerine diğer kardeşleriyle kozunu paylaşmak istemiş, sultanı endişelendirmeden diğer melikleri itaat altına alıp Konya önlerine gelmişti.

Tahta oturduğunda rakip olarak Ankara Meliki Muhiddin Mesud'dan başka ciddi bir engel kalmamıştı.

Önce Amasya ve Niksar bölgelerini ele geçirerek buralarda melik olan iki kardeşini bertaraf etmiş, Elbistan Meliki Tuğrulşah'ın metbuu olmuş, Ermeniler üzerine seferler düzenleyip, en küçük fırsatta harekete geçip sınırlarını genişletmeye çalışan bu prensliği kendine tabii hale getirmiş sonra da Şarki Anadolu'da harekete geçip Malatya'yı alarak Eyyubi hudutlarına ulaşmıştı. Ankara hariç bütün Selçuklu ülkesi şimdi Rükneddin'e bağlıydı ve O, cesur ve akıllı siyaseti sayesinde devletin birliğini sağlamayı başarmıştı. Şimdi ülke yeniden Kılıçarslan'ın eriştiği hudutlara ulaştığı gibi etraftaki bir çok melik de Süleyman-Şah'a itaati kabul etmiş bulunuyordu.

Eğer Saltuk ili olan Erzurum'da ele geçirilirse Gürcülere de ağır darbeler vurulabilirdi ve Rükneddin işte bunun hesaplarını yapıyordu.

Sivas'da hazırlıklarını tamamlayıp Erzurum'a doğru yola çıkan Konya Sultanı bütün tabi hükümdarları ve Erzincan meliki Behram Şah'ı da sefere katılmak için davet etti.

1202 tarihinde Erzurum'a giren Sultan buraya, Malatya hakimi olan Tuğrulşah'ı melik tayin edip asıl hedefi Gürcistan üzerine yürüdü. Kalabalık ve güçlü ordusu ile ilerliyor, zaferinden emin görünüyordu. Şimdi babasına söylediği sözü yerine getirecek ve Gürcistan diyarında çan yerine ezan seslerini duyuracaktı. Zaten bir kaç hafta önce de Thamara'ya bir elçi ve bir mektup göndermiş, onu cezalandırmak için gelmekte olduğunu bildirmişti.

Selçuklu Sultanı'nın Gürcü kraliçesine yazdığı bu mektup son derece sert ifadelerle doluydu ve bir ültümatom niteliği taşıyordu. Gürcü kaynaklarına da geçmiş olan bu mektupta Rükneddin Süleyman-şah "Gök kubbe altında bulunan sultanların en yücesi benim. Gürcülerin hükümdarı sen Thamara'ya bildiririm ki kadınların aklı zayıftır! Sen Gürcüler'in eline kılıç koyup, Allah'ın sevdiği müslümanları ve İslam kavimlerini öldürmeye emir verdin. Benim hür milletimi tabiiyet vergisine zorladın. Şimdi bizzat ben sana ve milletine İslam'ın adaletini göstermek ve Allah'ın yalnız bizim elimize tevdi eylediği kılıcı bir daha kullanmamanızı öğretmek maksadıyla geliyorum. Gelişimde otağımın önünde diz çöken, Muhammed (s.a.v)'in peygamberliğini kabul edip, hıristiyanlığı bırakan ve bir de boşuna ümit bağladığım haçı huzurumda kıran kimselerden başkasının yaşamasına müsaade etmeyeceğim!.." diyordu.

Bu ifadeler Selçuklu sultanının ne kadar hırslı ve hissi olduğunu göstermesi bakımından önemliydi ve Gürcü kraliçesi mutlaka cevap vermek zorundaydı. Üstelik gelen Selçuklu elçisi, vezirleri yanında oturan güzel ve mağrur kraliçeye "Eğer dininizden dönüp müslüman olursanız, sultanımız sizi zevceliğe kabul edecek, aksi takdirde cariye olarak kullanacaktır!.." demişti.

Thamara şaşırmış, fakat başkumandanı tarafından tokatlanan elçiye dokunulmamasını emretmişti.

Süratle hazırlığını tamamlayıp, kaçınılmaz savaş için yola çıktığında, Süleyman-Şah'a mukabil bir mektup göndermişti.

Gürcü kraliçesi mektubunda sert bir üslup kullanmıyor fakat aşılmaz bir gurura kapıldığı anlaşılan Rükneddin Süleyman-şah'ı uyarma gereği duyuyordu.

"Ey Rükneddin!" diye başlıyordu Thamara'nın mektubu ve şöyle devam ediyordu: "Allah'ın kudretine güvenerek ve Meryem'e niyaz edip, mukaddes haça ümit bağlayarak, gökleri gazaba getiren mektubunu okudum. Buna göre bu mektupla sen Allah'ın mahkum edeceği bir yaramazlığın içine düştüğünü belli etmişsin. Sen Allah'ın adına boşuna yemin edenlerin, bizzat onun tarafından yok edildiğini bilmez misin?.. Para kuvveti ile topladığın askerlerine karşı ben de İsa'nın ordusunu gönderiyorum. Bunlar sana tazim için değil, gururunu kırmak için geliyor!"

Selçuklu sultanı Thamara'nın mektubunu da aldıktan sonra Pasinler ve Sarıkamış istikametinde yoluna devam ederek Micingerd denilen kale civarında ordugah kurmuştu. Bu arada Gürcüler'in de mıntıkaya yanaştığı ve istirahat halinde bulunan Selçuklu kuvvetlerine ani bir taarruzla saldırdığı görüldü. Pusuya düşürüldüğünü anlayan Süleyman-Şah hemen toparlanmaya çalıştıysa da paniğe kapılan askerlerini durduramadı. Üstelik sultanın sancağını taşıyan askerin atı da devrilmiş ve sancak yere düşmüştü. Onu hemen kaldırıp kargaşalığı önlemek istedilerse de bütün gayretler boşa gitti.

Süleyman-şah muharebenin kaybedilmekte olduğunu anlayarak hemen emirleri ve askerleri ile birlikte Erzurum'a çekilme kararı aldı.

Gürcüler karargahı işgal edip sayısız esir ve ganimet elde ettiler. Erzincan meliki kahraman Behram Şah bile esirler arasındaydı.

Selçuklu sultanı hınç ve öfke içindeydi ve başına gelen musibetin suçunu yine kendine yüklüyordu. "Büyük konuştum" diyordu... "Lakin bir daha ihtiyatı elden bırakmayıp Gürcüler'den intikam almaya gelmek de boynumun borcu olsun!.."

Rükneddin Süleyman Şah'ın bundan sonraki düşünceleri hep aynı istikamete yönelmiş ve Gürcülere karşı sefer tertip etmeyi politikasının ilk hedefi haline getirmişti.

Konya'ya döndükten sonra, Gürcistan seferindeki ani bozguna rağmen devletinin kudretinde hiç bir azalma olmadığını gören Selçuklu sultanı yine bir çok seferlere iştirakle Diyarbakır'a kadar olan beldelerde hakimiyetini güçlendirdi. Son olarak Ankara Meliki olan ve her geçen gün kudretini artıran kardeşi Muhiddin Mesut'u da tenkil edip yeniden Gürcü seferine çıkmak için hazırlıklara koyuldu.

Muhiddin Mesud'da ilim ve edebiyat hamisi, cesur ve atak bir melikti. Kılıç-arslan'ın diğer oğulları gibi o da son derece iyi yetiştirilmiş bir devlet adamıydı. Ankara, Çankırı, Kastamonu, Bolu ve Eskişehir bölgeleri tamamen onun kontrolüne geçmişti ve belki de ilk fırsatta Konya üzerine yürüyerek Süleyman-Şah'ı tahtından indirecekti.

Şimdi müstahkem Ankara kalesinde istikbale ait planlar yapmaktaydı ve bu sıralarda ağabeyinin şehri kuşattığını öğrendi.

Sultanın muhasarası aylarca uzamış, Mesud kendine tabi askerleriyle gerçekten yiğitçe bir müdafaa harbi vermişti.

Sonuçta erzak ve muhimmat kıtlığına uğrayan Ankara meliki, canına ve oğullarının hayatına dokunulmaması kaydıyla şehri teslim edeceğini bildirdi. Süleyman Şah bunu kabul edince de kendisine, uç bölgelerde verilen bir kaleye gitmek üzere yola çıktı.

Tarihi kaynaklar bu büyük Selçuklu Şehzadesinin yolda, bir müfreze tarafından yakalanarak iki oğluyla birlikte öldürüldüğünü kaydediyorlar. İhtimal ki, ilerde yeniden saltanat kavgasına tutuşacağı düşünülerek Rükneddin Süleyman'ın emriyle öldürüldü. Zaten o, en çok bu kardeşinden çekindiğini defalarca söylemiş ve diğer tabi kardeşlerine hiç bir zaman tecavüzkar davranmamıştır.

Süleyman Şah Ankara gailesini böylece atlatıp gerisini de emniyete aldığını düşünerek ikinci defa Gürcistan seferi için hazırlanmaya başladı. Yine güç yetirilmez bir ordu ile Konya'dan yola çıkıp Malatya'ya doğru ilerlemeye başladı. Tam bu sıralarda Haçlılar Bizansı yıkmak üzereydiler ve imparator III. Alexsius kendisinden yardım istemişti. Tek gayesi Gürcistan olan Süleyman-Şah gelen elçiyi eli boş olarak geri döndürmüş ve kendi kaderine doğru atını sürmeye devam etmiştir.

Saltanatının sekizinci yılıdır ve ülkesi o gün için dünyanın en kudretli ve büyük ülkelerinden biridir. Devlet her türlü dahili müdahaleden arındırılmış, milli birliğe kavuşmuş, zengin ve müreffeh bir vaziyete erişmiştir. Thamara'da sonuçta bunu kabul edecek ve O'nun toprakları da Selçuklu mülküne dahil edilecektir.

Süleyman Şah yine hissi ve akıl almaz derecede kızgındır. Yüreğini dolduran hınca engel olamamakta, Thamara'ya karşı duyduğu öfkeyi dindirememektedir.

Yollar uzamakta ve geceler çekilmez hale gelmektedir. Henüz Malatya'ya bile ulaşamamışlardır.

Süleyman-şah birden bire ağır bir hastalığa yakalandığını hisseder. Kuluncunda müthiş ağrılar peydah olmuş, bağırsakları adeta kör düğüm haline gelmiştir. Ateşler içinde kıvranmakta, başını yastıktan kaldıramamaktadır.

Artık etrafında pervaneler gibi dönen tabiplerini ve endişeli bir bekleyişe girerek gizli gözyaşları döken emirlerini görememektedir.

Süleyman Şah yolun sonuna gelmiş gibidir ve artık hiç bir canlının önünden kaçamayacağı ölüm, çadırında kol gezmektedir.

Bir hafta süren hastalık sonunda Selçuklu'nun kudretli Sultanı Rükneddin Süleyman Şah gözlerini dünyaya kapatarak, ebedi aleme göçer. Artık ne taç, ne taht ve ne de Gürcistan kalmıştır... Tıpkı bir rüya gibidir herşey ve sultan işte şimdi gerçek hayata uyanmıştır... Takvimler 6 Temmuz 1204 tarihini göstermekte, sultanın vefat ettiğini duyan yaşlı bir emir "Allah pes, bâki heves..." diye ağlamaktadır.

KEVELE KALESİNDE

●

III. KILIÇ-ARSLAN

"Talihin yüzü amcam oğullarına döndü" diye mırıldandı, henüz on-iki on-üç yaşlarında bulunan çocuk sultan. Yanında, uçan kuşu vurmaya hazır, pür silah muhafızlar vardı. Kevele Kalesi'ne çıkan aşılması güç yamaca doğru yürüyor, sık çam ormanlarından geçiyorlardı. Yarım saat sonra Takkeli Dağın zirvesine erişecekler ve oradaki muazzam kaleye gireceklerdi. Ortalık yatışıncaya kadar burada kalmasını istemişti Gıyaseddin Keyhüsrev. Sonra babası Rükneddin Süleyman-Şah'ın melik olarak görev yaptığı Tokat vilayetine gönderilecekti.

"Evet, talih amcam oğullarına döndü" diye yeniden mırıldandı. Onları görmüş, gülen gözlerini, ışıyan yüzlerini seyretmişti. Yeniden tahtına kavuşan babalarının yanında hem İzzeddin Keykavus, hem de Alaaddin Keykubat büyük bir bahtiyarlık içindeydiler. Hatta en küçük kardeşleri Celaleddin Keyferidun bile olanları kavramış gibi gülümsüyordu.

Keyhüsrev'in bir ay süren kuşatması sonunda şehir teslim olmuş ve Konyalılar muazzam sultanları Rükneddin Süleyman Şah'ın oğlunu feda etmişlerdi. Ancak yedi ay kadar oturmuştu sultanlık tahtında. Beyleri, emirleri, vezirleri vardı ve yaşı büyüdükçe nice fetihler, nice zaferler kazanacaktı.

"Kısmet bu kadarmış" dedi soğuktan morarmış ellerine üfleyerek. "Çark-ı felek tersine döndü ve talih amcaoğullarının yüzüne güldü."

Açıkça kıskanıyordu onları. Babaları yanında diyardan diyara dolaşıp yıllarca gurbet hayatı yaşamış olmalarına rağmen sonuçta Konya'ya ulaşmış ve saltanat tahtının varisleri olmuşlardı. Daha şimdiden İzzettin Keykavus'un veliahtlığı konuşuluyordu.

"Babam ansızın ölmeseydi ve keşke tahta ben oturmasaydım" diye hayıflandı. Kılıç-arslan. "Her şey bir anda değişti işte. Şu kocaman dünya içinde yapayalnız kaldım. Gayri Tokat'a erişmek bile bir hayal gibi görünmekte... Kevele'den çıkmak ve yeniden özgürlüğe kavuşmak belki de asla mümkün olmayacak..."

Kılıç-arslan'ın çocuk gönlü acılar içindeydi ve her şeye rağmen metanetini kaybetmemek için uğraşıyordu.

Bir şubat akşamında ormanı aşıp yalçın kulelerle kaplı korkunç ve muazzam kaleye eriştiklerinde, dünyanın ucuna geldiğini hissetti. Sanki bundan sonra gidilecek bir yer, tutulacak bir dal kalmamıştı. Başı üstünde ışımaya başlayan yıldızlara, uçsuz bucaksız uzayan vadilere, gittikçe karanlığa gömülen yüksek dağlara son defa baktı. İşte, ta ötede, kilometrelerce uzak bir noktada Konya Kalesi ve ortasına kurulu saltanat sarayı görünüyordu. Dedesi Kılıç-arslan'ın ve onun babası Sultan Mesud'unda içinde oturduğu muhteşem Selçuklu sarayı orası... Şimdi bir kez daha amcası Keyhüsrev'in eline geçmiş, oğullarının mekanı olmuştu. Evet, şimdi cihanın payitahtı, muazzam Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya

iyice bastıran karanlık içinde silinip gidiyor, vadiyi dolduran sesler kesilmeye başlıyordu.

Kevele, korkunç bir canavar gibi açmıştı ağzını. Demir sürgülü kapılar insanın içine ürpertiler salan gıcırtılarla kendisini içeri çekecekti. Şairlerin dediği gibi dokuz felek dizdarıydı bu kalenin. Gök kubbe altında bir eşi ve emsali yoktu. Başı feleğin başına erişmiş, etekleri bir kemer gibi kaleyi sarmıştı. Burçları sanki demir direkler gibiydi ve yıkılması asla düşünülemezdi. İçinde sultanların dahi barındığı bir küçük saray, hazine daireleri, cephanelik, erzak ambarları ve mescid bulunan Kevele'de muhafızların oturacakları odalar ve zindanlar da vardı.

Kale duvarları ve burçları yaratılışın dağ tepesine verdiği şekillere uydurulmuş, kat kat inşa edilerek yıkılmaz bir hale getirilmişti. Kapıları kapandıktan sonra hiç kimse sokulamazdı çevresine. Hiç bir muhasara burada başarılı olamaz, belki fethe yeltenenler içerdeki hayatın tamamen bitmesine kadar sabırlı iseler, in ve cinin top oynadığı Kevele'ye girebilirlerdi. Bol erzak ve mühimmat, sarnıçlarıyla da meşhur olan kale ahalisine aylarca yeter de artardı bile...

Kılıç-arslan, tarihin kadim çağlarından beri var olan bu yüksek kaleye girdiğinde, hayatının sona erdiğini hissederek, onca soğuğa rağmen terlemeye başlamıştı. Muhafızlar ve kale görevlileri hürmette kusur etmemeye çalışarak onu, kale ortasındaki kasra götürdüler. "Bir süre burada istirahat buyurunuz!" diyerek çekildiler.

Anadolu Selçuklu sultanlarının sekizincisi olan küçük Kılıç-arslan şimdi yuvasından düşmüş bir yavru kuş gibi çaresiz, bitkin ve yorgundu. Odayı aydınlatan ve ısıtan ocağın başına oturmuş, boynunu bükmüş, ağlamamak için direniyordu. Sonra gözyaşlarına hakim olamadı ve ince hıçkırıklarla sarsılmaya başladı. Uzunca bir süre ağladıktan sonra sakinleşti. Şimdi de bir daha hiç uyanamayacağı derin bir uykuya dalmak ve birbirinden güzel rüyalar görerek cennete ulaşmak istiyordu. Başını koyar koymaz gözleri kapandı ve bitkin vücudu uykuya teslim oldu.

Tarihçiler Kevele kalesine gittikten sonra bir daha Selçuklular'ın Sekizinci sultanı olarak III. İzzettin Kılıç-arslan adı ile tahta çıkan bu hükümdardan haber alınamadığını naklediyorlar. Tahtta kaldığı yedi aylık kısa süre içinde babasının bıraktığı sınırlar değişmemiş, hatta çocuk sultanın emirleri Bizans hudutlarında yeni fetihler gerçekleştirerek bazı şehir ve kaleleri ele geçirmişlerdir. Hala melik olarak görev yapan bazı amcaları ve diğer tabiiler, Kılıç-arslan'ın sultanlığına itiraz etmeyip devlete olan tabiyetlerini sürdürmüşlerdir. Zamanında İslâm hükümdarları vergiler vermeye Ermeni Tekfuru ve Rum Kayseri haraç göndermeye devam etmişlerdir. İznik imparatoru Laskaris'in de III. Kılıç-arslan'la anlaşma yaptığı ve Türkler'e karşı sadakat göstereceğine dair yemin ettiği de bilinmektedir.

DÜĞÜN

•

II. İZZEDDİN KEYKAVUS

Şehid Keyhüsrev oğlu, "Sultan'ul-Galip" İzzeddin Keykavus Malatya yakınlarındaki Viranşehir nam kasabada hasta yatıyor, ciğerlerini harab eden ince hastalık, yüzünü her geçen gün biraz daha sarartıp solduruyordu.

Onu Malatya'da nükseden hastalığı sebebiyle suyunun şifalı olduğu söylenen Viranşehir'e nakletmişler, burada devletin en ünlü tabipleri tarafından tedaviye başlatmışlardı. Hiç bir şey çare olmuyordu. Sultan göğsünü parçalayan öksürük nöbetleriyle sarsılmakta, ölümün soğuk nefesini ensesinde hissetmekteydi. Harzık hekimler de ümitlerini kesmişlerdi artık. Cihan sultanı vereme yakalanmıştı ve o dönem için buna bir çare bulmak mümkün değildi.

Genç ve sevgili hanımı Selçuk Sultan'ın gözleri yaşlıydı. Henüz vuslatına doyamadığı bu bahadır sultan, bu alemin yıkılmaz sanılan direği yıkılmak üzereydi. Başı ucunda oturuyor, bildiği duaları mırıldanarak onun kurumuş dudaklarına şerbetler uzatıyordu.

Selçuk Sultan'ın güzel yüzünden süzülen yaşları gördükçe daha çok kahrolan İzzettin Keykavus, "keşke bir evlat bırakabilseydim geride..." demişti. Keşke bir oğlumuz olsaydı Selçuk Hatun... Adımızı ve soyumuzu sürdüren bir yiğit şehzademiz olsaydı."

Selçuk Hatun kocasının bu son arzuları karşısında ne diyeceğini şaşırıyor, yüreğini dolduran müthiş acıyla ağlıyordu.

Düğünleri üzerinden fazlaca bir zaman geçmemişti ve çocukları olmaması için de hiçbir sebep görünmüyordu. Ne var ki sultan ölmek üzereydi ve son anlarında böyle bir teselliye ihtiyaç duyuyordu.

"İyileşeceksin..." dedi Selçuk Hatun... "Yine ayağa kalkacak ve yedi iklime yayılmış saltanat tuğları önünde fetihlere koşacaksın... Adalet kılıçlarıyla zalimi kahredecek, mazlumun gözyaşını dindireceksin... Sen Sultan'ul Galipsin... Bu hastalıktan da galip çıkacaksın inşaallah..."

İzzettin Keykavus, sevgililer sevgilisi eşinin bu gönül alıcı sözlerini dinliyor, yüreğinde Gazi Behram Şah'ın kızına karşı duyduğu muhabbetin ummanlar gibi taştığını hissediyordu.

"Var ol Selçuk Hatun..." diye mırıldandı... "Sözlerin ciğer yâresine melhemdir ve senden gayrı bir tasam kalmamıştır..."

İzzettin Keykavus daha fazla konuşacak ve eşine olan sevgisini binlerce kez tekrarlayacaktı ama gücü yetmiyordu. Başı yastığa düşmüş, kolları dermanını yitirmişti. Kocaman büyümüş gözlerini kapayıp uyumaya başladı.

Selçuk Hatun'da boynunu bükmüş, uykusuz geçirdiği geceler sebebiyle yorgun ve bitap düşmüştü. Elini koynuna sokup kutsal bir emanet gibi sakladığı kağıdı çıkarttı. Sultan Keykavus'un el yazısıyla yazılmış bir şiirdi bu ve cihana hükmü geçen büyük hükümdar, "ölürsem, sandukam üzerine yazın bu şiiri" diye vasiyet etmişti.

İnci gibi güzel ve zarif bir yazıydı bu... Keykavus'un sanatkar ruhunu gösteriyor, yüksek kültürü ve engin gönlünün aynası gibi parıldıyordu.

"Mâ cihân-râ güzâştîm u şüdîm Renc ber dil nigâştîm u şudîm" diye başlıyordu şiir. "Bu cihanı terk edip gittik" diyordu Keykavus... "Rencini dilde berk edip gittik... Şimden sonra nevbet erdi size, nitekim daha önce de bize ermişti bu nevbet..."

Selçuk Hatun, şiiri bitirdiğinde başını sevgili eşinin başına dayayıp yeniden ağlamaya başladı... Gözleri önünde canlanan geçmişin güzel günleri şimdi hayal olmuş, pembe ve beyaz çiçekli baharlar, yerini kurumuş yapraklara terketmişti. Hazan yağmurlarıydı yağan ve hüzün engel tanımaz bir muhasaraya başlanmıştı. Belki gün bir daha doğmayacak ve Selçuklu Sultanı İzzettin Keykavus bir daha asla uyanamayacaktı.

Gazi Behram Şah'ın kızı yine gözünü kırpmadan sabaha dek bekledi efendisi ve eşi Keykavus'un başı ucunda... O'nun 35 yıl süren müthiş hikayesini yeniden yaşadı...

İzzettin Keykavus, Alaşehir'de şehid düşen Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in üç oğlundan en büyüğüydü. Henüz çocuk yaşlarda iken babası ile beraber dokuz yıl süren gurbet hayatı yaşamış, nice şehir ve kalelerde durup sonunda Bizans İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'a gitmişti. Orada babası, kardeşi ve atabegleri Seyfeddin Ayaba ile yıllarca misafir edilmişti. Atabeg vefalı bir dost, mükemmel bir öğretmen ve sevgili bir koruyucuydu... Gurbet vaktinde onlarla yakından ilgilenmiş, tahsil ve terbiyelerinde ihtimam göstermişti. Ders saatleri dışında şehzadeleri gezmeye götürüyor, ok ve kılıç talimleri yaptırıyor, kara ve deniz avcılığını öğretiyordu.

Keykavus, sonra babasıyla tekrar Anadolu'ya geçmiş ve O'nun ikinci kez sultanlığa kavuşması sayesinde veliahd ilan edilmişti.

Gıyaseddin Keyhüsrev Konya'da tahta çıktıktan sonra, Şam'da bulunan hocası Mecdeddin İshak'ı davet ederek, onu Keykavus'un yanında Malatya'ya göndermişti... Şimdi babasına da hocalık yaptığı genç şehzadenin tahsil ve kültürünü artırmakla vazifeliydi.

Keykavus'da Mecdeddin İshak'a ömrü boyunca saygı ve sevgi göstermişti.

Değerli muallim ve mürebbiler elinde yetişen veliahd, bilgi ve kültür sahibi, ilme ve sanata düşkün, kitabet ve edebiyata aşık bir şekilde yetişmişti.

Babasının sağlığı boyunca Malatya Meliki olarak görev yapmıştı. Kardeşi Alaaddin Keykubat ise Tokat Meliki idi. Onlar Sultana tam bir itaat içinde ve ona bağlı olarak bu valilik görevini hakkıyla yerine getirdiler.

Nihayet 1211 yılında Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev, Alaşehir'de bir Frenk askeri tarafından şehid edilince, devlet erkanı, aralarında görüşüp İzzeddin Keykavus'u tahta davet ettiler.

Beş gün içinde Malatya'dan Kayseri'ye gelen ve henüz yirmibeş yaşlarında bulunan Keykavus burada beylerin ve emirlerin büyük karşılama merasimi ile istikbal edilip 21 Temmuz 1211 tarihinde Selçuklu sultanı oldu. İlk merasimlerden sonra payitaht Konya'ya hareket edilecekti ki Tokat Meliki olan Alaaddin Keykubat'ın büyük bir askeri güçle harekete geçtiği ve Kayseri'yi muhasara altına aldığı görüldü. Şimdi yeni bir saltanat kavgası daha başlıyor, kardeşler arasındaki mücadele büyüyordu.

Alaaddin Keykubat, babasının şehadet haberini alır almaz, Erzurum Meliki olan amcası Tuğrul-Şah'ı, babasının tahta çıkmasında önemli görevler yapan Uçbeyi Zahireddin İli'yi ve hatta bir takım vaadlar karşılığında Ermeni kralını da yanına alıp Kayseri önlerine gelmişti.

Şehri şiddetle muhasara ediyor, ağabeyine karşı mutlaka galip gelmek istiyordu. Kuşatma uzadıkça her iki tarafta endişelenmeye başladı. Sürekli kardeş kanı dökülüyor, şehir halkı huzursuzluk içinde kıvranıyordu.

Keykavus, her geçen gün ümidini biraz daha yitirirken, Kayseri valisi olan Celaleddin Kayser isimli ünlü bir komutan genç sultana en uygun olan çıkar yolu gösterdi. O, büyük paralar ve vaadlerle karşılarındaki ittifakı parçalamak ve Alaaddin Keykubatı yalnız bırakmak istiyordu. Nitekim kararlaştırıldığı üzere bir gece, yüklü hediyeler ve kıymetli mücevherlerle Ermeni kralının yanına varıp gizli bir görüşme yaptı. İkisi de birbirini öteden beri tanıyorlardı ve Celaleddin Kayser, Ermeni kralını kandırmayı başardı. Nihayet Haçlılara ve Bizans'a karşı kazandığı başarılarla Ermeniler'in Muhteşem Leon adını takdıkları hain ve zalim

kral askerlerini toplayarak Kayseri önünden çekildi. Bunun üzerine muhtelif saltanat kavgaları boyunca hep tarafsız davranmış olan Erzurum Meliki Tuğrulşah'da habersizce ordugahtan ayrılınca Alaaddin Keykubat yalnız kaldığını görüp telaşa kapıldı. Bu durumda muhasarayı sürdürmesi mümkün değildi. Nitekim onun güçsüz duruma düştüğünü gören Keykavus askerleri de şehrin kapılarını açmış ve şiddetli bir hücum başlatmışlardı. Alaaddin Keykubat Ankara istikametinde geri çekildi. Uç beyi Zahireddin İli'ye de Niğde'yi ele geçirmesini söyleyerek kaçışını sürdürüp Ankara kalesine sığındı.

Keykavus büyük bir tehlikeden kurtulmuştu şimdi. Artık tören ve merasimlerle Konya'ya ulaşabilir ve payitahtta yönetimini sürdürmeye devam edebilirdi.

Bütün bunlar olurken Ermeni Leon'da Selçuklular'a ait olan Ulukışla, Larende ve Karaman kalelerini ele geçirerek durumdan istifade etmeyi başarmıştı.

Niğde'ye gelen ve halkı Alaaddin Keykubat'a bağlamak için uğraşan Uçbeyi Zahireddin İli ise burada başarılı olamayıp Halep taraflarına kaçmış ve yolda ölmüştü.

Keykavus, halkın çoşkun tezahüratı ve muhteşem karşılama töreni ile Konya'ya girdi. Şehrin ileri gelenleri ve diğer melikler gelip biat merasimine katıldılar. Sultan, halifeye hocası Mecdeddin İshak'ı tahta çıkışını bildirmek için elçi olarak gönderdi. Sayısız hediyelerle halifeye ulaşan Mecdeddin İshak, oradan yine sayısız hediyeler, saltanat alametleri ve fütüvvet şalvarını alarak tekrar Konya'ya döndü. Halife sultana dua etmiş, hükümdarlığını tebrik etmiş ve Fütüvvet teşkilatı dediği önemli dini kuruluşa sultanı dahil ettiğini bildirmişti. Şimdi Selçuklu tahtında 8 yıldan daha fazla ve büyük bir ihtişamla hüküm sürecek olan İzzettin Keykavus oturuyordu.

Diğer İslam ülkelerinden de kıymetli hediyelerle gelen elçiler Konya'da misafir ediliyor, İznik İmparatoru Laskaris bozulan münasebetleri yeniden düzeltmek için adeta yalvarıyordu. Laskaris, babasının şehadeti dolayısıyla taziye ettiği Sultan'a binlerce dinar para ve paha biçilmez hediyeler gönderdikten başka, Keyhüsrev'in şehadetine sebep olan Frenk askerini de öldürttüğünü bildiriyordu.

Keykavus Atabeği Seyfeddin Ayaba ile mukabil bir elçi kafilesi gönderip, Laskaris'in tekliflerini kabul ettiğini duyurdu.

Seyfeddin Ayaba dönüşünde şehid Sultan Keyhüsrev'in tahrit edilmiş cenazesini Konya'ya nakletmekle de görevlendirilmişti ve bu önemli iş de yerine getirildi. Keyhüsrev Sultanlar Türbesi'ne defnedildi.

Keykavus'un İznik imparatoru ile anlaşma yapmasının en önemli sebebi, Ankara'da bulunan ve saltanat davasından vazgeçmeyen kardeşi ile uğraşmak zorunda kalacağını biliyor olmasıydı. Nitekim önce bu meseleyi halletmek gerekiyordu ve hemen hazırlıklara başladı.

Konya Ovasında toplanan muazzam Selçuklu ordusu, bir çok harp aletini de yanına alarak Ankara'ya doğru harekete geçtiğinde 1212 yılının son aylarına girilmiş bulunuyordu. Keykavus'un Ankara'ya hareketini haber alan kardeşi de hazırlıklarını tamamlamış, kaleyi tamir ettirmiş, tebasının bağlılığını sürdürmek için muhtelif tedbirler almıştı.

Sultan Ankara kalesini kuşattı. Mevsimin kış olması ve muhasaranın uzayacağı düşünülerek kale civarında barınaklar ve evler inşa edildi. Hatta Keykavus zaferden sonra zengin vakıflarla süsleyeceği muazzam bir medrese de bina ettirerek içine oturdu.

Kuşatma bahar mevsimine kadar, aylarca sürdü.

Alaaddin Keykubat daha fazla dayanamayacağını hissediyor, kendisine müracaat eden adamlarının teslimden başka çare kalmadığını söylemeleri karşısında büyük bir üzüntü duyuyordu. Sonunda canına ve askerlerine dokunulması şartıyla şehri teslim edeceğini bildirdi. Kapılar açıldı ve Keykavus yine büyük bir törenle Ankara'ya girdi. Surlar üzerine saltanat sancakları çekildi. Alaaddin Keykabut muhafızlar kontrolünde bir kaç gün Ankara'da tutulduktan sonra Malatya civarındaki ünlü Masara Kalesi'ne gönderildi. Şimdi bu şehzade için de senelerce sürecek olan bir hapis hayatı başlıyordu.

Aslında Keykavus, tehlikeli rakibini teslim aldıktan sonra hemen öldürmek ve ondan kurtulmak istemişti. Arzusunu hocası Mecdeddin İshak'a bildirince büyük alim, bunun çok çirkin olacağını, hanedan ailesine kıymanın insana fayda yerine zarar getireceğini, elini böyle bir kana bulaştırmamasını söyleyerek, sultanı fikrinden caydırmayı başardı.

Mecdeddin İshak'ın sultan katında ne kadar büyük bir nüfuz sahibi olduğu anlaşılıyor ve onun hakimane nasihatleri sayesinde şehzade Alaaddin Keykabut mutlak bir ölümden kurtuluyordu.

Keykavus bundan sonra Konya'ya dönüp, babası Keyhüsrev'in siyasetini takiple memleketin imar ve inşasına, ticari ve zirai inkişafına önem veren çalışmalarını sürdürdü. Fetihlerini de bu siyasetle yönlendirdiğinden Trabzon imparatoru elindeki Sinop üzerine bir sefer düzenledi.

1214 yılında, muhteşem ordusu ile Karadeniz sahillerine ulaşan Keykavus, kısa bir süre sonra, hem İmparator Alexis'i esir, hem de alınması güç bir kale olan Sinop kalesini elde etti.

Trabzon kralının da altına imza atmak zorunda kaldığı anlaşmaya göre, bu önemli devlet Selçuklularının tabiiyetine giriyor, onu metbu tanıyıp haraç ödemeye mecbur oluyordu.

Anlaşma metni aynen şöyleydi:

"Galip Sultan İzzeddin Keykavus bin Keyhüsrev, ben Kir Alexis'e hayatıma eman vermek, Sinop havalisi dışında kalan Canit ülkesini bana ve evlatlarıma mukarrer kılmak, benim de buna mukabil kendisine her yıl 12.000 dinar (altun), 500 baş at, 2000 sığır, 10.000 koyun ve hazineye gelen her cins maldan 50 yük hediyeyi kendi hayvanlarımla göndermek, ihtiyaç halinde de kendilerine asker yardımı yapmak üzere iki tarafa mensup büyüklerin huzuru ve şehadeti ile anlaşma kabul edilmiş ve imzalanmıştır."

Kir Alexis bundan sonra birkaç gün sultanın misafiri olmuş ve kıymetli hediyelerle Trabzon'a uğurlanmıştır.

Sultan Sinob'un imar işleriyle uğraşmaya ve şehri zengin tesislerle doldurmaya başlamış, aylarca süren bu çalışmalardan sonra "Sultan'ül Galip" ünvanını alarak Konya'ya dönmüştür.

Şimdi sırada Ermeni Leon'un tenkili ve haince ele geçirdiği şehir ve kalelerin kurtarılması işi vardı.

Muhtelif hazırlıklardan sonra Keykavus Toros Dağlarına doğru yola çıkarak Karaman, Ulukışla ve Ereğli kalelerini fethedip Leon'u takibe koyuldu. Ermeniler bir kez daha Torosların ötesine atılıp Antalya'ya ulaşıldı.

Akdeniz limanları içinde çok mühim bir yeri olan, Türkiye'deki ticaret için vazgeçilemez ehemmiyette bulunan Antalya, daha önce Selçuklular tarafından fethedilmiş fakat yeni doğan karışıklıklar sebebiyle Rumların eline geçmişti.

Keykavus, "miras hakkı olan Antalya'nın nezedilmesi (koparılıp alınması) üzerine gasp olunmuş hanenin geri alınması" maksadıyla şehri kuşatma altına aldı. Ramazan boyunca sürdürülen şiddetli muhasara sonunda şehir teslim oldu ve burçlarına İslam sancakları çekildi. Dört bir yana fetih müjdecileri gönderildi.

1216'da tekrar Türkler eline geçen bu mühim şehrin fethi ile hem Akdeniz, hem de Sinop'un fethi sayesinde Karadeniz ticareti büyük ölçüde Selçuklu devletinin kontrolüne geçmiş oldu.

Kıbrıs ve diğer hıristiyan ülkelerle ticari anlaşmalara girişildi. Kervanların emniyeti için yol güzergahlarında muhteşem hanlar ve kervansaraylar inşa edilmeye başlandı. Bolluk ve bereket artarak Selçuklu diyarı emin bir belde haline dönüştü.

Giriştiği her seferden galip olarak dönen kudretli sultan bu aralarda, Mengücek hükümdarlarından Erzincan meliki Gazi Behram-Şah'ın kızı Selçuk Hatun ile muhteşem bir düğün yaparak evlendi.

Masallarda bile görülmeyen şenlikler ve günlerce süren eğlenceler içinde yapılan bu düğün merasimi unutulması mümkün olmayan hatıralar saklıyordu. Gerek Behram-Şah gerekse diğer Selçuklu melikleri muazzam hediyeler ve paha biçilmez hazineler sundular. Sultan Keykavus'da şanına yaraşır merasimler icra edip şölenler yaptırdı. Nihayet iki tarafın vekil ve şahitleri huzurunda Kadı Sadrüddin Lehaveri "Sultan'ul Galip İzzeddin Ebu'l-Feth Keykavus bin Keyhüsrev Bin Kılıç-arslan'ın Melik Behram-Şah Bin Davud'un kızı Selçuki Hatun ile 50.000'i muaccel ve 50.000'i müeccel olmak üzere 100.000 kızıl altun dinar mihr mukabilinde nikahlarını kıydı." Beyler, melikler, kudretli komutanlar, yabancı devlet elçileri ve onbinlerce insanın katıldığı muhteşem merasimlerle gelin Erzincan'dan Sivas'a getirildi. Şehir süslenmiş, saray tezyin edilmiş, her yanda meşaleler yakılmıştı. Sultan, devlet erkanı ve beyler töre gereği atlarına binip çevgen oynadılar. Misafirlere sayısız ikramda bulunulmuş, muazzam yemekler çıkartılmıştı. O güne kadar böyle bir düğünü ne kimse görmüş ne de duymuştu. Her şey ne kadar renkli, ne kadar güzel ve ne kadar mutluluk vericiydi...

Bütün bunlardan sonra Sultan, Antakya'nın ve Haleb'in fethi için harekete geçti. Suriye'nin bu önemli kentlerini de sınırlarına katacak oradaki karışıklıklara bir son verecekti.

1216 baharında harekete geçtiğinde her şey kolay görünüyor, Selçuklu'nun muazzam orduları karşısında hiç bir gücün dayanamayacağı sanılıyordu. Ne var ki feleğin çemberi yine tersine dönmeye başladı.

Keykavus, anlaşma yaptığı bey ve meliklerin ihanetlerine, bazı komutanlarının serkeşane tavırlarına muhatap olarak bir çok mücadeleler vermek zorunda kaldı. Halep muhasara edildiyse de ele geçirmek nasip olmadı. Hiyanet ve baskınlar genç sultanın sinirlerini alt üst etmiş, kızgınlık ve hırs içinde ne yaptığını bilemez hale gelmişti.

1218 yılında Halep konaklarının bir çoğunu fethettiği halde yine Haleb'e girememiş, kendisi döner dönmez de ele geçirdiği kale ve şehirlerin tekrar sükut ettiğini öğrenmişti.

Şimdi tek tesellisi inşaatı hızlı devam eden Daru'ş-Şifa'sıydı ve Sivas'ın bu muhteşem medresesinin işleriyle ilgileniyordu. Orada büyük bir hastahane yapılıyor, ayrıca bir tıp mektebi kuruluyordu.

Keykavus kendisi için de Sivas'da bir türbe yaptırmaktaydı!

1220 yılının başlarında iken yeniden Halep seferine çıkan Sultan işte Malatya'ya eriştiği günlerde aniden hastalanmış ve hareket edemez hale gelmişti. Hekimler Fırat suyunun bu hastalığa iyi geleceği düşüncesiyle onu Viranşehir'e naklettirmişler, fakat, ölümün önüne geçememişlerdi.

Şimdi Selçuk Hatun, sevgili eşinin başındaydı ve şaşkın bakışlarla ölüme ait sırları düşünüyordu.

ZİRVE

●

I. ALAADDİN KEYKUBAT

1237 yılının Ramazan Bayramında Meşhed Sahrası kaynıyordu...

"Sultan'ül Azam" ve dahi "Sultan'ül Alem" Uluğ Keykubat'ın ordugahı olan Kayseri'nin bu meşhur ovasında, başta tımarlı sipahiler ve Uç Türkmenleri olmak üzere, Harizm, Ermeni, Rum, Gürcü, Frenk, Rus, Kıpçak ve Kürt askerlerinden oluşan muazzam bir ordu saf tutmuş, başları üstünde dalgalanan saltanat sancağının gölgesinde Sultanı beklemeye başlamışlardı.

Devlet erkanı, beğler, melikler ve dünyanın dört bir yanından Kayseri'ye gelmiş olan yabancı devlet elçileri el pençe divan duruyor, yüreklerini dolduran bir heyecanla, gözlerini, sultanın üç başlı otağından ayıramıyorlardı.

Nihayet mücevherle süslü elbiseler içinde otağından çıkan ve çevik bir hareketle atının üzerine sıçrayan genç sultanı gördüler. Ardında ünü cihanı tutmuş ordu kumandanları, vezirler ve muhafızlar olduğu halde ilerleyen hükümdar, ordusunu teftiş etip, memnuniyetini belirttikten sonra, bütün ecnebi elçilerin, kendi huzuruyla yapılacak büyük ziyafete iştirak etmelerini emretti.

Günlerden beri Sultanla görüşmek için bekleyen Moğol, Eyyubi, Frenk ve Mağrip elçileri şölen yerine doğru hareketlendiler.

Önünde, zafer sembolü olan hilalin işlendiği muazzam saltanat sancağı dalgalanan Sultan çadırının kapısı açıldığında elçiler saygıyla içeri girdiler. Yüzlerce insanın rahatça oturabileceği çadır öylesine zengin bir tefrişatla donatılmış ve öylesine kıymetli eşyalarla süslenmişti ki elçiler şaşkınlık ve hayranlık içinde kaldılar. Ortaya konulan büyük gümüş tepsiler üstünde yine altın ve gümüş tabaklara konulmuş birbirinden nefis yemekler, kristal sürahilere doldurulmuş şerbetler vardı.

Sultanın işaretiyle ve ruhları mest eden bir musiki eşliğinde yemeğe başlandığında vakit akşama yaklaşmış, Meşhed ovasını yakıp kavuran Temmuz güneşi gücünü yitirmişti.

Yemeğin ortalarına doğru Çaşniğir Nasreddin Ali gümüş bir tabak içinde getirdiği kızarmış kuş etini parçalayarak sultana takdim etti. Öteden beri av etine zafı bulunan sultan hemen uzanıp bir kaç lokma aldı.

Henüz kuş eti yarılanmamıştı ki cihan hükümdarı midesine saplanan dehşetli bir sancıyla kıvrandı. Yüzünün rengi değişmiş, gözleri büyümüş, alnı boncuk boncuk terlemeye başlamıştı. Yerinden güçlükle doğrulup "beni Keykubadiye'ye götürünüz!" diye emretti.

Meclis perişan olmuş, devlet erkanı ve yabancı elçiler neye uğradıklarını şaşırmışlardı. Anlatılamaz bir korku ve dehşet kaplamıştı yürekleri. Eller titriyor, yüzler soluyordu.

"Sultan biraz rahatsızlandı. Sarayında istirahat edecek" denilince elçiler misafir edildikleri yerlere çekildiler. Meşhed ovasına çöken karanlık zifiri hale dönüştü.

Emir Celaleddin Karatay, cihan sultanını Keykubadiye Sarayına getirdiğinde, O'nun ağrıları artmış, ishal gelmiş ve kan boşalmaya başlamıştı. Yatağında kıvranıp duruyor, "benim işim sona erdi Celaleddin" diyordu. "Kendimde ümidim kalmadı..."

Emir de ne yapacağını ve diyeceğini şaşırmış, onsekiz yıldan beri hizmetinde bulunduğu sevgili hükümdarının nasıl bir hastalığa tutulduğunu anlayamamıştı. Onun akşam yediği kuş etiyle zehirlenmiş olabileceğine ihtimal bile vermek istemiyor, etrafta böyle bir cinayete teşebbüs edebilecek birilerinin bulunabileceğini düşünemiyordu.

"Gelip geçici bir rahatsızlık bu sultanım" dedi. "İnşaallah yarına kalmaz ayağa kalkarsınız."

Alaaddin Keykubat değerli emirinin bu sözlerini duymamış gibiydi ve ona "Kemaleddin Kamyar'ı çağır!" emrini verdi. "Memleket meseleleri hakkında vasiyet yapacağım..."

Celaleddin Karatay, kalem ve kılıç sahibi olarak vasıflandırılan ve girdiği her savaştan galip çıkarak sultanın Kayseri subaşılığını da kendisine tevcih ettiği Kemaleddin Kamyar'ı çağırmak için hemen dışarı çıktı.

Zaten sarayda bulunan ve gelişmeleri takip eden ordular kumandanı Kamyar koşup geldiğinde Uluğ Keykubad'ın konuşma melekesini de yitirmiş olduğunu görüp dehşetle irkildi. Cihana fermanları yayılan ve henüz 45 yaşında bulunan yüce sultan bir takım işaretler yapıyor fakat ne söylemek istediği anlaşılmıyordu.

Kemaleddin Kamyar, hemen yanında duran Emir Karatay'la gözgöze geldiğinde onun ağlamaya başladığını görüp, elini yüzüne kapayarak yere çöktü. Sanki dünya yıkılmış, dağlar hallaç pamuğu gibi savrulmaya başlamıştı. Kayseri üstüne çöken meşum karanlık, işte hepsini boğacak, parçalayıp yok edecekti.

Şehid Gıyaseddin Keyhüsrev'in yiğit oğlu, akıllı, seçi, adil ve heybetli, asil ve şerefli, edip ve abid sultan, Alaaddin Keykubat gözleri önünde can çekişiyor, yıldızlar tesbit taneleri gibi dağılıyordu... Öylesine dehşetli bir tufan başlamış ve

öylesine azgın bir sel yürümüştü ki Selçuklu üstüne, kimse önüne geçemez, kimse durduramazdı.

Alem bir çadırsa, sultan onun direğiydi ve işte o direk korkunç bir gürültüyle yıkılıyordu. Başını kaldırıp son kez baktığında Uluğ Keykubat'ın sapsarı kesilmiş güzel yüzünü gördü. Yarı açık gözleri öylece donup kalmış, sultan son nefesini vermişti.

Şimdi Selçuklu'nun gözbebeği iki emîr vefakar dostlarının yorganına kapanmış, çocuklar gibi ağlamaya başlamışlardı. Odayı aydınlatan çerağlar ışıklarını yitirmiş gibi titreşiyor, hafifçe aralanmış pencereden içeri dolan rüzgar tül perdeleri uçuşturuyordu.

Celaleddin Karatay, "Vah sultanım, vah hükümdarım, vah serdarım!.." diyerek Kemaleddin Kamyar'dan bir yardım, bir teselli arıyordu. Sonra, sultanın soğumaya başlamış elini tutup "Ey gecenin üçte birinden fazla uykuyu kendine haram bilen, ey insanların uykuda oldukları saatlerde Kur'an'la, namazla, dua ile meşgul olan, müslümanların emniyet, asayiş ve huzur kaynağı, İslam düşmanları ve zalimlerin korkulu rüyası Keykubad, kim derdi ki bu gencecik yaşında kalleş bir suikastin kurbanı olup ecel şerbetini içecektin... Kim derdi ki Selçuklu'nun muazzam çınarı devrilecek, direği yıkılacak... Heyhat ki ne heyhat... İşte alemin damı çöktü" diye sızlanmaya başladı.

Kendini daha çabuk toparlayan Kemaleddin Kamyar ise göz yaşlarını silip ayağa kalktı. Kader hükmünü icra etmiş, sultan ölmüştü. Yerine kim geçecek, Selçuklu tahtına kim oturacaktı? Keykubat'ın veliahd ilan ettiği Kılıç-arslan henüz büluğ çağına bile erişmiş değildi... Büyük oğlu Gıyaseddin ise, sultanlığa layık olmayan kifayetsiz bir insandı. Hem öyle olmasaydı Keykubat ne diye büyük oğlu dururken küçüğünü veliahd ilan etsindi ki... Şimdi ne olacaktı?

Beynini çatlatırcasına düşünüyor lakin bir çıkar yol bulamıyordu.

Kemaleddin Kamyar ölüm haberini diğer emirlere de ulaştırmak için dışarı çıkınca Celaleddin Karatay sultanın naşı ile yalnız kaldı. Ve birden aklına yıllar önce, Alaiye sarayında sultanın ağzından dinlediği şiir geldi. Hayatından ümidini kesmiş yalnız ve çaresiz bir adamın, Alaaddin Keykubat'ın kendi şiiriydi bu. Ağabeyi tarafından Malatya'daki Masara Kalesi'nde hapsedilmişken kendisine saltanatı müjdelemeye gelen Emir Seyfeddin Ayaba ve yanındaki askerleri görünce katledileceğini sanarak şöyle mırıldanmıştı sultan:

"Alem beni key hazin ve giryan buldu
Her şadi tonundan teni üryan buldu
Her şam melalet beni gamgin gördü
Her subh-i beşaret beni giryan buldu..."

Karatay'ın zihnine üşüşen yüzlerce mısra ardı ardına sökün edip, Uluğ Keykubat'ın bütün hayat ve hatırasını yeniden yaşamasına sebep oldu. Onsekiz yıldır O'nun yanındaydı ve Sultanın tahta çıkması üzerinden de zaten 18 yıla yakın bir zaman geçmişti.

Atabeg Seyfeddin Ayaba ve Emir Bedreddin Gevhertaş şehid sultan Gıyaseddin Keyhüsrev ile ilgili hatıralarını naklederken, Alaaddin Keykubat'tan ve diğer kardeşlerinden de sık sık bahsetmişlerdi. Tahttan indirildikten sonra İstanbul'a giden ve dokuz yıl gurbet hayatı yaşayan Keyhüsrev sonra yeniden sultan olup Konya'ya geldiğinde oğulları da yanındaydı. Büyümüş, delikanlı çağa gelmiş, devlet yönetecek bir eğitim ve terbiye ile yetişmişlerdi.

Keyhüsrev'den sonra taht mücadelesinde Alaaddin Keykubat ağabeyi İzzeddin Keykavus'a yenik düşünce, Keykavus önce onu öldürtmek istemiş fakat araya giren Mecdeddin İshak hazretleri sayesinde hayatı kurtulmuştu.

Bu mücadelede Keykavus tarafını tutan emirlerden Seyfeddin Ayaba, genç şehzadeyi büyük bir muhafaza altında Malatya'ya getirip Masara kalesine hapsetmiş ve Alaaddin Keykubat orada ağabeyinin veremden öldüğü 1220 yılına kadar hapis hayatı yaşamıştı.

Keykavus'un ani vefatı üzerine toplanan devlet erkanı, daha önce İzzettin Keykavus tarafını tuttukları için cezalandırılacakları korkusuyla, sultanın veliahdı Keykubat yerine, amcası Erzurum Meliki Tuğrul Şah'ı yahut küçük kardeşi Celaleddin'i tahta çıkarmak istediler. Zira Keykavus'un yerine geçecek bir oğlu yoktu ve O, kardeşi Alaaddin'in üstün meziyet ve kabiliyetlerini takdir ederek veliahdlığını ilan etmişti.

Pek çok istişarelerden sonra Veliahd Alaaddin'in sultanlığı üzerinde karar kılınınca Atabeg Seyfeddin Ayaba, Onu hapishaneye bizzat kendisi götürdüğünü, müjde haberini de kendisi vermek ve böylece Alaaddin'in düşmanlığından kurtulmak istediğini söyleyince görev kendisine verildi.

Keykavus'un mührünü ve mendilini alan Beylerbeyi Seyfeddin Ayaba süvarileri ile birlikte Malatya'dan kaleye doğru ilerledi. İkindin vaktiydi ve mahpus şehzade namazını kıldıktan sonra atlıların sesleriyle irkildi. Kapıda Dizdar ile görüşen Atabegi görünce, kendisini öldürmeye geldikleri vehmine ve korkusuna kapılarak bedbin bir hale düştü. Dudaklarından dökülen mısralar ne kadar kötümser bir vaziyette olduğunu gösteriyordu. Evet, az sonra Seyfeddin Ayaba ve adamları gelecek, onu, bir kısım hanedan azasına icra edildiği gibi, kanını akıtmamak için yay kirişiyle boğacaklardı. Nitekim, kale muhafızı da işte onlara yol vermiş bulunuyordu. Lakin diğer suvarilerin orada kaldığını ve Beylerbeyi'nin kılıcını da bırakarak kendisine doğru geldiğini görünce şaşırdı. Atabeg yanına kadar gelmiş, hürmette kusur etmeyerek Sultan'ın vefat ettiğini, yerine kendisinin sultan olduğunu söylemişti. Üstelik elinde Keykavus'un mührü ve mendili vardı... Ayaba bir yandan bu haberi veriyor, bir yandan da daha önceki hadiseler için Keykubad'dan özür diliyordu. Evet, bir zamanlar onu bu kaleye kendi getirip hapsetmişti ama, işte şimdi kurtuluşunu sağladığı gibi tahtı da müjdelemiş oluyordu. Genç sultan Ayaba'yı affettiğine ve kendisine dokunmayacağına dair bir ahidname yazdıktan sonra süratle hazırlanıp Sivas'a doğru hareket etti.

Devlet erkanının aldığı tedbirlerle saraya giren ve ağabeyinin tabutunu ziyaret eden sultan üç günlük yastan sonra, şerefine tertip edilen muhteşem bir merasimle tahta oturdu. Emirler, beyler ve melikler gelip biat ettiler. Cihanın dört köşesine elçiler ve haberciler gönderildi. Bu arada Keykavus'un cenaze merasimi de icra edilerek, kendisinin Sivas'da yaptırdığı türbesine defnedilmiştir.

Daha sonra muazzam bir ordunun başında payitaht Konya'ya hareket eden Alaaddin Keykubat, Kayseri'de de muhteşem gösteriler ve eğlencelerle istikbal edildi. Kayseri subaşısı olan Emir Seyfeddin Ebubekir sultanı şehre çok uzak bir mesafeden karşılamış, şanına yaraşır merasimler düzenlemişti.

Keykubat bir kaç gün de burada kaldıktan sonra Aksaray'a ve nihayet Konya'ya ulaştı. Asıl karşılama ve kutlama törenleri Konya'da yapılacaktı. Nitekim onbinlerce insanın katıldığı şenlikler, şölenler ve eğlenceler arasında saraya ulaşan sultan, emirlerin, beylerin ve memleketin dört bir bucağından koşup gelen ünlü komutanların biatlerini kabul etti. Sayısız hediyelerle sultanın elini öpen devlet erkanına hilatlar ve menşurlar verildi.

Halife Nasır Lidinillah'da elçisini göndermiş, saltanatını tebrik ve dua etmişti. Büyük İslam alimlerinden Şehabeddin Şuhreverdi, halife adına, onun hilatını Keykubat'a giydirip hediyeleri takdim ettiğinde Konya'da yer yerinden oynamıştı...

Sultan da halifeye paha biçilmez hediyeler göndererek, elçiyi Konya'nın dışına kadar yolcu etmekten kaçınmadı.

Kısa bir süre içinde Anadolu Selçuklu Devletine, Gıyaseddin Keyhüsrevin ortanca oğlu Alaaddin Keykubat'ın sultan olduğunu duymayan kalmadı.

Sultan henüz 25 yaşındaydı ve daha önce Tokat vilayetinde Meliklik yaptığı günlerden beri zekası, dehası ve dirayeti ile ün salmıştı.

Nitekim idareyi ele aldıktan sonra ülkesinin sınırlarını genişletmek, yeni ve büyük fetihlerle devletini güçlendirmek ve nihayet her yanı imar edilmiş, emniyet ve güven içinde bir imparatorluk kurmak için çalışmalara başladı.

Alaaddin Keykubat, gelmiş geçmiş Selçuklu sultanları içinde siyasi dehası en kuvvetli olan, ileri görüşlü bir hükümdardı ve bu sebeple doğuda başgösteren Moğol istilalarının tehlikelerini sezmiş bulunuyordu. Şimdilik ülkesi sınırlarına erişemeyen bu tehdit eninde sonunda onlara da ulaşacak ve bu önünde durulamaz sele kimse karşı koyamayacaktı. Öyleyse hemen tedbirler alınmalı, köprüler ve ribatlar tamir edilmeli, önemli şehirlerin etrafı surlarla çevrilmeliydi. Bir defasında Konya'nın etrafını gezmeye çıkan Sultan, derin düşüncelerden sonra, etrafında bulunan devlet görevlilerine "Cihan bizim kudretimizi bilir. Lakin dünya bir karar üzere kalmaz ve hadiselerin ne getireceği önceden kestirilemez. Konya gibi büyük, güzel ve zengin bir şehri surdan mahrum bırakmak akıl kârı değildir" dedi. Bu sözü bir emir telakki eden beyler ve melikler hemen faaliyete başlayıp Konya'nın iç ve dış kalelerinin inşasına giriştiler. Sultanın bizzat ilgilendiği inşaatlar kısa zamanda bitirilmiş ve Konya'yı bir çok istilalardan koruyacak olan 12 kapılı ve muazzam kulelerle süslü surlar tamamlandı.

Ayrıca yine Sultan'ın emir ve fermanlarıyla Sivas, Kayseri, Erzincan, Amasya ve Malatya'da surlar ve kalelerle donatıldı.

Gerçekten bu sıralarda Alaaddin Keykubat'ın hissettiği tehlikeler baş göstermeye, Moğol saldırıları Irak ülkelerine doğru yayılmaya başlamıştı. Hatta Halife acilen elçiler göndererek Selçuklu sultanından yardım talep etmişti.

Şimdiden Moğollar'ı karşı cepheye alarak savaşlara girişilmesini tehlikeli bulan Keykubat, halifenin elçisine, istenilen 2000 süvari yerine 5000 süvari vereceğini fakat en akıllıca davranışın Moğol Hanı ile anlaşmak ve akınları durdurmak olduğunu anlattı. "Evet biz acz ve zaaf göstermiyeceğiz ama uyanık ve tedbirli davranacağız..." diyordu. Hatta daha da ileri gidip Moğol Hakanına kendi elçilerini göndermeyi planladı.

Konya surlarını ikmal edip bir süre de Kayseri'de durduktan sonra ilk seferine çıkmayı kararlaştıran sultan, nam ve şöhretini işitip fethinde büyük yarar gördüğü Alaiye'ye doğru harekete geçti. Antalya civarında bulunan bu mühim liman kenti Bizanslı Kir Vart adlı bir melikin elinde bulunuyordu. İstanbul'un Haçlılar eline geçmesinden sonra Bizans ülkelerine dağılan bir takım kimseler

mahalli hakimler haline gelmiş, muhtelif bölgelerde bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. Alaiye hakimi Kir Vart'da bunlardan biriydi. Kalenin beri tarafındaki Alara isimli kalede de kardeşi hüküm sürmekteydi.

1221 yılının kış aylarına tesadüf eden bu hareket sonunda Antalya'da hazırlıklarını tamamlayan Alaaddin Keykubat çıkılması ve fethedilmesi çok güç olan muazzam Alaiye kalesini muhasara altına aldı. Denizden ve karadan sürdürülen kuşatma iki ay kadar devam edip de son ve kati hücuma geçileceği sırada Kir Vart'ın anlaşma yapmak istediği haberi geldi. Nitekim kan dökülme pahasına da olsa Selçuklular'ın kaleyi ele geçireceğini anlayan Bizans hakimi, daha önceden tanışıp dostluk kurduğu Antalya muhafızı Müburuziddin Er-Tokuş aracılığıyla, kızını sultana vermek istediğini, kendisi ve yakınlarının hayatlarının bağışlanmasını, böylece kaleyi teslim edeceğini bildirdi.

Habere çok sevinen sultan, teklifleri kabul ettikten ve Kir Vart'ı, Akşehir beyliğine tayin ettikten sonra, Bizanslılar'ın Kalonoros dedikleri Alaiye kalesini ele geçirdi. Yüce Allah'a şükran ve tazim ile kaleye çıkan ve etrafını hayranlıkla seyreden Keykubat, civarın güzelliğini, etrafın yeşilliğini ve havanın letafetini yüreğinde hissederek burada muazzam bir belde inşa edilmesi gerektiğini düşündü. Cennetten bir köşeyi andıracak olan bu belde kendi namına nisbetle Alaiye adını alacaktı. Her şey istediği gibi oldu ve getirilen usta mimarların, ressamların, taş ve ağaç işçilerinin gece gündüz durmadan çalışmaları sonunda hem kısmen yıkılan kale onarıldı, hem de civarında Alaiye inşa edildi. Artık bu yörede de çan sesleri yerine Ezan-ı Muhammedi okunuyor, Selçuklu devleti yeni ve mühim bir limana daha kavuşuyordu. Sultan hemen bir tersane kurulmasını da emretmiş, mahir denizciler faaliyete geçmişlerdi.

Bundan sonraki hükümdarlık yıllarında hemen hemen bütün kış mevsimlerini Antalya ve Alaiye'de geçirecek olan sultan, fetihten sonra Kayseri'ye dönerek yine büyük önem verdiği devlet işlerini sürdürdü. Yapılacak ilk işlerden biri de artık devletin üzerinde bir güç oluşturmaya başlayan ve sinsi tavırlarıyla dikkati çeken Selçuklu beylerinin tenkili ve ülke çapındaki nüfuzlarının etkisiz hale getirilmesiydi. Nitekim bu beyler babası ve kardeşi zamanından beri en üst mevkileri işgal etmiş, gittikçe zenginleşip dört tarafa dal budak salmışlardı. Etraflarında biriken büyük güç sayesinde zaman zaman sultana bile istediklerini yaptırmak istiyor, bu hal de hakimiyeti kimseyle paylaşmak istemeyen deha sahibi hükümdarı rahatsız ediyordu. Eğer bir devlet içinde herkes ayrı bir havadan çalmaya başlar ve aykırı görüşlerle anlaşmazlıklar çıkarsa çöküşün önüne kimse geçemezdi. Üstelik Moğollar gibi korkunç bir tehlikenin de söz konusu olduğu bu

günlerde birliğin, beraberliğin ve anlaşmanın önemi daha da büyümüştü. Beyler de sultanın düşüncelerini sezmiş, aralarında gizli toplantılar tertip ederek karşı atağa geçmişlerdi. Hatta bir suikast girişimiyle onu bertaraf etmeyi kararlaştırdılar. Beylerbeyi Seyfeddin Ayaba'nın başını çektiği bu muhaliflerin gizli planlarından haber alan sultan daha fazla beklemeye gerek görmeden, büyük bir davet verip hepsini sarayında toplamış ve kurduğu tertip ile çıkışta birer birer yakalayıp hapishanelere göndermişti.

Seyfeddin Ay-aba idam, Zeyneddin Başara ve sayıları yirmiye yakın öbür muhalif beyler zindanlarda bertaraf edildi.

Şimdi Selçuklu Sultanının çevresinde kendine bağlı ve sadık emirler, beyler, melikler görev yapmaya başladılar. Bunların içinde Kemaleddin Kamyar gibi dünya çapında bir komutan, Emir Mavrozomez Komnenos gibi deha sahibi bir siyaset adamı ve beylerbeyi, Celaleddin Karatay gibi ilim, sanat ve irfan sahibi kimseler vardı.

İçde başgösteren önemli tehlike böylece ortadan kaldırıldıktan sonra Alaaddin Keykubat Türkiye ile Suriye arasındaki ticaret yollarının emniyetini sağlamak amacıyla Ermeniler ve Haçlılar'a karşı daimi bir sefere ve fetihlere girişti.

Beylerbeyi Komnenos, Antalya muhafızı Er-Tokuş ve ünlü komutanlardan Çavlı'nın hareketleriyle Toroslar'ın ötesinde mühim başarılar ve fetihler gerçekleştirildi. Türkler Silifke'ye kadar ilerlediler. Çavlı bütün İçel bölgesini ve Silifke'yi işgal etti. Sultan Alaaddin İçel bölgesinin idaresini Kamereddin Lala isimli büyük devlet adamına verdi.

1226 yılında Fırat boylarında da Eyyubiler'e karşı zaferler kazanan Alaaddin Keykubat Kahta, Adıyaman, Cemişkezek ve Malatya havalisindeki bütün kale ve beldeleri Selçuklu sınırlarına dahil etti.

Bu sıralarda Eyyubi meliklerinden Şam hakimi Melik Adil'in kızı Gaziye Hatun ile, muhteşem bir düğünle evlenen sultan, böylece hem gönlünün istediği hanımı eş olarak alıyor, hem de Moğollar'a karşı Eyyubiler'le ittifak kurmaya çalışıyordu. Nitekim daha sonraki yıllarda Harizm hükümdarı meşhur Celaleddin Harizmi'yi de yanına çekerek Selçuklu, Eyyubi ve Harizmliler ittifakını kurabilmiş olsaydı, cihanı sarsan Moğol istilalarının önüne geçebileceklerdi.

Sultan Alaaddin Eyyubilerle anlaştıktan ve onlarla akrabalık kurduktan sonra Erzincan ve Erzurum seferlerine çıktı. Bu sıralarda Moğollarla mücadele halinde olan ve kazandığı muhteşem zaferlerle bütün İslam dünyasının hayranlığını elde eden Celaleddin Harizmşah'da doğudan Selçuklu sınırlarına dayanmış bulunuyordu. Hatta onun Artuklu ve Ahlatşahlara ait bölgelere göz diktiği ve tecavüze başladığı haberleri geliyordu. Üstelik Erzurum meliki olan ve babası Tuğrulşah'dan sonra idareyi ele geçiren Cihanşah'da amcazadesi Alaaddin Keykubat yerine Harizm hakimiyetini seçiyor, hutbeyi onun adına okutmaya başlıyordu.

Erzincan'da, babası Fahreddin Behramşah'ın yerine geçen Davud Şah'da, Cihanşah ile birlikte Selçuklular'a baş kaldırmış bulunuyordu.

Bu iki hükümdarın akıl almaz mücadelesine bir son vermek ve şark hududundaki emniyeti sağlamak amacıyla harekete geçen Sultan Alaaddin, önce Celaleddin Harizmşah ile anlaşma yolları aramışsa da buna imkan bulamamış ve iki büyük Türk devleti karşı karşıya gelmişti.

Her biri 100.000'e yakın iki ordu Sivas-Erzincan yolu üzerinde bulunan Yassı-Çemen'de çarpışmaya başladılar. 10 Ağustos 1230 tarihinde cereyan eden bu kanlı kavganın sonunda büyük bir asker olduğu halde siyasi dehaya sahip bulunmayan Celaleddin Harizmi'nin ordusu mağlup ve perişan edildi. Sayısız ganimet ve esir ele geçirildi. Bunlar arasında sultanın amcazadesi Cihan-Şah'da bulunuyordu.

Harizm devleti dağılmış, Celaleddin canını kurtarmak için Eyyubi hükümdarı Melik Eşref'e sığınmak istemişti. Ne var ki Silvan dağlarında, daha önce kardeşlerinden birini öldürdüğü bir Kürt aşiret reisi tarafından katledildi. Cenazesi burada defnedildi.

Sultan Alaaddin kazandığı bu büyük zafere rağmen sevinçli değildi. Çünkü çarpışan güçler kardeş ve müslümanlardan oluşuyordu. Yeni ve akıllıca tedbirler alınmalı, dağılan Harizm güçleri toparlanarak Selçuklu hizmetine çekilmeliydi. Nitekim Kemaleddin Kamyar komutasında düzenlenen seferlerle hem Ahlat civarı kontrol altına alınıp imar edildi, hem de Kayır Han adlı bir sultanın etrafında toplanan Harizm askerleri Selçuklu'ya tabii oldular. Sultan hala yüksek bir askeri güce sahip Harizm Türklerini Erzincan, Amasya, Larende ve Niğde civarlarına yerleştirerek, kendilerini yüksek mevkilere çıkardı.

Bu sıralarda Gürcistan'a da seferler düzenleyen büyük sultan, zaten iyice zayıflamış olan Gürcüleri mağlup ederek amcası Rükneddin Süleyman-Şah'ın intikamını da almış oldu.

Kemaleddin Kamyar ve Çavlı komutasındaki Selçuklu kuvvetleri Gürcülere ait bir çok beldeyi fethetmeye başlayınca Kraliçe Rosu'dan, tıpkı annesi Thamara gibi Selçuklu hanedanı ile akraba olmak, annesinin adını verdiği kızı Thamara'yı

Sultanın oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e nikahlamak istediğini bildirdi. Yapılan sulh anlaşmasına da geçirilen bu madde hem Sultan Alaaddin'in hem de oğlunun memnuniyetine sebep oldu.

Kemaleddin Kamyar ve Çavlı, Gürcistan seferlerinden o kadar çok ganimetle dönmüşlerdi ki bütün Anadolu sayısız hazinelerle zenginleşmiş gibi oldu.

Daha önceki yıllarda da Sultan, Kastamonu hakimi Hüsameddin Çoban adlı bir emirini Moğol baskınları ve yağmaları sebebiyle harap olan ve bütün ticari hayatın kesintiye uğradığı Suğdak seferine göndermiş, Sinop'tan gemilerle hareket eden Emir Hüsameddin ve askerleri Karadeniz'i aşıp Kırım'a ulaşmış ve burada hem Kıpçaklar'a hem de Rus askerlerine karşı muazzam başarılar kazanarak eşi görülmemiş ganimetlerle dönmüşlerdi.

Yine Selçuklu güçlerinin Karadeniz sahillerinde giriştiği diğer fetihlerle Sinop, Samsun ve Ünye'ye kadar olan bölgelerde hakimiyet kurulmuş, Trabzon Rum İmparatorluğu'nun payitahtı kuşatılmış, fakat fetih gerçekleştirilemeden geri dönülmüştü... Bütün bu zaferlerin sağladığı bolluk ve bereket, artık her yanı camiler, hanlar, kervansaraylar, köprü ve mescidlerle dolan Anadolu'yu refah içinde yaşanılacak huzur ve güven ülkesi haline dönüştürmüştü. Şimdi hem Moğol işgalinden korkup gelen, hem de Selçuklu ülkesinde daha rahat yaşayacağına inanan yüzlerce alim, sanatkar, şair, tabip ve mimar Anadolu'ya akın ediyordu. Bunlar arasında Mevlana Celaleddin-i Rumi ve babası Sultan'ul ülema Behaeddin Veled ve daha bir çok kimseler vardı.

Sultan Alaaddin'in Moğol hanları ile de haberleşip, akıllıca bir siyasetle onların akınlarına engel olması sayesinde bütün Türkiye huzur içindeydi. Irak'da hüküm süren Eyyubi hükümdarları zaman zaman tatsızlık çıkartsalar da Sultan, başta Kemaleddin Kamyar olmak üzere diğer ünlü komutanlarıyla bu bölgeyi de kontrolünde tutuyordu.

İşte saltanatı üzerinden 17 yıldan fazla bir süre geçmiş, gecelerden bir gece gördüğü ve çok etkilendiği rüyasını Bahaeddin Veled'e anlatmıştı:

"Gece rüyamda başımın altın, sinemin gümüş, göbekten aşağının tamamiyle bakır olduğunu gördüm" demişti. Rüyasının yorumunu yapan Sultan'ül Ülema ise: "Ey Sultan! Sen dünyada kaldıkça dünya halkı huzur içinde kalacak, altın gibi kıymetli ve halis olacak. Senden sonra evlatlarının zamanı gümüş derecesine düşecek, torunlarının devri de bakır gibi olacaktır. Saltanat üçüncü batına erişince halk birbirine düşecek, vefa ve şefkat kalmayacak, dördüncü ve beşinci

batında Anadolu tamamıyle harap olacak, Selçuklu hanedanı zeval bulacak, dünya nizamı kalmayacak, küçük insanlar büyük mevkilere oturacak, mühim işler aşağı kimselerin eline düşecektir" demişti.

Bu mecliste bulunan Celaleddin Karatay ve diğer emir ve melikler gözyaşlarını tutamamışlardı.

İşte son kez Eyyubiler üzerine sefer için Kayseri'nin Meşhed Ovasında ordularını toplayan Uluğ Keykubat, bir şölende zehirlenerek şehid olmuştu. Cansız bedeni bu şehirde inşa ettirdiği muazzam Keykubadiye Sarayında, Konya'daki Sultanlar Türbesi'ne götürülmek için beklemekteydi...

Şimdi Beyşehir Gölü civarında kurdurduğu eşsiz güzellikteki Kubad-Abad Sarayı'nın, Alaiye köşkünün ve yine kendi elleriyle inşasını tamamladığı Konya Sarayı'nın hizmetçileri başlarına toprak saçıp ağlasınlar, tekmil Anadolu, yitirdiği bu büyük evladı için göz yaşı döksün!..." "İnna lillahi ve inna ileyhi raciun..."

SULTAN ÇETRİ DÜŞERSE

•

II. GIYASEDDİN KEYHÜSREV

Harizm beğlerinin başı, ihtiyar Kayır-han, Kemaleddin Kamyar'a adeta yalvarıyor, "bu Saadeddin Köpek denilen adamın önüne mutlaka geçmeliyiz. Henüz büyük sultanın naşı, Keykubadiye sarayında iken ne cüretle Gıyaseddin tahta çıkarılıyor... O'nun akıl ve feraset yoksunu olduğunu bilmeseydi, merhum sultanımız küçük oğlunu veliahd ilan eder miydi? Hem hepimiz bu isteği yerine getireceğimize dair yemin etmedik mi? Sen beylerbeyisin... Elinde güç var... Benim beglerim ve askerlerim var. Daha fazla beklemeyip Kılıç-arslan'ı tahta çıkartalım... Keykubat'ın kemiklerini sızlatmayalım..." diye bağırıyordu.

Kemaleddin Kamyar düşünceliydi. Sultanın birdenbire vuku bulan ölümü onu ciğerinden yaralamış, bu arada başta Saadeddin Köpek olmak üzere bir takım vezir ve beylerin, sultanın veliahd ilan ettiği küçük oğlu yerine, Alaiye'li Kırt Vart'ın kızından doğmuş bulunan büyük şehzade Gıyaseddin Keyhüsrev'i Kayseri sarayında tahta çıkarmışlardı. Henüz 16 yaşında bulunan Gıyaseddin gerçekten kifayetsiz ve korkak bir kimseydi. Babasının onca zahmetlerle kazandığı her şeyi elinden kaçırır, sözlerine değer verdiği bir takım aşağılık insanların elinde oyuncak haline gelebilirdi. Evet, mutlaka bu işin önüne geçilmeliydi, ama nasıl?..

Bu sırada, saraydan gelen bir haberle Gıyaseddin'i saltanat tahtına oturtanlar, ikisini de biat için çağırıyor, itiraz edecek olurlarsa, akibetlerinin iyi olmayacağını duyuruyorlardı.

İş, işten geçmiş, devletin dizginleri Saadettin Köpek ve avanesinin eline geçmişti. Çaresiz gidip yeni sultanı tebrik etmeliydiler. İkindiye doğru, büyük ve korkunç bir tedbirle Selçuklu sultanı ilan edilen Gıyaseddin Keyhüsrev'e bağlılık yemini ettiler. Şaşkın bakışlarla biat için elini öpmeye gelen beyler ve emirleri seyreden genç sultanın sağ tarafında el pençe divan durmakta olan Saadeddin Köpek, zaferler kazanmış bir kumandan gibi mağrur ve kendinden emin görünüyordu. Kayır-han, öteden beri hiç sevmediği bu sinsi adamın gözlerinde parlayan hain ışıkları görmüş, iliklerine kadar titremişti.

Cülus şenliklerinin başlaması üzerine Kayseri yine büyük panayır yerlerine döndü. Yeni Selçuklu Sultanı şerefine muhteşem gösteriler, oyun ve eğlenceler yapıldı. Memleketin dört bir yanına müjdeli haberler götüren ulaklar, umumi af ilan edildiğini duyuruyor, mahpuslar hürriyetlerine kavuşuyorlardı.

Genç sultan, babası ile görüşmeye gelen bütün elçileri birer birer kabul edip gereken anlaşmaların yapılmasına ferman buyurdu. Moğol elçisine de dostluk ve

barışın sürmesi dileğiyle, babasının hazırlamış olduğu hediyeler eşliğinde bir elçi göndermeyi de ihmal etmedi.

Halep hükümdarı Melik Nasır'a gönderilen elçi ayrıca melikin kızını sultana, sultanın kızkardeşini de bu Eyyubi hükümdarına nikahlamak isteğini de bildirecekti. Nitekim kısa bir süre sonra olumlu cevaplar alarak nikahlar kıyılmış, Melik Nasır'ın kızı Gaziye Hatun'un gelin alayı Kayseri'ye ulaşırken, Alaaddin Keykubat'ın sevgili kızı Melike Hatun'da Suriye'ye erişmişti. Siyasi bir çok menfaati de sağlayacak olan bu nikahlarla Eyyubi hükümdarlarının Selçuklu Devleti'ne tabiyetleri devam edecek, Alaaddin Keykubat'ın hazırladığı orduların seferine lüzum kalmayacaktı.

Her şeyi en ince ayrıntılarına kadar düşünerek sultanı yönlendirmeye başlayan Saadeddin Köpek ve kendisine bağlı emirler her geçen gün kudret ve selahiyetlerini artırarak, muhalif kimselere göz açtırmıyorlardı.

Henüz çocuk denilecek bir yaşta bulunan sultan Gıyaseddin'de yakın dostu ve sırdaşı Saadeddin Köpek'e büyük itimat besliyor, veliahd kardeşine rağmen kendisini tahta çıkarmayı başaran bu zeki adama minnet duyuyordu.

Saadeddin Köpek, babası zamanında da devlette önemli görevler yapmış, bir çok kabiliyetleri bulunan ünlü bir kimseydi. Bilgisi, zekası ve becerikliliği ile kısa zamanda zengin olmuş, bilhassa döneminin en meşhur mimarlarından biri olarak kabul edilmişti. Beyşehir Gölü civarındaki muazzam Kubad Abad Sarayı'nda onun imzası vardı. Daha başka bir çok abidenin de yapımını üstlenen bu kabiliyetli mimar, şimdi Konya yakınlarında, Aksaray yolu üzerinde kendi adıyla anılan bir han inşa ediyordu.

Dizgin tanımaz bir at gibiydi Saadeddin Köpek. İhtiraslarının bir sınırı yoktu. Kimseler bilmiyordu ama, cihan sultanı Alaaddin Keykubat'ı da o zehirletmişti. Bu uğurda nice ince hesaplar yapmış, cinayetine iştirak edenlere nice servetler dökmüştü. Her sözünü dinlettiği Gıyaseddin'i bu gizli ve son derece tehlikeli hareketten haberdar ettiğinde zavallı şehzadenin yüzünde bir damla kan kalmamış, soluğu boğazına tıkanmıştı. Saadeddin ise bin dereden su getiriyor, hıristiyan bir anadan doğduğu için kimsenin kendisini sevmediğini, babasının bile on yaşındaki küçük kardeşi Kılıç-arslan'ı yerine namzet göstererek hakkı olan saltanatı elinden almak istediğini ve nihayet ülkenin dört yanındaki kudretli dostları sayesinde her işin üstesinden kolayca gelebileceğini söyleyip onu ikna ediyordu. Hiç bir şey söylememişti Gıyaseddin. Garip bir korkuyla bakıp duruyor "yerin kulağı vardır... Ya bir duyan olursa..." diye kara düşüncelere dalıyordu.

Saadettin Köpek, çaşnigir Nasreddin Ali'ye, sultanı bir gecede öldürecek olan o müthiş zehri bizzat kendi eliyle vermiş, zehrin kuş etine karıştırılmasına da nezaret etmişti.

Görülmemiş, duyulmamış bir işin peşindeydi Saadeddin Köpek. Sultan olmak istiyordu! Bunca yıldır sürüp gelen Selçuklu henadanına rağmen tahta oturmak ve bütün cihanı tek başına yönetmek niyetindeydi. Yüreğini korda kızarmış bir demir gibi dağlayan bu isteğin önüne hiç kimse geçemezdi. Halkın, hanedana mensup olmadığı için bunu kabullenemiyeceğini de hesap etmiş, akıl almaz hikayeler uydurarak aslında bir Selçuklu Şehzadesi olduğu yalanını dört bir yanda yaymaya başlamıştı. Anlatılanlara bakılırsa Saadeddin Köpek'in babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev'di ve O, Konya'nın eşrafından, güzelliği ile meşhur Şehnaz Hatun'la bir gece beraber olmuş, annesi sultandan hamile kaldıktan sonra başka bir adamla evlenmişti. İşte bu yüzden yedi aylık olarak doğmuştu Saadeddin Köpek... Demek ki anası, sultandan hamile olduğunu maharetle gizlemiş, aradan geçen yedi ay sonra da Saadeddin'i doğurmuştu. Evet herkes bu hikayeyi bilmeli, hiç kimse Saadeddin'i küçük görmemeliydi.

Elbette bu propagandalara hemen başlamamıştı Saadeddin Köpek. Gıyaseddin'i tahta çıkarttıktan ve muhalif devlet adamlarını birer birer hakladıktan sonra yaygınlaştı söylentiler... Önünde genç sultandan başka hiç bir engel kalmadığı günlerde.

Nice entrikalar ve oyunları vardı Saadeddin'in. Önce Harizm beylerinin başı Kayır-Han'ı şikayetle işe başladı. Eğer sultan, tahta çıkışını engellemek isteyen bu adamı bertaraf etmezse, başı beladan kurtulamazdı. Kayır-Han'ın emrinde onbinlerce Harizm asker vardı ve günün birinde mutlaka isyana kalkışacaktı. Genç Sultan Saadeddin'e yetki vermeli ve o da bu asinin icabına bakmalıydı. Nitekim gizlice görüşüp anlaştılar ve Saadeddin bir gece sarayın mescidinde ibadet etmekte olan Kayır-han'ı tutuklatıp zincire vurdurdu. Adamlarına onu hemen Zamantı Kalesi'nin zindanına götürüp hapsetmelerini emretti.

Zavallı Kayır-Han ağır zincirleriyle ve binbir hakarete uğrayarak tıkıldığı bu zindanda, esarete dayanamayarak kısa bir süre sonra öldü. Kendisine tabi beyler olanları duyunca büyük bir hüzün ve kederle şark istikametine çekildiler. Peşlerine takılan binlerce Harizm askeri ile yol üzerindeki bütün vilayetleri yağmalayarak Urfa, Harran ve Suruç beldelerini ele geçirip aralarında taksim ettiler. Moğollar'dan kaçan bir takım Türkmenler'de onlarla birleşip bölgede büyük karışıklık ve fitnelerin doğmasına sebep oldular. Kendilerini tenkil için görevlendirilen Kemaleddin Kamyar başarısızlığa uğrayınca yine Saadeddin

Köpek'in kışkırtmaları ile Sultan, O'nu Konya'nın civarındaki Kevele Kalesine hapsettirdi.

Alaaddin Keykubat'ın ünlü komutanlarından kalem ve kılıç erbabı Kemaleddin Kamyar kısa bir süre sonra bu kalede öldürüldü.

Bununla da yetinmeyen Saadeddin Köpek Atabeg Şemseddin Altun-aba'yı, zaman zaman kendisine büyük iyilik ve yardımları olan Taceddin Pervane'yi, ünlü bir emir olan Hüsameddin Kaymeri'yi ve hatta Alaaddin Keykubat'ın sevgili hanımı, Kılıç-arslan'ın annesi, Melik Adil'in kızı Gaziye Hatun'u da hunharca katlederek hayatlarına son verdi. Alaaddin Keykubat'ın bu hanımından doğan çocukları da yine Saadeddin Köpek tarafından Uluborlu hapishanesine konuldu.

Uzun yıllar devlet hizmetinde bulunan bu birbirinden değerli insanlar, bir takım bahaneler uydurularak yok edildikten sonra, Saadeddin yüksek mevkilere kendi suç ortakları ve taraftarlarını getirdi.

Bu arada, güçleri iyice zayıflamış bulunan Eyyubiler üzerine bir sefer tertip ederek Sumeysat kalesini de ele geçirince kudret ve heybeti büsbütün yükselmiş oldu.

Acımasız, sert ve insafsız davranıyor, etrafında büyük bir korku ve dehşet uyandırıyordu. Saltanat tahtına oturması için fazlaca bir zaman kalmamış gibiydi. Etrafa saldığı kimseler de artık açıkça bunu seslendiriyor, devletin yücelişi için Saadeddin'in sultan olması gerektiğini, zaten Selçuklu soyundan olduğunu ve Gıyaseddin'in kifayetsizliğini anlatıyorlardı.

Genç sultan, ayakları altındaki zeminin kaymakta olduğunu hissedip titredi. Cinayetlerine ortak olduğu bu adam, şimdi kendini de yok etmek üzereydi.

Geçirdiği nice uykusuz geceden sonra kararını verdi. Ne yapıp edecek Saadeddin Köpek'i ortadan kaldıracaktı. Her zaman inanıp güvendiği Kayseri Sübaşısı Emir Karaca'ya gizlice haber gönderip Kubad Abad sarayına gelmesini emretti. Hazırladıkları plana göre hemen harekete geçen Hüsameddin Karaca bir gece Kubad Abad'a gelip doğruca Saadeddin Köpeğin hanesine indi. Her şeyden kuşkulanan ve her hareketten bir mana çıkartan kurnaz adam, Karaca'ya, niçin geldiğini sordu. Sultanla görüşmek mi istiyordu, bir mesele mi vardı?

Emir Karaca bu sorular karşısında içten bir davranış sergileyip sultanla görüşmek istediğini, fakat burada Saadeddin Köpek gibi bir beylerbeyi varken ondan izinsiz hareket etmeyi aklından bile geçirmediğini söyleyerek bu yüzden kendisine misafir olduğunu söyledi.

Saadeddin tam bir emniyet duyarak, onu sultanla görüştüreceğini vaad ederek odasına çekildi.

Ertesi gün Kubad Abad'a sultanın davetlileri olarak birlikte gittiler. Yemek sonunda bir ihtiyaç için dışarı çıkan Saadettin, karşısında pür silah bekleyen Karaca ve adamlarını görünce feryada başladı. Ne var ki artık iş işten geçmiş, kurtuluşu için hiç bir ümit kalmamıştı. Bayraktar Togan Bey'in keskin kılıcı boynunu uçurmuş, sarayın mermer döşemelerine kan saçılmıştı. Onu oracıkta paramparça ettikten sonra, sultanın emriyle bir kafese koyup, Kubad Abad'ın yüksekçe bir burcuna astılar.

Gıyaseddin Keyhüsrev, bu hain adamın ölümünü herkes görsün ve ibret alsın istemişti. Halk da kafesteki parçalanmış cesedi seyretmek için surların altında toplandı. Tam bu sırada kafesin ipi koparak kalabalığın üzerine düştü ve bir seyircinin ölümüne sebep oldu. Hadiseyi sarayın penceresinden seyretmekte olan genç sultan "Vay uğursuz alçak" diye mırıldandı. "Ölümünden sonra bile kan döküyor!.." Sonra büyük bir kızgınlıkla odasına çekildi.

Böylece bir çok devlet büyüğünün kanına girmiş ve Selçuklu'yu bir çok bela ile başbaşa bırakmış olan bu muhteris adam yok edilmiş oldu. Şimdi ikinci derecede kaldıkları için hayatlarına dokunulmamış bulunan bazı kimseler hizmete çağrılacak, vezirliğe Mühezzibüddin Ali, saltanat naipliğine Şemseddin Isfahani, Pervaneliğe Veliyyiddin, tercümanlığa Mecdeddin Muhammed, Hazine-i Hassa'ya da Celaleddin Karatay tayin edilecekti.

Bütün bu görevlendirmeler yapıldıktan ve sultan rahata kavuştuktan sonra, devlet erkanı ile beraber Kubad Abad'dan Konya'ya döndü. Şimdi babasının sağlığında iken nişanlandığı Gürcü kraliçesi Rosudan'ın kızı Thamara'nın gelin getirilmesi işi vardı.

Şehabeddin Kirmanı başkanlığında Tiflis'e gönderilen heyet sayısız hediyelerle varıp gelini alarak Kayseri'ye doğru yola çıkınca, sultan da saltanat sancağı ile Konya'dan Kayseri'ye hareket etti.

Şehir düğüne hazırlanmış, bir masal diyarı gibi süslenmişti. Her yanda mumlar ve kandiller yanıyor, çarşı ve meydanlarda altun ve gümüşler saçılıp, şölenler veriliyordu. Yine göz görmedik, akıl ermedik bir düğün sonunda genç Sultan, Gürcü melikesi ile evlendi. Kayseri'ye yanında papazlarıyla gelen bu Gürcü Hatun, daha sonraki yıllarda müslüman olmuş ve Alaaddin Keykubat isimli bir oğul doğurmuştur.

Gıyaseddin Keyhüsrev Thamara'ya karşı büyük bir sevgi besliyor ve O'nu diğer hanımlarından daha üstün tutuyordu. İlk yıllarında hıristiyanlığını sürdüren bu güzel prens, Selçuklu sultanını öylesine etkilemişti ki saray zevk ve sefa yuvası haline geldi. Oyunlar, eğlenceler ve içki alemleriyle geçen günler sultanı devlet işlerinden bile uzaklaştırmaya başlamıştı. Buna rağmen bir takım kudretli komutanlar sayesinde Diyarbekir ülkesinde başarılı zaferler kazanılmış, bu önemli Eyyubi merkezi Selçuklular'ın eline geçmişti. Şimdi sırada Silvan'ın fethi vardı fakat Moğolların, Erzurum önlerine dayanmış oldukları haberi geldi.

1240 yılı Haziran'ına ulaşılmış, bütün Anadolu'yu yağmalama düşüncesinde olan kuvvetli Moğol orduları Selçuklu sınırlarında görünmüştü. Onlardan bir kısmı da Bağdat yörelerine inerek müthiş kıtallere, yağma ve tahriplere başlamış durumdaydılar.

Moğollar, hala Selçuklu Devletinin güçlü ve kudretli vaziyette olduğunu görüyor, fazla ileri gitmeyi tehlikeli buluyorlardı. Nitekim Erzurum önlerine geldiklerinde de Türkler'in şarkta kuvvet yığmaya başladıklarını görerek bir süre için geri çekildiler.

Evet, Selçuklu Devleti hala dünyanın en büyük ve zengin ülkelerinden biriydi. Gıyaseddin Keyhüsrev'in zayıf karakterine ve acziyetine rağmen, babasının bıraktığı sınırlar korunuyor, Mısır hariç bütün Eyyubi hükümdarları, Mardin Artukluları, Ermeni Krallığı, Trabzon ve İznik devletleri tabiyetlerini devam ettirip, Selçuklu devletine asker ve haraç gönderiyorlardı. Bütün bu ülkelerde hutbeler Selçuklu sultanı adına okunmakta, paralar yine O'nun adına bastırılmaktaydı.

Tam bu günlerde bir tehlike başgösterdi ve Moğollar'ın Anadolu'yu işgalini kolaylaştıracak olan bir ayaklanma zuhura geldi.

Baba İlyas adıyla ortaya çıkan ve karışık dini hususiyetleriyle yarı müslüman yarı Şamanist gibi görünen bir adam kısa bir süre içinde cahil halk kitlelerini kandırarak, kendisinin Allah tarafından gönderilmiş bir kurtarıcı olduğunu ilan edip, müthiş propagandalara girişti.

İlk faaliyetlerine Sümeysat yakınlarındaki Kefersat Köyü'nde başlayan Baba İlyas, daha sonra Amasya civarında bir zaviyeye çekilmiş, gösterdiği olağanüstü haller, zahidane hayat ve etkileyici üslubu ile bir halk kahramanı haline gelmişti. Selçuklu ülkesinde siyasi, ictimai ve dini havanın, hareketi için elverişli durumda olduğunu farkeden Baba İlyas, öncelikle Türkmen kabileleri, daha sonra da diğer hıristiyan ve müslüman kitleler üzerinde büyük bir nüfuz kazandı. Artık kendisine "Baba Resul" deniliyor, Sümeysat civarına gönderdiği meşhur halifesi Baba İshak marifetiyle hareketinin sınırlarını genişletiyordu.

Saadettin Köpek yüzünden, Selçuklu hizmetini terkedip şark bölgesine çekilen Harizmliler'in başıboş hareketleriyle devlet nizamı sarsılmış, yağma, çapul ve adam öldürme yaygınlaşmış, halk hayatından bıkar hale gelmişti. Göçler sonucu bölgelerde biriken Türkmenler'de karışıklığı artırıyor, insanların devlete olan güven ve itimadı tamamen yıkılıyordu.

Baba İshak, şeyhinin, dünyayı kurtarmak ve yeryüzünde huzur içinde yaşanılacak bir hükümet kurmak üzere görevlendirilmiş, hiç bir şekilde öldürülemeyecek olan bir önder olduğunu ilan edip, hem kendisinin hem de şeyhinin şöhretini artırıyordu. Gün geldiğinde büyük ayaklanmayı başlatacak ve Selçuklu Devleti'ni yıkacaklardı. Evet, artık içki ve eğlence alemleriyle vakit geçiren kifayetsiz sultana baş kaldırmalı, herkes açılan cihad sancağı altında toplanmalıydı. Beyaz elbiseleriyle boz atı üstünde görünen şeyh'in önünde hiç bir güç duramaz ve onun manevi kudreti bütün sedleri bir lahzada yıkabilirdi. Baba Resul zayıfların, mazlumların, aciz ve zavallı kalabalıkların ve nihayet haksızlığa uğramış bütün kadın ve erkeklerin önderiydi. Dünyayı yeniden imar ve inşa edecek bir kurtarıcı, bir peygamber, bir Resul'dü... Evet, Baba Resül'dü O!..

O'nun önderliğiyle kazanılacak zaferlerde ele geçen bütün ganimetler, müritleri arasında eşit olarak paylaştırılacak, artık hiç kimseye haksızlık yapılmayacaktı. İşte, cihad bayrağı açılmış ve insanlar akın akın Baba ishak'ın çevresinde birikmeye başlamıştı. Türkmenler ellerindeki sığır ve koyunları satarak atlar ve silahlar alıyor, savaş hazırlıkları sürdürüyorlardı. Büyük bir vecd, heyecan ve iman içindeydiler. Koşacak, atılacak, vuracak ve Baba Resul'e karşı çıkan herkesi, kim olursa olsun öldürerek şeref kazanacaklardı.

Nihayet gelen işaret üzerine harekete geçtiler.

Baba İshak'ın önderliğinde heyecan ve gürültüyle saldırıya başlayan korkunç kalabalıklar Sümeysat, Kahta ve Adıyaman bölgelerini ele geçirdiler. Burada kendilerine karşı çıkan herkesi vahşice katledip, malları ve yurtlarını yağmaladılar.

Malatya Muhafız Komutanı Muzaffereddin Şir-Ali onları durdurmak için iki kez askeri harekete giriştiyse de mağlup olmaktan kurtulamadı. Kısa zamanda kazanılan bu başarılar Baba İshak ve adamlarının iman ve cesaretlerini daha da artırmış, Sivas'a doğru yürümeye başlamışlardı. Onların Selçuklu güçlerini yenerek ilerlediklerini duyan diğer Türkmenler de her köşeden çıkıp geliyor, çekirgeler gibi çoğalıyorlardı.

Sivas muhafızları ve halkı korkunç naralar atarak saldırıya geçen bu azgın kalabalığın önüne çıktığında ezilip yok edildiler. Yüzlerce insan öldürülüp şehir yağma edildi. İşte devletin en müstahkem şehri de düşmüş, Baba Resul'ün müjdeleri gerçekleşmeye başlamıştı. Şimdi Amasya'ya gidilmeli ve orada bulunan büyük kılavuz'un sancağı altında toplanılmalıydı. Ah bir kez yüzünü görebilselerdi Baba Resul'ün ve önünde boyunları kurban etmek üzere uzatabilselerdi... O'nun görklü nazarı uğrunda canlarını dahi severek vereceklerdi. Zaten memlekette hüküm süren haksızlık ve adaletsizliklerle yaşamaktansa ölmek daha iyiydi.

Baba İshak'da önlerinde yürüyor, boz atı üstünde, yeşil sancağı dalgalandırıyordu. Baba İlyas haber göndermiş, Şeyh İshak'ın her hususta kendisi namına hareket eden keramet sahibi bir insan olduğunu bildirmişti. Gerçekten o da, olunmazı olduruyor, bir duası ile kötürüm hastaları bile iyileştiriyordu... Evet, o da konuşuyordu Allah ile ve Allah kendilerini mutlaka zaferlere kavuşturacaktı... Bir an önce Amasya'ya ulaşmalıydılar.

Bu arada onların hareketlerini haber alan genç Selçuklu sultanı da iliklerine kadar titremiş, Konya Sarayı'nı terkederek "Kubad-Abad"a kaçmıştı. Hemen ünlü komutanlarından Armağan-şah'ı Amasya sübaşılığına tayin etmiş ve orada bulunan Baba Resul'ün tenkil edilmesini emretmişti.

Baba İshak ve kuvvetleri Amasya'ya gelmeden şehre girmeyi başaran Armağan-şah, kaleye sığınan Baba ilyas ve adamlarıyla mücadeleye tutuştu. Şimdi bütün bölgelere yayılmış bulunan korkunç ayaklanmanın mimarı olan Baba İlyas, kendi taraftarlarını hiç bir şeyden korkmamaları ve şiddetle savaşmaları için teşvik ediyordu. "İçinizde kimse düşmanın silahıyla yaralanmaz" diyor, daha önce olduğu gibi yine zafer kazanılacağını söylüyordu.

Armağan-şah'ın saldırıları sonucu etrafındaki bir kısım adamların ölümü üzerine şaşkına dönen diğer müritleri, "hani hiçbirimiz ölmeyecektik, ne oldu?" diye kendisini sıkıştırdılar. Baba Resül yarın Tanrı ile konuşacağını ve bunun sebebini soracağını söyleyerek onları teskin etmeye çalıştı.

Ertesi günkü çarpışmalarda ise ölümcül derecede yaralanan Baba İlyas, ölümünün farkedilmemesi için kale içindeki bir mağaraya gizlendiyse de Armağan-şah tarafından yakalanarak Amasya burçlarında idam edildi. Onun hiç bir manevi güce sahip olmayan sıradan bir isyancı ve sahtekar olduğunu halka da göstermek isteyen Selçuklu kumandanı cesedini paramparça ettikten sonra surlarda asılı bıraktı. Gece olunca müritleri tarafından cenazesi kaçırılan Baba İlyas şehrin yakınlarındaki bir mezara defnedildi. Bu arada bir çok yalan rivayetler de

yine müritleri tarafından etrafa yayılmış bulunuyordu. Bir kısım insanlar Baba Resul'ün ölmediğini, içinde saklanırken kale duvarlarının yarılıp boz bir atın ortaya çıktığını ve ona binen büyük şeyhin göğe doğru havalanıp kaybolduğunu söylüyorlardı.

Bu sıralarda Amasya'ya erişen Baba İshak ve askerleri, şeyhin öldürüldüğü haberi karşısında buna inanmayarak "Baba Rasulullah!.. Baba Rasulullah!.." naralarıyla Selçuklu askerleri üzerine atıldılar. Tarihin eşine az rastladığı kanlı çarpışmalardan sonra Armağan-şah'ın kuvvetleri mağlup edildi. Kendisi de Baba İshak'ın emriyle öldürülüp, şehir teslim alındı. Evet, kimse önlerine geçemezdi onların, varıp Konya'yı da istila edecek, kendi iktidarlarını kuracaklardı.

Olanları takip eden Sultan Gıyaseddin, tehlikenin büyüdüğünü görerek hemen, Moğollar'a karşı set oluşturmak üzere Erzurum'da bulunan askeri gücün gelmesini ve Baba İshak'ı yok etmesini emretti.

Altı gün gibi kısa bir sürede Sivas'a gelen Selçuklu ordusu, hazırlıklarını tamamlayıp Kayseri'ye hareket ettiler. Bu sırada Kayseri civarına erişmiş olan Baba İshak ve Selçuklu askerleri yeniden kapıştılar. Aylardan beri önüne çıkan her kuvveti mağlup eden ve acımasızca katleden Baba İshak karşısında manevi bir çöküş yaşayan Selçuklu kuvvetleri burada da büyük bir hezimete uğramaktan kurtulamadı.

Kadınları, çocukları, bütün ağırlıkları ve sürüleriyle Malya sahrasında karargah kuran bu amansız Türkmen topluluğu, gerçekten büyük bir teşkilatçı olan ve coşkun hitabeleriyle kitleleri peşinden sürükleyen Baba İshak'ın vaazlarıyla coşuyor, naralar atıyor, kendilerinden geçiyorlardı. Çaresiz, yoksul ve cahil bir topluluktu bunlar. Ne İslamiyet'i hakkıyla biliyor ne de eski Şamanist kültürlerinden kopmuş bulunuyorlardı. Karşılarında Tanrıyla konuşabilen seçkin bir ermiş, yüce bir şeyh, ünlü bir komutan vardı ve O ne derse yerine getirmeyi en mukaddes görev biliyorlardı. Baba İshak'ın aslında kim olduğu, nereden geldiği ve asıl hedefinin ne olduğu konusunda hiç kimse hiç bir şey bilmiyordu. Herhalde Selçuklu tahtına oturup sultan olacak, vaktini kadınlar ve içki alemleriyle tüketen, zevk ve sefa düşkünü sefil Gıyaseddin'in tacını tahtını başına geçirecekti.

Gerçekten, kimdi bu Baba İshak?.. Soyu, sopu, ailesi ve ırkı konusunda kim ne biliyordu? Yoksa O, asıl adı İsaak olan bir Rum dönmesi miydi? Bizans imparatorlarından Komnenos hanedanına mensup bir prensti de Amasya'da bir Rum imparatorluğu kurmak için faaliyete başlayıp, başarısını teminat altına alabilmek için sözde müslüman olmuş, gerçekte ise müslümanlıkla hıristiyanlığın karışımı olan bir doktrin mi geliştirmek istemişti? Baba İlyas'a intisap etmeden önce İran'a giderek Batiniliğin esaslarını öğrendiği ve sonra Amasya'da onun gözüne

girip baş halifesi olduğu doğru değil miydi? Yoksa O, tek emeli Sultan olup dünyayı yönetmek olan muhteris ve acımasız bir insan mıydı? Kimdi bu garip adam?

Kimse bir şey bilmiyor, Türkmenler kör bir taassupla liderlerini takip ediyorlardı.

Babailerin Malya Sahrasına kondukları haberi alınınca Selçuklu sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev bütün gücünü ortaya koyarak üzerlerine büyük bir ordu gönderdi. Emir Necmeddin komutasında harekete geçen orduda Türkler'den başka Kürtler, Gürcüler ve ücretli hıristiyan askerler bulunuyordu.

1240 yılı Kasım'ında Malya Ovasında iki taraf karşı karşıya geldi. Selçuklu ordusundaki Türkler'in, Baba İshak'ın manevi yönünden çekindikleri için hücuma geçmeye isteksiz bulunmaları üzerine Emir Necmeddin, 1000 kişiden daha fazla olan zırhlı Frenk askerlerini ön safa geçirip taarruz emrini verdi.

Savaş başladığında, "her şeylerini yanlarında taşıyan, kendilerini mutlu bir hayatın beklediğine olan inançlarıyla buralara kadar gelmiş, varlarını yoklarını bu isyanın başarı ümidine bağlamış büyük bir başıbozuklar kalabalığı, çoluk, çocuk, kadın, erkek, yürüyen bir insan seli" Frenk askerleri üzerine saldırdı.

Kanları dondurucu naralar atıyor, dehşet verici bir görüntüyle geliyorlardı. Frenk askerleri bile ürpererek haç çıkartmaya başladılar.

Çarpışma başladı.

Türkmenler çelik zırhlar içindeki Frenkler karşısında çakılıp kaldılar... Sanki bende çarpıp köpüren ve bir adım öteye geçemeyen bir bulanık sel gibiydiler... Şimdi başları üstünde uçan mızraklar ve okların hedefi haline geliyor, birer ikişer devriliyorlardı.

Frenklerin dayanılmaz direnişini gören diğer Selçuklu askerleri de saldırıya geçmiş, Baba İshak'ın sürüsünü doğramaya başlamıştı.

Türkmenler şaşkınlık içinde ağırlıklarının arkasına geçip müdafada bulunmaya çalıştılarsa da Selçuklu kılıçlarından kurtulamadılar.

Bir kaç saat süren çarpışmadan sonra Malya Ovası kana doymuş, meydan yaralı ve ölülerle adım atılamayacak bir hale gelmişti. Çocuklar ve kadınların feryadları göklere yükseliyor, yaralıların iniltileri sahrayı kaplıyordu.

Dört binden daha fazla insan kılıçtan geçirilmişti... Kalanlar esir edilip mallarına el konuldu.

Şimdi akıl almaz bir cesaret ve gözü peklikle taarruzu başlatan ve boz atı üstünde ön saflarda çarpışan Baba İshak'ın aranmasına başlanıldı. Ne var ki tutu-

lan esirler arasında Baba İshak yoktu ve muhtemelen ölüler arasındaydı. Kendisinden bir daha hiç haber alınamaması da bu ihtimali kuvvetlendiriyordu.

Tarihe Babailer İsyanı olarak geçen bu müthiş ayaklanma böylece bastırıldıktan sonra Selçuklu Sultanı Konya sarayına dönerek mutat eğlence ve sefa alemlerini sürdürdü. Ancak asıl büyük tehlikenin şimdi başladığı ve Babailerin az bir kuvvetle Selçuklu devletini zaafa uğrattığını gören Moğollar'ın Anadolu'yu işgale giriştiği görüldü.

1241 yılında 30.000 kişilik bir orduyla harekete geçen Moğollar, Baycu Noyan isimli ünlü bir komutanın idaresinde Erzurum'u kuşattı. Selçuklu Devleti'nin önemli şehirlerinden ve uç beldelerinden biri olan Erzurum, acımasız Moğol askerleri tarafından ele geçirildi. Bir çok Selçuklu beyinin de şehid edildiği bu savaş sonucu şehre dolan Moğollar kadın erkek demeden kanlı bir kıyım gerçekleştirerek Erzurum'u harabe haline getirdiler.

Baycu Noyan esir ve ganimetleriyle kışlık karargahı olan Mugan'a döndüğünde Erzurum baştan başa yakılmış, yıkılmış ve taş taş üstünde kalmamıştı.

Hala beslediği vahşi hayvanlarla eğlenen ve sefahat alemlerinden kurtulamayan Selçuklu Sultanı, artık harekete geçme lüzumu hissedip ülkesinin dört bir yanına haberciler göndererek büyük bir ordu hazırlamaya başladı. Devlet hazineleri açılmış, bütün memlekette seferberlik ilan edilmişti. Yüksek paralar ödenerek orduya çağrılan Eyyubi ve Ermeni kuvvetleri de yola çıkmış bulunuyorlardı.

Kayseri'de, Meshed Ovasında kurulan karargahta ordu hazırlandıktan sonra Sivas'a doğru harekete geçildi. 30.000 kişiden oluşan güçlü bir orduydu bu. Gıyaseddin Keyhüsrev'de saltanat sancağı ile askerlerinin başında idi.

Sivas'ta konaklayan Selçuklu kuvvetleri, Baycu Noyan'ın da harekete geçtiği haberini aldılar. Sultan'ın çevresinde bulunan akıl ve tedbir sahibi vezirler ve kumandanlar, Moğol ordusunu Sivas'ta beklemenin faydalı olacağını, böylece düşmanın uzun yolculuk sebebiyle yorgun ve güçsüz yakalanacağını söylediler.

Genç ve tecrübesiz sultan ise yine etrafına birikmiş olan bir takım aşağılık kimselerin kışkırtmalarıyla ordusuna hareket emri vermekten kaçınmadı. Moğollar'ın kendisine korkak demelerinden çekiniyor, askerlerinin sayıca üstün oluşlarına güveniyordu. Bu sırada Moğollar'da Erzincan'ı geçmiş, Sivas'a doğru ilerlemeye başlamışlardı.

İki ordu Zara ve Su Şehrinin arasında bulunan Kösedağ mevkiinde karşı karşıya geldi. Yine ünlü ve tecrübeli komutanları yerine, içki sofralarında bulunan yakınlarının sözleriyle hareket eden Gıyaseddin Keyhüsrev, öncü kuvvetlerini

boru ve davul sesleri ile harekete geçirdi. Moğollar bu ilk hücum karşısında, öteden beri uyguladıkları taktik gereğince geri çekilmeye başlayınca genç sultan asıl güçlerini de hücuma sevketme gafletinde bulundu. Yine hiç bir uyarıyı dinlemiyor, akıl almaz bir gurur ve kızgınlıkla hareket ediyordu.

Nihayet Moğollar geri dönüp Selçuklular'ın öncü kuvvetlerini imha ederek üzerlerine gelince, bir takım beylerin korku içinde firar ettikleri görüldü. Ordu içinde müthiş bir panik başlamış, bir dağ üzerinde muharebeyi izleyen sultan dehşet içinde kalmıştı. Bu arada yanına gelen Emir Mübarüziddin Çavlı, sultanın mendilini yüzüne kapayarak ağladığını görünce kendine hakim olamayıp "zamanında fikirlerimize itibar etmeyerek bizi mağlup duruma düşürdünüz. Şimdi ağlamanın bir faydası yoktur..." diye çıkıştı.

Sultan perişan ve bitkindi. Çavlı'nın yüzüne bakarak "Memleket işlerini senin idarene bırakıyorum İci (ağabey)" diyerek otağını ve hazinelerini bile toplayamadan Tokat'a doğru kaçmaya başladı. Burada da fazlaca durmayıp Konya yolunu tutan Gıyaseddin, henüz hiç bir ciddi muharebeye girişmeden kaçan ordusunu düşünüyor, başına gelen felaketin büyüklüğü karşısında eziliyordu. Gerçekten ilk öncü kuvvetlerini şehid eden Moğollar çadırlara girdiklerinde Türklerden tek bir kişi bile görememişlerdi. Selçuklu askerleri müthiş bir korku ile çekilmiş, silah, mal, altın ve gümüşlerini bile bırakarak kaçmışlardı.

3 Temmuz 1243 yılında Kösedağ bozgunuyla muazzam Selçuklu Devleti yıkılmaya, çadırının direği devrilmeye başladı.

Moğollar beklemedikleri biçimde 300 deve yükü altın, 3000 hayvan yükü kıymetli eşya, kırk araba ile ancak taşınabilen zırhlar ve sultanın yanından hiç ayırmadığı ve buralara kadar getirdiği arslan, pars ve başka vahşi hayvanları kafesleriyle ele geçirdiler.

Baycu Noyan hemen Sivas üzerine hareket edip şehri kuşatınca, memleketlerinin büyük felakete maruz kalacağını anlayan Kırşehirli Necmeddin isimli bir alim, şehrin kadısı sıfatıyla sulh için görüşmeye gitti. Baycu ile anlaşan Sivaslılar canları ve mallarını emniyete aldıktan sonra şehri Moğollar'a teslim ettiler. Onlar da üç gün süren bir yağmadan sonra, Sivas'ın bütün muharebe aletlerini, makina ve silahlarını yakarak ve surların bir kısmını tahrip ederek Kayseri'ye yöneldiler.

Sivas'ın aksine müdafaya çekilen şehir halkı uzun ve kanlı çarpışmalardan sonra başarısızlığa uğramış ve Moğollar bu önemli kenti de ele geçirmişlerdi.

Kayseri askerinin ellerini bağlayarak Meşhed ovasına götüren Moğollar görülmemiş bir yağmadan sonra kitale başlayıp, onbinlerce insanı hiç bir acıma

duygusuna kapılmadan katlettiler. Çocuk ve ihtiyar demeden öldürüyor, arşı titreten feryad ve figanlara kulaklarını tıkıyorlardı. Sonra Meşhed ovasında elleri bağlı askerleri de kılıçtan geçirip şehri yakıp yıktılar. Görülmemiş miktarda ganimet toplayıp sağ bıraktıkları genç erkek ve kadınları da esir alarak karargahları olan Mugan'a doğru çekildiler. Yolları üzerindeki Erzincan'ı da yakıp yıktıktan ve yağmaladıktan sonra Azerbaycan'a ulaştılar.

Moğol ordusunun Kayseri'ye geldiği sıralarda Gıyaseddin Keyhüsrev Antalya'ya kaçmış, burada da emniyette olmadığını düşünerek Menderes nehrini geçerek Bizanslılar'a sığınmak istemişti. Konya'da bıraktığı annesi, kızı ve hanımı da, cariyeleri ile birlikte şehirden kaçarak Ermeni Krallığı'na sığınmışlardı. Oradan Haleb'e geçerek canlarını kurtarmak düşüncesindeydiler. Ne var ki Moğolların tehdidinden korkan Ermeni Kralı, sultanın yakınlarını Moğollara teslim etmekten çekinmedi. Sonra da kendilerine sığınan Türkleri haince katlederek mallarına el koymaya başladı. Bu arada bütün Anadolu perişan olmuş, varlıklı kimseler yükte hafif pahada ağır eşyalarını alarak yollara düşmüşlerdi. Haleb'e ulaşmak ve hayatlarını kurtarmak istiyorlardı. Devlet nizamı bozulmuş, ticari hayat önemli darbeler yemişti. Soygun ve kıtaller o kadar artmıştı ki ülkede kıtlık başgösterdi.

Bir müddet sonra başka bir Moğol ordusu Silvan, Mardin ve Urfa'dan geçerek, Halep hükümdarını da haraca bağladıktan sonra Malatya'ya çıktı. Şehrin etrafındaki mahsulatı ve bütün bağları yakıp yakaladıklarını öldürdüler. Kendilerinden kaçan Türkmenler Elbistan havalisine yığılınca bu bölgeye ulaşan Moğollar hemen hemen tamamını kılıçtan geçirdiler. Türkmenler arasında akıl almaz bir Moğol korkusu baş göstermiş, bir tek Moğol askeri, silahsız olduğu halde yüzlerce Türkmen'i esir edebilecek bir hale gelmişti. Artık Tatarlar, önlenilemez bir bela gibi görünüyor, onlara karşı gelmek akılsızlık olarak telakki ediliyordu.

Anadolu Selçuklu devleti en buhranlı günlerine erişmişti. Moğollar bir kaç adım daha atacak olsalar bu devleti tarihten silmiş olacaklardı.

Vezir Mühezzibüddin Ali, Amasya'da kanlı gözyaşları dökerek ağlıyor, Şehrin kadısı ile bundan sonra neler yapılabileceğini hesap ediyordu. Süleymanşah'ların, Kılıç-arslanlar'ın, Keykubatlar'ın yurdu viran olmak üzereydi.

Neticede Moğollarla bir barış antlaşması yapılmasına karar verdiler. Kösedağ mağlubiyetinden hemen sonra Baycu ile görüşmek için yola çıkan ve yanında çok değerli hediyeler bulunan vezir Mühezibüddin Ali ve Amasya kadısı, Erzurum'da Moğollar'a yetişmiş fakat Baycu Noyan, onlarla ordugahı Mugan'da görüşeceğini bildirmişti.

Nihayet Mugan'da Selçuklu vezirini kabul eden Moğol kumandanı ne istediklerini sorunca dirayetli ve vakur bir insan olan Mühezzibüddin Ali, bir kaç şehrin sükutu ile Selçuklu devletinin yıkılamayacağını, askerlerin Gıyaseddin Keyhüsrev'i sevmedikleri için savaşta gevşek durduklarını, daha pek çok muhkem kaleler ve 100.000'den fazla askerin mevcut olduğunu, ayrıca Anadolu'da insanların Selçuklu hanedanından başka bir otoriteye uzun süre boyun eğmeyeceklerini beyan ederek sulh teklifinde bulunduğunu bildirmiş, bu akıllıca sözler karşısında derinden etkilenen Boycu Noyan'da diğer komutanlarla istişare edip sulha karar vermişti. Bu anlaşmaya göre Moğollar yüksek miktarlara ulaşan bir vergi talep ederek elçilerin geri dönmesine izin verdiler.

Şahsi dirayet ve insiyatifiyle böyle bir sulh anlaşmasını imza eden büyük devlet adamı Muhezzibüddin Ali, Anadolu'ya döndüğünde hem emirlerin, hem de halkın coşkun sevgi gösterileriyle karşılaşmış ve sulh teşebbüsünden haber alarak yeniden Konya'ya dönen Gıyaseddin Keyhnüsrev'e, olup bitenleri anlatınca O'nun da hoşnutluk ve sevgisini kazanarak iltifatlarına nail olmuştur.

Genç sultan vezirini o kadar taltif etmiş ve ona öyle yüksek hediye ve iktalar ihsan etmiştir ki sonunda Muhezzibüddin Ali yeni bir hamiyet örneği göstererek maaşından başka hiç bir şeye ihtiyacı olmadığını söyleyerek alicenaplığını göstermiştir.

Sulh'dan sonra memleketin dirlik ve düzenliği için çalışmalara başlayan devlet yetkilileri, Baycu Noyan'la yapılan anlaşmaya rağmen daha sağlam bir muahede akdi için Moğol Hakanı Batu Han'a da bir elçi göndermeyi uygun buldular. Uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Batu Han'la görüşen ve anlaşan Selçuklu elçileri onun da kıymetli hediyelerini alıp döndüler. Bu anlaşmanın en mühim maddelerinden biri Ermeniler'e karşı Selçuklular'ın serbestçe hareket edebilmelerine imkan tanımasıydı. Nitekim her fırsatı değerlendiren Ermeniler, Moğol akınları sırasında da yine Türkler'e tecavüzden sakınmamış, sınır ihlallerine girişmişlerdi.

Elçilerin dönüşünden sonra Türk orduları hemen Kilikya'ya inerek bölgenin büyük bir kısmını istila edip onları Adana'ya çekilmeye mecbur ettiler. Türkler karşısında hiç bir mukavemet gösteremeyen Ermeniler'den bir kısmı da Tarsus'a sığınmış, orada kuşatma altına alınmışlardı. Vezir Şemseddin tarafından, yedi aydır sürdürülen savaş ve muhasaralar devam ederken Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölüm haberi ulaştı. Bunu bir süre gizleyen vezir, Ermenilerle hemen bir sulh anlaşması imzalayıp, Tarsus muhasarasını kaldırarak ordusuyla Konya'ya döndü.

Sultan henüz 25 yaşlarındaydı ve doğrusu hiç kimse onun böyle aniden öleceğine ihtimal vermiyordu.

Ordularının Tarsus civarında bulunduğu sıralarda Gıyaseddin Keyhüsrev Alaiye kalesinde ve yine zevk ve sefa alemlerindeydi. Görgü tanıklarının ifadesine göre vahşi hayvanlarla eğlenmekten çok hoşlanan sultan birden "İmdat, imdat!.." çığlıklarla sarayı ayağa kaldırmış ve yanına yetişenler onun başka hiç bir şey söyleyemeden can verdiğini görmüşlerdi.

Sekiz buçuk yıldır Selçuklu tahtını işgal eden bu kifayetsiz adam, mahiyeti bir türlü anlaşılamayan bir ölümle, tarihteki hikayesini tamamlıyor, 1246 yılının ilk ayı içinde Alaiye'den getirilen cenazesi, Konya'da, babasının ve dedelerinin yattığı Sultanlar Türbesi'ne konuluyordu.

Geri'de bıraktığı üç oğlu vardı ve şimdi de onların hikayesi başlayacaktı. Devran dönmeye devam ediyor, hayat hala sürüyordu.

GURBET

●

II. İZZEDDİN KEYKAVUS

Kırım'ın liman kenti Suğdak, yeni bir geceye bürünmüştü.

Kıyıdan ötesi lacivert bir çarşaf gbi uzanıyor, deniz, her zamankinin aksine kıpırtısız uyuyordu.

Üzerinde, ışıkları titreşen bir dolunay, daha ötesinde de direkleri belli belirsiz görünen tekneler vardı. Havayı dolduran deniz ve çam kokularına, bahçelerdeki gül kokuları da karışmakta, etrafa latif rayihalar yayılmaktaydı.

Deniz aşırı ticaret yapan zengin tüccarların, ünlü emir ve beylerin, köle ve cariyelerin uykuya yenildiği bir vakitte İzzeddin Keykavus sevgili oğlu Mesud'a kendi hikayesini anlatıyor, hayatın büyük sevinçler yanında, kahreden acılarla da dolu olduğunu söylüyordu. Niceleri gelip geçmişti bu dünyadan ve daha niceleri gelip geçecekti... Tahtlar devrilecek, saltanatlar yıkılacak, kanlar dökülecek fakat insanlar yine hep tahtlar ve saltanatlar için kan dökmeye devam edeceklerdi. Hanedan ailesine mensubiyet, akıl almaz çaresizlik ve mecburiyetleri de doğuştan getirip yüklüyordu insanın üzerine. Hiç bir şeyden kaçamaz, bağlarından azad olamazdın... Bir köşeye çekilip unutulmak istesen bile peşine takılacaklar, seni bulup yollara düşüreceklerdi... İstemediğin şeyleri yapacak, hiç bir yana kaçamayacaktın...

İzzeddin Keykavus bütün bunları yaşamıştı işte...

Babası II. Gıyaseddin Keyhüsrev Alaiye sarayında vahşi bir hayvan tarafından ısırılarak öldüğünde henüz onbir yaşındaydı. Atabeglerinin daimi kontrol ve insiyatifi altında Ulu-borlu meliki olarak görev yapıyor, hem çocuk yaşta bulunması, hem de babasının henüz 25 yaşında genç bir hükümdar olması sebebiyle saltanatı aklından bile geçirmiyordu.

Bir akşam heyecan ve biraz da telaş içinde huzuruna çıkan yaşlı Atabeg, sultanın aniden vefat ettiğini ve devlet erkanının, büyük şehzade olması sebebiyle Konya tahtına kendisini çıkartmak istediğini bildirince neye uğradığını şaşırmıştı. Gözlerinden süzülen yaşlara engel olamayıp "babam, babam..." diye hıçkırmaya başlamış, onun varlığıyla bulduğu huzur ve güvenin artık yok olduğunu anlamıştı.

Atabeg'in tesellileri de kar etmiyor, yüreğinin yangını dinmiyordu. "Öksüz ve yalnız kaldım" diyordu, "beni bırakın, beni babama götürün..." diye hıçkırıyordu.

Aradan iki gün geçmiş, yanında ünlü emirler, büyük komutanlar ve vezirlerle Konya'ya doğru yola çıkmışlardı. Akşehir yakınlarındaki Altun-taş Köyüne geldiklerinde onu kollarından tutup, kurulan saltanat tahtına oturttular. Ortada duran büyük ve murassa tahta... Sığında ve solunda iki boş kürsü vardı ve vezir-

ler bunların öbür kardeşleri, Kılıç-arslan ve Alaaddin'e ait olduklarını söylediler. Sonra görülmedik merasimler yaparak kendisine biat eden yaşlı başlı insanlar gördü... Saçılan altun ve gümüşleri, sevinç içinde bağıran köylüleri, büyük bir ciddiyet içinde atları üstünde bekleyen sayısız askerleri...

Konya'ya geldiklerinde de aynı merasim tekrarlanmış, fakat çok daha görkemli, gösterişli ve gürültülü yapılmıştı.

Şemseddin Isfahani vezir, Celaleddin Karatay saltanat naibi, Has-Oğuz beylerbeyi, Fahreddin Ebubekir'de pervane olarak görevlendirildiler. Zaten İzzeddin'i tahta çıkartanlar da Selçuklu'nun bu ünlü devlet adamlarıydı.

Bu sıralarda Konya'ya gelen Moğol elçileri Güyük Han'ın tahta çıkması sebebiyle, Karakurum'da yapılacak olan büyük kurultaya, bütün devlet başkanlarının davetli olduğunu, İzzeddin Keykavus'un da bu törene katılmasının gerektiğini bildirdiler. Bu, kendilerini metbu tanıyan Selçukluların mecburen kabul etmeleri gereken bir hususta. Ancak vezir ve diğer devlet erkanı İzzeddin Keykavus'un henüz tahta çıktığını, komşu Rum ve Ermeniler'in saldırıları sebebiyle sultanın ülke dışına çıkmasının sakıncalı olduğunu bildirip, büyük hediye ve mallar vererek sultanın kardeşi Kılıç-arslan'ın gönderileceğini söylediler... "Zaten o da bir sultan sayılır" diyorlardı.

Kılıç-arslan, tercümanlar ve büyük armağanlarla yola çıktığında İzzeddin rahatlamış, bütün Selçuklu ülkesini harab eden bu zalim Moğollar'ın, şimdilik bir şey dememesine memnun olmuştu.

Henüz küçük bir çocuktu ve elbette devlet işlerini başta Vezir İsfahani ve diğer ümera yürütecekti. Ne var ki kısa bir süre sonra, onların da aralarında sürtüşme başlayıp, menfaat kaygılarıyla birbirlerine düştükleri görüldü.

Vezir Şemseddin İsfahani'nin büyük nüfuzuna ve gücüne karşı çıkan Has-Oğuz ve Atabeg Ruzbe aralarında anlaşarak onu yok etmeyi planladılar. Kurdukları tuzağı önceden haber alan vezir, elini çabuk tutarak ikisini de öldürtüp cesetlerini halka teşhir ettirdi. Evleri basılan ve mensuplarının çoğu hapse atılan bu iki devlet adamının malları da müsadere edilince, henüz çocuk yaşta olmasına rağmen İzzeddin, işe müdahale edip Has-Oguz ve Ruzbe'nin mallarının kendi evlatlarına verilmesini emretti.

Vezir Şemseddin rakiplerini bertaraf ettikten sonra sultanın annesi ile de evlenerek gücünü artırmak istedi. Bir çok devlet adamının karşı çıkmasına rağmen kararını uygulayan vezir, Gıyaseddin Keyhüsrev'in karısı ile evlenerek, hanedana karşı da saygısız davranabileceğini isbat etmiş oldu. Buna rağmen iki sene

kadar başarılı bir yönetim sergileyerek devleti iç ve dış tehlikelerden uzak tutmayı başardı.

Bu sıralarda ülkenin uç kısımlarında patlak veren bir isyan ile uğraşılırken, Moğol Hanı ile görüştükten sonra Anadolu'ya dönen Kılıç-arslan'ın, 2000 Moğol askeri ile birlikte geldiği ve hanın buyrultusuyla bütün Selçuklu ülkesine sultan olduğu haberi duyuldu.

Nitekim Kılıç-arslan askerleriyle Erzincan'a gelmiş, oradan Sivas'a ulaşıp saltanatını ilan etmişti. Kayseri, Malatya, Harput ve Diyarbakır'da, O'nun sultanlığını kabul ediyor, üç yıl süren Moğolistan seyahatinden sonra Keyhüsrev'in ortanca oğlu, Selçuklu tahtına oturuyordu.

O, şimdi vezir Şemseddin Isfahani'yi ve adamlarını görevden alarak, yerlerine kendi yakınlarını getirecekti.

Yeni bir saltanat kavgası daha başlıyordu.

Herhalde Moğollar da bunu istiyor, ülkenin daha çok karışarak yıkılmasını arzuluyorlardı. Böylece soygun, yağma ve kıtal daha kolay gerçekleşebilirdi...

İzzeddin Keykavus'un saltanat naibi olarak görev yapan ve bugüne kadar ilmi, takvası, açıkgönüllüğü ve hayır hasenatı ile haklı bir şöhret kazanmış bulunan Celaleddin Karatay, kardeşler arasında kan dökületeceğini hissedip ürküyor, Moğollar'ın siyasi hesaplarını anlıyor ve mutlaka sulh çareleri arıyordu. Vezire de sık sık hatırlattığı gibi şimdi uyanık ve tedbirli olmanın, devleti kendi canlarından bile fazla düşünmenin zamanıydı. Devlet sarsıntıya uğradığında bütün yükü ve acıyı onun tebası çekecek, halk yoksullaşıp, ülke viran olacaktı.

Celaleddin Karatay, vezire bunları anlatıp anlaşma cihetine gidilmesini söylerken O'nun tavsiyelerine kulak asmadığını da görüp üzülüyordu. İsfahani, kendi şahsi gücüne ve askerlerine o kadar güveniyordu ki bir kaç bin Moğol askeri ile gelen Kılıç-arslan'ın Konya tahtına oturabileceğine ihtimal vermiyordu. Fakat gelişmeler O'nun ne kadar haksız olduğunu gösterdi. Konya'ya gelip kısa sürede kendisini ele geçiren ve bu hususta şehrin ahilerinden de yararlanan Kılıç-arslan taraftarları, bütün acı feryadlarına rağmen büyük veziri katlettiler. Şimdi Sultan Keyhüsrev'in "kını altundan kılıcını kendisine bıraktığı, bütün devlet adamları ve ordu mensuplarının itaat etmesini emrettiği" Seyfeddin İsfahani öldürülmüştü.

Kılıç-arslan'ın Moğol askeri ve diğer güçleriyle birlikte, kendisine ait olduğunu iddia ettiği Konya tahtına oturmak için yola çıktığı duyulunca, Celaleddin Karatay, hem İzzeddin Keykavus'un, hem de Kılıç-arslan'ın erkanı ile bir top-

lantı yaptı. Orada hakimane bir üslup ve dirayetle, "büyük kardeş dururken memleket idaresinin küçüğüne verilmesine dinin, örfün ve nihayet insanlığın müsade etmeyeceğini, fakat meselenin halli için de üç kardeşin aynı tahtta birlikte saltanat sürmelerinin mümkün olduğunu" söyledi. "Böylece sikke ve hutbede, onların adları doğum sırasına göre kullanılır ve kimse de buna itiraz etmez" dedi.

Durumu, Aksaray'a ulaşmış olan Kılıç-arslana bildirdiklerinde, O'nun bu işe razı olmadığı haberini aldılar.

O gece İzzeddin Keykavus'la konuşan Celaleddin Karatay, gelişmelerden kendisini haberdar edince, şimdi 14 yaşında bulunan genç sultan gülümseyerek "Babam saltanatı, beğlerin biatı ile küçük kardeşime bıraktı. Allah'ın yardımı babamın isteğine üstün gelip ben sultan oldum. Şimdi kardeşim, kardeşlik acısı göstererek sultanlığı elimden almak istiyor. Ben Allah'ın takdirine razıyım..." dedi. O'nun bu tevekkül ve inancı karşısında duygulanan Celaleddin Karatay'da "Yüce sultan arkasını ulu Mevla'nın yardımına bağladıktan sonra her emeli hasıl olacaktır" cevabını verdi.

Nihayet kardeş orduları Aksaray civarında karşı karşıya geldiler. Çetin bir savaştan sonra Kılıç-arslan ve ordusu mağlup edildi. İzzeddin Keykavus'un komutanlarından Arslan-doğmuş bir tepe üzerine çıkmış bulunan Kılıç-arslan'ın yanına erişmiş, kendisini hürmetle selamladıktan sonra atı ile birlikte sultanın huzuruna getirmişti.

İzzeddin Keykavus üç seneden beri görmediği kardeşini kucaklayarak, bir takım fesatçı kimseler yüzünden bu hale düştüklerini söyleyip teselli etti. Geri kalan askerlerini de serbest bırakıp yaralıların tedavi edilmelerini emrederek Konya'ya döndü. Payitaht ahalisi sultanın zaferini kutlamak için şehrin epeyce dışında bulunan Saadeddin Hanı'na kadar gelip büyük merasimler yaptılar. Sevinç gösterileri arasında Konya'ya girildi.

Bu işe en çok sevinen kimse ise elbette Celaleddin Karatay'dı ve O, şimdi daha mühim işlerin de üstesinden gelmeyi planlıyordu.

Nitekim kısa bir süre içinde siyasi ihtirasların önüne geçip, Keyhüsrev'in üç oğlunu da tahta birlikte çıkarmayı başardı. Saltanat naipliğini bırakarak üç sultanın da atabegi oldu. Böylece onlara daha yakın olup, kendilerini bir takım muhteris adamların tesirinden korumayı amaçlıyordu.

Asıl Sultan yine İzzeddin Keykavus'tu fakat hutbe, para ve kitabelerde üçünün de adı kullanılıyordu. O, sık sık öğüt ve nasihatler vererek üç sultana da birbirleriyle iyi geçinmelerini, aralarında çıkacak nifakın ne kendilerine ne de devlete yarar sağlayacağını, Kur'an'dan ve İslam yolundan asla ayrılmamak gerektiğini anlatıyor, böylece dirlik ve düzenliği sürdürüyordu.

Hizmetleri sebebiyle kendisine Atabeg-i Rum, yani Selçuklu Atabegi deniliyor, "Ebu'l-müluk ve's-selatin" yani hükümdar ve sultanların babası ünvanıyla anılıyordu.

Bir çok cami, medrese, kervansaray ve zaviyeler yaptıran bu büyük devlet adamı 1249'dan 1254'e kadar, beş seneye yakın bir süre bu önemli görevi yürütmüş ve Selçuklu devletinin birlikte saltanat süren üç kardeşin yönetimi altında devamını sağlamıştır. Döneminde Moğollar'a olan vergi ve haraçlar muntazam ödendiği gibi ülkenin imar ve inşası da devam ederek, halkın huzuru ve emniyeti sağlanmıştır.

Celaleddin Karatay 1254'de hastalanarak Kayseri'de öldüğünde, büyük sultan İzzeddin Keykavus, Hanın çağrısı üzerine maiyeti ile birlikte Moğolistan'a gitmekteydi. Atabeğin ölüm haberini Sivas'ta öğrenen İzzeddin Keykavus, onun yokluğuyla ülkenin siyasi krizlere sürükleneceğini düşünerek, seferini iptal edip Konya'ya döndü. Moğolistan'a ise bir özür mektubu yazılarak, en küçük kardeş olan sultan Alaaddin'in gönderilmesi kararlaştırıldı. Nitekim maiyeti ile birlikte yola çıkan Alaaddin, arkasından kendisine yetişen annesi Gürcü melikesi de yanında olduğu halde Erzurum yoluyla Moğolistan'a doğru ilerlemeye başladı.

Konya'da kalan İzzeddin Keykavus ve Kılıç-arslan, kardeşleri Erzurum'a ulaştığında, O'nun Moğol hanı tarafından sultan ilan edilip Anadolu'ya gönderileceği endişesine kapıldılar. Şimdi aralarını düzeltecek Celaleddin Karatay gibi alim, fazıl ve yüksek karakterli bir atabegleri de yoktu. Nitekim kendi aralarında bile sürtüşmeler, gizli çekişme ve kırgınlıklar yaşanmaya başlamıştı.

Keyhüsrev'in veliahdı ve çok sevdiği hanımı Gürcü Hatun'un oğlu Alaaddin Keykubad henüz 17 yaşlarında bulunuyor ve Erzurum'da yol hazırlıkları ile meşgul oluyordu. Tekrar yola çıkacak ve Moğol Han'ı ile Selçuklu Devleti adına görüşmeler yapacaktı. Yanında bulunan dost ve sırdaşları da Han'ın tıpkı Kılıç-arslan'a verdiği gibi, kendisiyle görüşmeye geldiği için Alaaddin'e de saltanat tevcih edeceğini söylüyor, bütün bunlar genç şehzade-sultanı derinden etkiliyordu.

Oyun ve eğlencelerle yaşanan sevinçli bir geceden sonra uykuya çekildiler. Al-i Selçuk'un mefahir dolu geçmişinden, Süleyman Şah'ın, Kılıç-arslan'ın, Alaaddin Keykabut'ın zaferlerinden bahsedip şiirler okumuş, unutulmaz bir gece geçirmişlerdi. Ne var ki genç Alaaddin'in son gecesiydi bu... Sabaha uyananlar onun dinç bedenini yatağı içinde ölü buldular. Yapılan tahkikatlar da bir netice

vermemiş, nasıl ölmüş olduğu anlaşılamamıştı. Belki zehirlenmiş, belki de aniden gelen bir hastalık sebebiyle vefat etmişti.

İzzeddin Keykavus ve Kılıç-arslan, kardeşlerinin ölümü üzerine bir süre yas tutup, cenazesinin Erzurum'a defnini istediler.

Onunla birlikte yola çıkan elçi heyeti ise geri dönmeyip Moğolistan'a doğru yollarına devam ettiler. İçlerinde Mahmud Tugraî ve Toruntay gibi ünlü kimseler bulunuyordu. Bunlar daha sonraki yıllarda ülkelerine geri dönüp siyasi bir çok hadiseye karıştılar.

Alaaddin'in ölümünden sonra araları daha da bozulan iki kardeşten Kılıç-arslan, ağabeyinin zevk ve sefa alemleri ile uğraşması üzerine bir gece elbise değiştirip Konya sarayından kaçmayı başardı. Taraftarları ile beraber Kayseri'ye ulaşıp tahta çıktı. Kısa bir sürede bir çok şehir kendisine tabi oldu. Gücü ve askerleri çoğaldıkça kendine olan güveni de artan Kılıç-arslan ağabeyine karşı yeni bir savaşa girişti. Mağlup olup, Ermeni kralına sığınmak isteğiyle kaçarken yine İzzeddin Keykavus'un ünlü komutanı Arslan-doğmuş tarafından yakalanıp Kayseri'ye götürüldü. İzzeddin, kardeşi ile bir kez daha kucaklaşarak canını bağışlayacağını fakat bu hareketine ceza olarak onu hapsetmek zorunda olduğunu bildirdi. Kılıç-arslan Borgulu kalesine gönderildi. Kaçmaması için de muhafızlığına İzzeddin Keykavus'un hıristiyan dayılarından biri olan Kir Haye isimli bir adam tayin edildi. Öteden beri sultanın çevresinde bulunan ve onu bir takım kötü alışkanlıklara müptela eden Kir Haye ve Kir Hadid Keyhüsrev'in kaymbiraderleri idiler. Nitekim daha sonraki yıllarda bu iki adam, Selçuklu Devleti'nin en yüksek mevkilerine getirilip, beylerbegi ve Emir-i Alıur oldular.

Mücadeleler sürüyor, bir yandan Moğol baskısı, öte yandan Rum ve Ermeniler'in muhtelif tecavüzleri Selçuklu Devleti'ni sarsmaya devam ediyordu. Her ne kadar siyasi hudutlarda fazla bir değişiklik olmamış, sınırlar korunabilmişse de sultanların ve devlet adamlarının çekişmeleri ülkedeki huzursuzluğu artırmıştı. Üstelik Moğol tazyiki sebebiyle göç etmek zorunda kalan onbinlerce Türkmen'de uçlara yığılmış, feodal yapıları sebebiyle kendi başlarına buyruk hareket etmeye, hatta bu bölgelerde bir takım beylikler kurmaya başlamışlardı.

Moğollar'da bir türlü Karakurum'a gitmeyen ve Han ile görüşmeyen İzzeddin Keykavus'a kızıyor, O'nun, kardeşi Kılıç-arslan'ı hapse atmasına da tahammül edemiyorlardı. Daha fazla beklemeyip yine Baycu Noyan komutasında bir orduyla istila hareketlerine başladılar. Bu günlerde Mugan yöresinde bulunan Baycu Noyan, Mengü Kaan'ın kardeşi Hülagu'nun da yöreye yerleşmek istemesi sebebiyle rahatsızlık duymuş ve askerlerini alarak Anadolu'ya doğru harekete

geçmişti. Ordusu ve hayvanlarıyla barınabileceği bir yurt arayan Baycu bu arada İzzeddin Keykavus'a da haberciler göndermiş, kendisine bir yaylak ve kışlak tayin edilmesini talep etmişti. Bu istek, Selçuklu idarecileri arasında yeni sürtüşmelere sebep oldu. Nihayet Baycu'ya güvenilmeyeceğini beyan eden ve sultanı savaş için tahrik eden bir takım devlet erkanı, Moğol komutanına red cevabı verip ordunun hazırlanmasına başladılar.

Baycu'da belki böyle bir kararın çıkacağını düşünmüş, büyük bir güç ve süratle Erzurum'dan Aksaray'a kadar gelmişti.

Beylerbeyi Şemseddin Yav-taş ve Arslan-doğmuş komutasındaki Selçuklu ordusu hazırlıklarını tamamlayıp Aksaray'a erişti. 1256 yılının Ramazan Ayı içinde Sultan Hanı civarında karşı karşıya gelen iki ordu savaşa tutuştu. Yapılan kanlı ve çetin muharebede Baycu Noyan idaresindeki Moğollar'ın galip geldiğini öğrenen İzzeddin Keykavus o gece hazinelerini ve yakın akrabalarını yanına alarak Antalya'ya, oradan da Alaiye kalesine kaçtı. Yol boyunca yaptığı hataları düşünüyor, düşman karşısında hemen hemen hiç bir mukavemet göstermeyen beyleri ve emirlerinin kendisine karşı tavırlarını anlıyordu. Evet, onlarla sıkı bir işbirliğine girmemiş, devlet işleriyle ilgilenmek yerine, hıristiyan dayılarıyla sefahat alemlerine dalmış, tebasına karşı esirgediği şefkat ve alakayı, etrafını çeviren sofra arkadaşlarına göstermişti. İşte şimdi hataları ve günahlarının bedelini ödemekte, taç ve tahtını düşmana bırakıp kaçmaktaydı. Yine onunla birlikte olan dayıları nasıl yardım edeceklerdi kendisine... Baycu, 1000 kadar atlı ile takibine başlamış, onu mutlaka yakalayıp cezalandırmayı aklına koymuştu. Alaiye'de de emniyette değildi. Hemen burada dedesinden kalma hazineleri de ele geçirerek Denizli'ye doğru yola çıktı. Ezeli rakiplerinden biri olan İznik imparatoru'na sığınacaktı... Gücünü, askerini ve daha kötüsü şerefini kaybetmiş gibiydi.

İzzeddin Keykavus'un ele geçirilememesi üzerine Baycu Noyan Borgulu hapishanesinde bulunan Kılıç-arslan'ı getirtip Konya tahtına oturttu. Takvimler 4 Mart 1257 tarihini gösteriyordu.

Girdiği her şehri yakıp yıkan ve halkını kılıçtan geçiren Moğollar, Konya eşrafı ve alimlerinin girişimleri sebebiyle payitahta zarar vermeyip, halktan toplanan yüksek miktarda parayı da alınca, dış kalenin bir kaç surunu yıkmakla yetindiler.

Bir kaç ay sonra İlhanlı hükümdarı Hülagu Han, Bağdat seferi için hazırlandığını bildirerek Baycu Noyan'ı Suriye'ye çağırınca, Moğollar Konya'dan çekildiler. Geride kendilerine dayanıp güvenen ve böylece tahta çıkmış bulunan

Kılıç-arslan'ı bırakıyorlardı. Halk ise her şeye rağmen öteden beri kafir Moğollar'a karşı cihad bayrağı açan ve onlarla anlaşma cihetine gitmek istemeyen bir hükümdar istiyorlardı başlarında. Bu adam, bir çok hatasına ve kifayetsizliğine rağmen İzzeddin Keykavus bile olabilirdi...

Nitekim Moğollar'ın çekildiği haberi alınır alınmaz, İznik imparatorundan da yardım ve asker alan İzzeddin Keykavus hemen harekete geçmiş, süratle Konya'ya erişmiş ve şu durumda onu mağlup edemeyeceğini anlayan Kılıç-arslan'da Kayseri'ye çekilmişti.

Konya tahtına bir kez daha oturan Keykavus, kardeşini Kayseri'de de sıkıştırınca Kılıç-arslan Tokat'a kaçmak zorunda kaldı. Kendisine yardıma gelen Moğol kuvvetleriyle Niksar'ı da ele geçiren ve burada tahta çıkan Kılıç-arslan, Moğollar'ın tam testeğini kazanan Muiniddin Pervane ile birlikte hüküm sürmeye başladı.

Konya sultanı ise Moğollar'ın yokluğundan istifade ederek Orta Anadolu'daki hakimiyetini devam ettirmekte fakat yine aynı hatalara düşerek, dayılarının tesirine kapılmaktaydı. Bu adamlar dinleri olan hıristiyanlıktan asla taviz vermeyen ve Moğollar'ın Bağdad'ı işgal edip İslam halifesini şehid etmesini bile memnunlukla karşılayan kimselerdi. Hareketleri ve sözleriyle halkın nefretini kazanmalarına rağmen Keykavus, onları devletin üst mevkilerine getirerek, siyasi hatalarını sürdürdü.

Artık Selçuklu ülkesinde Moğollar'ın istek ve arzuları geçerli olduğundan, Mengü Kaan, ülkeyi iki bölgeye ayırıp İzzeddin ve Kılıç-arslan'ın anlaşmalarını temin etti. Bunun üzerine birlikte Tebriz'e giden Selçuklu sultanları, orada Hülagu ile görüşüp, kendilerine tabi hükümdarlar olduklarını bildirdiler. Tebriz'e, muazzam hediyeler götürmüş, Hülagu önünde boyunlarını bükmek zorunda kalmışlardı.

Daha sonraki günlerde İlhanlı hükümdarıyla Haleb'e giden genç sultanlar, memleketlerine döndüler. İzzeddin Keykavus'un yanında veziri Fahreddin Ali, Kılıç-arslan'ın yanında da veziri Müiniddin Pervane vardı.

Böylece Kaanın isteğiyle Selçuklu devleti ikiye bölününce, Konya'ya dönen İzzeddin Keykavus, yine hıristiyan dayılarının etkisine kapılıp zevk ve sefa alemleriyle vakit geçirmeye başladı. Sık sık Kubad-Abad ve Alaiye saraylarına gidiyor, oyun ve eğlencelere dalıyordu. Tahtını vezir Fahreddin Ali'ye teslim etmiş gibiydi. Devlet işleriyle ilgilenmek bile istemiyordu...

Bu durumdan yeterince istifade eden Kılıç-arslan ve dirayetli veziri Pervane ise boş durmuyor, ülkenin tamamına hakim olmanın mücadelesini veriyorlardı. Pervane her fırsatta Moğolları kışkırtmakta, İzzeddin Keykavus'un, Memluk sultanlarıyla işbirliği yapıp Hülagu'ya cephe almış olduğunu söylemekteydi. Bunda gerçek payı da yok değildi. Hakikaten hiç bir zaman Moğol tabiiyetine tahammül edememiş olan İzzeddin Keykavus, bu sıralarda gücünün doruğuna çıkarak, dünyanın mağlup edilemez sandığı Moğol ordularını bozguna uğratan Memlük hükümdarı Baybars'ın yardım ve desteğini almak istemişti. Üstelik şimdi tarihin akışı değişmekte, Karadeniz'in kuzey sahillerinde de hakimiyet kuran Moğollar burada, müslüman Altınordu Devleti'ni oluşturarak, Bereke Han'ın ideresinde büyük güç kazanmaktaydılar. Bereke Han, içlerinden çıkıp geldiği putperest Moğollar'a cephe alarak, güneyde büyük zaferler kazanan Baybars'la işbirliğine girişmişti. Uzun yıllar dünyayı titreten büyük Moğol hakimiyeti zayıflamakta, şimdi müslümanlar yeniden güç kazanmaktaydı.

Baybars'ın, Bereke Han'a gönderdiği elçiler, artık önemli olanın İslam birliğini sağlamak ve bu uğurda müşterek hareket etmek olduğunu söylüyor, Bereke Han'da bunları memnuniyetle kabul ettiğini bildiriyordu.

Ayrıca bölgede önemli bir gelişme daha yaşanmış, İznik Rum İmparatorluğu, yarım asırdan beri Latinler'in idaresinde kalmış olan İstanbul'a girerek, eski payitahtlarına kavuşmuşlardı. İmparator Mihael Paleologos'da bütün siyasi gelişmeleri dikkatle takip etmekte ve şimdilik kendisi için en büyük tehlikeyi arzeden ve sınırındaki Anadolu Selçuklu devletine de hakim durumda bulunan Hülagu'nun tarafını tutmaktaydı. Bu tercihde İlhanlılar'ın putperest, Baybars ve Bereke'nin müslüman olması da rol oynuyordu.

Kılıç-arslan ve vezirinin kışkırtmalarıyla harekete geçen Moğollar, İzzeddin Keykavus'u sıkıştırarak yüksek miktarlara ulaşan vergilerin zamanında ödenmediği bahanesiyle, Alıncak Noyan isimli bir komutan idaresindeki ordularıyla yine Konya önlerine geldiler. Bu sıralarda payitahtta bulunan İzzeddin Keykavus, yine hayatının tehlikeye düştüğünü hissederek, ailesi ve yakınlarıyla Antalya'ya çekilince, beyleri ve komutanları şiddetli mukavemetlerine rağmen Moğol ordusuna yenildiler. Altun-Aba Kervansaray'ı yanında cereyan eden bu kanlı muharebede Selçuklular binlerce şehit ve esir verdiler. Kurtulabilenler uç bölgelere kaçtılar.

İzzeddin tek çarenin Memluk sultanı Baybars'ı yardıma çağırmak olduğunu biliyor; bunun için sürekli girişimlerde bulunuyordu. Nihayet bir ümit ışığı doğmuş, Baybars kuvvetleri Suriye yolundan Anadolu'ya girerek, İzzeddin

Keykavus kuvvetleriyle birleşmeyi ve Moğolları sıkıştırmayı başarmıştı. Bu gelişmelerden çok büyük rahatsızlık duyan Moğollar'ın bütün güçleriyle Konya üzerine bir sefere hazırlandığı öğrenilince Baybars kuvvetleri geri çekilmeye, Sultan'da Antalya'dan İstanbul'a kaçmaya mecbur oldu.

Karısı, çocukları, dayıları ve bir kısım emir ve komutanlarıyla bir gemiye binerek ülkesini terkedip Bizans'a sığınan İzzeddin Keykavus, burada, daha önce kendisine bir çok yardımlarda bulunduğu İmparator tarafından merasim ve şenliklerle karşılanıp, misafir edildi. Mihael Paleologos, sultanı teselli ediyor, gerekirse yeniden asker verip onun tahtına kavuşmasına yardım edeceğini söylüyordu.

Bu günler içinde Baybars ve Bereke Han'ın elçilerinin İstanbul yolunu kullanmasından rahatsız olan Hülagu, imparatoru sıkıştırmış ayrıca kendisine sığınan Selçuklu sultanını da hapsetmesini istemişti. Zor durumda kalan imparator, Hülagu'dan yana tavrına devam ederek, Altınordu elçilerini yakalayıp, İzzeddin Keykavus'u da Enez kalesine gönderdi. Hatta daha da ileri gidip sultanın maiyetindeki emir ve beyleri hıristiyanlığa zorladı. Onlardan bunu kabul etmeyenlerin gözlerine mil çekiliyor, kabul edenler ise serbest bırakılıyorlardı. İzzeddin'in hıristiyan dayıları bile seslerini çıkartmamakta, kader arkadaşları müslümanları yalnız bırakmaktaydılar.

Elçilerine ve müttefiki İzzeddin Keykavus'a reva görülen işleri haber alan Bereke Han, hemen 20.000 kişilik bir orduyu Bizans üzerine gönderdi. Altınordu askerleri Bizans beldelerini müthiş bir istilaya uğratarak, imparatorluğu müşkil duruma soktu. Ayrıca Enez'e varıp Selçuklu Sultanı'nı da kurtaran bu kuvvetler, imparatorun elçileri serbest bırakması üzerine geri döndüler.

Payitaht Saray şehrinde İzzeddin Keykavus'u karşılayan ve onu büyük bir sevgiyle kucaklayan Bereke Han, bir çok ihsanlarda bulunduktan sonra kendisine Kırım'ın liman kenti Suğdak ve Solhad şehirlerini verdi. Bu şehirlerin geliriyle hayatını ihtişam içinde geçirebileceğini söyleyip sultanı uğurladı.

İşte 16 yıla yakın bir süre bazen tek başına, bazen de kardeşleriyle birlikte Selçuklu tahtında hüküm sürmüş olan İzzeddin Keykavus, 17 yıldan bu yana da Suğdak'ta ikamet ediyor, bütün zenginliğine ve serbestiye rağmen bir gurbet hayatı yaşıyordu.

44 yaşına ulaşmış, bütün mücadelelerden çekilmişti. Hayattan da fazla bir şey beklemiyordu artık. Muazzam sarayının pencereleri önünde, Karadeniz'i seyrediyor, daha ötelerdeki ecdad yurdu memleketini düşünüyordu.... Hiç bir "keşke"nin faydası kalmamıştı şimdi. Ne karşısına oturtup uzun öğütler verdiği

Oğlu Mesud'un başına gelecekleri biliyor, ne de artık yıkılmak üzere olan Selçuklu Devleti'nin geleceği hakkında bir fikir taşıyordu.

Milattan sonraki 1279 yılına erişildiğinde Anadolu Selçukluları'nın onikinci sultanı olan İzzeddin Keykavus Suğdak'ta vefat ederek hayat hikayesini tamamladı. 44 yıl süren ve her saniyesi asırlar gibi uzayan bir hayatın hikayesiydi bu... Üst üste yapılmış hataların, pişmanlıkların ve çoğu zaman acıların hikayesi...

PERVANE

•

IV. KILIÇ-ARSLAN

Güneş, kızıl bir tepsi gibi tepeler ardına düşerken Napşı Noyan huzursuzdu.

Börkünü eline almış, kocaman kafasını pencere camına dayamıştı. Başından kalın boynuna doğru ter iniyordu. Gözünü sultan otağına dikmiş, içerde olup bitenleri görmek ister gibi dikkat kesilmişti.

Hiç de yeri ve zamanı değilken Karakurum'da batan güneşler geldi aklına. Sonra birbiri ardınca düşen kelleler, fışkıran kan ve gölleşen kan üzerine üşüşen sinekler... Hayat ne kadar kısaydı!..

Yay kirişini genç adamın boğazına dolayacak ve acımasızca sıkacaktımız... Bir kaç dakikalık bir işti bu. Eğer bakabilirseniz, kurbanımızın kocaman açılmış gözleri ışığını yitirip, ölü koyunların gözleri gibi soğulacak, dili ağzında şişip büyüyecek ve mosmor kesilmiş dudakları kenarından salya boşanacaktı. Hepsi buydu işte. Artık cansız bedeni serbest bırakabilir ve bir külçe gibi yere yığıldığına şahit olurdunuz.

Töreler vardı ve bu törelere göre hanedana mensup olanlar, mukaddes sayıldıkları için kanlarının akıtılması caiz olmazdı.

Napşı Noyan düşüncelerinin burasında, sultan çadırından çıkıp kendisine doğru koşmaya başlayan çerilerini görüp rahatladı.

Börkünü başına geçirip soluklandı. Omzuna binen ağır bir yükü kaldırıp atmış gibiydi. Boynunun terini silip kapıya yürüdü.

Çeriler işin bittiğini söyleyip ortadan kayboldular. "Zehirlenmesine rağmen çok müşkilat çektik" demişlerdi." Gerçekten atak ve güçlü bir kimseymiş..."

Yay kirişine güç mü yeterdi hiç? Gülmeye başladı. Amansız, acımasız ve anlamsız bir gülüştü bu. Sonra avını yere sermiş bir kaplan sükunetiyle dışarı çıktı. Uzun kollarını açıp, ufka doğru gerindi. Az sonra Muineddin Pervane'de gelir, cesedi ne yapacaklarına karar verirlerdi.

Aksaray hızla kararıyor, gece başlıyordu.

Sarayda, acilen toplantıya çağrılan devlet erkanı, Anadolu Selçuklu hükümdarlarının onüçüncüsü genç sultan Rükneddin Kılıç-arslan'ın aniden vefat ettiğini öğrenip, cenazesinin bir mahfele konularak Konya'ya, ecdadının türbesine götürüleceğini öğrendiler. Yerine henüz sekiz yaşında bir çocuk olan oğlu III. Gıyaseddin Keyhüsrev tahta çıkarılacaktı.

Vezir, Muineddin Pervane hiç telaş göstermiyor, zamanında yardım ve destekleriyle saltanatı kazandırdığı Kılıç-arslan'ın henüz 28 yaşında iken aniden ölümüne rağmen soğukkanlılığını koruyordu. Buna, Moğollar'ın Anadolu'da gö-

revlendirdiği komutanı Napşı Noyan bile hayret etmişti. Çünkü her şeyi birlikte planlamış ve onu birlikte boğdurmuşlardı!..

Toplantı sona ermiş, herkes hüzün içinde dağılmışken, Napşı Noyan vezirin kulağına eğilerek, "eğer Abaga Han'ın izni olmasaydı bunu asla yapamazdık!.." diye fısıldadı. Vezir ise, "şimdi ağızlarımızı daha sıkı tutmak zorundayız" diyerek sessizce odasına çekildi.

Muineddin Pervane, gece elbiselerini giyip yatağına uzandığında derin bir uykuya dalarak her şeyi unutacağını ummuştu ama hiç de öyle olmadı.

Gözünü yumar yummaz Sultan içeri girip üzerine doğru yürüdü! "İci!.. (Ağabey!..) diye bağırıyordu, "İci!" sen sarhoş musun veya afyon mu çektin?.."

Soru, sinirleri bozucu ve tahkir ediciydi... Hemen ayağa fırlayıp karşılık verdi. "Evet!.. Senin kötü hareketlerin beni sarhoş ve afyon çekmiş bir hale getirdi. Zira seni Uluborlu kalesinden çıkartıp saltanat makamına oturttum. Fakat sen bu hizmetlerimi unuttun..."

Sultan korku ve şaşkınlık içinde donup kalmıştı. Mahzun bir eda içinde eriyip kayboldu... Vezir defalarca yaşadığı bu hayallerle sabahı zor etti. Kılıç-arslan'la olan beraberliğinin her safhasını en ince ayrıntılarına kadar hatırlıyor ve bunlardan bir türlü kurtulamıyordu.

1262 senesinde İzzeddin Keykavus, Bizans'a kaçmış, Moğollar'ın tam desteği ile hareket eden Muineddin Pervane, Kılıç-arslan'ı hapisten kurtarıp Konya'da tahta çıkarmıştı.

Gıyaseddin Keyhüsrev'in ortanca oğluydu Kılıç-arslan. Konyalı bir Rum cariyeden dünyaya gelmiş, annesinin hıristiyan olmasına rağmen, Atabegler elinde ve müslüman bir muhitte yetiştirilmişti. Uzun süre ağabeyi ve kardeşi ile birlikte saltanat sürmüş, küçük kardeşi Alaaddin'in Erzurum'da ölümünden sonra da ağabeyi ile anlaşamayarak ve veziri Pervane'nin desteği ile tek başına sultan olmuştu.

Vezir Pervane, akıllı, dirayetli, uyanık ve kudretli bir kimseydi. Babası da daha önceki yıllarda, Selçuklular'ın Köse-dağ bozgunu üzerine geçirdiği sarsıntıyı Moğol Han'ı ile yaptığı bir görüşme sonucu gideren ve devletine büyük hizmetler yapmış olan vezir Muhezzibüddin Ali'ydi... O zamandan beri daima ön saflarda görünmüş ve nihayet Kılıç-arslan'ı destekleyerek iktidarın sahibi olmuştu. Moğollar'ın yardım ve destekleriyle İzzeddin Keykavus yanlısı Türkmenler'i de tenkil ederek devletin birliğini sağlamış, gün geçtikçe artan ün ve şerefiyle sultanın bile üstüne çıkmıştı. Artık tekmil Anadolu'da emir ve hükümleri dinle-

niyor, söyledikleri kanun kabul edilerek hemen uygulanıyordu. Bir ara Rumlar'ın eline düşen Sinob'u yeniden kurtardığı için şöhreti daha da artmış, sultan şehrin iktasını veziri ve yakınlarına vermek zorunda kalmıştı. Zaman zaman aralarında anlaşmazlık çıksa da her seferinde vezir Pervane üstün geliyor, Kılıç-arslan daima onun gölgesinde kalıyordu. Devlet demek artık Pervane demekti ve o, mahirane bir siyasetle dirlik ve birliği korumayı beceriyordu.

Her türlü ağır baskıya, Moğol hakimiyeti ve başkaldıran Türkmen beyliklerine rağmen Selçuklular hakimiyetlerini sürdürmekteydiler. Pervane'nin aldığı tedbirlerle memleketin imar ve inşası sürüyor, ticari faaliyetler devam ediyor, insanlar kısmen de olsa emniyet ve huzur içinde yaşıyorlardı. Bilhassa payitaht Konya'da bulunan büyük alimler, düşünür ve mutasavvıflar, ülkenin kültür düzeyini de yükseltmekte, Vezir Pervane onları koruyup kollayarak nüfuzunu artırmaktaydı. Mecdeddin İshak'ın oğlu Sadreddin Konevi ve Mevlana Celaleddin-i Rumi gibi dönemin en ünlü şahısları Pervane'den övgüyle bahsediyor, verdiği ziyafetlere iştirak ve dostluğuna koşuyorlardı.

Bütün bu gelişmeleri sessizce izleyen IV. Kılıç-arslan sesini çıkartmamakla beraber, devlet işlerinin tamamını vezirine terketmiş olmanın sıkıntısını çekmekteydi. Vezir, köşe başlarını da tutmuş, idareye hep kendi yakınlarını ve güvendiği adamları getirmişti. Bunlardan bir kısmı sultanın fermanlarını dahi dinlemek istemiyorlardı.

Nereye kadar devam edecekti bu?.. Böyle sultanlık mu olurdu?..

Her geçen gün daha da kızgınlaşıyordu IV. Kılıç-arslan... İpleri eline geçirmek ve ülkesini kendi istediği biçimde yönetmek istiyordu.

Her yerde gözü ve kulağı olan vezir de sultanın niyetlerini öğrenmiş, onu yok ederek iktidarına devam etmenin çarelerini aramaya başlamıştı. Ta başından biliyordu böyle bir anlaşmazlığın doğacağını... Bu sebeple birlikte gittikleri Abaga Han'a sokulmuş ve gizlice "Bu Selçuk oğullarına emniyet etmek caiz deildir. Rükneddin Kılıç-arslan'da gün gelecek Memluklarla birlik olacaktır" demişti. Moğol Hanı'da "Ben seni Anadolu sultanlığı naipliğine tayin ettim. Orada bir kimse bana muhalefet ederse hayatı senin elindedir" diye cevap vermişti.

İşte şimdi bu propagandayı yaymak ve Kılıç-arslan'ı gözden düşürmek zamanı gelmişti. Çünkü O, bizzat fethettiği Sinop'un iktasını bile oğullarına vermekten kaçınmış, diğer bir takım tasarruflarına engel olmaya başlamıştı.

Tokat'ta bütün bunları değerlendirdikten sonra, Moğol kumandanı Napşı Noyan'la görüşen Vezir Pervane, ona, Kılıç-arslan'ın Mısır Sultanı Baybars ile

birleşerek Moğollar'a saldırmak istediğini, bu sebeple Türkmen beyleriyle de anlaştığını; kendisininde buna engel olmak istediği için sultan tarafından yok edilmek istendiğini anlattı. Napşı, öteden beri Moğollar'ın yakın dostluğunu ve Abağa Han'ın iltifatlarını kazanmış bulunan veziri dinliyor ve ona hak veriyordu. Hem Abaga Han da Pervane'ye sultanı öldürme yetkisi vermiş bulunuyordu.

Aralarında gizli bir plan yaparak Aksaray'a gitmeyi ve buraya çağırdıkları sultanı öldürmeyi kararlaştırdılar. Pek çok tedbir de almış, hiç bir şeyi tesadüfe bırakmak istememişlerdi.

Sultan Aksaray'a geldiğinde hem Moğol askerleri hem de Pervane'nin adamları gerekli hazırlıklarını tamamlanmış durumdaydılar. Takvimler 1266 yılını gösteriyordu.

Görev, yerine getirilip Napşı Noyan'ın çerileri IV. Kılıç-arslan'ı yay kirişiyle boğdular. Böylece henüz 28 yaşında bulunan bu genç sultanın da hayat hikayesi tamamlanmış oldu.

ON MOĞOL ÇERİSİ

●

III. GIYASEDDİN KEYHÜSREV

1284 yılının kurban bayramında, Erzincan sokakları süslenmiş, hayatın kahrından uzak çocukların neşeli haykırışları sokakları doldurmuştu. Az sonra keskin bıçakların boğazladığı sığır ve koyunların kebap edilmiş etleriyle fakir fukara da sevinecek, belki aylardır ocak tütmeyen kölme evlerde et pişirilecekti.

Aslında Baycu Yılı'ndan beri et değil dert kaynıyordu ocaklarında. Sadece payitaht Konya değil, bütün Selçuklu şehirleri, fitne denizinin ortasında çalkalanan bir gemi gibiydi. Direkleri yıkılmış, yelkenleri yırtılmış, tahtaları çürümüş bir gemiydi bu. Yıllardır kendisini kurtaracak bir kaptan, bir önder, bir kılavuz arıyor, fakat bulamıyordu. Herkes kendi başının derdine düşmüş, kimse kimseyi düşünemez olmuştu.

Moğollar hep kan döküyor, yakıyor ve yıkıyorlardı.

Birbirleri aleyhinde faaliyet gösteren devlet erkanı ve taht için mücadele veren çocuk sultanlar yüzünden Selçuklu ülkesi harab olmuştu.

Kösedağ bozgunuyla iyice çöken felaket artık dayanılmaz boyutlara ulaşmıştı. Emniyet ve huzur gitmiş, kervansaraylar dahi baykuşların yurdu haline dönmüştü. Yollarda aç ve sefil göç edip duran kafileler vardı. Kanlarının dökülmeyeceği bir yurt, bir sığınak arıyorlardı. Anneler, çocuklarını bağrına basıp kaçıyor, önlerine bir moğol çapulcusu çıkmasın diye sarp dağlardan, uçurum ağızlarından ilerliyorlardı. Moğollar öylesine katı, acımasız ve zalimdiler ki isimleri anıldığında çocuklar bile korkuyla büzülüyorlardı.

Kılıç-arslanlar'ın, Gıyaseddinler'in, Alaaddinler'in müreffeh ve zengin ülkesi talan edilmiş, bu yurdu emniyet ve huzur ocağı zannederek yakın ve uzak diyarlardan koşup gelen alimler, bilgin ve sanatçılar, şimdi Suriye yönüne doğru kaçmaya başlamışlardı.

Erzincan'da, Kurban bayramının bu ilk gününde III. Gıyaseddin Keyhüsrev, dayanılmaz bir acıyla sızlanıyor, kahır ve keder içinde ağlıyordu. Yalnız, garip ve tesellisiz kalmış, yüreğinde merhamet adına kırıntı bulunmayan Moğol çerilerinin elinde mahpus duruma düşmüştü.

Pencere önüne oturup, şehri seyretmesi bile yasaklanmıştı.

Dostları, yakınları, bir zamanlar önünde el pençe divan duran vezirleri yoktu.

Artık fermanlar üstüne tuğrası çekilmiyor, adına nevbet vurulmuyor, yemekleri çaşnigirler getirmiyordu. Saltanatının sancağı düşmüş, bir daha açılmamak üzere kapanmıştı.

Ne Atabey'i vardı, ne Hacib'i... Ne Şarapdarı vardı, ne Camedar'ı... Beylerbeğinden, emir ve meliklerinden de eser kalmamıştı şimdi.

Derdini taş duvarlara anlatıyor, başını taş duvarlara vurup parçalamak istiyordu. Padişah iken köle ve esir edilmişti işte... Argun Han, sarı ve kirli dişlerini göstererek gülmüş "Saltanatına nihayet verdim!.." demişti.

İlhanlı'nın bu acımasız hanı yeni bir yarlıg ile Selçuklu tahtına amcası oğlu Mesud'u çıkarıyor, kendisini de Erzincan'da hapse gönderiyordu.

Argun Han, Moğollar'ın İslam'ı kabul ederek Ahmet adını alan Tekudar isimli Han'ı tahttan indirmiş ve İlhanlı hükümdarı olduktan sonra, "Ahmed Han babalarımızın kanunlarını bırakıp onların tanımadığı İslamiyet'e girdi. Bu sebeple bütün emirlerin ittifakı ile hanlıktan atılmıştır" diye ferman çıkarmıştı. Yüreği kararmış ve İslam'dan nasip alamamış bir caniydi O... Anadolu'da bulunduğu yıllarda da daima müslüman kanı dökmüş, ocaklar söndürmüş, zulmü sebebiyle bütün putperest Moğollar'ın gözdesi olmuştu. Şimdi İslam'ı kabul eden Tekudar'ı katledip tahtına çıktıktan sonra, yine bütün oklarını müslümanlara çevirmiş durumdaydı.

Argun Han, mevcut Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev'i de, Ahmet Tekudar taraftarı olduğu gerekçesiyle tahttan indirmiş, Erzincan'da hapsedilmesine karar vermişti.

İşte buna tahammül edemiyordu Gıyaseddin Keyhüsrev "Ökseye tutuldum!" diye inliyor, engin gökleri ve orada özgürce süzülen kartalları özlüyordu.

Babasının naşını Kümbed-Hane'ye bırakan adamlar, kollarından tutup tahta çıkardıklarında on yaşında küçük bir çocuktu ve on sekiz yıl geçmişti aradan... Emir Muinüddin Pervane ve vezir Sahip Ata'nın birlikte yönettiği bir ülkenin sultanıydı. Hiç bir ipi elinde tutamayan ve ancak kendisine söylenenleri tekrarlayan bir yalnız çocuk... Yıllar geçip gittiği ve genç bir adam olduğu zamanlarda da değişen bir şey olmamış, O, Moğollar'ın nezareti ve Emir Pervane'nin gölgesinde kalmıştı.

İçten pazarlıkçı, kurnaz ve akıllı bir adamdı Emir Pervane... Babasının hayatta olduğu dönemlerde de devlet hizmetlerini yürütüp her köşeye kendi yakınlarını yerleştirdiği için kimse ona karşı çıkamazdı.

Ebu'l Hayrat diye şöhret kazanan Sahip Ata Fahreddin Ali dahi vezir olduğu halde, Pervane'den habersiz hareket edemez, daha açıkçası O'ndan izinsiz kuş bile uçamazdı gökyüzünde. Bir ara ilmi, takvası, dindarlığı ve güler yüzüyle

bütün Selçuklu ülkesinde sevgi ve saygı doğuran Sahip Ata, Kırım'da sürgün hayatı yaşayan amcası İzzeddin Keykavus'a biraz yardım gönderdi diye, Pervane tarafından hapse atılmıştı. Divan'da mesele konuşulmuş ve büyük vezir, "zamanında hepimizin veli nimeti olan eski sultana böyle bir yardım gönderilmesi en azından insanlık görevimizdir. Bunda hiç bir siyasi amacım yoktur!" demişse de Pervane'ye söz anlatamamıştı. Öldürülmesi an meselesiydi ama Moğol noyanları, böyle önemli bir iş için Han'dan izin çıkması gerektiğini söyleyip Pervane'yi engellediler. Bu arada Konya'dan kaçan küçük oğlu, Abaga Han'a gitmiş, babasının serbest bırakılmasına dair bir yarlıg getirmişti.

Zavallı Sahip Ata 1274 yılına kadar kendi işlerinin başına dönüp sakin bir hayat yaşayarak, hayır ve hasenat ile meşgul olmuştu. Fakat Pervane'nin çevresi her fırsatta onu suçluyor ve aleyhinde dedikodular yayıyorlardı. Bunun üzerine eski veziri huzuruna çağıran Abaga Han, onunla uzun uzun konuştuktan sonra, gerçekten siyasi bir maksat taşımadığını anlayarak vezirlik makamını iade ile Konya'ya gönderdi. Oğullarını da Karahisar, Denizli ve Honas sübaşılıklarına tayin edince Sahip Ata'nın gücü ve itibarı arttı. Bu yüce gönüllü adam, payitahta döndükten sonra Emir Pervane ile hiç bir sürtüşmeye girmeyerek devlet yönetimine iştirak etti.

Abaga Han ve diğer Moğol noyanları bu sefer Emir Pervane'den şüphelenmeye ve O'nun Memluk sultanı ile işbirliğine girebileceğini düşünmeye başladılar.

Mısır'da Eyyubiler'den sonra kurulan Memluk devleti, putperest Moğolların hasmı ve onların yenilmez ordularını mağlub eden en güçlü İslâm devletiydi. Başlarında da Baybars adında bir cihangir vardı. O, hem yüreği kan ağlıyan, Selçuklular'a yardım ediyor, hem de bütün İslam düşmanlarıyla mücadele etmek istiyordu. Ne var ki Anadolu'daki Moğol hakimiyeti genişlemiş, bir cihan imparatorluğu peşinde koşan bu insanlar, gerçekten bütün Asya'yı işgal etmişlerdi.

Selçuklular bu kavgada güçsüz düşünce, Memluk tarafını tutmak ve putperest bir kavmin karşısında müslüman kardeşleriyle el ele vermek zorundaydı. Nitekim ülkenin uç bölgelerine yığılmış Türkmenler, devletin Moğol yanlısı siyasetine rağmen Memlükler'le işbirliğine çalışmaktaydılar. Her geçen gün daha da güç kazanan Karamanoğulları Mısır devleti ile yakın ilişkilere girmişlerdi.

Emir Pervane'de bütün bunları hesap ediyor, hem kendi iktidarını kaybetmemek, hem de müslümanların daha fazla ezilmelerini önlemek istiyordu. Bu sebeple bir yandan Moğol yanlısı gözükürken, öbür yandan Memluk Devleti ile de gizli görüşmeler yapıyordu.

1276 yılı içinde Abaga Han, Kılıç-arslan'ın kızını oğlu ile evlendireceğini bildirerek devlet erkanını yanına çağırdı. Pervane ve Sahip Ata bütün müslüman-

lar gibi bunun caiz olmadığını, bir müslüman hanımın kafir bir erkekle asla evlenemeyeceğini bildikleri halde mecbur kalıp hazırlıklara giriştiler. Nihayet çocuk sultanı Kayseri'de bırakıp gelin alayını Abaya Han'ın ülkesine götürdüler.

Onların yokluğundan faydalanarak hemen harekete geçen Hatir oğullarının beyi Şerafeddin Memluk Sultanı ile olan bir çok girişimler sonucu, Anadolu'da Moğollar'a karşı bir isyan başlattı. Kısa zamanda bir çok emir ve beyin de iştirak ettiği bu hareket halkın da desteğini alarak büyüdü.

Her ne kadar, Baybars, ordusunun Mısır'da olduğunu bildirerek bu başkaldırının zamansız olduğunu söylediyse de Hatir oğlunun ısrarıyla 6000 kişilik bir öncü kuvveti Anadolu'ya gönderdi.

Şerafeddin, Sultan Gıyaseddin'i Niğde'ye götürmüş, Kayseri'de bulunan Moğolları'da öldürtmüştü. Eğer bu hareket başarı kazanırsa müslümanlar derin bir soluk alacaklardı. Ne var ki bu günler içinde 30.000 kişilik Moğol askeri ile geri dönen Emir Pervane ve diğer Noyanlar, ülkede Baybars'ın bir öncü birliğinden başka gücü olmadığını anlayınca Hatir oğlunu tenkilde zorlanmadılar. Binlerce müslümanın kanı pahasına yakalanan Şerafeddin idam edilerek isyan bastırıldı. Ona yardım eden bazı beyler cezalandırıldı. Çocuk sultan Gıyaseddin ise kendisinin bu işlerle ilgisi olmadığını ve hükümet büyüklerine uyduğunu söyledi.

Moğollar Hatir oğlunu şehid etmişlerdi ama, onun sorgulaması sırasında söylediği sözleri de unutmadılar. Hatir oğlu bu işlerden Emir Pervane'nin de haberi olduğunu, Onun'da Baybars'la gizlice görüştüğünü anlatmıştı. Sonradan yine Emir'in isteğiyle bu sözleri yalanladıysa da Moğollar'ın Pervane'ye olan güvenleri büyük ölçüde sarsıldı.

1277 yılında artık tahakkümlerden kurtulmak isteyen Emir Pervane gizlice anlaştığı Memluk Sultanını sefere razı etti. Büyük bir ordu ile Türkiye'ye giren Baybars, Elbistan Ovası'nda Selçuklu ve Moğollar'ın birlikteliğiyle oluşmuş orduyu mağlup etti. Bu savaşta Moğollar bütün güçleriyle çarpışıyor fakat zaten Memlukları tutan Selçuklu kuvvetleri hemen hiç bir faaliyet göstermiyorlardı. Nitekim askerlerin başında bulunan Emir Pervane, ilk safhada geri çekilip Kayseri'ye gelmiş, diğer müslüman askerler de beyleri ve komutanlarıyla birlikte Baybars'a gönüllü esir olmuşlardı. Bizzat Emir Pervane'nin oğlu da Memluklular'a iltihak edenler arasındaydı.

Baybars adeta katliama tabi tuttuğu Moğol cesetlerini geride bırakarak Kayseriye doğru gelirken, hala ikili oynamayı düşünen Emir Pervane, Sultan Gıyaseddin'i, Sahip Ata'yı ve diğer devlet erkanını yanına alarak Tokat'a götürdü.

Baybars, halkın coşkun sevinç gösterileri arasında Kayseri'ye girdi. Kafir Moğollar'a karşı büyük bir zafer kazanmış ordusu Meşhed sahrasında konakladı. Müslümanlar tehlil ve tekbirler getirerek bayram ediyor, "artık Moğol zulmü bitti!.." diye sevinç gözyaşları döküyorlardı.

Karamanoğulları ve diğer uç Türkmenleri de elçiler göndererek bu büyük İslam kahramanını tebrik ettiler. Emrinde olduklarını ve kendisinin metbuu bulunduklarını bildirdiler.

Baybars hemen haber gönderip Tokat'ta bulunan Sultan Gıyaseddin ve diğer devlet erkanının Kayseri'ye gelmesini istedi.

Emir Pervane, Moğol Hanı'nın mutlaka intikam almak isteyeceğini düşünerek Baybars'ın çağrısına icabet etmiyordu.

Gönderdiği elçilerle Memluk hükümdarının Türkiye'yi terketmemesini rica ediyordu. Daha fazla sabredemeyen Baybars: "Pervaneye söyleyiniz ki biz buraya Selçuklu tahtına oturmak için gelmedik. Bize kendi tahtınız ve Kudüs'ün fethi kafidir. Onun tereddütleri ve samimiyetsiz tavrı sebebiyle ülkeme geri dönüyorum!.." diyerek elçileri huzurundan kovdu.

Sonra da bir torba yem için bile halka zarar vermeyen ve bütün ihtiyaçlarını ücret karşılığında gideren askerleriyle Sivas yolu üzerinden ve yine Elbistan Ovası'ndan geçerek Haleb'e ulaştı.

Orada kendisiyle görüşen Karamanoğlu Mehmet Bey'in elçileri 20.000 süvari ve 30.000 piyada ile emrinde olduklarını bildirmiş, Baybars'da Türkmenler'in bu yiğitçe tavırlarından memnun olmuştu.

Memlük Sultanı'nın geri dönüşü bütün Selçuklu ülkesinde büyük bir yeis ve korku uyandırdı. Emir Pervane yüzünden her şey berbat olmuş, sevinçler kursaklarda kalmıştı. Abaga Han, mutlaka intikam almak için dönecek ve yine taş üstünde taş bırakmayacaktı... Issız dağ başlarına, soğuk mağara köşelerine ve mümkün olduğu kadar uzaklara kaçmak gerekiyordu şimdi. Çünkü kendilerini koruyacak güçlü bir sultanları, güçlü bir orduları kalmamıştı artık.

Nitekim Abaga Han gecikmedi.

İntikam için yola düşen bir ordu ile ve son derece kızgın biçimde Türkiye'ye girdi. Erzincan yolunu takip ederek Divriği üzerinden Elbistan Ovası'na, savaşın cereyan ettiği sahraya ulaştı. Baybars'a yenilmiş Moğol askerlerinin cesetleri hale duruyor, dehşet verici bir manzara görülüyordu. Toku Noyan, Tudavan Noyan gibi ünlü Moğol komutanları, kahramanca çarpıştıktan sonra can ver-

mişlerdi. 7000'den fazla Moğol ölüsü vardı Elbistan sahrasında. Dağlara kaçanlar bile kurtulamamışlardı.

İlhanlı hükümdarı artık gözyaşlarını tutamıyor, yanında korkuyla büzüşen Emir Pervane'ye ve çocuk sultan Gıyaseddin'e gazapla bakıyordu. Neden sonra kendisini toparlayıp "bu sahrada niçin Selçuklu ölüleri yok?" diye sordu. "Yoksa siz Mısır Sultanı ile gizli bir işbirliği mi yaptınız? Bunu söyleyenler doğru mu söylüyorlardı yoksa?" dedi.

Emir Pervane "böyle bir şey olamaz" diye cevap verdi. "Biz Baybars'ın gelişinden haberdar değildik, gereken tedbirleri alamadık. Her şey pek çabuk cereyan etti... Eğer benim onunla gizli bir anlaşmam olsaydı zaferinden sonra Kayseri'ye giderdik" dedi.

Abaga Han, "Karamanoğluna'da yaptıklarının hesabı sorulacaktır" diyerek Anadolu'nun İdaresini şehzade Kongurtay Noyan'a bıraktıktan sonra Emir Pervane'yi ve Vezir Sahip Ata'yı yanına alıp Erzurum istikametine yöneldi. Yakalanan bütün Türkmenler'in öldürülmesini ve bütün Selçuklu şehirlerinin yağmalanmasını emretti. Yolu üzerindeki köy ve kasabaları yakıp yıkarak ve esir ettiği yüzbinlerce müslüman ile birlikte Bayburt'a ulaştı.

Bu günler içinde Sultan Baybars'ın da bir Cuma günü Şam'da vefat etmiş olduğu haberi geldi.

Yanında 300.000'den fazla müslüman esir götüren Abaga Han, Bayburt'ta yaşlı bir adamın son derece ağır fakat o kadar da haklı bir ikazı ile karşılaştı.

Han'la mutlaka görüşmesi gerektiğini söyleyen bu ihtiyar adamı huzuruna çıkarttıklarında O hemen söze başlamış ve şöyle demişti:

"Ey yeryüzünün hükümdarı! Düşmanın olan Baybars senin memleketine girdi fakat halkına dokunmadı. Sen ise düşmanına karşı harekete geçtin; ama kendi raiyyetini yağma, esir ve katlettin... Acaba senden önce gelen hanlardan hangisi böyle bir yasaya sahip olmuştur?.."

Abaga Han şaşırmış, ne cevap vereceğini bilememişti. Büyük bir kızgınlık ve fakat mahcubiyet içinde "Esirleri serbest bırakın!.." emrini vererek oradan uzaklaştı.

Yazlık merkezi Ala-dağ'a ulaştığında ise ilk işi Emir Pervane'yi hesaba çekmek oldu. Yapılan muhakemede bir kısım emirler, onun memleketine döndürülmesinin Moğollar için daha faydalı olduğunu söylüyor, bir kısmı da hemen

idamını istiyordu. Tam bu sırada, Elbistan'da öldürülen Toku ve Taduvan Noyan gibi Moğol komutanlarının hanımları feryad ve figanla, Emir Pervane'nin katledilmesini dilediler. Abuga Han'da emri bu yönde verdi.

200 Moğol süvarisi, Pervane ve yanında bulunan 32 yakınını atlara bindirerek idam mahalline götürdüler. İki rekat namaz kılma müsadesi alan Emir, Tatar kılıçlarına boynunu uzatırken "Size hizmet edenlerin mükafaatı bu mu olacaktı" demiş, fakat hiç titrememişti...

15 yıl kadar Selçuklu ülkesini adeta tek başına yöneten, Selçuklu Tarihi içinde önemli bir yeri olan Emir Pervane böylece idam edildikten sonra, ondan da kurtulmuş olan Moğollar baskı, mali soygun ve zulümle Anadolu'da kurulan bir medeniyeti adeta yok ettiler.

Kendilerine karşı siyasi bir amaç taşımadığı daha iyi anlaşılan Sahip Ata Fahreddin Ali'yi yine devletin veziri olarak Konya'ya gönderdiler. Bu sefer bütün dizginleri elinde tutan Sahip Ata'nın kontrolünde Gıyaseddin Keyhüsrev sultanlığına devam ediyordu.

Karamanoğulları tenkil edilmiş, onbinlerce ölü vermiş, fakat Moğollar'la olan mücadeleden vazgeçmemişlerdi. Bu arada ortaya çıkan Alaaddin Siyavuş isimli Selçuk Şehzadesi, sultan olarak tanıyıp, hatta Konya'yı ele geçirerek 37 gün saltanat sürmesini sağlayan Karamanoğulları, Sahip Ata, Gıyaseddin Keyhüsrev ve artık "Anadolu'nun idaresini fiilen yürüten" Moğol Şehzadesi Kongurtay'ın askerleriyle çarpışıp mağlup oldular. Önce Ermenek taraflarına kaçan Siyavuş, Moğollar'ın bütün Karaman yurtlarını işgali üzerine daha uç bölgelere gitmiş, yeniden asker toplayıp mücadelesini sürdürmek istemişse de yakalanarak sultanın huzuruna getirilmişti.

Alaaddin Siyavuş, Kırım'da sürgün yaşayan ve orada vefat eden II. İzzeddin Keykavus'un oğullarından biriydi. Sahip Ata ve Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev bunun doğru olmadığını isbat etmek ister gibi onu feci şekilde öldürerek, yüzülen derisi içine saman doldurdular. Binlerce Selçuklu'nun ölümüne ve çok kan dökülmesine sebep olan isyanı için ona bu muameleyi reva görüp, şehir şehir teşhir ettiler. Zaten kendisine de eşkiya, serseri, dilenci, sefil manasına "Cimri" lakabını vermişlerdi.

1279 yılında cereyan eden bu "Cimri" isyanından sonra Gıyaseddin Keyhüsrev devletin dizginlerini ele geçirmek istedi. Artık yaşı da ilerlemiş, gençlik çağına ulaşmıştı. Fakat bu sefer daha büyük bir tehlike doğdu. Tehlike yine

Kırım tarafındandı ve bu kez amcasının, Suğdak'ta veliahd ilan ettiği öbür oğlu Mesud, Anadolu'ya gelmişti.

Mesud ve kardeşi Feramurz Sinop yoluyla Kayseri'ye ulaşıp saltanat iddiasında bulununca Moğol noyanları iki kardeşi Abuga Han'a gönderdiler. Artık iyice yaşlanan Abuga, Mesut'u samimi bir hava içinde karşılayarak Tebriz'de yanında tuttu. Ayrıca ona Erzurum, Erzincan ve Sivas gibi şark vilayetlerini tahsis etti. Herhalde Selçuklular'ın iyice kuvvetten düşüp tamamen çökmesini arzuluyordu. O günleri göremeden de ölünce yerine kardeşi Teküdar Han oldu. Yüce Allah Teküdar'a İslam'ı nasip etmiş, o da Ahmed adını alarak ilk müslüman Moğol Han'ı şerefiyle tahta oturmuştu. Son derece önemli ve mühim bir hadiseydi bu. Tıpkı Altınordu devletini kuran Bereke Han'ın müslüman oluşu gibi.

Ahmet Teküdar, müslümanların daha fazla ezilmemesi düşüncesiyle Selçuklu ülkesini Gıyaseddin Keyhüsrev ve Mesut arasında paylaştırmak istedi. Buna razı olmayan vezir Sahip Ata ve Gıyaseddin Keyhüsrev bu güne kadar ülkede çok kan dökmüş olan Moğol komutanı Kangurtay'ı da yanlarına alarak Tebrize doğru yola çıktılar. Ahmet Han ile görüşecek ve Mesut'un saltanata ortak olmasını önleyeceklerdi.

Ahmet Han ise, saltanatının üzerinden iki yıl gibi kısa bir süre geçmiş olmasına rağmen, müslüman olduğu için kendisini asla sevmeyen putperest Moğol noyanlarının ağır baskısı altındaydı. Nihayet tahtından indirilip katledildi ve yerine yegeni, Abaga Han'ın oğlu Argun geçti. Bir İslam düşmanı olan Argun Han, Tebriz'e bu günlerde ulaşan Gıyaseddin Keyhüsrev'e, Memluklarla işbirliği yapabileceği gerekçesiyle sultanlık vermeyeceğini ve Mesut'un tek başına sultan tayin edildiğini bildirdi.

1284 yılıydı ve Gıyaseddin, Argun Han tarafından Erzincan'da hapsedilmişti işte. İslam dünyasının yeni bir Kurban Bayramı'na daha kavuştuğu bu günde sabık Selçuklu sultanı, mutlaka özgürlüğüne kavuşacağını umuyor, müjdeli haberler bekliyordu. Onu daha fazla tutamazlardı burada. Hiç olmazsa ülkenin bir bölümünde saltanatına izin verirlerdi. Hem ne yapıyordu Sahip Ata, diğer yakın emirler ve komutanlar? Niçin arayıp sormuyor, bir mektup olsun yazmıyorlardı? "Argun Hanın zulmünden korkuyorlar" diye mırıldandı. "Mesut'ta kurtulamayacak ondan!.."

Yüreğini kaplayan hüzün büyüyor, Al-i Selçuk'un başına gelenleri düşünüp duruyordu... En çok da babasını... O'nun Aksaray'da üç başlı sultan otağından çıkartılan naşını... Yoksa, benzer bir akibet mi bekliyordu kendisini... öldürecekler miydi?

Gıyaseddin Keyhüsrev düşüncelerinin burasında bir ayak sesi duyup irkildi. Demir ökçeli ayakkabılarıyla taş zeminde koşuşturan Moğol çerilerinin sesleriydi bunlar. Anlaşılmaz gürültülerle demir kapıyı açıp içeri girdiler.

Odanın bir köşesinde büzülüp kalmıştı genç sultan. Gözleri korkuyla büyümüş, yüzü sapsarı kesilmişti. Bir anda çerilerin elindeki yay kirişini gördü ve her şeyi anladı. Artık hiç bir şekilde karşı koymayacak, bağırıp çağırarak çeriler üzerine saldırmayacaktı. Hem buna gücünün yetmeyeceğini biliyor, hem de bu çaresiz kavga sebebiyle kahkahalar savuracak olan çerilere bu zevki tattırmak istemiyordu.

Gözleri kanlanmış, iri kıyım on Moğol çerisi duruyordu karşısında. Han'ın cellatlarıydılar ve başladıkları işi mutlaka bitirirlerdi.

Bir an, sultanın mukavemet etmediğini görüp şaşırdılar. Oysa ne kadar iyi hazırlanmışlardı kavgaya. Genç adamın ayaklarını ve kollarını tutacak olan, boynunu ipe uzatacak ve hayalarını sıkacak olanlar bile belirlenmişti aralarında.

Somurtarak yaklaştılar.

Gözlerini kapatmış bekleyen genç adamın boynuna doladıkları yay kirişini sıkmaya başladıklarında bile O'nun kenetlenmiş dişleri aralanmamış, hiç bir inilti duyulmamıştı.

GÖLGE SULTAN

•

SULTAN II. MESUD

"Bu mezarda Sultan Mesud yatıyor" dedi yaşlı müderris... "Devlet-i Al-i Selçuk'un onbeşinci sultanıydı O. İzzeddin Keykavus oğlu Sultan Mesud'du..."

Sesi titriyor, karşısında saygıyla duran genç talebelerine bakıyordu. Kabrin kenarına bağdaş, kurup oturduklarında, Amasya üzerine çökmüş hüznü ta yüreklerinde duydular. Üst üste binmiş acıların, kanlı göz yaşlarının, bitip tükenmek bilmeyen ağıtların ortasında sığınacak bir liman arıyor, bulamıyorlardı.

İşte daha şimdiden unutulmuş bir sultan mezarı başında da hazin bir hikaye anlatılıyor, sanki yaşlı Müderris'in gözyaşlarıyla oluşmuş bir ırmak akıp duruyordu.

"Sultanın cenazesini payitahta, atalarının türbesine bile götürmediler" diye başladı yaşlı adam. "Hiç olmazsa bunu yapmalıydılar. Lakin bambaşka kaderler yaşarız hepimiz... Babası İzzeddin Keykavus'da cenazesinin Konya'ya naklini vasiyet etmişti ama Sultan Mesud bunu yerine getirememişti. Keykavus hala Kırım'ın Suğdak kentinde gömülü..."

İzzettin Keykavus 15 yıldan fazla süren sürgün hayatı sırasında Suğdak'ta vefat ederken oğullarını başına toplamış ve Mesud'u veliahd ilan ettiğini, diğer kardeşlerinin de kendisine yardımcı olmalarını istemişti. Beş oğlu vardı İzzeddin Keykavus'un. Bunlar Gıyaseddin Mesut, Rükneddin Kılıç-arslan, Rükneddin Geyümers, Alaaddin Siyavuş ve Feramurz idiler.

Sultan, Suğdak'ta, 44 yaşında vefat edince, babalarının vasiyetini yerine getirmek ve şimdi amcalarının oğlu elinde bulunan Selçuklu tahtına çıkmak için harekete geçtiler. Onlar henüz Kırım'da bulunurlarken Altınordu hanı, Mesut'u üvey annesi ile evlendirmek istedi. Belki Moğol törelerine göre caiz olan bu gayr-i ahlaki ve gayri-i insani emir karşısında daha fazla tahammül gösteremeyen şehzade Mesut, bir gemiye binerek gizlice Suğdak'tan kaçtı. Sinop'da karaya çıktıktan sonra yanında bulunan kardeşi ile birlikte Kayseri'ye ulaşarak buradaki bir takım beyler ve Moğol noyanları ile irtibata geçti. Saltanatın hakiki sahibi olduğunu iddia ediyor, tahta çıkmak istediğini bildiriyordu. Kastamonu havalisindeki Türkmenler'de kendisini destekliyorlardı.

Mesut'un bu garip isteği karşısında ne yapacağını şaşıran Moğol noyanları 1281 yılından beri Türkiye'de bulunan şehzadeyi Ahmet Teküdar Han'a götürdüler. Teküdar, memleketi ikiye bölüp bir kısmında Mesud'un saltanat sürmesini istediyse de buna razı olmayan Gıyaseddin Keyhüsrev'de Tebriz'e doğru yola çıktı. Ne var ki Sultan Gıyaseddin Tebriz'e ulaştığında Teküdar öldürülmüş, yerine Argun, İlhanlı hanı olmuştu. Bir çok müzakerelerden sonra Gıyaseddin Keyhüsrev'i kendisi için daha tehlikeli bulan Argun, onun saltanatını elinden alıp Mesud'un tahta çıkarılmasını emretti.

Böylece henüz 28 yaşında bulunan genç Sultan Erzincan'da hapse gönderilirken, Sultan Mesut'da hanın yarlığı ile Kayseri'ye geliyordu. Vezir Sahip Ata yeni sultanı bu şehirde karşılayıp büyük tören ve merasimlerle Konya'da hükümdarlığını ilan etti. Halkın coşkun sevinç gösterileri ve muhteşem merasimleriyle Selçuklu tahtına oturan sultan Mesud, her şeye rağmen yeni ümitler, yeni heyecanlar getirmişti. Belki dirayeti, gücü ve etkinliğiyle bozulmuş devleti düzene sokar, Moğol zulmünü önler, ağlayan yüzleri güldürürdü. Her ne kadar Moğollar'ın tayini ile tahta çıkmışsa da yine bir teselli ve ümit bahşediyordu. Konya'ya girdiğinde Mevlana'nın oğlu Sultan Veled, onu göklere çıkaran bir şiir yazmış, "bu gelen bahar ile ağaçlar çiçek açtı, güller saçıldı; cehennem halinde bulunan topraklar cennet gibi oldu" demişti.

Oysa değişen hiçbir şey yoktu ülkede. Yine her tarafta Moğol askerleri, halkı soyan devlet adamları, zalim ve acımasız yöneticiler vardı. Yine her yerde kan akıyor, gözyaşları dinmek bilmiyordu.

Anadolu'ya gelişinden üç sene sonra yani 1284 yılında tahta çıkan Sultan Mesud, etkisiz, yetkisiz ve tesirsiz bir halde yönetimini sürdürürken, uç bölgelerdeki Türkmenler de boş durmuyor, sürekli olarak isyanlar başlatıp Moğol hakimiyetine karşı mücadele veriyorlardı.

1285 yılında Argun Han, Türkmenleri tenkil ve Karamanoğullarını yok etmek üzere kardeşi Geyhatu'yu Anadolu'ya gönderdi. Erzincan'a gelen Geyhatu, başta Vezir Sahip Ata Fahreddin ve diğer devlet erkanına baskı yaparak ağır vergiler ve güç yetirilmez haraçlar istedi. Zavallı Sahip Ata, Moğollar'ın isteğini yerine getirmek için çırpınıp duruyor; bir yandan kendi mallarını ortaya koyarken öte yandan da halka baskı yapıp Geyhatu'nun sesini kesmek istiyordu.

Yaşlı vezirin devlet uğruna giriştiği bu çalışmalar, halk arasında anlayışla karşılanmamış, zaten canından bezmiş olan insanlar, insafsızca yüklenen maddi yükler altında Sahip Ata'ya lanetler okumaya başlamışlardı. Öylesine ağır sözler söyleniyor ve hakaretler duyuluyordu ki Sahip Ata, "elli yıllık hayratımı burnumdan getirdiler" diyerek kahır içinde ağladı. Ne kendisi bir rahat yüzü görebilmiş, ne de halk rahat edebilmişti...

1286 yılında Geyhatu Erzincan'dan Aksaray'a geleceğini bildirdiğinde Selçuklu ülkesi yeniden karışmaya başlanmıştı. Moğollar'ın ulaştığı her köşeyi yakıp yıktığını ve talan ettiğini bilen insanlar canlarını kurtarmak için ıssız dağ başlarına, gizli ve karanlık mağaralara sığındılar. Herkes bir yerlere kaçıyor, Moğol çerisine rastgelmemek için dualar ediyordu.

Geyhatu Aksaray'a eriştiğinde de şehir büyük ölçüde boşalmış, o da yağma ve kıtal için emir vereceği sırada, Moğol kadınları engel olup, şehirde alış veriş yapmak istemişlerdi. Buna gülerek izin veren Geyhatu şehre dokunulmamasını emretti. Bir süre burada kaldıktan sonra, kendisini büyük hediyelerle karşılayan devlet erkanı ve Konyalılar'ın önünde payitahta girdi. Öteden beri din adamlarından ürküp çekinen ve onlara korkuyla karışık bir saygı gösteren putperest Geyhatu, burada Mevlana'nın da mezarını ziyaret etmiş, oğlu Sultan Veled'e saygılı davranmıştır. Zaten Mevleviler'de, Moğollar'a karşı hareketleri görülmeyen dervişlerdir ve Allah'ın devleti putperest Tatarlar'a verdiğini söyleyerek sessiz kalmaktadırlar. Bu yüzden de Moğollar'ın amansız hasmı Türkmenler, Mevleviler'e karşı kızgın ve sitemkardırlar. Niçin bizim isyanlarımızı desteklemiyor, Moğollar'dan yana bir tavır sergiliyorsunuz diye sitem etmektedirler...

Ne yazık ki artık iş içten geçmiş ülke yönetimi tamamen Moğollar'ın eline geçmiş durumdadır. Sultan Mesud hiç bir şey yapamayan gölge hükümdar gibi oturmaktadır Konya tahtında.

1288 yılında Sahip Ata Fahreddin de ölünce, iş daha da kötüye giderek Moğol hakimiyeti kökleşti. Tam bir İslam düşmanı olan Argun Han, onun yerine İranlı Fahreddin Kazvini isimli bir adamı vezir tayin etti.

Memleketin bütün işlerini görmek üzere Anadolu'ya gelen Kazvini, beraberinde getirdiği büyük soyguncu taifesiyle sivil memurlukları doldurup sömürü ve talana başladı. Çoğu zaman zor kullanarak halkı soyan ve canından bezdiren vezir'e yine Karamanoğulları karşı çıkıyor, her fırsatta büyük karışıklıklar çıkartıp soygun ve zulmün önüne geçmek istiyorlardı. Devlet diye birşey kalmamış gibiydi artık. Şairler ağlıyor "örümcek bir ağ kursa emirler derhal ticaret ve hayvan vergileri almaya kalkışır" diye memleketin halini anlatıyorlardı.

Yoğun şikayetler üzerine 1291 yılında Tebriz'e çağrılan Kazvini burada, binlerce kişiden zorla aldığı mallarını yiyemeden, Argun Han tarafından katledildi.

Onun yerine Şemseddin Ahmet isimli bir Yahudi dostunu Anadolu'ya vezir olarak gönderdiler. Bu adam, Argun'un veziri olan Saduddevle adındaki müfrit Yahudi'nin emriyle çalışıyor ve mevkisini de ona borçlu bulunuyordu.

Yine soygun, yağma ve kıtal ile Selçuklu ülkesi kan ağlamaya devam etti. Yahudi Saduddevle, zulümlerini öylesine artırıp, müslümanları öylesine ezdi ki bunu hiç bir lisan anlatamazdı. O, daha da ileri gitmiş, Kabe'nin bir puthane haline getirilmesi gerektiğini söylemişti. 1219 yılında Tebriz'de kellesi uçurulmasaydı kimbilir daha ne tür melanetlere imza atmaya kalkışacaktı.

1291 yılı içinde, henüz genç yaşta bulunan zalim Moğol hanı Argun'da, yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak can verdi. Anadolu'da hakim bulunan küçük kardeşi Geyhatu, Ala-dağ'da düzenlenen büyük bir merasimle İlhanlı tahtına oturdu.

Geyhatu yumuşak karakterli bir insan olmakla ve uzun süre yaşadığı Türkiye'yi çok sevmekle beraber, görevlendirdiği noyanlar ülkeyi yağma etmeye ve binlerce müslümanı katletmeye devam ettiler.

Bu arada devletine biraz sahip çıkmak isteyen zavallı sultan, maddi işleri idare için gerçekten ehil ve adil bir insan olan Yavlak oğlu Hoca Nureddin'i göreve çağırdı. Her şeyi yeniden düzene koymak isteyen ve ağır vergileri hafifleten Hoca Nureddin halkın sevgi ve saygısını kazandı.

Karamanoğulları ve diğer uç Türkmenleri isyanlarını sürdürüyor, sık sık Konya'yı ele geçirmeye çalışıyorlardı. Bir ara, Sultan Mesud'un Kayseri'de bulunmasını fırsat bilerek payitahta girmeyi başardılar. Ne var ki hemen harekete geçen Geyhatu, Kayseri'de Sultan tarafından karşılandıktan sonra birlikte Konya'ya yürüyünce Türkmenler şehri terkettiler. Geyhatu peşlerinden gönderdiği askerleriyle bütün Karaman yurdunu harabeye çevirdi. Yağma, talan, tahrip ve soygun o derece ileri gitti ki, dönemin şahidi olan kimseler "bölgede altı ay kuş uçamadı!.." dediler.

Bu sıralarda Sultan Mesud'un küçük kardeşlerinden Rükneddin Kılıç-arslan'da diğer kardeşleri Geyumers ve Feramuz ile birlikte ve daha çok Kastamonu'da hakim olan Çoban oğullarına dayanarak bir isyan başlatmış, yeni bir saltanat kavgası ortaya çıkmıştı.

Geyhatu, Sultan Mesud ve bir kısım Moğol askerlerini, Kılıç-arslan'ı tenkil için o tarafa gönderdikten sonra Aladağ'a döndü. Onun dönüşü ile güçlerini birleştiren Uç Türkmenler'i, Karamanoğulları, Eşref Oğulları ve Germiyan Oğulları da Kılıç-arslan'a destek verdiler.

Sultan Mesud Kastamonu seferi sırasında bir ara esir düşmesine rağmen, yardımına yetişen diğer komutanları sayesinde Çobanoğullarını tenkil ve Kılıç-arslanı mağlup etmeyi başardı. Kayı boyundan olan Çobanoğlu Yavlak-arslan bu muharebede şehid olarak ele geçirilmiş fakat Kılıç-arslan kaçıp kurtulmayı başarmıştı.

Bir yandan bu kardeş kavgaları sürerken öte yandan İlhanlı devleti de iç karışıklıklarla sarsılmaya başladı. Özellikle Türkiye'ye gönderilen emirler hana

karşı harekete geçip istiklallerini ilan etmeye çalıştılar. Selçukoğulları'nın akibetine uğruyor, devletleri çökmeye başlıyordu.

Anadolu'da Selçuklu askerlerini dağıtan ve hükümeti çalışamaz hale getiren İlhanlı begleri şimdi ne Sultan, ne de Han dinliyorlardı... Aladağı merkez edinen Geyhatu, Baydu tarafından tahttan indirilince karışıklıklar daha da büyüdü. Tıpkı Argun Han gibi müthiş bir İslam düşmanı olan Baydu, zulüm ve haksızlıklarının cezasını görürek bir yıl bile saltanat süremeden tahtından indirildi. Yerine Gazan Han geçti. Bu ilhanlı hükümdarı müslüman olduğu için Selçuklular biraz nefes aldılar. Üzerlerindeki ağır Moğol baskısının azalacağını umuyorlardı. Ne var ki Türkiye'de bulunan Moğol noyanları, Gazan Han'a cephe alarak şiddet ve terör uyguladılar. O dönemde Anadolu'da hakim durumda bulunan Baltu Noyan, kendi devletine karşı açıkça isyan edince, Sultan Mesud'da ister istemez yakında bulunan Baltu ile birlikte görünmek zorunda kaldı. Zalim ve hain bir adam olan Baltu, Gazan Han'ın büyük bir orduyla Anadolu'ya gönderdiği Kutluğ-şah tarafından şiddetli bir takiple mağlup edildi. Baltu nereye kaçacak, kime sığınacaktı şimdi? Yıllardır kan kusturduğu Üç Türkmenlerden başka ulaşacağı kimse kalmamıştı. Çaresiz bir şekilde Karamanoğulları'nın topraklarına girince, Türkmenler kendisini yakalayıp hemen cezalandırdılar. Hak ettiği biçimde öldürüldü.

Kutluğ-şah bu büyük isyanı bastırdıktan sonra Sultan Mesud'u Gazan Han'a götürdü. Ona niçin Baltu Noyan'ın yanında yer aldığı sorulmuş, O'da buna mecbur kaldığını, şartların başka bir hareket tarzına müsade etmediğini anlatınca, mazeretleri kabul edilmişti. Ne var ki Gazan Han 1296 yılından 1298 yılına kadar onu kendi yanından ayırmadı. Böylece Selçuklu tahtı iki sene kadar boş kaldı. Nihayet bu günler içinde Sultan Mesud'un kardeşi Feramurz'un oğlu olan ve bir süre İstanbul'da yaşayan Alaaddin Keykubad Tebriz'e gelmiş, Gazan Han'da onu artık hiç bir işlevi kalmamış olan Selçuklu Devleti'ne sultan ilan etmişti.

III. Alaaddin Keykubat adıyla Konya'da tahta çıkan genç şehzade 4 sene kadar sultanlık yaptıktan sonra Gazan Han'a karşı giriştiği bir takım işler sebebiyle tahtından indirilip yargılandıktan sonra Isfahan'da yaşamaya mecbur edildi. Sultan Mesud ikinci kez Anadolu'ya gönderildi.

1304 yılında Gazan Han'ın vefatı üzerine oğlu Sultan Muhammed Olcaytu tahta oturdu. Yeni han İrençin Noyan isimli bir emirini Anadolu işlerini görmek ve orada hakim olmak üzere gönderince Selçuklular bir kez daha acılı günler yaşadılar. O da büyük katliam ve zülumlerle bütün Türkiye'yi yangın yerine döndürdü.

1310 yılına ulaşıldığında Sultan Mesud, büyük acılar ve kederler içinde Amasya'da öldü ve buraya defnedildi.

Varlığı ile yokluğu bile belli olmadan sürdürdüğü saltanat nihayet ölümle sona ermiş, vefatı ise hiç bir tesir uyandırmamıştı. Sanki yaşarken ölmüştü O... Bitmiş, tükenmiş ve çökmüş bir devletin garip ve çileli hükümdarı, belki tebasına avuç açmış dilenen bir sultandı.

Cenazesini Konya'ya bile götürmediler işte... Amasya'da unutulmaya terkettiler.

Yaşlı müderris sözlerini tamamladığında sakallarından yaşlar süzülüyor, hikayeyi başından sonuna kadar dikkatle dinleyen talebeleri de ağlıyorlardı.

"Bambaşka kaderler yaşarız hepimiz!.." dedi yaşlı müderris... "Sultan Mesud da öyle yaşadı ve böyle öldü işte... Allah makamını ali kılsın..."

KAN GÖLÜ

●

III. ALAADDİN KEYKUBAT

İlhanlı Devleti'nin kudretli hükümdarı Mahmud Gazan Han, Selçuklu Sultanı II. Mesud'u Hamedan'da tutuyor, Anadolu iki seneden beri bir kısım naipler tarafından yönetiliyordu. Moğol tahakkümü şiddetlenmiş, Tebriz'den gönderilen memurlar Türkiye'yi dört bölgeye ayırıp akıl almaz bir soyguna girişmişlerdi. Bütün bir millet kan ağlıyor, her yanda korkunç baskı ve kıyımlar yaşanıyordu.

Daha önce onbeş yıl kadar ülkeyi adeta tek başına yönetmiş olan Emir Muineddin Pervane'nin oğlu Muineddin Mehmet Bey, yine Pervanelik makamına getirilmiş, o da babasının kemiklerini sızlatmak pahasına müthiş vergiler ve haksız isteklerle halkı canından bezdirmişti. Yanındaki diğer yüksek devlet memurları da kendilerine ait bölgelerde o kadar şiddet ve terör uygulayarak soyguna giriştiler ki her yandan lanetlerle uğurlandılar. Bu soyguncu taifesi, zengin kimseleri yakalıyor, ağır işkence ve baskılarla paralarının yerini öğrenip, güya devlet adına alarak, ceplerine indiriyorlardı.

Kemaleddin Tiflisi, Şerafeddin Osman, Cemaleddin Mehmed gibi adamlar, Moğol güçlerini de yanlarına alıp yağma ve talanlarını genişletince, gözyaşları içinde şikayete gelen mazlum ve mağdur kimseleri dinleyen Gazan Han, bu toprakları daha fazla sultansız bırakmak istemedi.

Çok sevdiği vezirlerinden Sadreddin Halidi'nin önerisiyle III. Alaaddin Keykubat'ı Selçuklu tahtına çıkarmak istedi.

III. Alaaddin Keykubat; II. İzzeddin Keykavus'un Kırım'dan Anadolu'ya geçen oğullarından Feramurz'un çocuğuydu.

Macera dolu yıllar geçirmiş, babası tarafından İstanbul'a götürülmüş, Feramurz'un attan düşerek ölümü üzerine de imparator tarafından hapse atılmıştı.

Gazan Han, Onu Tebrize çağırınca, İlhanlılar'la barışık yaşayan Bizans, şehzadeyi hapisten çıkarıp göndermiş, O'da 1298 yılında Moğol payitahtına ulaşmıştı.

Eline saltanat yarlığı tutuşturulan genç adam, yanında veziri Ahmet Lakusi ve diğer devlet erkanı olduğu halde Konya'ya ulaşıp tahta çıktı. Gerçekten her yan soyguncular, zalim idareciler ve Moğol çerileriyle doluydu. Üstelik Anadolu'da görev yapan Moğol noyanları da kendi aralarında anlaşamamakta, Gazan Han'a bile başkaldırmak için fırsat kollamaktaydılar.

Vezir Ahmet Lakusi ise Tebriz'de vali iken uğradığı zararları mazlum ve mağdur insanların sırtından çıkarmak için, ülke genelinde yeni soygunlara girişince her şey birbirine karıştı.

Tam bu günler içinde Moğol noyanlarından Sülemiş'in Gazan Han'a karşı bir isyan başlattığı görüldü.

Sülemiş, kısa bir süre içinde, Alaaddinle birlikte Anadolu'ya gelen "Rum Diyarı Orduları Baş kumandanı" Bocukur Noyan ve "Anadolu Moğol Umumi Valisi" Bayancar Noyan'ı öldürüp büyük bir güç kazandı. İsyanında Karamanoğulları da kendisini destekliyor, hatta O, Memlukların da işbirliğiyle Anadolu'da tam bir hakimiyet kurmak istiyordu.

Sultan III. Alaaddin kavgaya tutuşan Moğol orduları arasında sıkışıp kalmış, ne yapacağını bilemez bir hale gelmişti. Ne bu isyanları bastıracak bir askeri gücü, ne de siyasi karizması vardı.

Sülemiş bütün bir kış boyunca Orta Anadolu'da adeta tek başına hakim duruma geçti. Bu arada ona destek vermeyen Alaaddin de Gazan Han ile buluşmak üzere ülkesinden ayrılmıştı.

Gazan Han, büyük kayıplara uğradığı İkinci Suriye seferinden dönüyordu. Sultan Alaaddin Diyarbakır'da kendisini karşılayıp hediyelerini takdim edince çok memnun olmuş ve daha önce verdiği saltanat yetkilerini artırdığı gibi, Moğol hanedanından Hulagu'nun kızıyla da evlendirmişti. Şimdi daha güçlü bir konuma erişmişti Alaaddin Keykubat. Aynı yılın bahar ayı içinde Gazan Han, gittikçe güçlenen asi Sülemiş üzerine Emir Çoban ve Sutay Noyan komutasında güçlü bir ordu gönderdi. Bu komutanlar Ankara havalisinde Sülemiş'in ordusunu mağlup ve kendisini de esir ederek Tebriz'e gönderdiler. Burada feci şekilde öldürülerek halka teşhir edildi.

Sülemiş isyanının bastırılmasından sonra Gazan Han, III. Alaaddin'i, yanına kattığı devlet erkanı ile yeniden Anadolu'ya gönderdi. Moğol Sultanı, görevlileri yanında hiç bir etki ve selahiyet gösteremiyor, hatta zaman zaman onlarla beraber hareket edip soygunlara karışıyordu. Nitekim Tebriz'den dönüşleri sırasında, alim ve fazıl bir kimse olarak tanınan Harput kadısı Mecdeddin'i öldürünceye kadar dövmüş ve servetini elinden almışlardı. Malatya'da da buranın büyüklerini yanlarına çağırarak, hazinelerini çıkartmaları için işkencelere tabi tuttular.

Şehrin eşrafından Nureddin Sihab'a o kadar çok eziyet ettiler ki zavallı adam vefat etti. Bunun üzerine sultana ve yardakçılarına isyan eden Nureddin Sihab'ın oğlu onları Malatya kalesine sokmayarak, bütün ülkede mahcup ve perişan duruma düşürdü. Gerçekten on gün kadar kaleyi kuşatan Alaaddin, muvaffak olamayınca Sivas'a çekildi.

Anadolu kan ağlıyordu.

Şimdi karşılarında İslam için hayatını ortaya koymuş, cihad mefkuresiyle düşmanlarını dize getirmiş şanlı mücahidler yerine, silik ve kifayetsiz hükümdarlar, daha doğrusu kendisine sadece hanedan azasından olduğu için lütfen "saltanat" verilmiş gölge sultanlar duruyordu.

İşte III. Alaaddin Keykubad'da ecdadının fazilet ve ihtişamından uzak bir gölge sultan, varlığı ile yokluğu belirsiz zayıf bir hükümdardı.

Etrafını çeviren soyguncu taifesiyle Sivas'a geldiğinde de aylardan Ramazan olmasına rağmen aleni işret meclisleri kurup, oyun ve eğlenceye dalınca, halkın büyük tepkisini çekip, nefret uyandırdı.

Onun gerçekten beceriksiz ve ehliyetsiz bir kimse olduğunu anlayan Gazan Han, sultanın, bu günlerde ordu ve Anadolu umumi valisi olan Abuşka Noyan'dan habersiz hiç bir iş yapamayacağını bildirerek cezalandırmak yolunu seçti.

Abuşka Noyan, Sultana ve diğer devlet erkanına, ordugahının bulunduğu Yabanlu Yaylası'na gelmelerini bildirdi. Artık bir Moğol valisinin emriyle hareket eder hale gelen III. Alaaddin çaresiz bir şekilde ordugaha gelince, yine de Noyan tarafından hürmet ve saygıyla karşılandı. Kendisi için hazırlanan otağına yerleşti.

Abuşka Noyan daha fazla beklemeyip suçlu bulduğu iki Selçuklu erkanını kısa bir mahkemeden sonra öldürdü. Sultan sıranın kendisine de geleceği endişesiyle bir gece hazinelerini bile alamadan, maiyetiyle Yabanlu'dan Konya'ya doğru kaçmaya başladı. Takibe başlayan Moğol çerileri onu Ürgüb mağaralarında yakalayarak Abuşka Noyan'a getirdiler. Moğol valisi muhafızlar eşliğinde sultanı Tebriz'e, Gazan Han'a gönderdi.

İlhanlı'nın bu kudretli sultanı 4 sene önce kendi fermanıyla tahta çıkarttığı Selçuklu sultanını Yargu'da mahkeme edip suçlu bularak idamına karar verdi. Artık hayatından ümidini kesen ve henüz 25 yaşında bulunan genç sultanın imda-

dına, Hulagu'nun kızı olan sevgili hanımı yetişti. O, Gazan Han'a yalvarıp yakararak kocasının canını bağışlattı.

İlhanlı hükümdarı Alaaddin'i İsfahan'da yaşamaya mecbur etti. Yerine de Hamedan'da tutulan amcası II. Mesud yeniden tahta çıkarıldı.

1302 yılında Isfahan'da hayatını sürdüren Ferumurz oğlu III. Alaaddin Keykubat maiyetinden birinin kendisini yaralaması üzerine, 25 yaşında ölmüş ve tarihteki hayat hikayesini tamamlamıştır.

SON ADAM

•

V. KILIÇ-ARSLAN

Babası, Sultan III. Gıyasedin Keyhüsrev, Erzincan'da, Argun Han'ın Moğol çerileri tarafından boğularak öldürüldüğünde V. Kılıç-arslan henüz hiç bir şey anlamayan küçücük bir çocuktu. Ne büyük amcasının oğlu II. Mesud'un yeniden tahta çıkarıldığını biliyor, ne de devlet erkanının ve Moğol askerlerinin Selçuklu ülkesini yağmaladığından haberi bulunuyordu. Annesi ve diğer yakınları tarafından naz içinde büyütülmekte, hanedan-ı Selçuk'un seçkin bir ferdi olarak korunup gözetilmekteydi.

Yaşı ilerledikçe konuşulanlardan mana çıkartmaya, ecdadının yurdunda yaşanan hadiseleri değerlendirmeye başladı.

Memleket yangınlar içindeydi.

Devlet-i Ali Selçuk, son nefeslerini veren bir hasta gibi yatağa düşmüş, bir daha belini doğrultamayacağı bir süreci yaşamaya başlamıştı.

Uçlarda birçok yeni beylik türemiş, isyan ve karışıklıklarla payitaht Konya sarsılmıştı.

Moğollar hep kan döküyor, Selçuklu'nun arta kalan mirası için birbirlerine düşmüş bulunuyorlardı.

Moğollar'da çökmek üzereydiler aslında. Sülemiş isyanını bile zorlukla bastırmışlar, memlekette taş taş üstünde bırakmamışlardı.

1310 yılına erişildiğinde II. Mesud'un Amasya'da sessiz sedasız ölümü üzerine, Moğollar düşünüp taşınmış ve nihayet artık bir delikanlı olan V. Kılıç-arslan'ı Selçuklu tahtına çıkarmayı kararlaştırmışlardı.

Genç adam bunu öğrendiğinde, Devlet-i Ali Selçuk'un son hükümdarı olduğunu hissediyor, mutlaka onu yeniden diriltip ayağa kaldırmanın bir yolunu bulurum diye düşünüyordu. Fakat olağanüstü bir şeydi bu. Memesinden çıkmış sütün geri girmesi, bayır aşağı akan bir suyun yokuş yukarı akıtılması gibi zor bir şey.

V. Kılıç-arslan dağıtılmış Selçuklu ordusunu nasıl toparlayacak, tamamen yağma edilmiş devlet hazinesine nereden para bulacak, her biri iktidar için uğraşan söz dinlemeyen Türkmen beylerini hangi güç ve sıfatla şemsiyesi altına çağıracaktı. Şemsiye mi bırakmıştı ki Moğollar?

1305 yılından beri Türkiye'de bulunan, Moğolların Anadolu Umumi Valisi ve ordu kumandanı İrençin Noyan, sözüne güvenilmez, hain ve zalim bir insandı.

Soygun, kıtal ve yağma ile öylesine büyük belalar doğurmuştu ki, adını duyanlar iğrenç bir yaratığın hayaliyle saklanacak delik arıyorlardı.

Onun kanlı ve iri gözlerini, iri ve kocaman ellerini biliyordu. Amansız kızgınlığını, akıl almaz dehşetini görüyor ve korkuyla büzülüyordu... Ne sultan ricasının, ne de Han emrinin bir hükmü yoktu İrençin Noyan için. Hep kendi yolunda ve önündeki bütün engelleri tepeleyerek ilerliyor, kaba ve çamurlu çizmeleriyle bütün gülistanları harab ediyordu.

Saltanatı'nın ikinci yılında, İrençin'in zulmüne daha fazla dayanamayan Karamanlılar isyan etmiş ve Selçuklu payitahtı Konya'yı ele geçirmişlerdi. Diğer Türkmen beyleri de Moğol hakimiyetine bir son vermek uğruna kan akıtıyor, Selçuklu sultanının artık varlığı bile hatırlanmıyordu.

Zalim Moğol komutanlarıyla birlikte hareket etme mecburiyeti Kılıç-arslan'da güç, kuvvet ve irade bırakmamış, sinirleri harap olmuştu.

1314 yılında Gazan Han'ın oğlu Olcaytu, İlhanlı hükümdarı olarak hakkında binlerce şikayet bulunan İrençin Noyan'ı görevinden azledince insanlar rahat bir nefes aldılar. Yerine Çoban Bey gönderildi. Moğollar'ın bu ünlü Noyan'ı Anadolu'ya tam bir selahiyetle hükmetmeye gelmiş, bütün beylerin kendisine kayıtsız şartsız bağlılığını isteyerek, aksi takdirde tebanın kılıçtan geçirileceğini duyurmuştu.

Karamanoğulları'nın dışında diğer uç beyleri itaat sözü verdiler. Çoban Bey'de söz dinlemeyen asi Karaman Türkmenleri üzerine korkunç ordusuyla yürümeye başladı. İki yıldan beri Konya'yı ellerinde tutan Karamanoğulları bu büyük ordu karşısında dayanamayacaklarını anlayarak payitahtı terkedip dağlara çekildiler.

1315 yılında Memluklar'ın Malatya'yı ele geçirmesi üzerine Çoban Bey o tarafa yönelince yeniden cesaret kazanan uç Türkmenleri haklı mücadelelerine devamla isyan bayrağını yükselttiler.

1317'de Olcaytu'nun oğlu Ebu Said Bahadır Han, Çoban Bey'in oğlu Timur-taş'ı Anadolu Umumi velisi olarak görevlendirdi. Babasının yerine bütün Selçuklu ülkesine el koyan ve bir hükümdar gibi hareket eden Timur-taş 1318 yılında V. Kılıç-arslan'ı tahtından indirip Selçuklu şehzadelerini katletmeye başladı. Onun elinden kaçıp Uç Türkmenlerine sığınan bir kaç şehzadenin dışında Hanedan-ı Selçuk'tan hiç kimse kalmadı.

"Tarih-i Ali Selçuk" müellifi Ahmed Bin Mustafa, 1075'den 1318'e kadar tam 243 yıl yaşamış olan Selçuklu Devleti'nin hikayesini tamamlarken "şimdi her şey yeniden başlıyor" dedi. Gerçekten her şey yeniden başlıyordu ve Selçuklular'ın Anadolu'da bıraktığı temeller üzerinde, bu sefer Oğuz'un Kayı boyuna mensup Osman Oğulları'nın 600 yıl ayakta kalacak olan muazzam ve muhteşem çınarı yeşeriyordu.

Allah Hay ve Baki'dir...

FAYDALANILAN BAŞLICA KAYNAKLAR

Bizans Devleti Tarihi, Georg Ditrogorsky, Türkesi: Prof. Dr. Fikret Işıltan, T.T. Kurumu Yayınları, 1995, Ank.

Bizans Tarihi, Auguste Bailly, Türkçeye Çeviren: Haluk Şaman, Tercüman 1001 Temel Eser, İst.

Umumi Türk Tarihine Giriş, Ord. Prof. Dr. A. Zeki Velidi Togan, Enderun Kitabevi, 1981, İst.

Büyük Türkiye Tarihi, Yılmaz Öztuna, Ötüken Yayınevi, 1983, İst.

Devletler ve Hanedanlar, Yılmaz Öztuna, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, Ank.

Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi, Prof. Dr. Ali Sevim, Prof. Dr. Yaşar Yücel, T.T.K. Yayınları, 1989, Ank.

Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Devletleri, Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, T.T.K. Yayınları, 1988, Ank.

Türk Milli Kültürü, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, Boğaziçi Yayınları, 1996, İst.

Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, Prof. Dr. Osman Turan, Boğaziçi Yayınları, 1993, İst.

Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi, İbnü'l-Adim, Bugyetü't-talep Fi Tarihi Halep (Seçmeler) Ali Sevim, T.T.K., 1982, Ank.

Babailer İsyanı, Ahmet Yaşar Ocak, Dergah Yayınları, 1996, İst.

İslam Ansiklopedisi, (Konuyla ilgili maddeler).

Selçuklular Zamanında Türkiye, Prof. Dr. Osman Turan, Boğaziçi Yayınları, 1996, İst.

Selçuk-Name, Ahmed B. Mahmud, Tercüman 1001 Temel Eser, 1977, İst.

XIII. Asırda ve XIV. Asrın İlk Yarısında Anadolu'nun Siyasi ve İctimai Tarihine Bakış, Fuad Köprülü.

Türkiye Selçukluları Devrinde Konya, Doç. Dr. Tuncer Baykara, Kültür ve Turizm Bak. Yay., 1985, Ank.

Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi, İbrahim Hakkı Konyalı, 1964, Konya.

Osmanlı Devleti Teşkilatında Medhal/İsmail Hakkı Uzunçarşılı, T.T.K. 1984, Ank.

Kayseri Şehri, Halil Edhem.

Celaleddin Karatay, M. Vecdi Uğur,

Abu'l-Faraç Tarihi, Çeviren: Ö. Rıza Doğrul T.T.K. Yayınları, Ank.